

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Збірник тез доповідей II Міжнародної
курсантсько-студентської наукової конференції

14 – 15 листопада 2013 р.

Львів – 2013

«Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)», II Міжнародна курсантсько-студентська наукова конференція (XI; 2013; Львів).

Збірник тез доповідей II Міжнародної курсантсько-студентської наукової конференції «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)» – Львів : ЛДУ БЖД, 2013 – 364 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

РАК Тарас Євгенович, кандидат технічних наук, доцент
ЛАБАЧ Марта Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент
КУЛЬЧИЦЬКА Марина Орестівна, кандидат філологічних наук, доцент
ШЕЛЮХ Ольга Миронівна
ХЛИПАВКА Галина Григорівна
МАКОВИЧ Христина Ярківна

Збірник укладено за тезами доповідей II Міжнародної курсантсько-студентської наукової конференції «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)», 14-15 листопада 2013 року.

Матеріали друкуються українською, російською, польською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій:

- Секція 1* Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на національні культури;
- Секція 2* Духовні аспекти формування особистості XXI ст.;
- Секція 3* Монадні особистості в культурологічному вимірі;
- Секція 4* Розмаїття й естетика культурних феноменів;
- Секція 5* Соціокультурний вимір науки;
- Секція 6* Соціум як фактор становлення і розвитку людини;
- Секція 7* Т. Шевченко у культурологічному дискурсі сучасності.

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Обрії культури розширюються

Цьогорічна II Міжнародна конференція «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)» відбувається в такий час, коли все більше і більше людей потребують духовного хліба, тобто, такої духовності, яка «характеризує шлях до самого себе, розкриває внутрішню безмежність людини і є ціннісним домобудівництвом особистості» (Сергій Кримський). Незважаючи на скепсис частини суспільства щодо цього, на часто не сприятливі умови для розвитку культури та інші наслідки «антисофійного» XX століття, духовне відродження все-таки відбувається, воно охоплює й молодь, яка, безперечно, буде тією визначальною й активною силою, що творитиме «гуманітарну ауру» й обличчя нашої Держави в майбутньому. Свідченням цього є наша конференція.

Зацікавлення молоді різними аспектами духовно-культурного розвитку суспільства, увага до мікро- і макропроблем культури, до окремих менш і більш видатних особистостей та тих чи інших феноменів культури свідчать про позитивні процеси і зрушення в суспільстві, а те, що такий масштабний форум відбувається в технічному навчальному закладі, надзвичайно показовий у цьому плані факт.

Оглядаючи матеріали, вміщені в цьому збірнику, можна потішитися з того, що зростає увага молоді до рідного слова, своїх звичаїв і традицій, а також до неординарних постатей в українському й світовому культурологічному контексті, які своєю діяльністю багатократно підтверджували первинність духовного начала і його незаперечний пріоритет та першочерговість у людському суспільстві.

Учасники конференції – курсанти й студенти різних спеціальностей: як гуманітарних, так і природничих. Вони живуть у різних країнах (маємо тут представлені доповіді учасників більш, ніж із десяти країн), цікавляться розмаїтими проблемами розвитку культури і, як видно з поданих матеріалів, кожен по-своєму бачать її роль у нашому глобалізованому, комп'ютеризованому світі. Спектр матеріалів, вміщених у цьому збірнику, надзвичайно широкий і вони відображають тематику 6 секцій конференції: «Соціокультурний вимір науки», «Монадні особистості в культурологічному вимірі», «Соціум як фактор становлення й розвитку людини», «Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на національні культури», «Розмаїття й естетика культурних феноменів», «Духовні аспекти формування особистості XXI століття». Зважаючи на унікальну дату в історії нашої культури – 200-річчя від Дня народження Тараса Шевченка в 2014 році – окрема секція присвячена осмисленню окремих аспектів його творчості «Т.Шевченко у культурологічному дискурсі сучасності».

II Міжнародна конференція «Культура як феномен людського духу», учасники якої так чисельно зібралися в нашому навчальному закладі, черговий раз підтвердила: духовні цінності – вічні, неперехідні, допомагають кожному, хто цього прагне, повноцінно ідентифікувати себе в світі, є тими крильми, що підносять особистість до високого неба гуманітарних цінностей, бо

Людина, нібито, не літає,

А крила має, а крила має... (Ліна Костенко).

Марта ЛАБАЧ,

завідувач кафедри українознавства ЛДУ БЖД

Секція 1

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНІ КУЛЬТУРИ

УДК 811.93:336.71

ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ У СОЦМЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ НА КУЛЬТУРУ МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Васюник Х.

*Наук. керівник – Дерпак О.В., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський національний аграрний університет (м.Львів)

Сьогодні соціальні мережі стали комфортним інформаційним середовищем для молоді, яка прагне до розширення власних контактів, самостійності та самоствердження у віртуальному світі. Саме тому надзвичайно актуальними видаються проблеми, пов'язані з цим видом електронного спілкування. Дедалі частіше почали з'являтися публікації, присвячені культурі спілкування в мережі Інтернет, автори яких намагаються схарактеризувати її комунікативні ознаки, а також виробити загальні правила етикету інтернет-спілкування [1–5]. Мета нашого дослідження – з'ясувати рівень культури мовлення, який проявляє в електронному спілкуванні у соцмережах сучасна українська молодь. Об'єктом дослідження були діалоги та окремі репліки, які інтернет-користувачі оприлюднюють на своїй «стіні» у соцмережі.

Важливо зазначити, що деякі особливості електронного спілкування вже стали узуальними, тобто узвичаєними. Вони прийняті до вжитку більшою частиною користувачів (наприклад, використання скорочень, смайликів тощо). Звичайно, поряд з узуальними з'являються й оказіональні особливості, які згодом можуть перейти до розряду узуальних. При цьому спостерігаємо у спілкуванні користувачів тенденцію до масового використання граматично некоректних форм слів та графічно неправильного їх оформлення. На нашу думку, вживання таких форм уже стало узусом для молоді. Цей факт не може не турбувати, адже таке спрощування мови може призвести до незворотних наслідків – до симпліфікації мови, що, вважаємо, не завжди є доречним. Хоча мова і змінюється з плином часу, але не настільки глобально, щоб зовсім нехтувати її правилами.

Детальний аналіз діалогів у соцмережах *Вконтакті* та *Однокласники* показав, що мовлення соцмереж має характерні такі риси:

1) елементарне незнання української мови, що виражено в ненормативному написанні слів та речень: *немазашо, ниперевершино, всеодно*;

2) нехтування "стандартами", і, як наслідок, ігнорування власної грамотності. Популярним прийомом є транслітерування, зокрема, бачимо, як українські слова передають латиницею: *dyzhe djakuju rubka toja*, при цьому часто діє принцип не традиційного транслітерування, а такого, що наближено передає українську графіку: *tu krasuva, Zozylbka, vitaju tebe! Vudb chetnenbka!!!!(Сбот)))))*; *kraWa* (як варіант українського *краща*). З іншого боку, українськими літерами передають російські чи англійські слова: *девачькі не сортесь, это издательство, шота ніочень, дарагая, харошинькіє*); *спешил фо ю, кам тугезе*. Відзначимо також практично повне нехтування розділовими знаками і принципом написання слів з великої/малої літери: *приємно малишки шо чекаєте!*;

3) широке використання смайликів, тобто графічного зображення емоцій. Часом діалоги перетворюються на порожню балаканину, а іноді – беззмістовний обмін смайликами. Доходить до того, що деякі відвідувачі вже зовсім не сприймають текст без супровідних "смайликів", що вказують на емоції. Це не може не тривожити. Скажімо, якщо після безтактного жарту поставити смайлик-посмішку, як висловлення набуває іншого значення [3, с. 406];

4) часте застосування скорочень і аббревіатур: *норм, лю...тя, СПС, НЗ, дяк, окі, ку*;

5) заміна літер неалфавітними знаками: *то4но, клб080; !нод!*; складання літер із комбінацій рисок: */\ / \ – літера М, І< – літера К, [- – літера Е*;

б) вживання фамільярної лексики: *дружбан, чуділо, мурло*;

7) переключення слів: рос. – *крутишечька, девачькі атлічьніє, красавітца; обезатільно; адназначьна*; англ. – *ов є бейба, ван лов, летс гет тугезер енд філ олрайт*;

8) написання вигуків на позначення емоцій: сміх – *гггг, ахахах, хіх, ххх, хах, бугага*; подив, захват – *О_о, оооо, УУууу, оу єєє, оГо, УУмммм, ваауу*; незадоволення – *фууу, бека*;

9) використання для збільшення емоційної сили висловлювання запису кількох однакових літер замість однієї: *дякуууюуюююююю, Афїгенннннннна*; або графічного виділення літери *ЛЮблю*

10) засилля суржикових форм: *ти мене застісняла! то ти так намікаєш, що я буду скоро стара)))))? не поміиав би ще один місяць літа; я віддихаю*).

11) використання сленгізмів як загалом молодіжного жаргону: *кульний, фігня, бестовий, чьоткий пацук*, так і жаргону комп'ютерного: *ава, авка, лайк, лайкати, забанити, зафрендити, нік тощо*.

Можемо говорити про своєрідний мережевий мовленнєвий етикет. Наприклад: форми привітання: *привітики, хай, здрасте, прует, привееет, хелооу*; форми прощання: *пака, пока, бай, папусічки, я ОФ*; форми згоди: *ОК, окі, добро*; форми подяки: *дяк, дякс, спс, дякуськи, дякусічки, пасібачькі, сенк'ю, пасіба, дякую, нз*.

Однією зі спеціальних форм спілкування в соціальних мережах є оцінювання фотографій. Відвідувачі, виявляючи свою схвальну оцінку, повагу, просять "лайки", а також висловлюють власні оцінки побаченому. Стандартними будуть оцінки: *красуня, гарнюща, шикарна, милі, дуже!; файнюська*; хоча іноді спостерігаємо і, так би мовити, «авторські» форми висловлювання: *ваууу...зай, ти багіня...; ти така красива, я худею в нашом зоопарке...; ти люксусова кубіта...мммм...каййфффф; ов є крошка, ти супер; няшка***; якіє красівієєє=))))*; тощо.

Інтернет породжує нові мовні явища, наприклад, комп'ютерний сленг; нові види скорочення інформації, невластиві традиційним мовам; вживання в писемному мовленні засобів, які функціонально замінюють міміку і жести. Як бачимо, у спілкуванні в соціальних мережах молодь вживає дуже багато англіцизмів, русизмів, засмічуючи при цьому рідну мову і не дбаючи про культуру власного мовлення. Часто українська молодь сліпо копіює манеру спілкування російськомовних користувачів (наприклад, прийоми так званої олбанської мови, тобто навмисно переключеної, на зразок КРАСАВЧЕГ).

Соціальні мережі стали частинкою нашого життя, і не найгіршою. Але дбати про своє мовлення у них може і повинна кожна людина. Тенденції до спрощення мовлення, які ми спостерегли, можуть загрожувати його примітивізації і призвести до незворотного процесу зниження культури мовлення серед української молоді.

Література

1. Зайцева С. В. Інтернет-спілкування як нова форма міжособистісної комунікації / С. В. Зайцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/internet-spilkuvannya-yak-nova-forma-mizhosobistisnoyi-komunikacii/>.
2. Лук'янчук С. Інтернет-діалект. «Олбанський» жаргон української мови / Сергій Лук'янчук // Тиждень.UA. – 2008. – 10 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Publication/2520>.
3. Подлевська Н. Культура спілкування в мережі Інтернет / Неля Подлевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/umlsh/2011_2/Podlevska.pdf.
4. Тур О. М. Норми мовленнєвого етикету та особливості Інтернет-спілкування / О. М. Тур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Philologia/65779.doc.htm.
5. Яковлева Т. М. Графічні особливості мови інтернет-чатів і SMS-повідомлень / Т. М. Яковлева // Вісник гуманітарних наук Львівського національного аграрного університету. – 2011. – №3–4. – С. 404–412.

УДК 811.161.2'373,46

ТОЛЕРАНТНЕ СПІЛКУВАННЯ У КУЛЬТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Гимер Н., канд. філол. наук, доцент кафедри юридичної лінгвістики
Львівський державний університет внутрішніх справ (Львів)

Спілкування є однією із найнеобхідніших, найважливіших, однак і найпроблемніших аспектів нашого духовного життя. Через спілкування людина знаходить друзів та ворогів, будує кар'єру, реалізує творчі потенції, зрештою, самоутверджується і знаходить себе.

Люди часто вважають, що лише їхні власні смаки, думки, настрої – правильні і гідні. А ті, хто їх не поділяє, – не варті доброго ставлення. Французький філософ-просвітник XVIII ст. Вольтер сказав: «Ваші ідеї мені глибоко осоружні, але я віддам життя за право їх виголошувати!».

Толерантність дає людям можливість жити разом навіть за відсутності приязні, поваги та любові. Вона допомагає зберігати певну дистанцію між людьми та уникнути взаємних образ.

Актуальність виховання толерантності в сучасному українському суспільстві значною мірою зумовлена тим, що перед світом досі стоїть проблема нетерпимості та неповаги. Ця проблема спричинена економічною нестабільністю, соціальною нерівністю, проявами ворожого націоналізму, активізацією злочинності, тероризму, техногенними катастрофами та соціальними потрясіннями. У Декларації принципів толерантності, яку було схвалено Генеральною конференцією ЮНЕСКО на XXVIII сесії 16 листопада 1995 р., започатковано всесвітній рух толерантності і підкреслено його важливість у сучасному світі, для якого характерна глобалізація економіки, зростаюча мобільність, швидкий розвиток комунікації, інтеграції та взаємозалежності, великомасштабні міграційні процеси й переміщення населення, урбанізація й трансформування соціальних моделей. Процеси глобалізації вивели проблему толерантності на одне з чільних місць у переліку актуальних для подальшого розвитку людства. Толерантність набуває особливої актуальності в умовах гуманізації освіти, яка неможлива без перегляду звичних для педагогічної практики форм і способів педагогічного впливу. Сьогодні все більшого поширення у суспільстві набувають недоброзичливість, озлобленість, агресивність. Причин цьому є багато. Взаємна нетерпимість і культурний егоїзм через засоби масової інформації, соціальне оточення, сім'ю все частіше проникають у життя людей.

Службова діяльність міліціонерів, військових, рятувальників, пожежників немислима без комунікативних зв'язків. Спілкування виконує роль регулятора взаємин між співробітниками і громадянами. На важливість цього процесу постійно звертають увагу в різних нормативних документах. Повсякденна діяльність цих структурних підрозділів протікає на очах у населення, і їх автори-

тет багато в чому залежить від поведінки їхніх членів. Дуже важливо, щоб кожен працівник був ввічливий і тактовний при поводженні з громадянами, чуйно ставився до їхніх прохань і заяв, справедливо оцінював їх поведінку.

Крім цього, необхідно враховувати, що комунікативна діяльність державних служб порятунку має низку психологічних особливостей, які, з одного боку, надають їй певної специфіки, а з іншого – можуть її ускладнювати. Адже однією з найважливіших психологічних особливостей спілкування є його професійна спрямованість, пов'язана з необхідністю встановлення осіб, які вчинили злочини, свідків, потерпілих і т. д., тобто існує певна заданість параметрів спілкування. З боку співробітників – це встановлення істини, а з боку злочинців – приховування обставин злочину, прагнення уникнути відповідальності, дати помилкову інформацію.

Істотні труднощі у спілкуванні виникають через те, що працівник змушений вступати у спілкування, незважаючи на своє ставлення до співрозмовника, незважаючи на свій емоційний стан, бажання спілкуватися. Отже, спілкування є невід'ємною частиною професійної діяльності правоохоронця та рятувальника. З іншого боку, не варто забувати про спілкування працівників з населенням та ЗМІ, що формує імідж образу правоохоронця та рятувальника в очах суспільства, сприяє престижу професії.

Службове спілкування часто обтяжене наявністю психологічних бар'єрів, пов'язаних з багатьма факторами: страхом населення вступати в контакт з працівниками служб, неправильним поясненням намірів сторін, недовірою і т.п. До того ж ці бар'єри можуть створюватися штучно і призводити до загострення взаємин, виникнення конфліктів.

Фахівці в галузі спілкування вважають, що одним з найбільш важливих якостей, що дозволяє підвищити ефективність процесу спілкування, є вміння вислуховувати інших людей. Коли ви уважно слухаєте свого співрозмовника, ви таким чином демонструєте свою зацікавленість в тому, що він говорить, проявляєте пошану до нього. І це неминуче буде позначатися на полегшенні встановлення психологічного контакту. Людина, звертаючись до співробітника державних служб допомоги, чекає, що її уважно вислухають, розберуться і допоможуть у його проблемі. Вміння вислуховувати людину дозволяє співробітнику зняти психологічну напругу, яка, як правило, неминуча на початковій фазі спілкування.

Для співрозмовника важливо не тільки правильно і вміло спілкуватися з людьми, а й вміти робити психологічний вплив на них: схилити їх до своєї точки зору, переконувати, стимулювати позитивні прояви в їхній поведінці. Завжди необхідно пам'ятати, що співробітник вступає у спілкування не тому, що його просто цікавить ця людина, а для того, щоб змінити його позицію, його ставлення. І саме психологічний вплив у процесі спілкування з ним дозволяє цього досягти.

У психолінгвальній картині світу концепт толерантності, увічливості вербалізується під час правової комунікації у вигляді стратегій *позитивної* і *негативної* увічливості (стратегій зближення чи віддалення).

Стратегія толерантності/увічливості у спілкуванні спрямована на порозуміння, неконфліктне розв'язання суперечностей громадян, їхніх проблем. Толерантні підходи здебільшого раціональні у пошуках згоди. Вони є виправданим інструментом для уникнення порушень норм законодавства щодо захисту прав і свобод громадян, для встановлення істини, для створення атмосфери оптимізму (при бажанні встановити правду) і песимізму (як засобу протистояння агресії); для урівноваження позицій сторін, ступеня втручання у справу, для нівелювання демонстрації грубої сили і беззаконності; у поясненні загрози та запобіганні їй. У випадку упередженості у ставленні до комуніканта, комунікативного впливу з позицій сили або стримування (фізичного) агресивних дій чи наявності інших ознак неправомірності комунікації, порушення мовноетикетних засад найбільш виправданим є використання ефективної, однак непрактикованої форми розв'язання проблемних інтерацій за допомогою стратегії зближення. Одним із різновидів таких консенсусно-регулювальних засобів впливу на психоемоційний стан комуніканта є вибачення.

Вибачення як форма компенсації моральної шкоди привернула увагу дослідників. Враховуючи багатство національної мови і її добре розвинений лексично-етичний запас мовленнєвого етикету, цілком виправданими формами вибачення в міжособистісному спілкуванні є *усна* і *писемна*. Із юридичної точки зору важливо виділити ті формули, які найбільш прийнятні для розв'язання правозастосовних завдань. Серед семи видів вибачень 1) у приватному порядку (наодинці); 2) у приватному порядку (при свідках); 3) у присутності суду; 4) у приватному листі; 5) через газету; 6) у тексті угоди; 7) із використанням сучасних технічних засобів (телебачення, радіо, комп'ютер, Інтернет) – усі названі вибачення прийнятні для посилення їхньої консенсусно-регулювальної ролі у суспільстві. Така обов'язкова форма відповідальності співзвучна з трансцендентальною комунікативною дією, прагматична у конфліктних ситуаціях із представниками влади, посадовими особами, які вчиняють протиправні дії щодо населення (розпродаж землі, незаконна приватизація, невиплата зарплат, незаконне затримання, оприлюднення неправдивої інформації, наклеп і т. д.).

Комунікативна практика підтверджує ефективність запровадження вибачення як морального заходу щодо відповідальності за кожний правовий дискурс і спонукає «знайти адекватні форми застосування його у якості юридичного заходу».

Поведінка працівника органів внутрішніх справ, рятувальників завжди і за будь-яких обставин має бути бездоганною, відповідати високим стандартам професіоналізму і морально-етичним принципам стража правопорядку.

Отже, толерантність – це повага, сприйняття та розуміння різноманіття культур нашого світу, форм самовираження людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Також толерантність – це перехід від війни до культури миру. Для працівників правоохоронних органів це, перш за все, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Для держави толерантність – це яскравий показник ступеня її демократичності.

Золоті правила толерантного спілкування

1. Пристосуйтеся до ситуації, в яку потрапили.
2. Вітайтеся і усміхайтеся перші.
3. Виявляйте дружнє ставлення до людей.
4. Не чекайте, доки вони виявлять до Вас прихильність.
5. Дотримуйтеся вимог культури мовлення, універсальних правил спілкування, правової комунікації.
6. Цікавтеся людьми, що Вас оточують, їхніми турботами, radoщами.
7. Вживайте якомога більше слів, які наголошують на шанобливому ставленні до людей: *вибачте, пробачте, даруйте, перепрошую, дякую, будь ласка, не ображайтеся...*
8. У товаристві не намагайтеся переговорити всіх. Дайте змогу висловитися іншим.
9. Пам'ятайте, що ім'я людини – це найсолодший і найважливіший для неї звук у будь-якій мові.
10. Говоріть про те, що тривожить чи цікавить Вашого співрозмовника, або про те, що може "зацепити" його за живе.
11. Дотримуйтеся доброзичливого тону.
12. Єдиний спосіб отримати перемогу в суперечці – це ухилитися від неї.
13. Якщо Ви помилилися – визнайте це швидко і рішуче.

Література

1. Про затвердження правил поведінки та професійної етики осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ: Наказ МВС України від 22 лютого 2012 р. № 155.
2. Онуфрієва Н.М., Зелінська Т.М. Соціальна психологія: навч.-метод. посібник / Онуфрієва Н.М., Зелінська Т.М. – К. : Каравелли, 2009. – 216 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: навчальний посібник / Орбан-Лембрик Л.Е. – Чернівці : Книги XXI, 2010. – 528 с.
4. Токарська А. С. Довідник із фахового мовлення для працівників правоохоронних органів / Токарська А. С. – 2-ге вид., доп. і випр. – Львів : ПАІС, 2004. – 140 с.
5. Філоненко М. Психологія спілкування: навчальний посібник / Філоненко М. – К., 2008. – 224 с.

УДК 379.8

ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ДІТЕЙ ТА ЮНАКІВ

Грицак Л.

*Наук. керівник – Грицанюк В.В., канд. політ. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Актуальність цієї теми визначена тим, що сьогодні інтернет для школярів та студентів стає радше ворогом, аніж другом і помічником. Молоді люди перестали читати книги, а отже, не розвивають аналітичного мислення. Використовуючи інтернет-джерела, ми перестаємо мислити. Не менш важливим є питання про фізичний та психічний стан особи. Вважаємо, що батькам школярів взагалі не варто підєднувати комп'ютер до мережі Інтернет або, якщо вони довіряють дитині, треба встановити чітко регламентований час для роботи у мережі і контролювати, чим дитина займається і з ким спілкується.

За всю історію людства ще не було часу, коли люди не страждали від певних залежностей. Лікарі, учені та прості користувачі вже не перший рік стурбовані питанням глобальної інтернетизації. Медики розвинених країн вважають її дуже важливою проблемою сьогодення. Оскільки молодь усе більш часу проводить за комп'ютером, надаючи перевагу віртуальному світу над реальним. Психологи використовують спеціальний термін для визначення цієї проблеми – «інтернет-залежність».

Обговорення проблеми почалося порівняно недавно. 1994 р. Кімберлі Янг, американський психолог з Пітербургського університету, помістила на веб-сайті спеціальний питальник. Незабаром вона отримала близько 500 відповідей, автори 400 з яких виявилися інтернет-залежними користувачами. К. Янг написала книгу «Піймані в мережу» та організувала центр психологічної допомоги тим, хто страждає від інтернет-залежності.

1995 р. Іван Голдберг запропонував термін «інтернет-залежність», який описує нездоланну тягу до використання інтернету.

На думку експертів та вчених, найбільше від інтернет-залежності потерпають підлітки та юнаки. За даними соціологічних опитувань, щонайменше 4,4 млн тінейджерів страждає від надмірного захоплення комп'ютером та Інтернетом.

Інтернет-залежність виявляється у тому, що люди настільки відають перевагу Інтернету, що відмовляються від свого «реального» життя, проводячи 24 годин на день у віртуальній реальності. Комп'ютерна залежність розвивається швидше, ніж алкоголізм. Для цього достатньо лише 1,5 роки.

За даними різних досліджень на сьогодні інтернет-залежними є приблизно 6–10% користувачів мережі на Заході 2–6% російських та українських користувачів, з яких 70% – студенти.

Незважаючи на те, що офіційно проблему інтернет-залежності не визнано, її беруть до уваги в багатьох країнах. Наприклад, у Фінляндії молодим людям з інтернет-залежністю надають відтермінування від армії.

Діти, які ночують у приміщенні комп'ютерних залів, є реальністю сьогодні. Наслідки для молодого організму виявляються пізніше. Наприклад, у безплідді – і жіночому, і чоловічому. А ще – втраті зору, дратівливості, порушеннях сну, підвищеній збудливості.

Діти найбільше потерпають від тенет Інтернету. Доведено, що коли довго сидіти за комп'ютером, то втрачається живий контакт з людьми, будь-які відчуття, людина починає заглиблюватись у себе. Особливо це стосується дітей, у яких ще не відпрацьовані зв'язки з соціумом. Під час віртуального спілкування людина починає розкриватися, розповідати важливі речі. Діти у такому віртуальному світі стають дорослими, вони можуть робити там усе те, що не можуть робити в реальному житті. Але це оманливе відчуття, з нього важко повернутися до навчання й роботи, до «живого» спілкування з людьми, ставлення та поваги до них. Жахає те, що в сучасного покоління, яке виростає на соціальних мережах, зникає емпатія, тобто здатність до співпереживання та розуміння інших. Звісно, що левова частка відповідальності за інтернет-залежних дітей та підлітків лежить на батьках, тому що їх обов'язок – виховувати дітей повноцінними членами суспільства. Рідним потрібно зацікавити дитину іншими видами діяльності. Також батькам треба цікавитися життям власної дитини, її успіхами та проблемами, адже замикаються у віртуальному світі діти, яким бракує щирого реального спілкування. І звичайно, потрібно пам'ятати, що авторитетом для дітей є їхні батьки, які зобов'язані показувати приклад правильної поведінки.

УДК 662.1:130.2

МАЛІ: КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ПЕРЛИНИ АФРИКИ

Айссата Діт Діодо Діалло

Наук. керівник – Антонів О.В.,

ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Кожна країна має неповторне обличчя. Малі – одна з таких країн на заході Африки. Що сприяє творенню неповторності? Це культура, мистецтво, архітектура і самі люди. Свою увагу ми б хотіли зосередити на двох архітектурних пам'ятках країни, які доповнюють уявлення про Малі.

Велика мечеть Дженне є найбільшою будівлею у світі, що зроблена з африканської глини *адоб* або *банко*. На думку багатьох архітекторів, це велике досягнення судано-сахеліанського¹ архітектурного стилю, який відображає ісламський вплив. Глина або камінь, з яких будували мечеть, символізують опікунів-духів предків.

Мечеть розташована в місті Дженне, на заплаві притоки Бані річки Нігер. Першу будівлю на цьому місці зведено в XIII ст., сучасну споруду датують приблизно 1907 р. Це один із найбільш промовистих символів півдня Сахари.

Велика мечеть Дженне відрізняється від інших у Західній Африці, оскільки вона була побудована як перша культова будівля. Раніше на цьому місці стояв палац. Інші мечеті зазвичай будували на місці конічних пірамід.

Експерти ісламської архітектури, такі як Ла Белль Приссін, вважають, що ці конічні структури були включені в дизайн мечеті Малі, а сама Велика мечеть Дженне є найпоказовішим прикладом.

1906 р. губернатор Малі, що була на той час колонією Франції, Вільям Понті погоджується на прохання імама Альмамі Сонфо відновити стару мечеть короля Куа Комборо, зруйновану 1896 року. Побудова мечеті почалася 1906 р. і завершилася 1907 р. Архітектором і головою гільдії конструкторів Дженне був Ісмаїл Траоре.

Мечеть має форму квадрата завдовжки 75 м з кожного боку. Її висота становить 20 м. Дах підтримується 90 стовпами і має 104 повітряні отвори. Споруда може вмістити близько тисячі осіб. Ризик пошкодження водою, зокрема повені, були однією з основних проблем, коли Траоре керував будівництвом.

¹ **Сахель** – по-арабськи означає «берег», «кордон» або «узбережжя»), тропічна савана в Африці, яка є своєрідним переходом між Сахарою і південними, родючішими землями, відомими як африканський регіон **Судан**- (не плутати з державою Судан). Сахелем також називають напівпустельні і степові райони на півночі Сахари, зокрема Туніський і Алжирський Сахель.

Дженне розташовано на острові, де висока вода з притоки Бані під час повені може затопити деякі райони міста. Отже, Велику мечеть збудовано на підвищенні на платформі, площею поверхні 5625 м². До сьогодні це підвищення завжди рятувало мечеть від води. Усе співтовариство жителів міста Дженне бере активну участь у підтримці належного стану мечеті.

Велика мечеть Дженне – цікава архітектурна пам'ятка Малі. Найстарішу частину міста, на території якого споруджено мечеть, 1988 р. включено до списку пам'яток всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Водночас вона має велике культове значення, адже перша будівля мечеті була одним з найважливіших африканських ісламських центрів освіти впродовж усього середньовіччя.

Ще одна культова пам'ятка – Велика мечеть Джінгеребер в м. Томбукту була побудована 1325 року при імператорі Манса Муса². Місто Томбукту у XV–XVI ст. було інтелектуальною та духовною столицею Малі, а також центром поширення ісламу в Африці.

Імператор дав архітектору Абу Ісхак-Ес Сахелі 200 кг золота для будівництва мечеті. Це найбільша мечеть у Томбукту. У ній можуть розміститися під час п'ятничної молитви до 12 000 вірян.

Споруду збудовано виключно з глини в суданському архітектурному стилі. Мечеть складається з двадцяти п'яти рядів колон. Раз на рік населення бере участь у ремонті покриття будівлі. На жаль, відновленій у XVI столітті пам'ятці нині загрожує наступ пустелі.

Обидві мечеті мають велику архітектурну цінність, відображають традиційні методи будівництва, вимагають постійного технічного обслуговування і експлуатації. Вони відіграли ключову роль у поширенні ісламу в Африці у давні часи.

Райони Малі, в яких розташовані згадані мечеті, приховують багато таємниць. Сьогодні їх радо відвідує чимало туристів.

Література

1. Conrad D. Empires of Medieval West Africa, Ghana, Mali, and Songhay. – New York, Facts On File, 2005.

2. Michiel R. Bedaux A. Boubacar Hama Diaby et Pierre Maas (dir.), L'architecture de Djenné, Mali : la pérennité d'un patrimoine mondial, Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leyde; Snoeck, Gand, 2003.

3. Mosqu E Malienne. Livres Groupe, 2010/R gion de Mopti et de Tombouctou, 2010.

4. Pierre Maas et Geert Mommersteeg, Djenné, chef-d'œuvre architectural (trad. du néerlandais par Maarten Steenbrink), Karthala, Paris ; Institut royal des tropiques KIT, Amsterdam, 1992.

5. Terra 2008: Proceedings of the 10th International Conference on the Study and Conversation of Earthen Architectural Heritage/Actes de la 10eme Conference Internat, Leslie Rainer, Angelyn Bass Rivera , David Gandereau, 2008.

6. West Africa by Lonely Planet, 2002.

² Кенга Мусса, або Канку Мусса, був десятим царем імперії Малі від 1312 до 1337.

УДК 37.018.554

ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОГРАМИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Дутканич К.

*Наук. керівник – Момот Н.М., канд. філол. наук,
доцент кафедри спеціальної мовної підготовки
Університет економіки та права «КРОК»*

Ще кілька десятиріч тому для досягнення певних висот у житті людини цілком достатньо було бути спеціалістом своєї справи. Але в сучасному світі внаслідок глобалізації вимоги до майбутнього фахівця зростають у геометричній прогресії. Потенційні роботодавці разом з наявністю диплома про вищу освіту нині висувають до кандидата на посаду ще низку вимог з інших галузей знань, як-от: знання іноземних мов, комп'ютерних технологій, політичної та економічної ситуації у світі тощо. Це пов'язано з тим, що наша економіка зараз щільно переплетена з економіками інших держав, а це є водночас і величезною перевагою, і суттєвим недоліком (згадаємо економічну кризу 2008 р.). Зазначимо, що з кожним роком зростає інтеграція наших товарів та послуг на світовий ринок і навпаки. Уже немає жодної галузі, якої не торкнулася б масова глобалізація.

У зв'язку з цим доволі гостро стоїть питання володіння іноземними мовами як на державному, так і на побутовому рівні. Бо тільки вивчаючи іноземні мови, майбутній фахівець стає дійсно конкурентоздатним на сучасному ринку праці [1]. Виділимо декілька причин, завдяки чому це відбувається:

1. Вивчення іноземних мов сприяє розумінню мови на зовсім іншому рівні, під іншим кутом. Науковці довели, що вивчення іноземних мов сприяє покращенню пам'яті, а також додатковому розумінню самої концепції спілкування. Коли людина знає кілька мов, вона може відрізнити спільні риси мов, які належать до однієї мовної сім'ї, має глибше уявлення про принципи та основи процесу мовлення, ця людина починає краще відчувати рідну мову, а також розуміти основні засади іноземних мов.

2. Вивчення іноземної мови надає можливість глибше вивчати та досліджувати історію і культуру різних країн та народів. Вивчення іноземної мови в контексті історії, політики і масової культури може допомогти стежити за подіями у світі з першоджерел, надасть можливість робити власні висновки і формувати свою позицію на основі найдостовірнішої інформації. У професійній, як і в особистій сфері життя двадцять перше століття вимагає від людей глобальних знань, які можна здобути, лише використовуючи різні джерела інформації. Володіючи котроюсь з іноземних мов, автоматично отримуємо можливість спілкуватися з ширшим колом людей, дізнаватись про їх культуру, звичаї, цінності та традиції від безпосередніх носіїв і учасників.

3. Знання іноземних мов суттєво підвищують шанси отримати перспективну, високооплачувану роботу. Прямі й опосередковані знання іноземних мов, культури, літератури забезпечують суттєві конкурентні переваги перед іншими претендентами на ту чи ту посаду. Справжні лідери для прийняття правильних, зважених рішень повинні не лише мати доступ до інформації, але й уміти зрозуміти її, проаналізувати та зробити висновки.

4. Вивчаючи іноземну мову, людина розвиває креативне мислення. Дивитись фільми мовою оригіналу, читати книжки мовою автора – це особливе задоволення. Навіть якщо знання мови не достатньо глибокі. Переконаємось, що набагато більше подобається читати, слухати й дивитися мовою оригіналу, адже відтінки, напівтони, прихований зміст і особливий шарм втрачаються при перекладі.

5. Випускники ВНЗ часто оцінюють вивчення іноземних мов як найважливіший курс, який вони пройшли в університеті, в основному через комунікаційні навички, які вони розвинули під час цього навчання. Багато навчальних закладів переймають новаторські навчальні програми викладання іноземних мов, в основі яких лежить використання комп'ютерів, інтернету, а також спілкування зі студентами з різних країн, двомовні програми.

6. Глобальна економіка. Глобальна економіка – це дійсність ХХІ століття. Найхарактерніші її ознаки:

1. Кожне шосте виробництво в США залежить від міжнародної торгівлі.

2. Половина компаній, які знаходяться в ТОП-500 за рівнем прибутку, належать іноземним інвесторам.

3. Чотири з п'яти нових вакансій у США є створеними внаслідок міжнародної співпраці.

7. Усе більше компаній починають тісніше співпрацювати з іноземними компаніями. І для цього вони потребують співробітників, які володіють іноземними мовами. Немає значення, яку саме кар'єру оберемо, якщо володітимемо іноземною мовою – це буде суттєвою перевагою.

Тобто окрім переваг на професійному поприщі, вивчаючи іноземну мову, людина також отримує безліч переваг у власному житті. І саме тому величезна кількість людей різного віку не шкодуючи своїх сил, часу, коштів, йдуть до мети: вільного володіння однією-двома-трьома іноземними мовами.

Також пропоную Вашій увазі досить переконливу статистику, проведену київським науково-освітнім центром. Стимулом до вивчення іноземних мов 51% опитаних людей називають кар'єрне зростання, 23% – навчання і стажування за кордоном, 12% роблять це для того, щоб зробити свій відпочинок більш комфортним, 7% збираються в ділові закордонні подорожі, 4% навчаються для участі в міжнародних конференціях і лише 3% опитаних працюють

з іноземними партнерами. Як видно, переважна більшість відповідей безпосередньо пов'язана з роботою і просуванням кар'єрними сходами.

Отже, для успішної роботи в найрізноманітніших сферах і напрямках лише рідної мови буде недостатньо, необхідне знання іноземної мови.

Література

1. Коваленко О. Європейський форум з питань мовної політики / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 4.

2. Першукова О. Знання мов – ключ до спілкування / О. Першукова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – № 5. – С. 83–90.

3. Стороха Б. Література як країнознавчий аспект при вивченні іноземної мови: формування духовного образу нації / Б.Стороха // Іноземні мови. – 2005. – № 1. – С. 65–72.

УДК 316.77.177

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ І МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ

Сендзюк Т.

*Наук. керівник – Гимер Н. О., канд. філол. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ (Львів)*

Культура поведінки, культура мовлення і мови, культура спілкування в житті найчастіше постають у єдності. Проте людина, ввічливо та доброзичливо звертаючись до інших, може вживати слова, порушуючи граматичні правила. Іноді її дії начебто відповідають нормам поведінки, прийнятим у цьому суспільстві, однак успішно спілкуватися вона не може, тому що не розуміється у психології, психічному стані людей, особливостях їх темпераменту, характеру тощо. Тому вона не може знайти такі способи і засоби спілкування, які б якнайбільше відповідали ситуації. Культуру спілкування найчастіше плутають з культурою мовлення. Дослідження генезису спілкування довели, що воно передує мовленню, тобто з наукового погляду це, безсумнівно, різні феномени [4, с. 34–78].

Культура мовлення – це здатність використовувати оптимальні для конкретної ситуації мовні засоби. Система ритуалів і відповідних словесних формул, яка вживається з метою встановлення контакту та підтримки доброзичливої тональності спілкування, становить мовленнєвий етикет. Водночас етикет – це сукупність правил поведінки, що регулюють зовнішній вияв людських взаємин, поведінку в громадських місцях, манери та стиль одягу. У словниках його ототожнюють з культурою поведінки. Слово "етикет" (як порядок

і форма ввічливості при дворах монархів) увійшло до лексики за часів правління французького короля Людовіка XIV [6, с. 156–198].

Читаючи певну психологічну літературу, можна сформулювати думку, що ділова міжособистісна комунікація завжди проходить спокійно і без яких-небудь проблем. Однак, далеко не завжди відразу ж вдається знайти повне взаєморозуміння з партнером, доводиться відстоювати власну і вислуховувати протилежну точку зору. Буває, що «з'ясування» відносин відбувається досить болісно, принаймні для однієї зі сторін. Головне – не допустити переростання нормальної суперечки з ділових питань у міжособистісну конфронтацію [7, с. 56–78].

Багато керівників замислювалися, наприклад, над тим, чому не всі підлеглі дозволяють собі сперечатися, відстоювати свою точку зору? На словах майже всі керівники висловлюють бажання, щоб їх підлеглі в процесі ділової міжособистісної комунікації виявляли велику активність та ініціативу у відстоюванні своєї точки зору, але далеко не всі дійсно хочуть цього. Можна виділити деякі причини, унаслідок яких підлеглі вкрай неохоче вступають у суперечку з керівниками:

1) *Почуття власної безпеки*. Підлеглі «бояться за власну шию». У ході спостережень за розвитком подій вони нерідко доходять до висновків, що люди, які завжди погоджуються з керівником, як правило, швидше просуваються нагору по службових сходах, ніж ті, хто висловлює власну, хай навіть розумну та ділову думку. Вони добре розуміють, що їх майбутнє в основному залежить від їхнього безпосереднього керівника, і тому їм немає сенсу не погоджуватися з ним.

2) *Статус розходжень*. Розходження в зайнятій керівником і підлеглим позиції часто перешкоджає встановленню успішних ділових і міжособистісних стосунків, особливо якщо такий керівник постійно підкреслює своє «верхнє» положення і не допускає жодного міжособистісного зближення з підлеглим.

3) *Попередній досвід*. Маючи досвід ведення суперечок з керівниками, підлеглі відчувають марність хоч якоїсь боротьби за власну думку й упевнені у тім, що будь-яка незгода може призвести лише до появи антагонізму з керівництвом і втрати часу з боку підлеглого.

4) *Манера керівника приймати рішення*. Якщо серед підлеглих сформувалася думка, що хто б що керівнику не говорив, він усе одно залишиться при своїй думці, навряд чи хтось ризикне сперечатися з таким керівником.

5) *Репутація керівника*. Рідко, але все ж буває, що керівник має репутацію людини злопам'ятної, мстивої, такої, яка нічого не забуває і не пробачає. У такій ситуації сумнівно, що хтось із підлеглих ризикне посперечатися з таким керівником.

Оскільки мистецтво ведення суперечки набуває для кожного з нас усе важливішого значення, тобто є всі підстави для того, щоб зрозуміти його сутність, порівняти його з такими близькими поняттями, як «диспут», «дискусія» і «полеміка».

Слово «диспут» походить від латинського *disputo* – «міркую». У тих ситуаціях, коли мова йде про диспут, мають на увазі колективне обговорення моральних, політичних, літературних, наукових, професійних та інших питань, на які немає однозначної, загальноприйнятої відповіді. У процесі диспуту його учасники висловлюють різні судження, точки зору й оцінки тих чи інших подій чи проблем [3, с.16–18].

Слово «дискусія» походить від латинського *discussio* – «розгляд, дослідження». Під дискусією звичайно розуміють публічне обговорення яких-небудь проблем, суперечливих питань. Дискусію часто розглядають як метод, що активізує процес навчання, вивчення складної теми, проблеми, що вклинюється в контекст, наприклад, семінарського заняття.

Слово «полеміка» походить від грецького *polemikos*, що означає «ворожий», «войовничий». Неважко зрозуміти, що для полеміки також характерна процедура суперечки, але суперечки, що призводить до конфронтації й боротьби принципово протилежних думок і підходів у рішенні визначених проблем.

Однак варто помітити, що й у диспуті, і в дискусії, і в полеміці, хоча і з різним ступенем активності й конфронтації, виникає й розгортається суперечка учасників. Суперечка виступає мовби характеристикою процесу обговорення проблеми чи питання двома протилежними сторонами. Практика показує, що дискусію можна вести з різною гостротою. Це можуть бути диспут, дебати, полеміка, суперечка. У будь-якому випадку для ведення дискусії, як мінімум, необхідно мати дві різні точки зору, два різних підходи до рішення відповідного питання чи проблеми. Хоча реально їх, як правило, буває значно більше.

Література

1. Ануфрієва Н. Дещо про культуру спілкування // Міліція України. – 2001. – № 6. – 18–19.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Вівіан Н. Потреба часу: міліція і народ – надійні партнери // Іменем Закону. – 2003. – 17 січня (№ 3).
4. Гладиліна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – К. : Факт. 1997. – 160 с.
5. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування : навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вікар, 2002. – 223с. – (Вища освіта XXI століття).

УДК 351.858/17.035.3

ВІДОМІ СВІТОВІ НЕУКРАЇНСЬКІ УКРАЇНЦІ**Стефанович К., Процишин Т.***Наук. керівник – Кульчицька М.О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Історичні обставини склалися так, що багато українців змушено було емігрувати за кордон. Серед тисяч емігрантів були й ті, які досягли суспільного й наукового визнання. Прикметно, що ці люди, живучи в інших країнах, не завжди акцентували на своєму походженні, та все ж залишалися генетично спорідненими з Україною. Незважаючи на життєві перешкоди, більшість з них знайшли свій шлях до успіху.

Попри важку долю, емігранти прагнули досягти чогось більшого. Український дух, генетичне бажання вижити у кризових ситуаціях допомагали їм у цій боротьбі. Це добре ілюструє приклад канадського хокеїста Терренса Савчука – українця за походженням, який у 14 років опікувався матір'ю і батьком-інвалідом. У свої 15 він поведився як дорослий у 25, тому перший тренер, побачивши скалічену руку хлопця та знаючи долю цієї сім'ї, навіть не смів заперечити, коли Тарас заявив, що буде воротарем і крапка.

З досягненнями приходять слава. Зі славою – визнання. При цьому дехто намагається тримати своє генетичне коріння в таємниці, але переважна більшість діаспорних українців робить усе, щоб зберегти українську гідність. Відомий американський актор Джек Пеленс (Палагнюк Волтер Джек) – володар премії «Оскар» («найкращий актор другого плану») (1991), тричі номінувався на цю престижну премію. На церемонії нагородження званням «Народный артист России» відмовився від нагороди, аргументуючи це словами «Я – українець, а не росіянин», і покинув залу [1, с. 272].

Всесвітньо відомий богатир-борець Іван Піддубний усе життя, куди б його не кидала доля, щиро любив Україну. Коли більшовицька влада видала йому паспорт із прізвищем «Поддубный» і національністю «русский», він вимагав замінити паспорт, а після відмови зробити це чемпіон власноруч зробив виправлення – «Піддубний» і «українець» [2].

Протягом усього життя емігранти мріють повернутися додому. Але це буває дуже важко, бо декому банально не вистачає коштів, а в інших настільки щільний графік, що поїздка в Україну ще надовго залишається заповітною мрією. Автор книги «Бійцівський клуб» Чарльз Паланік (Палагнюк), дід якого був українцем й емігрував до США через Канаду, казав: «До недавнього часу у мене просто не було грошей на поїздку. Тепер гроші з'явилися, та не стало часу» [3].

А от у відомого режисера Стівена Спілберга, творця фільмів “Список Шиднлера”, “Врятувати рядового Раяна”, “Штучний інтелект”, “Мюнхен”, вистачило часу, щоб приїхати на батьківщину своїх праотців: “Мої бабусі та дідусі і по батьківській лінії, і по маминій родом з України. Від них я отримав певне уявлення про вашу країну. Це відчувалось у нашому домі”. А коли Спілберг вийшов з літака в українському аеропорту, перше, що він сказав: “Я вдома!”. Також Спілберг за підтримки мецената В. Пінчука зняв документальний фільм про холокост [4].

Згідно з заповітом Альфреда Нобеля премії його імені щорічно присуджують видатним ученим світу за найважливіші відкриття у фізиці, хімії, фізіології, медицині, літературі. Пізніше до цих галузей додали і економіку.

Серед всесвітньо відомих нобелівських лауреатів також є вчені, письменники, діячі культури, які народилися, зростали чи жили в Україні. На території сучасної України народилися шестеро майбутніх Нобелівських лауреатів.

Ілля Ілліч Мечников (1845–1916) – мікробіолог, ембріолог, зоолог та імунолог. Народився в с. Іванівка-Панасівка Куп’янського повіту на Харківщині, нині с. Мечникове. 1908 р. І. Мечникову разом із німецьким ученим П. Ерліхом було присуджено Нобелівську премію – «за праці з імунітету».

Саймон (Семен) Кузнець (1901–1985) – народився у Харкові. 1971 р. «за емпірично обґрунтоване тлумачення економічного зростання, яке привело до нового, глибшого розуміння як економічної та соціальної структур, так і процесу розвитку» йому було присуджено Нобелівську премію з економіки.

Петро Леонідович Капиця (1894–1984) – по матері походив із українських дворян Стебницьких. Його батько, полковник Леонід Капиця, – виходець з Волині, поляк за походженням. Сам він народився в Петербурзі. Лауреат Нобелівської премії 1978 р. «за базові дослідження та відкриття у фізиці низьких температур».

Роалд Гофман (1937 р. н.) – народився в Золочеві в родині випускника Львівської політехніки інженера Гілеля та вчительки Клари Сафран. Лауреат Нобелівської премії 1981 р. «за розробку теорії протікання хімічних реакцій», що значно розширює можливості для планування хімічних експериментів. Саме йому належать слова “Україно, обітована земле мого серця!” [2].

Георгій Харпак (Жорж Шарпак) (1924 р. н.) – французький фізик родом із Дубровиці на Рівненщині (народився в єврейській родині). Його вважають одним із найталановитіших учених-експериментаторів. Лауреат Нобелівської премії 1992 р. за «винахід та вдосконалення детекторів частинок, особливо багатопровідної пропорційної камери».

І це тільки невелика кількість людей, які зробили свій внесок у розвиток культури, науки, спорту тощо. Насправді таких людей дуже багато, і кожен з них любить ту країну, в якій живе, але для них рідною прабатьківщиною завжди буде Україна – країна, в котрій вони або їх рідні колись народилися.

І хоч ці люди живуть не в Україні, усе життя вони присвятили їй. Тому треба поважати і пам'ятати про те, що вони зробили. З цією метою і було створено проект «Українці в світі», який представляє видатних українців, що здійснили помітний внесок у розвиток світової цивілізації, чий здобутки у сфері церковної історії, державотворення, науки і культури виходять за межі вузьконаціонального. Офіційна дата відкриття проекту – 4 липня 2009 р. Ініціатором його створення була Христина Стебельська, головний редактор НТКУ, авторка і ведуча Першого національного телеканалу. Проект «Українці в світі» Всеукраїнського об'єднання «За Помісну Україну!» представляє духовних подвижників від доби Київської Русі до сьогодні. «Мета проекту – явити сучасникам відомих та невідомих діячів у різних сферах людської діяльності, народжених Україною, що відіграли помітну роль в історії світової культури» [4].

Канцлери, патріархи, міністри, кардинали, царі, королі, винахідники, звитяжці духу – їх тисячі, народжених в Україні. Микола Колесса, Стів Возняк, Любомир Романків, Тайхо Кокі, Сергій Бубка, Ігор Сікорський та багато інших – усі вони стали інтелектуальним, генетичним живильним середовищем для розквіту інших країн і народів. Уявімо собі, якою потужною державотворчою нацією стали б українці, якби вся та сила була спрямована на наш національний саморозвиток! Український народ є одним із найдавніших народів світу. Ще римський історик Помпей Трог (I ст. до н. е.) стверджував: «Скіфи (пращури сучасних українців) – це найстаріша нація світу». А «батько історії» Геродот писав: «Вони є мудріші від будь-якої нації на Землі». Німецький письменник Йоганн Готфрід Гердер (1744–1803) також зауважив: «Україна стане колись новітньою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музичний хист, родюча земля – колись прокинуться: (...) і повстане велика, культурна нація – й її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген у далекий світ» [4]. Це особливо важливо усвідомлювати нинішнім поколінням українців, яким належить здійснити свою історичну місію, реалізувавши творчий потенціал у духовно-культурній, соціальній, політичній, економічній сферах рідної Української держави, щоб гідно увійти до світової цивілізованої спільноти.

Література

- Абліцов В. Галактика «Україна». Українська діаспора: видатні постаті. – К. : «КИТ», 2007. – С. 272.
- Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
- Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://fantlab.ru/article165>.
- Електронний ресурс. – Режим доступу : www.ukrainians-world.org.ua.

УДК 339.924

НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Романишин Х.

Наук. керівник – Повстин О.В.,

*доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Основною об'єктивною тенденцією економіки ХХІ ст. є розвиток процесів глобалізації у світі, який охоплює всі сфери суспільного життя, у результаті чого соціально-економічний процес однієї країни стає складовою інтернаціонального або світового процесу.

Більшість дослідників відносять початок процесу глобалізації до великих географічних відкриттів, а саме до часу відкриття іспанцем Христофором Колумбом "Нового світу". Освоєння нових територій викликало необхідність розвитку торгівлі, транспорту, комунікацій, поширення західноєвропейської мови та культури. Особливо швидких темпів глобалізація набрала в другій половині ХХ ст., що супроводжувалось зростанням світової економіки, обсягів торгівлі та неймовірними міграційними процесами. Досить вагомим поштовхом до посилення процесів глобалізації став розвиток комп'ютерних технологій. У 1970 р. покладено початок технологічній революції, а з 1977 р. компанія «Apple» розпочала масове виробництво перших персональних комп'ютерів. І саме в цей час термін "глобалізація" став широко вживатися в суспільно-економічній сфері.

Технологічна інновація стала потужним двигуном глобалізації. Розвиток та впровадження нових технологій призвели до стимулювання виробничої діяльності, підвищення продуктивності праці та посилення конкуренції[1].

Глобалізація поширювалась по всьому світу, несучи з собою процес цивілізації. Цей процес створив умови для розширення та поглиблення діяльності організацій, які змінили орієнтацію своїх виробничих потужностей з внутрішніх ринків на світові. На даний час багатонаціональним корпораціям належить близько третини світової торгівлі.

Ще однією перевагою глобалізації є економія на масштабах виробництва, що потенційно може призвести до скорочення витрат та зниження цін, а отже – до економічного зростання.

Досить вагомим аспектом впливу глобалізації на національні економіки є надзвичайно високі темпи зростання прямих іноземних інвестицій, які випереджають динаміку світової торгівлі. Прискорення економічного зростання розвинутих країн спрямовує потоки капіталу в країни, що розвиваються і особливо потребують фінансових ресурсів.

Отже, глобальні процеси призвели до прискорення динаміки економічних процесів у світі, що супроводжувалось виникненнями нових гло-

бальних ринків, розвитком інформаційних технологій, укладанням міжнародних угод щодо економічного співробітництва.

Такий прорив в економічному житті має багатоаспектний характер та неоднозначний вплив на національні економіки країн світу. На сьогодні питання глобалізації є особливо актуальним не тільки через ті блага, які вона надає, але й через потенційні конфлікти, які можуть виникнути у світі.

Процес глобалізації створює умови для виграшу, але головною проблемою є те, що ефективно використати дані можливості можуть далеко не всі країни, долучені до цього процесу. Таким чином, основним негативним наслідком глобалізації є диспропорції у світовій економіці, тобто поглиблення нерівномірності розвитку країн світу. Слабка економічна політика ряду країн, що розвиваються, не дає змоги їм активно брати участь у світогосподарській діяльності, що позбавляє ці країни можливості скористатись перевагами інтеграції у світове господарство. Замкнутість національних економік не тільки не здатна вирішити проблему, але й призводить до її загострення.

Вирішити проблему нерівномірного впливу результатів глобалізації на національні економіки можливо шляхом розподілу переваг від неї всередині країн та між ними. Ці питання повинен вирішувати міжнародний інститут на базі глобального співробітництва. Оскільки бідні країни не мають жодного шансу конкурувати в глобальному середовищі, вони потребують допомоги на початковому етапі. Тому багаті країни та міжнародні організації повинні дотримуватись своїх зобов'язань та зміцнити підтримку країн, що розвиваються[2].

Проблема глобальної нестабільності в економіці, викликана поширенням процесів глобалізації, пояснюється зростанням взаємозалежності національних економік на світовому рівні. Тому економічні коливання або кризи в одній країні можуть мати регіональні або глобальні наслідки. Тобто причини підвищення нестабільності економіки можна пояснити кореляцією між ступенем взаємопов'язаності параметрів складної системи та ступенем її нестійкості. Ученими-біологами було встановлено, що зростання ступеня взаємодії параметрів складної системи веде до різкого збільшення ступеня її нестабільності. Такий висновок є справжнім і для світової економічної системи, про що свідчить світова практика господарювання[4].

Також викликає занепокоєння ще одна проблема - нівелювання національних звичаїв і традицій. Створений в умовах поглиблення інтеграційних процесів глобальний інформаційний простір, сприяє домінуванню мови, культури, шоу-бізнесу, кінематографу найбільш економічно розвинутих націй планети. В результаті цього, менш економічно розвинені нації поступово втрачають свою культурну та національну самобутність шляхом долучення до загальносвітової культури, а по суті до культурних надбань найбільш розвинутих країн. Відбувається процес американізації культурної складової життя суспільства.

Ще одна точка зору щодо визначення категорії «глобалізація» передбачає перехід до «всесвітності», глобальності, тобто існування взаємопов'язаної світової системи, в котрій взаємозалежні мережі й потоки долають традиційні межі або жроблять їх невідповідними сучасній дійсності»[3]. І долаючи традиційні межі у духовно-моральній, культурній, освітянській та інших галузях гуманітарної сфери формуються основні загрози глобалізації світового суспільства. Саме тому, споконвічні людські цінності, що у процесі глобалізації дедалі частіше виявляються «невідповідними сучасній дійсності» перетворюються на усереднену масову культуру, не можуть бути скасовані заради досягнення цілей світової глобалізації.

Література

1. Власюк О. Національна безпека в умовах глобалізації світу //Україна-НАТО. - 2007. - № 1-2. - С. 18-23.
2. Уманців Ю. Фінансова глобалізація: основні детермінанти та особливості прояву //Банківська справа. - 2007. – № 5. – С. 47-64.
3. Фрост Э.Л. Что такое глобализация? [Текст] //Государственная служба зарубежом. Глобализация, проблемы, перспективы / Реф. Бюллетень. – М.: Изд-во РАГС, 2002. – с. 55.
4. Шергін С. Парадокси і проблеми глобалізації //Зовнішні справи. - 2008. – № 5. – С. 42-45.

УДК 316.42

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Тур О.

Наук. керівник – Повстин О.В.,

*доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Глобалізація – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю. Основним чинником розвитку глобалізації стала науково-технічна революція, особливо розвиток світової системи інформації, поширення Інтернету, який зробив можливим миттєвий зв'язок між людьми в різних кінцях світу і усунув перешкоди на шляху розповсюдження будь-якої інформації[1].

Такі процесислід розглядати, як черговий етап розвитку людської цивілізації, коли національні економіки вже не можуть ефективно розвиватисьсамостійно, а міжнародні економічні зв'язки призвели до утворення транснаціональних корпорацій і глобальних (світових) ринків. Отже, глобалізація представлена, як комплексне геополітичне, гео економічне і геокультурне явище, яке здійснює потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільств, в тому числі і на національні культури.

Глобалізація має ряд позитивних аспектів, а саме підвищення ліквідності капіталу, доступність інноваційних засобів, які спрощують ведення бізнесу, інтенсифікація світових потоків інформації. Проте, *економічна глобалізація* є чимось природним й невимушеним, щодо *глобалізація культури* – це більш складний процес саме в силу розмаїття культурних форм.

Культуру необхідно осмислити в якості вирішального аспекту глобалізації, а не лише як реакцію на економічну глобалізацію. При цьому не слід вважати, що глобалізація культури – це встановлення культурної однорідності у всесвітньому масштабі. Цей процес містить в собі культурні зіткнення й протиріччя[2].

Здійснюючи аналізглобалізаційних процесів, важко залишити поза увагою питання міграції, адже це переміщення людських потоків, які є носіями культурних цінностей.Внаслідок дії економічних, соціальних, демографічних, політичних, етнічних, освітніх, морально-психологічних, військових, екологічних та інших факторів активізується міжнародна міграція, як головна конкурентна перевага глобальної економіки.Одним з наслідків міграції є прояви акультурації.

Акультурація — це процес засвоєння етносом, групою індивідів, особистістю, вихованою в одній культурі, елементів іншої культури, субкультури, картини світу, зокрема прецедентних феноменів (текстів, імен, ситуацій, стереотипів мовного спілкування тощо) [3].

Глобалізація, перетворюючи світ на єдину комунікаційну систему, створює загрози втрати народами історичних коренів, таких як: національна ідентичність, мова, культурні та релігійні традиції.

Також слід згадати про такий феномен, як «глобальна культура» та розповсюдження по всьому світу стандартизованої їжі, одягу, музики тощо.Історично так складалося, що продукти харчування, вироби ремісників доволі довго розповсюджувалися країнами та континентами. Національні звичаї та традиції впливали на цей процес, заперечували або приймали нове, переважно домінуючи. Це збагачувало культуру побуту, одяг, спосіб життя, кухню та національну культуру в цілому.

Глобальна культура може утворювати нові культурні цінності, змінювати існуючі, або ж сприяти зникненню національно-культурних ідентичностей різних народів. Найбільша проблема - це не просто експансія глобальної культури, а руйнація нею національних ідентичностей

народів. Під загрозою опиняться ті народи, що піддадуться почуттю культурної меншості, тобто свої цивілізаційні невдачі припишуть відсталості своєї культури. Якщо національна культура не захистить себе сама в умовах відкритості і конфронтації цінностей, жоден штучний захисний механізм їй не допоможе.

В умовах глобалізації державизмінюють свої етнічні і культурні обличчя, а відповідно – змінюються взаємини між національними почуттями, культурними ідентичностями і ставленням до національної культури. Тож постає нова проблема – як на локальному, на регіональному так і на національному рівнях: як успішно включити різноманітні, передусім національні культурні ідентичності до нової світової ідентичності, що сьогодні формується. Саме національна культура визначає унікальний образ країни в багатоманітній мозаїці вселюдської цивілізації.

В наш час саме культура, інтелектуальна діяльність, а не промисловість чи багатства надр, стає визначальним складником суспільного розвитку. Завдяки їй члени суспільства мають змогу реалізувати свій творчий потенціал, долучитись до всіх надбань світової цивілізації, зберігати і збагачувати не лише матеріальні, науково-технічні, інтелектуальні багатства власної країни, але й її історико-культурну спадщину у всьому різноманітті. Натомість для особистості культура означає перш за все систему цінностей, той духовний і моральний фундамент, на якому зростає людина, зі своєю унікальною індивідуальністю та з своєю національною ідентичністю.

Формування культурної ідентичності – це одна з важливих глобальних проблем, які постають сьогодні перед суспільством. Але, з іншого боку, спільний європейський простір є передумовою плідного розвитку культурних ідентичностей, які можуть цілком розвинути лише за дотримання обох зазначених умов – участі у побудові спільного європейського майбутнього, і збереженні своїх національних культур.

Література

1. Волович О.О. "Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни". Збірник статей та аналітичних матеріалів / О. О. Волович, М. О. Воротнюк, Є. В. Габер // Національний інститут стратегічних досліджень, Регіональний філіал у м. Одесі. – Одеса : Фенікс, 2011. – 408 с.
2. Федотова Н.Н. Возможна ли мировая культура? // Философские науки. – 2006. – № 4. – С. 58–68.
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/a>].

УДК 791

ВПЛИВ ФІЛЬМІВ ЖАХІВ НА СВІДОМІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**Рочева О.**

*Наук. керівник – Лозинський А.Ф., канд. істор. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Останнім часом у засобах масової інформації і на сторінках фахових видань активно обговорюється питання про т. зв. “екранне насильство”, зокрема, про вплив на психіку молодого покоління різноманітних бойовиків, трилерів та фільмів жахів. Вважають, що надмірне захоплення ними призводить до зростання й урізноманітнення різних відхилень у поведінці та емоційно-психічному здоров’ї дітей і підлітків. Сучасні наукові дослідження містять величезну кількість фактів, які підтверджують згубний вплив телебачення на психіку й поведінку дітей та підлітків. Зарубіжні вчені – Л. Берковіц, Л. Ерон, Р. Кемпбел, В. Кеплер, Ф. Уертхем та ін. розробили чимало різноманітних концепцій впливу інформації з елементами насильства й агресії на дитячу психіку [2; 3]. Однак, фільми жахів як такі практично не вивчали і говорити про наслідки перегляду цих фільмів можна досить обережно, адже наукових даних з цього питання обмаль.

Сьогодні прийнято вважати, що фільми жахів, з одного боку, демонструють численні сцени насильства, і тому, можливо, здатні чинити деструктивний вплив на психіку глядачів, а з другого – це особливий жанр кіномистецтва, що містить певний конструктивний потенціал. При обговоренні проблеми впливу на дитячу психіку насильства, що демонструють на екранах, більшість педагогів, батьків, представників громадськості висловлює впевненість у негативних наслідках цього впливу і наполягає на необхідності запровадження системи жорсткого державного контролю за об’ємом відповідної інформації. Вчені висловлюють досить суперечливі погляди на ці питання. У фаховій літературі найпоширенішими є три точки зору:

- вплив інформації агресивного, насильницького змісту на дитячу психіку є переважно деструктивним (Л. Берковіц, Л. Ерон, Ф. Уертхем) [1; 6; 10];
- переважно конструктивний вплив екранного насильства на психіку людини (С. Фешбах, Д. Хеллоран, Дж. Каталано, Р. Кемпбел) [2; 7; 9];
- агресивна інформація не чинить на глядачів будь-якого відчутного впливу, а є ситуаційною та короткочасною (К. Бютнер, Е. Паркер, Х. Хіммельвейт, У. Шрем) [2; 4; 5].

Більшість дослідників, що є прибічниками протилежних поглядів на цю проблему, наголошують на вибірковості впливу насильства, демонстрованого на кіно- чи телеекранах, на людську психіку [3]. Якщо розглядати фільми жахів лише як соціально шкідливу телевізійну інформацію, то в такому разі мо-

жна припускати, що перегляд цих фільмів неоднаково вплине на різних дітей. Отже, робити однозначні висновки щодо характеру такого впливу, навряд чи доречно. У цій недоречності можна остаточно переконатися, якщо розглянути фільми жахів як своєрідний соціокультурний феномен крізь призму психоаналітичного підходу. Це дасть можливість зробити цікаві припущення щодо причин популярності фільмів жахів не лише серед дитячої, а й серед дорослої аудиторії; культурологічної і психотерапевтичної цінності цих фільмів та можливого їх внеску в особистісний розвиток людини.

Головним аргументом, який найчастіше висувують проти фільмів жахів, є надмірна, нічим не виправдана експлуатація їхніми авторами деструктивних людських емоцій, у першу чергу емоції страху. Дійсно, автори фільмів жахів використовують прийоми, сюжети, персонажів, які актуалізують, викликають різного роду страхи людини. Добре відомо, що мерці, привиди, людиноподібні тварини, різноманітні чудовиська й монстри неодмінно впливають на людську уяву, збуджують дивовижні асоціації, які перебувають у глибинах людської свідомості. Вони напружують нерви і викликають дивну суміш відчуттів, серед яких провідним є погано усвідомлюваний, первинний архетипний страх “смерті” різного ступеня вияву – від незрозумілого внутрішнього занепокоєння й тривоги до справжнього “тваринного жаху”. Фільми жахів завжди нагадують про те, що десь зовсім поруч знаходиться “смерть” [8, с. 11]. Саме у цій здатності актуалізувати відчуття екзистенційного страху через нагадування про близькість і реальність “смерті” полягає основна особливість фільмів жахів і відмінність їх від будь-яких інших фільмів.

Спілкування зі “смертю” (у фольклорі різних народів світу її олюднюють такі персонажі як Дама в білому, Нічна Красуня, Баба Яга та ін.), переживання запропонованих нею тяжких випробувань і жорстоких втрат є типовими мотивами фольклорних творів і міфів різних народів. Ці твори покликані актуалізувати первинні екзистенціальні страхи людини, які є результатом усвідомлення реальності й неодмінності “смерті”, і дати їй можливість прожити й подолати їх. Щоб жити згідно з природними правилами, людина повинна зустрітися і “переспати” з тим, чого вона боїться над усе – зі смертю [11, с. 134]. На думку М. Хайдеггера, усвідомлення реальності “смерті” як межі існування дає змогу трансформувати енергію екзистенційного страху в потужне прагнення людини до самореалізації згідно із своїм призначенням у світі. Воно означає усвідомлення абсолютної свободи, абсолютної відповідальності людини перед собою за вибір власної долі [10].

Особливої актуальності природна потреба у видовищності та яскравих емоційних переживаннях набуває в підлітковому віці. Тому цілком зрозуміло, чому більшість “нормальних”, психічно здорових дітей, попри всі намагання дорослих і всупереч цим намаганням, є прихильниками фільмів жахів. Їм подобаються чудовиська і монстри, вони “люблять, коли страшно і цікаво”, “люблять побоятися”. Спеціальні дослідження кіноінтересів школярів дали змогу констатувати, що фільми жахів надійно посідають у кіноменю підлітків другі-треті місця [5].

Є підстави говорити і про педагогічно-виховний, розвивальний ефект фільмів жахів. Навіть найконсервативніші педагоги і батьки не заперечують певної користі від цих фільмів для дітей та висловлюють припущення, що вони збагачують дитячу уяву, задовольняють дослідницькі інстинкти молоді, дають можливість прожити складні ситуації у відносно безпечних умовах і є своєрідним засобом тренування хоробрості та сили волі. Психологи доводять, що чим складнішим є емоційне життя дитини, багатшими фантазії, тим розвинутішими виявляються її інтелектуальна й особистісно-вольова сфери та світоглядні моделі, які вона вибудує для себе стосовно навколишнього світу і самої себе. Існує чимало свідчень того, що доволі часто улюблені дитячі фантазії діють у “довгостроковому” плані, тобто вже в дитячому віці програмують майбутній життєвий шлях дорослої людини. Своєю чергою, дослідники міфів стверджують, що присутні в казках і фольклорних творах жорстокі мотиви виконують важливу роль у формуванні внутрішнього світу людини будь-якого віку, починаючи з найбільш раннього [4; 7].

Отже, як показує повсякденна життєва практика, значення інформації з елементами жахів у становленні майбутньої особистості істотно недооцінюють. Переважна більшість дорослих – педагогів, вихователів, батьків сьогодні не схвалює дитячого інтересу до фільмів жахів і впевнена в їх шкідливості для незрілої дитячої психіки, яка перебуває у стані формування. У результаті діти виявляються незаслужено позбавленими частки життєво важливих інтересів і функцій. Це істотно збіднює їхнє емоційно-психічне життя і призводить до однобічної інтелектуалізації психіки.

Література

1. Бронфенбреннер У. Два мира детства (дети в США и СССР). – М. : Прогресс, 1976.
2. Влияние средств массовой коммуникации на интересы детей и молодежи : сб. науч. трудов. – М. : НИИОП, 1989.
3. Дети – преступники: воры, убийцы, террористы, попрошайки / под ред. Ю.Н. Иванов. – Минск : Литература, 1996.
4. Захаров А.И. Как преодолеть страхи у детей. – М. : Педагогика, 1986.
5. Иосифян С.А., Петровский В.А. Кинематограф: детский и подростковый зритель // Социс. – 1995. – № 3.
6. Насилие, агрессия, жестокость. Криминально-психологическое исследование : сб. науч. трудов. – М. : Б. и., 1990.
7. Осорина М.В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. – СПб. : Питер, 1999.
8. Риман Ф. Основные формы страха / пер. с нем. – М. : Алетея, 1999.
9. Рондели Л.Д. Киноменю школьников // Социс. – 1995. – № 3.
10. Татенко В.А. Психология в субъектном измерении. – К. : Вид. центр "ПРОСВІТА", 1996.
11. Эстес К.П. Бегущая с волками. Женский архетип в мифах и сказаниях / пер. с англ. – К. : "Софія", 2000.

УДК 355.233..22 (477):323.284

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗМІСТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Шабатура В.

*Наук. керівник – Лойко О.М., канд. істор. наук,
доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)*

Фізичне виховання і спорт є запорукою здоров'я військовослужбовців, основою військового навчання і виховання українських воїнів. Українська армія стоїть на завершальному етапі переходу на професійну основу. Професіоналізм вимагає від військовослужбовців найвищого рівня підготовки, якого можна досягти, лише враховуючи всі виклики глобальних, інтеграційних процесів що відбуваються у світі [1].

Як показує світова практика, лише ті держави, які йдуть в ногу з світовими процесами, можуть бути успішними в усіх сферах діяльності, у тому числі і у військовій. Протягом останніх років у зміст спеціальної фізичної підготовки Збройних Сил України, враховуючи перехід на професійну основу, було внесено ряд змін (оптимізовано кількість вправ, доповнено військово-прикладними вправами та вправами, які мають колективний характер) [2]. Незважаючи на це, на нашу думку, у зміст спеціальної фізичної підготовки для спеціальностей, які пов'язані з екстремальними ситуаціями і потребують навичок щодо дій в екстремальних ситуаціях, варто внести вправи та дії екстремальних видів спорту. Найбільш прикладними екстремальними видами спорту є спортивний туризм, альпінізм, паркур, бейсджампінг, ультрамарафон, пейнтбол, хардбок, лазертаг, змагання «Міцних чоловіків» [3]. Ці види спорту розвивають витривалість, сміливість, впевненість у своїх силах та формують навички, що дозволяють успішно діяти в екстремальних ситуаціях. Займаючись такими видами спорту, військовослужбовці матимуть змогу іти в ногу з викликами глобальних і інтеграційних процесів.

Література

1. Наказ Міністра оборони України № 685 від 30.12.2009 “Про введення в дію Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України” (НФП-09).
2. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры: общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры : учебник для ин-тов физ. культуры / Л.П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – С. 543–544.
3. Романчук С.В. Шляхи удосконалення фізичної підготовки курсантів ВВНЗ / Сергій Романчук // Форми і способи застосування підрозділів Сухопутних військ : тези доп. учасників наук.-практ. конф. – Львів : ЛІСВ, 2009. – 130 с.

УДК 613.8+316.4.063**МОДА НА ЗДОРОВИЙ СПОСЫБ ЖИТТЯ
У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ****Яготин О.**

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Ми часто чуємо слова мода, бренд є категорія людей, які за те, щоб бути в центрі моди підуть до кінця. У дев'яностих ХХ ст., коли впала залізна завіса і став доступним зарубіжний кінематограф, стали модними єдиноборства, але появившись у час досить неспокійний, перетворились у засіб для захисту власних інтересів. Сьогодні стало модним вести здоровий спосіб життя.

Поняття здорового способу життя. З позицій викладеного розуміння феномена здоров'я людини походить визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ): це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя - праці, відпочинку, побуту.

Складові здорового способу життя містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них – харчування, побут, умови праці, рухова активність.

Для усвідомлення здорового способу життя важливі поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають уповільнювати природний процес старіння, наявність належних екологічних умов, інших складових здорового способу життя, що стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціологічних, медичних працях. Особливої актуалізації ця проблематика набула у другій половині ХХ століття як у світі в цілому, так й в Україні.

Тенденції розвитку країн колишнього Радянського Союзу протягом 80-90-х років ХХ ст., змусили суспільство по-новому поставитись до складових здоров'я та формування здорового способу життя, зокрема молодого покоління. Слід підкреслити, що цим питанням приділяють увагу різні науки – медицина, гігієна, охорона здоров'я, екологія, педагогіка, психологія, соціологія, фізична культура і нова наука – валеологія. У деяких школах викладається курс валеології – наука про здоровий спосіб життя.

Виявлена обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем. Стан власне системи охорони здо-

ров`я обумовлює в середньому лише близько 10% всього комплексу впливів. Решта 90% припадає на екологію (близько 20%), спадковість (близько 20%), і найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50%).

Звідси походить загальноприйняте в міжнародному співтоваристві визначення здоров`я, викладене в Преамбулі Статуту ВООЗ (1948 р.): "Здоров`я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад".

У своїй праці "Соціальні технології культивування здорового способу життя людини Л.П. Сущенко проводить досить детальний аналіз відомих поглядів, визначень та підходів до поняття здоров`я. На її думку, - "у даний час усе більше утверджується точка зору, відповідно до якої здоров`я визначається взаємодією біологічних та соціальних чинників, тобто зовнішні впливи опосередковані особливостями функцій організму та їх регуляторних систем.". Існує визначення здоров`я як стану оптимальної життєдіяльності людини. Дискусія щодо визначення поняття здоров`я ще триває, але важливим є визнання того, що здоров`я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, духовне та соціальне здоров`я.

Старовинна приказка свідчить: пізно рити колодязь, коли хочеться пити. Пізно виснажувати себе дієтами, коли організм вже в поганому стані і саме час звертатися до лікаря. Отже, перше, що не потрібно робити для отримання здорового способу життя – це піддаватися поширеній помилці, що про здоров`я потрібно починати думати, коли цього здоров`я вже немає. Хвора людина за визначенням не зможе вести здоровий спосіб життя. Була, а можливо і є до цих пір, одна людина, яка будувала своє життя по простому алгоритму, – три тижні пила, на четвертий хапалася за штангу і за 4-5 днів активно виганяла з себе накопичені за місяць шлаки. Звичайно, це крайність, але цей приклад добре ілюструє, для чого багато хто починає займатися спортом. Тут ми не говоримо про професійних спортсменів, у них інша ситуація, та й до нашої теми здорового способу життя вони не мають відношення. Хоч би тому, що професійні спортсмени вирушають на пенсію тоді, коли звичайні люди досягають віку «повного розквіту сил».

На Заході здоровий спосіб життя служив простій та ясній меті – успішному життю. Це була дуже проста і конкретна мета, на відміну від радянської абстракції. Але це було давно, сьогодні знову на урядовому рівні схвалена і профінансована (як ми можемо переконалися по великій кількості спортивних шоу і серіалів) пропаганда і спорту, і здорового способу життя. З іншого боку, ще сильні саморуйнівні інстинкти. Типовим прикладом цьому може бути те, що як люди починають палити, щоб не виділятися, так би мовити, підтримати компанію, вже не кажучи про здобуття найпоширенішої пільги курця – п'ятнадцятихвилинних перерв кожної робочої години. Іншим прикладом є те, що не ставиться під сумнів уявлення, що будь-яке свято це, перш за все, привід випити. Як втім, і будь-яке нещастя.

Друге, що не потрібно робити, це дозволяти собі формувати шкідливі звички комусь на догоду. Скажімо, якщо людина хоче палити і це її ус-

відомлений вибір, то це її особиста справа. Але зовсім інше, коли ми формуємо цю звичку наслідуючи приклад інших або йдучи за суспільними стереотипами. До речі, у разі усвідомленого вибору, хоч і не можна говорити про справжній здоровий спосіб життя, але можна поступати, як Чак Норіс, який палить сигари, не затягуючись, по одній в день.

Здоровий спосіб життя починається в голові. Візьмемо типовий для мегаполісу приклад – брак часу, з яким ми зазвичай боремося, врізуючи час сну. Звичайно, ми тут не стверджуватимемо, що для здорового способу життя всім потрібно спати по вісім годин. Люди індивідуальні, комусь, дійсно треба вісім, а іншому вистачає і шести. Але, допустимо, що ви саме той, кому потрібно саме вісім годин сну. Що відбувається, коли ви п'ять днів на тиждень спите по п'ять-шість годин? Неуважність, дратівливість, підвищена стомлюваність, знижена стійкість до стресу, а для деяких – схильність до ожиріння.

А якщо до цього додається проблема з харчуванням? Так що нам заважає, заважає жити в гармонії з потребами свого тіла? Думки про те, що треба встигнути зробити і те, і це. Цілі всієї такої метушні нашої цивілізації можуть бути абсолютно різні, але в основі будь-якої з них лежить наше бажання цю мету досягти. Найпримітивнішим прикладом цього буде кар'єра або робота для трудоволіків.

Можна відмовитися від відчуття важливості, які ми додаємо здійсненню наших цілей і бажань. Коли вони перестануть грати роль морквини, прив'язаної перед носом осла, що біжить вперед, то залишиться час і можливість і для нормального сну, і для нормального харчування, та і досягнення тих же цілей буде набагато менш енерго і нервововитратним. Життя в гармонії з собою і є справжнім здоровим способом життя. А якщо до цього додати ще і заняття спортом, то буде ще краще.

Література

1. Венедиктов Д.Д., Чернух А.М., Лисицын Ю. П. Глобальные проблемы здравоохранения и пути их решения // *Вопр. философии.* – 1979. – № 7. – С. 102-113.
2. Дильман В.М. Четыре модели медицины. – Л.: Медицина, 1987. – 288 с.
3. Пиріг Л. Медицина як інтегральна складова культури українського народу // *Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку.* – К.: ВПЦ "Київ. ун-т", 1993. – С. 54-56.
4. Смирнов И.Н. Здоровье человека как философская проблема // *Вопр. философии.* – 1985. – № 7. – С. 83-93; Патогенез болезней цивилизации / И. Шош, Т. Готи, Л. Чалаи и др. – Будапешт: Изд-во АН Венгрии, 1976. – С. 154.
5. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация // Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990. – С. 107-121.
6. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере // Вернадский В.И. Начало и вечность жизни. – М.: Сов. Россия, 1989. – С. 166-188.

Секція 2

ДУХОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ XXI ст.

УДК 007:304:659.1

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ РЕКЛАМІ

Афанасьєв Р.

*Наук. керівник – Старова О. О., канд. філол. наук, старший викладач,
Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)*

В інформаційному макросоціумі, який сформувався на початку XXI ст. у всіх технічно та технологічно розвинених країнах світу, зокрема в Україні, завдяки постійній потребі людей у прагматичній інформації одне з провідних місць посіла реклама, глобально поширюючись та постійно вдосконалюючись через використання новітніх досягнень науки і техніки. Сучасна реклама постає вже не лише як економічний феномен, а як складова людської культури, що одночасно виступає засобом популяризації товарів та послуг, різновидом масової комунікації та результатом творчості рекламіста-креатора [4].

Орієнтація рекламної індустрії на людину як на ціль маніпулятивних дій зумовила своєрідну та глибоку інтеграцію реклами в духовне життя як окремої особистості, так і соціуму в цілому. З метою впливу на реципієнта сучасна реклама створила нову міфологічну реальність, полюсами якої стали рекламований об'єкт та його потенційний споживач. Рекламний міф був покликаний зацікавити людину, відповідати її прагненням, інтересам, світоглядним засадам. Такі настанови активно апелювали до ціннісної свідомості особистості та суспільства основним маніпулятивним прийомом реклами.

Наразі питання ціннісних орієнтирів української рекламної індустрії не отримало наукового висвітлення. Це визначило *мету* нашого дослідження – проаналізувати та систематизувати цінності, до яких апелюють творці сучасної української реклами. З огляду на те, що реклама відіграє важливу роль у новітньому інформаційному суспільстві, вважаємо таке дослідження актуальним і цікавим.

Об'єктом дослідження є рекламні повідомлення, трансльовані в ефірі сучасного українського телебачення (канали «1+1», «Інтер», «Україна», «ТЕТ», «СТБ», «іctv»).

Теоретико-методологічну базу роботи становлять праці Ф. Бацевича, О. Корнилової, Н. Костенко, Т. Левшиц, Д. Огілві, В. Ученової, Ю. Шатіна, М. Яницького та ін.

Ціннісна характеристика в межах рекламного повідомлення стала невід'ємною складовою таких його компонентів, як «іміджі» та «приманки» [10] і перетворилася на один зі шляхів встановлення міцного зв'язку між духовним світом людей та матеріальним світом речей – рекламованих товарів. Апелювання до цінностей у рекламі дало змогу підвищити статус товару в очах споживачів, викликати довіру до нього, створити підкреслено позитивну характеристику рекламованого об'єкта.

У сучасній українській рекламі можна виділити досить чітку ієрархію цінностей, до яких відповідно до своїх завдань звертаються рекламисти: *базові вітальні, соціально зумовлені, вищі духовні* [9]. При цьому рекламисти, прагнучи охопити максимальне широке коло реципієнтів, використовують для творення рекламного міфу переважно базові цінності – *життя, здоров'я, безпека*. Реклама товарів, орієнтованих передусім на суспільну еліту чи тих, хто претендує на цей статус, апелює до цінностей вищого ґатунку – *соціальний престиж, успіх, визнання, любов та повага, щастя*.

Водночас у сучасній українській рекламі можна відзначити певне зміщення традиційної ціннісної ієрархії, укладеної згідно з ієрархією людських потреб. На вищий рівень піднімаються базові вітальні цінності, трансформуючись через тісне співвіднесення в рекламному міфі з концептами *краса, комфорт, розкіш, якість, задоволення*.

Як в українському суспільстві, так і в сучасному макросоціумі механізм залучення до рекламного повідомлення ціннісного аспекту має подвійну дію. Рекламна індустрія, здійснюючи постійний вплив на масову свідомість, здатна сьогодні не лише звертатися до цінностей, але й актуалізувати, абсолютизувати та навіть формувати їх у суспільстві. З цим пов'язані негативні тенденції функціонування реклами. Орієнтуючись на прибуток, рекламисти у процесі просування товару на ринку вдаються до викривлення та спотворення в рекламі ціннісних орієнтирів, щоб створити позитивну характеристику товару чи фірми. Такі процеси мають два ракурси вияву:

1) насаджування цінностей споживацтва, унаслідок чого відбувається редукція та профанація вищих духовних цінностей, зведення задоволення певних людських прагнень лише до використання предметів матеріального світу;

2) викривлення традиційної системи цінностей, унаслідок чого відбувається висування на перший план гедоністично забарвлених базових вітальних цінностей (*смак, насолода, комфорт, соціальний престиж*), тоді як духовні цінності витісняються на периферію масових інтересів.

Окреслені тенденції мають потужний деструктивний потенціал, зважаючи на глобальність поширення та необмеженість впливу реклами на сучасне суспільство. Агресія з боку реклами та викривленість насаджуваної нею системи цінностей у сучасному українському соціумі є особливо небезпечною з точки зору загрози деградації свідомості та спотворення духовних засад людей. Переконливим прикладом є часте апелювання до цінностей *задоволення, визнання, дружба, щастя* тощо в рекламі алкогольних напоїв.

Отже, можна зробити висновок, що помірно, етично регульоване й водночас творче та оригінальне апелювання до цінностей у сучасній українській рекламі сприяє створенню яскравих, легких для сприйняття та ефективних рекламних повідомлень, що не впливають негативно на духовне становлення особистості. Тому з метою уникнення деструктивного впливу реклами на ціннісні орієнтири суспільства мусять бути активізовані як механізми професійної етики та саморегулювання, так і продумана державна політика в цій царині.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Корнилова Е. Е. Язык телевизионной рекламы : функция воздействия и функция сообщения : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е. Е. Корнилова. – Ростов н/Д., 1997. – 23 с.
3. Костенко Н. В. Ценности и символы в массовой коммуникации / Наталия Костенко. – К. : Наук. думка, 1993. – 130 с.
4. Левшиц Т. Реклама в прагматическом аспекте / Т. Левшиц. – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 1999. – 212 с.
5. Медведева Е. В. Рекламная коммуникация / Е. В. Медведева. — М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 279 с.
6. Огилви Д. Откровения рекламного агента / Д. Огилви. – М. : Харвест, 1994. – 382 с.
7. Рюмшина Л. И. Манипулятивные приемы в рекламе : учеб. пособие / Л. И. Рюмшина. – М. ; Ростов н/Д. : Март, 2004. – 356 с.
8. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем : 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волощак. – К. : Просвіта, 2001. – 204 с.
9. Ученова В. В. Философия рекламы / В. В. Ученова. – М. : Гелла-принт, 2003. – 208 с.
10. Шатин Ю. В. Построение рекламных текстов / Ю. В. Шатин. – М. : Бератор-Пресс, 2002. – 121 с.
11. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбасвузиздат, 2003. – 203 с.

УДК 133.2

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В ХХІ СТОЛІТТІ**Величко О.**

*Наук. керівник – Цюприк А.Я., канд. пед. наук,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Кінець ХХ і початок ХХІ ст. відзначені посиленням уваги до проблем, перспектив розвитку людства. На підставі численних досліджень сучасного гуманітарного простору вчені дійшли висновку, що світ підійшов до рубежу, який вимагає радикальної зміни ціннісних орієнтацій кожної людини і людства в цілому, дотримання духовних пріоритетів у взаємодії людини і природи.

У ХХІ ст. пошук духовних істин набуває все більшого масштабу. Виникають духовні закони й різні езотеричні та релігійні течії. З'являються цілі громадські організації, засновані на певних духовних засадах. В останні кілька десятиліть з'являється все більше авторів, які пишуть про духовність, істину. Пошуки нового світогляду і світорозуміння набирають обертів. Останнім часом релігія втрачає сильний вплив і не може забезпечити людині духовне задоволення, творчість, співчуття, любов [2].

Навіть в інноваційні часи життя потребує узгодження сьогоденішнього дня з одвічними традиціями Святого Письма. Одним з важливих напрямків цього узгодження у ХХІ ст. є формування етики солідарності в контексті глобальності історії.

Поступово формується новий світогляд людини, відмінний від релігійного. Прагнення до духовності стало метою багатьох людей. Інформацію про духовні істини поступово починають передавати ЗМІ, утворюється нова система цінностей людства. До духовності людину підштовхує бажання «жити ефективно», мати сенс життя, свого існування, дізнатися яким є її «я» [3].

У сучасних умовах соціально-економічних і політичних змін української держави суттєвого значення набувають питання духовного розвитку особистості. Саме тому в державних документах (Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні) однією з основ модернізації освіти, зокрема дошкільної, проголошено пріоритетність підвищення морально-соціального рівня молодого покоління, а провідним завданням виховання – розвиток у дитини духовних цінностей, духовного здоров'я як провідної засади у структурі особистості.

Духовність – це категорія людського буття, якою виражається його здатність до самотворення та творення культури. Духовність є вищим рівнем розвитку особистості, на якому основними мотиваційно-смысловими регуляторами життєдіяльності є вищі людські цінності. Це рівень найбільш зрілої і відповідальної (перед собою та іншими) особистості, здатної не тільки пізнавати та відображати довкілля, а й творити його [2].

Із духовністю тісно пов'язане поняття духовного розвитку особистості, під яким розуміють розвиток, спрямований на індивідуальний вияв у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб – ідеальної потреби пізнання та соціальної потреби жити й діяти для інших. Механізм формування та функціонування духовності зумовлений системою координат життєвого простору людини. Для того щоб людина духовно зростала, творила себе, вона має осмислювати культуру як умову своїх життєвих орієнтирів та процесу самопізнання.

Духовний розвиток особистості на сьогодні є проблемою загальнонаціонального значення. Майбутнє України залежить від того рівня духовності, доброти, уваги, турботи, який молоде покоління отримає від дорослих. Тільки високодуховна і високоморальна людина може самовіддано працювати для процвітання України [1].

Формування духовного світу молоді, духовності як провідної якості особистості – велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги суспільства, батьків та педагогів. Особливої актуальності воно набуває в Україні сьогодні, коли духовність серед учнівської молоді занепадає через зниження рівня життя, відсутність соціальної захищеності, явне і приховане безробіття, інфляцію, невизначеність моральних орієнтирів у політиці держави й повсякденному житті. Тому вивчення змін, котрі відбуваються у свідомості учнів, особливо в її морально-духовній складовій, набувають у сучасних умовах певної гостроти.

Розвиток духовної особистості можливий лише за умови активного впровадження креативних дидактичних технологій, в основі яких лежать духовно-моральні цінності освіти, розробка різноманітних підходів і систем моніторингу ціннісних орієнтацій учнівської молоді, які дадуть змогу розглянути значення духовного компонента в системі світоглядних орієнтирів майбутніх кваліфікованих робітників.

Важливим механізмом розвитку особистості психологи визнають реалізацію творчого потенціалу людини. При цьому творче ставлення до будь-якої справи вони визначають як шлях особистості до розвитку й самовдосконалення [1].

Отже, складний процес становлення людини, формування її духовності відбувається під впливом цілого ряду чинників (об'єктивні природні і соціальні фактори, у яких живе людина, виховний вплив на особистість, прилучення особистості, що формується, до участі у практичній діяльності, самовиховання). Фундамент духовного світу особи становлять знання, розум, віра та переконання. Віра та переконання складають основу формування світогляду особистості.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003.
 2. Крымский С. Б. Принципы духовности XXI столетия // День. – 2002. – № 210. – С. 18–19.
 3. Крымский С.Б. Заклики духовности XX столетия: [З циклу щоріч.пам'ят. лекцій ім. А. Оленської – Петришин, 2002 р.] – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 32 с.
- Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей // Шлях освіти. – 2002. – № 4.

УДК 26:796

ХРИСТИЯНСЬКА ЦЕРКВА І СПОРТ**Гнот С., Кіндзера А.***Гнот С.І. – канд. істор. наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)*

Фізична культура і спорт є засобами фізичного виховання та важливою умовою гармонійного розвитку людини. Разом із роллю у фізичному вихованні людини фізична культура істотно впливає і відкриває її духовний світ – світ емоцій, естетичних смаків, етичних і, зрештою, загальних світоглядних уявлень. Фізична культура і спорт виховують у людині мужність, сміливість, самовладання, волю до перемоги, почуття дружби і товариства, любов до Батьківщини. А яку роль у цьому відіграє релігія, яке її місце у світі спортивних змагань і занять фізичною культурою?

Загальні тенденції розвитку спорту серед християн частково висвітлені у працях А.І. Литвинця і Я. В. Тимчака [3; 4], П.В. Зайдового [1; 2]. Наукове опрацювання проблеми триває, викликаючи чималий інтерес у фахівців фізичного виховання і спорту.

Об'єктом дослідження є християнський спортивний рух, що становить значну наукову цінність, пізнавальне і практичне значення. *Предметом* дослідження є діяльність міжнародних та українських спортивних християнських організацій.

Мета нашого огляду – довести, що християнський спортивний рух має сформовану структуру і становить невід'ємну частину сучасного спортивного руху.

Християнський спортивний рух започатковано в кінці першої пол. XIX ст. серед протестантів, а згодом і католиків. За відносно короткий проміжок часу він став помітним явищем у культурному житті Америки та Європи.

Спортивні організації християн були такими популярними, що їх чисельність зростала дуже швидкими темпами. Наприклад, «Асоціація молодих християн», заснована в Англії 1844 р., вже через століття існувала в 77 країнах світу і налічувала понад 4 млн хлопців та 3 млн дівчат. «Національний союз фізичних вправ» у католицьких об'єднаннях «Дойче Югендкрафт», який утворився в Німеччині 1920 р., в 1933 р. налічував понад 900 тис. осіб. Зауважимо, що саме в «Асоціації молодих християн» було винайдено такі спортивні ігри, як волейбол та баскетбол [3].

Унаслідок збільшення кількості національних спортивних християнських організацій у багатьох країнах світу закономірно почали утворюватись і міжнародні.

В Україні християнський спортивний рух став помітним у 30-х роках XX ст. Найпоітнішою з точки зору спортивної діяльності була Католицька Асоціація Української Молоді (КАУМ) «Орли», заснована у Львові митрополитом Андреем Шептицьким. КАУМ проводила змагання з футболу, волейболу тощо [3].

З проголошенням незалежності України контакти релігійної і спортивної громадськості продовжились. В Україні набувають поширення різноманітні посвяти та благословення спортсменів з участю священнослужителів.

Зараз занепокоєння з боку церкви викликає надмірне поширення у країні східних єдиноборств. Вони, на думку церкви, є не лише певним видом фізичного вправлення, що досить часто пропагує надмірну агресію до суперника, а й певним духовним ученням, яке суперечить слов'янській ментальності українців [5].

Окрім найбільш поширеної форми фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи церков з молоддю – літніх таборів, досить часто для дітей проводять невеликі спортивні змагання із загальнодоступних видів спорту за спрощеними правилами. В окремих випадках ці заходи приурочують до релігійних свят.

Активнішу і регулярнішу діяльність у цьому напрямку провадять релігійно-спортивні організації. Їх кількість та масштаби діяльності значно менші, аніж у країнах Західної Європи чи Америки. Однак, уже сам факт існування таких організацій на теренах України є безумовно позитивним. Найвпливовішою та найпоширенішою з них в Україні, як і у світі, є Асоціація молодих християн, що існує під назвою «Міжрегіональна Спілка Християнських Організацій Молоді і Сім'ї». Водночас, як абревіатуру ця організація використовує відоміше міжнародне скорочення YMCA. Зараз функціонує 21 локальна організація в 10 областях України, в АР Крим, у Києві та Севастополі. Найбільші осередки організації розміщені у таких містах: Київ, Харків, Ялта, Кіровоград, Севастополь, Львів, Тернопіль, Луцьк, Рівне, Одеса, Житомир. Певну роботу проводять через усесвітню релігійно-спортивну організацію «Атлети в дії». Для цієї організації Україна є країною-партнером. Цей статус надано у зв'язку з тим, що в Україні не зареєстрований повноцінний осередок цієї організації [4].

Важливою подією в історії відносин церкви і спорту став вихід збірки статей „Церква і спорт на шляху до співпраці”, у якій висвітлено актуальну проблему церковно-суспільного життя – налагодження співпраці між цервою та спортивними організаціями, подано конкретні поради щодо створення при парафіях осередків для занять спортом [5].

Література

1. Зайдовий П. В. Асоціація молодих християн як складова всесвітнього релігійно-спортивного руху / П. Зайдовий // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць в галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2005. – С. 228–230.
2. Зайдовий П. В. Ставлення священнослужителів основних християнських конфесій до фізичної культури і спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/porta/soc_gum/snsv/2006-10/06_zpvfks.pdf.
3. Литвинець А. І., Тимчак Я. В. Організаційні структури спортивних ігор християн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/porta/soc_gum/ppmb/text/2007-12/07laiss.pdf.
4. Литвинець А., Тимчак Я., Литвинець І. Спортивна діяльність християн в Україні : сучасний аспект розвитку / А. Литвинець, Я. Тимчак, І. Литвинець // Молода спортивна наука України. – Львів : ЛДУФК, 2010. – С. 182–187.
5. Церква і спорт. – Львів, 2003. – 45 с.

УДК 82-342

**ПОНЯТТЯ «ЩАСТЯ» ЯК ЛЮДСЬКОГО УНІВЕРСУМУ
(ЗА КНИГОЮ БРУНО ФЕРРЕРО «365 КОРОТКИХ ІСТОРІЙ
ДЛЯ ДУШЬ»)**

Гринюк О.

*Наук. керівник - Лабач М.М., канд. філол. наук, завідувач кафедри україно-знавства Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів)*

Проблема щастя як філософської категорії протягом багатьох століть привертала увагу людства і ніколи не втрачала актуальності. Кожен прагне розкрити суть цього слова. Людина прожила на Землі понад шість тисяч років, написано незліченну кількість праць, що стосуються даної проблеми. Та чи знайшла відповідь?

Сьогодні існує безліч наук, які вивчають це питання: філософія, соціологія, біологія, етика, естетика, психологія. Ми переконані, що жоден словник, як і жодна фундаментальна наука не можуть дати його визначення. Поняття щастя «Психологічна енциклопедія» подає так: «Щастя – поняття моральної свідомості, яким позначають загальний позитивний психічний стан людини, що характеризується переживанням внутрішньої задоволеності своїм буттям, повноти і осмислення свого життя, відповідності досягнутого найзаповітнішим мріям і бажанням» [2, с. 396]. Подібних визначень надзвичайно багато, але жодне з них, очевидно, не може вичерпати цього поняття. Надалі розглянемо проблему людського щастя у книзі Б. Ферреро.

Католицький священник Бруно Ферреро здобув широку популярність і визнання завдяки виходу в світ книги «365 коротких історій для душі». У книзі автор порушує актуальні й важливі для кожної людини проблеми. Його короткі оповідання наповнені глибоким змістом, вони допомагають пізнавати світ, впливають на наше бачення світу, уявлення про щастя, а іноді навіть змінюють його. Письменник досить цікаво пояснює, де знаходить сюжети своїх творів. На одній із зустрічей у Львові він розповів, що просто уважно дивиться навколо себе, спостерігає за людьми, і те, що здається йому цікавим, стає основою оповідання. Це означає, що й про щастя звичайні люди або говорять, або думають, або ті чи інші ситуації, в які вони потрапляють, порушують проблему щастя.

У книзі автор безпосередньо звертається до Бога. Половина кожного оповідання – це звичайна життєва історія, а інша половина – біблійна. Але в будь-якому разі оповідання цілісне. Одна історія – один день, хоча над деякими можна думати все життя.

Людство ще не придумало (та й, мабуть, не придумає) універсальної формули щастя, і навіть саме визначення, подане вище, нечітке. Ми самі

шукаємо «омріяний рай», але при цьому ніхто не знає, як він повинен виглядати. Якщо кінцева мета – бути поруч із Богом, то в нього треба вірити. Але невже смерть – це той рубіж, завдяки якому душа знайде вічний спокій? Невже Бог існує поза межами фізичної оболонки? «Ти не мусиш щось робити. Дозволь лише знайти себе. Бог тебе шукає», – пише Б. Ферреро [2, с. 28]. То чому б не сказати, що Бог є всередині кожної людини. Бог є любов. Якщо всередині живе любов, то любити можна все і всіх.

«Життя – це не тире між двома датами. Це кожна прожита тобою хвилина. Сьогоднішня. Життя – це все, що маємо» [2, с. 86]. Вміння цінувати можливість вдихати повітря, посміхатись – ось навик, яких навчитися можемо лише ми самі.

«На світі є тільки одна-єдина проблема – як знову дати людству якусь духовну поживу, викликати неспокій духа. Треба, щоб людство було зрошене з висоти. Слухайте: неможливо далі жити, думаючи про холодильники, політику, баланси та кросворди. Так неможливо йти далі», – писав Антуан де Сент-Екзюпері [2, с. 114].

Важливо не здобути... Важливе саме ставлення до здобутого. Важливий самий факт відсутності так званої «курячої сліпоты». Вміння бачити і цінувати себе, навколишній світ, свого близького, сім'ю, роботу, Батьківщину. «Родина – це єдиний справжній рахунок у банку. Не залишай ж його порожнім. Ніколи. Відсотки з такого капіталу є воістину незліченними» [2, с. 15]. Б. Ферреро закликає пам'ятати людей, яких ми любимо. і виявляти до них свою любов, ніжність, бути їм вірними. Тому й читаємо: «Важить особа. Не речі» [2, с. 21].

Насправді кожна людина щаслива. Але вона сама повинна це усвідомити, осмислити, перепустити через власне «Я». Щастя залежить від тих цінностей, які прагнемо здобути, за які вперто боремося. Насамперед потрібно знати, чого хочеш і як сильно цього хочеш. «Хто не знає, чого хоче, закінчить там, де не хотів», – пише у своїй книзі Б. Ферреро [2, с. 71]. А щастя – це універсальна нагорода, що чекає людину на перехрестях життєвого шляху.

Отже, можна з певністю сказати, що така містка й неоднозначна категорія, як щастя, у творах Бруно Ферреро набуває незвичної глибини: читач задумується іноді навіть над дуже простими ситуаціями і робить для себе глибокі висновки, збагачуючись духовно.

Література

1. Ферреро Б. 365 коротких історій для душі. – Львів : Свічадо, 2013. – 456 с.
2. Психологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.

УДК 929.521

ГЕНЕАЛОГІЧНЕ ДЕРЕВО ЯК СИМВОЛ РОДУ

Данчук І.

Наук. керівник – Лабач М.М., канд. філол. наук, завідувач кафедри українознавства Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Генеалогія – це наука про походження певного роду чи особи, родинні зв'язки. Нині генеалогія є однією з провідних наук і продовжує стрімко розвиватись, бо сучасна людина все більше і більше хоче знати про своє минуле, про дідів-прадівів, а отже, й про свою генеалогію. Зараз вважається навіть модним складати родове дерево і знати своїх предків.

Сучасний вірменський письменник Левон Хечоян, твори якого недавно перекладено й українською мовою, починає повість «Ладанові дерева» так: «Усупереч усім законам родоводу, наш рід чомусь починається від прабабці. Так нас учив дід» [3, с. 77]. Отже, «всупереч усім законам», а закони цієї науки кажуть, що давні роди мають, як правило, дуже багату історію й розгалужене генеалогічне дерево.

Родове дерево – це схема, таблиця у вигляді дерева, яке відображає різні покоління. Поняття родини і родинних зв'язків походить ще з античних часів. Вже у наших предків- трипільців було поняття «родове дерево» або «дерево життя». Згодом його досить часто використовували для оздоблення посуду, різноманітних керамічних виробів, для проведення певних обрядів чи ритуалів, оспівували в піснях. Оскільки наші предки були язичниками, їм була притаманна велика кількість знаків-тотемів, проте сам символ дерева був одним із найшанованіших. Як бачимо, вже у III тис. до н. е., коли не було писемності, а поняття «генеалогія» з'явилося аж у XIX ст., наші предки вважали за необхідне знати історію свого роду.

Не можемо погодитися з точкою зору, що генеалогія виникла внаслідок «утилітарної потреби людей у відтворенні їхньої родинної історії для одержання певних пільг або спадщини» [6], бо насправді вона з'явилася з потреби людини знати своє коріння, предків і берегти пам'ять про них.

Отже, що таке родове дерево? Це – схема у вигляді розгалуженого дерева, у «корені» якого розташовують родоначальника, на «стовбурі» – старше покоління, на «гілках» – різні лінії родоводу, а на «листочках» – відомих його нащадків.

Будь-яка свідомо людина, прагнучи пізнати себе і свою сутність, намагається зробити це, відшукуючи родичів і відомості про предків. Блукаючи у величезній історичній павутині, людина заглиблюється у вікову історію, сподіваючись залишити слід на землі для нащадків. Бажання знайти і відродити родинні зв'язки манить у глиб століть. Можливо, це поклик крові, можливо, бажання доторкнутись до вічності, а можливо, просто людська цікавість. Василь Симоненко висловлює бажання віднайти своє ество у вірші «Я чую у ночі осінні...». Його ліричний герой черпає

сили у людей, що відійшли в інший світ, для того щоб віднайти давно втрачену істину, а себе уявляє деревом, його гілками:

«Я чую у ночі осінні, я марю крізь синій сніг:
Вростає туге коріння у землю глевку із ніг.
Стають мої руки віттям, верхів'ям чоло стає,
Розкрилося ніжним суцвіттям збентежене серце
моє» [2, с. 314].

Тема роду, пам'яті родини як найвищої цінності для нашого народу є однією з найголовніших в українській літературі. Чи не кожен письменник і, найперше, Тарас Шевченко, писав на цю тему.

У наш час, на щастя, відкритий доступ до архівів, де кожен громадянин України може віднайти інформацію про свої родини. Крім того, практично, необмежені можливості для вивчення своєї генеалогії дають комп'ютерні технології. Отже, кожен із нас має змогу поринути в історію власного роду і віднайти найменшу гілочку свого історичного дерева, бо «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього».

Література

1. Енциклопедія українознавства. – К. : Глобус, 1993. – Т. 1 – 359 с.
2. Симоненко В. Спадщина : У 2 т. – «Видавничий дім «Персонал», 2008. – Т.1, Кн.1. – 464 с.
3. Хечоян Л. Ладанові дерева. – Львів : Срібне слово, 2012. – 144 с.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://viche-boroslava.org.ua>.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.ukrcenter.com.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://histua.com/slovník/g/genealogiya>.

УДК 355.23:008

КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Єлиневська А.

Наук. керівник – Кожевніков В.М., канд. істор. наук, доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м.Львів)

Культурологічне виховання військовослужбовців – це цілеспрямований педагогічний процес озброєння й оволодіння історико-теоретичними знаннями, прикладними навичками в галузі загальнолюдської та національної культури і мистецтв, формування естетичних і моральних якостей, поглядів і звичок, а також умінь застосовувати їх у військово-педагогічній діяльності в підрозділі, частині.

Культурологічне виховання є одним з основних видів військового виховання, головна мета якого формувати та розвивати культурно-освітній світогляд військовослужбовців, їх духовний потенціал, ідеологічні засади у Збройних Силах України засобами історії, теорії та практики культури та мистецтва. Але цей вид виховання не є універсальним, самостійним, його здійснюють у тісному зв'язку з іншими видами виховання, такими як трудове, правове, військово-патріотичне, фізичне тощо [1].

Першочерговим завданням культурологічного виховання є забезпечення найсприятливіших умов для популяризації та впровадження у життя військ української мови. Вона виражає природні, соціальні і національні особливості українців. Це – мова високорозвиненої науки, літератури, мистецтва.

Другим за значенням завданням є розширення знань з історії та культури України, розвиток історичного та етнографічного краєзнавства. Всебічне знання рідної історії, краєзнавства, національної символіки – це невичерпне джерело історичної пам'яті народу, джерело духовності.

Наступним завданням закладів культури є створення умов для розвитку національного мистецтва – пісенного, музичного, танцювального, декоративно-ужиткового, насичення мистецькими традиціями побуту і дозвілля військовослужбовців, робота з вивчення, збереження та популяризації народного фольклору – усної та пісенної народної творчості, яка зберігає перші витoki самобутнього національного світосприймання, неповторного тлумачення людського життя [2].

При розгляді проблеми культурологічного виховання слід звернути увагу на діяльність клубів частин, оскільки саме тут відбувається основна маса заходів, пов'язаних з історичним досвідом, мистецтвом, літературою та культурою взагалі.

Поряд з діяльністю клубів, одним із основних осередків культурологічного виховання воїнів у підрозділах є світлиця. Благоустрій та приємний вигляд цих кімнат, наявність там навчальної і художньої літератури, газет і журналів, інтернету, телевізора і радіо, настільних ігор та музичних інструментів створюють необхідні умови для організації дозвілля. Активісти підрозділу можуть на базі своєї світлиці проводити літературні вечори та вікторини, обговорення спектаклів та кінофільмів, творів художньої літератури, ігри, конкурси тощо [1]. Вони використовують такі форми організації дозвілля, як екскурсії і спектаклі за межами частини, репетиції гуртків художньої самодіяльності і концертних виступів, лекторії культури з кіномистецтва, музики та живопису, літературні зустрічі, цикли лекцій з різноманітних видів мистецтва з урахуванням ювілейних дат, запитів та інтересів воїнів.

Твори мистецтва можна використовувати і в інших заходах: тематичних вечорах, усних журналах, вечорах-портретах. Це можуть бути слайди, діафільми, фрагменти фільмів, музичні твори, вірші. В усних журналах питанням мистецтва може бути присвячена окрема сторінка (наприклад, “Новини мистецтва”, “Новини літератури”). В окремих випадках усний журнал може бути повністю присвячений проблемам літератури та мистецтва [3].

Враховуючи роль мистецтва в культурологічному вихованні воїнів, виділимо ряд принципів, використання яких у діяльності клубу неодмінно відіб'ється на її результатах: широта використання художніх творів, їх ретельний відбір, систематичність “зустрічей” з мистецтвом.

Як свідчить історична практика, військове навчання та виховання воїнів було найуспішнішим у ті періоди, коли найповніше враховували досвід героїчного минулого, національні традиції, етнопсихологічні особливості народу, виховання проводили на відповідних морально-естетичних засадах з використанням багатого арсеналу творів та цінностей культури.

Яскравим зразком вітчизняного культурологічного виховання була козацька педагогіка, що формувала в сім'ї, школі та громадському житті образ мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною самовідданістю, високим рівнем моральної поведінки. Ця система культурологічного виховання базувалася на національних традиціях, містила значний демократичний і гуманістичний характер [3].

Аналізуючи проблему культурологічного виховання воїнів в Україні у період реформування Збройних Сил, концептуально нові підходи до нього в історико-культурологічному контексті, зазначимо, що зміцнення обороноздатності країни, підвищення рівня боєздатності військ вимагає виховання військовослужбовця як спадкоємця і продовжувача прогресивних національних традицій, формування у нього високоморальної громадської позиції та широкого суспільного світогляду за допомогою надбань світової та вітчизняної культури.

Література

1. Указ Президента України «Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України» N 981/98, 4.09.1998, м. Київ, зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 28/2004, 12.01.2004.

2. Катковський А. В. Визначення та облік вікових та фізіологічних особливостей військовослужбовців у процесі професійного виховання // Матеріали наук.-практ. конф. “Психолого-педагогічні основи формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності у військах згідно з вимогами Колегії Держкомкордону”. – Хмельницький : Вид-во Академії ПВУ, 1998. – 324 с.

Афанасьєв А.О. Військово-патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил України: сучасний стан і проблеми // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – К. : Київ. нац. лінгвіст. ун-т, 2004. – 124 с.

УДК 168.522

ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ**Зуб І.**

*Наук. керівник – Сурмай І.М., канд. філос. наук, доцент, ЛьвДУВС,
проф. кафедри українознавства,
Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

Людство на початку ХХІ ст. переживає один із кризових періодів розвитку, коли саме його виживання опинилося під загрозою. Адже глибокий занепад духовності, моралі, дезорганізація і розбалансованість суспільного життя є очевидним показником того, що подальший еволюційний поступ неможливий без подолання цих кризових явищ. Ще на початку ХХ ст. видатний вчений А. Вернадський у вченні про «ноосферу» передбачав, що нова епоха потребуватиме цілком іншого світорозуміння, пошуку нових засобів і підходів до усвідомлення законів планетарного розвитку, еволюції життя і людського Духу. Сьогодні вчені говорять про початок постінтелектуальної ери, коли розум втрачає значення вирішального і єдиного інструмента виживання людства. Так, О. Клизовський головним фактором майбутнього розвитку людства називає серце, душевність, гуманність. Він підкреслює, що розуму відводиться те, що йому належало і належить, тобто світ фізичний; а серце залучає людину до Світу Вищого. Розглядаючи мозок і серце як матерію і дух, як два полюси людського розвитку, О. Клизовський наголошує на їх органічній взаємодії і взаємодоповненні. При високих інтелектуальних здобутках сьогодні, як ніколи раніше, очевидний дефіцит сердечності, душевності, чуйності. Різниця між людиною, яка живе розумом і серцем, проявляється насамперед в тому, що закони духовного життя, закони сердечності передбачають прояви таких істинно людських якостей, як щедрість, співчуття, милосердя, любов, толерантність, альтруїзм. На думку вченого, людина, яка живе лише розумом, позбавлена істинної культурності й моральності, а тому найчастіше проявляє такі негативні риси, як егоїзм, жадібність, хитрість, нетерпимість, лукавство, цинізм, байдужість, корисливість, зверхність, зажерливість [2, с. 644–647].

Сьогодні вкрай негативним чинником є тотальна технізація і суцільна інформатизація, яка породила новий тип технізованої людини, котра відчужується від природи, черствіє душею і позбувається „благоговійного” трепету перед усім живим. Аналіз проблеми духовності сучасної людини змушує науковців вбачати в ній основну детермінанту всього комплексу кризових явищ у політичному, економічному та соціокультурному житті людства на початку ХХІ ст. і з урахуванням цього фактора вибудовувати нову парадигму культурного виховання особистості, звертаючи основну увагу на педагогіку духовності. Ці проблеми науковці вважають фундаментальними для педагогіки. Як існує педагогіка мистецтва, педагогіка творчості, професійна педагогіка, так має бути й педагогіка духовності. Вона покликана відповісти на питання: «Який зміст ми вкладаємо в поняття духовність?», «Які є найоптимальніші і найефе-

ктивніші шляхи, засоби, методи виховання духовності?». Якщо звернутися до тлумачного словника В. Даля, то поняття «духовний» включає все те, «що стосується Бога, церкви та віри, все, що стосується душі людини, всі розумові і моральні сили її, розум і воля» [1, с. 503]. Сучасні вчені розглядають це поняття ширше і цілісне духовне життя соціального індивіда трактують як сукупність ціннісно-сміслових, інтуїтивних, емоційних, сенсових та вольових компонентів. Зокрема, А. Яценко розуміє духовний світ людини в єдності трьох основних сфер: світу почуттів, світу волі і світу людської думки. Проблеми духовної культури, пошуку та вибору життєвого духовного шляху; виховання почуття безкорисливості, милосердя, способів залучення шкільної та студентської молоді до проявів співчуття, виявів душевності; форми і методи зміцнення духовної культури індивіда, саморозвитку особистості – це питання, які сьогодні найбільше хвилюють інтелектуалів.

Коли сьогодні шукають причини глибокої кризи духовності, то найчастіше говорять про особливий вплив ЗМІ та Інтернету, від яких залежна вже кожна без винятку людина, передовсім, молодь. На жаль, в інформаційному просторі, телевізійному ефірі часто відсутні межі допустимого. Здебільшого відбувається цілеспрямований процес насадження штампів поведінки, стереотипів мислення і мовлення. Серйозне занепокоєння викликає нав'язування молоді антидуховної, антихудожньої, антиестетичної, антиморальної «культури», а точніше – сурогату культури. В умовах стійкої цілеспрямованої пропаганди засобами масової інформації антицінностей, вільного наступу еротики, насадження гедоністичних смаків збувається відоме пророцтво Платона щодо негативних наслідків надто демократичного і нігілістичного виховання молоді, коли в одному із діалогів «Держави» він застерігає, що вихована в надмірній свободі молодь здебільшого демонструє аморальний стиль поведінки і відбувається підміна понять, тобто, нахабство стає просунітістю, розгнузданість – свободою, розпуста – буйністю, безсоромність – мужністю тощо.

Очевидно, що проблема духовності органічно пов'язана з проблемами виховання й освіти, у процесі яких відбувається окультурення людини. У цьому контексті надзвичайно вагомим місцем належить художньо-естетичному вихованню. Канадський учений П. Шафер, директор проекту «Світова культура», образно назвав художню освіту «основами життя». Він звернув увагу сучасного суспільства, закладів освіти, сімей на виховання «культурної особистості», бо через засвоєння найкращих здобутків культури людства особистість стає причетною до загальнолюдських культурних цінностей і водночас отримує можливість ідентифікувати себе з національною культурою [3, с. 173].

Духовність – це властивість, основна якісна характеристика особистості, яка виділяє її не лише з середовища тваринного світу, але й з-поміж інших людей, підносить її над тими, хто перебуває на нижчому рівні морального, інтелектуального, художньо-естетичного розвитку. Не кожному людину можна назвати духовною особистістю, а лише таку, у якій найяскравіше виражені такі особистісні якості, як щирість, мудрість, стриманість, доброта, працьовитість, совість, любов, чесність, порядність, відповідальність і для якої ці риси є

провідними у ставленні до людей і до світу взагалі. Розглядаючи духовність як ціннісний стрижень особистості, ми вважаємо, що невід'ємними її компонентами є сердечність, душевність, краса та високий рівень розвиненості почуттів. Саме на закріплення і розвиток цих якостей має бути націлене сучасне духовне виховання.

Література

1. Даль В. И. Толковый словарь : В 4 т. / В. И. Даль – М., 1989. – Т. 1. – 803 с.
2. Клизовский А. И. Основы миропонимания Новой Эпохи / А. И. Клизовский – Минск : ООО „Вида-Н” – ИП „Лотаць”, 1998. – 816 с.
3. Яценко А. И. Целеполагание и идеалы / А. И. Яценко – К., 1977. – 273 с.

УДК 808.5+316.77

МОВА ЯК СВИДЧЕННЯ ВОЛІ НАРОДУ

Курилишин В.

*Наук. керівник – Борійчук Л. М., асистент кафедри української мови
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

На сьогодні над нашою мовою нависла загроза, що може сповільнити її розвиток і навіть спричинити занепад. Вивчення цієї теми набуло особливої гостроти та актуальності у світлі останніх подій – з огляду на перспективу ймовірної двомовності в Україні. Прийняття «мовного закону» влітку 2012 р. стало резонансною подією і викликало шквал емоцій.

Мовна ситуація в Україні ніколи не була простою та однозначною. Українська мова пережила віки поневірянь, утисків і переслідувань, безліч спроб її ліквідації, але попри все залишилась живою.

Дослідження мовної ситуації в Україні набуло актуальності у працях О. Кочерги, В. Паська, Л. Масенко, Г. Залізняк, А. Погрібного.

Мова – могутній культурний чинник в житті нації. Державна мова – закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики. Державна мова у будь-якій країні виконує надважливі суспільні й державні функції: інтегративну – об'єднує людей у єдине суспільство, організаційну – мобілізує духовні й фізичні ресурси суспільства, інформаційну – слугує засобом передання політичної, наукової, технічної, культурної інформації. Українська мова є державною мовою в Україні, мовою титульної нації – українців. Стаття 10

Конституції України свідчить про те, що: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [1, с. 10]. Щоб отримати цей статус, українська мова пододала надзвичайно важкий шлях. «Історія української мови, як і української нації взагалі, надзвичайно трагічна й разом з тим повчальна. Вона свідчить про якусь незбагненну силу українства, здатність його знову й знову відроджуватись після нищівних, здавалося б, смертельних ударів, катастроф!» [2, с. 8], – зазначає В. Горбачук. Зрозуміло, що з розвитком націй і національних культур розвиваються й національні мови як основні чинники цих культур.

Аналіз функціонування і поширення мови полягає не тільки у вивченні і дослідженні території, де вона локалізована, до уваги потрібно брати і зовнішні аспекти, зокрема взаємодію мов у часі і просторі. Мінливість і повільність утвердження законного права рідної мови пояснюється насамперед браком волі до змін з боку української влади.

Історія дала нам шанс, і гріх не скористатися ним сповна, щоб стати нарешті собою, а не додатком до когось, створити незалежну й міцну економіку, багате суспільство. Але, як бачимо, за 22 роки незалежності влада так і не спромоглася забезпечити відповідне статусові функціонування мови і знову намагається знищити її, а відтак – і націю. Приводом до загострення мовного протистояння в Україні стало ухвалення ВРУ закону про регіональні мови Ківалова–Колісніченка, який передбачає офіційне використання регіональних мов у роботі місцевих органів влади, якщо на території проживає щонайменше 10% носіїв мови. Закон набув чинності 10 серпня 2012 р. і встановлює, що державною мовою є українська, але істотно розширює використання регіональних мов, якщо кількість їхніх носіїв становить не менш ніж 10% від населення певного регіону. Залишається і кілька царин, де використовують лише державну мову. Наприклад, адресу на конвертах листів пишуть українською, нею укладають договори та карти. А ще державна мова – єдина мова Збройних сил України. Проте у законі підкреслено, що українська мова залишається єдиною державною мовою і обмеження її використання неприпустиме.

У державних установах документацію ведуть українською мовою, проте службовці далеко не завжди говорять нею, не кажучи вже про спортсменів, бізнесменів та військовослужбовців.

Як зазначає Л. Масенко, «головним супротивником у справі реабілітації української мови у функції рідної виступає сформована російськомовна атмосфера наших міст, що породжує ефект мовного диктату середовища» [3, с. 80]. Як гриби після дощу відкриваються російськомовні газети. Скажімо, в Києві тепер видають значну кількість не тільки загальноукраїнських російськомовних газет, а й газет для киян – «Киевское слово», «Столичные новости».

Не кращі справи і в освітній сфері. Кількість українськомовних і російськомовних шкіл не приведено у відповідність до національного складу населення. У багатьох середніх спеціальних і вищих навчальних закладах до цього часу не збираються переходити на українську мову викладання. Усупереч закону «Про мови...» деякі обласні ради народних депутатів (Донецька, Луганська, Одеська, Миколаївська) надали російській мові на своїй території фактично статусу державної мови.

У системі вищої освіти, залежно від професійного спрямування студентів, на одну українську книгу припадає від 4 до 10 підручників і посібників російською мовою. Щодо ситуації на телебаченні, то, на думку Л. Масенко, нинішнє телебачення стало потужним зряддям продовження русифікації українського населення. Воно перебуває під впливом «північної сусідки».

В. Пасько вважає дещо кращим становище в загальній бібліотечній мережі, де на два українськомовних видання припадає «всього лише» три російськомовних. Однак, по-перше, українська література там переважно ще радянських часів, а вона зовсім не виховує в читачів любові до незалежної України, а радше навпаки. Мабуть, це і є однією з причин, чому вона практично не користується попитом у найважливішого адресата – молоді. По-друге, мережа бібліотек неухильно скорочується, а популярність їх серед молоді оптимізму щодо перспектив не викликає [4, с. 17].

На які висновки наводять означені факти? Абсолютно доречними будуть висновки, що їх навела Л. Масенко. Перший висновок – в Українській державі дійсно відбувається грубе порушення прав людини в мовній сфері. Другий – за масштабами, поширеністю цього явища можна з впевненістю говорити про порушення прав не просто окремої людини, а цілого народу, власне українського, на вільний національний розвиток у мовній сфері. Висновок третій: безпрецедентним у сучасному світі є те, що грубо порушуються мовні права нації. Четвертий висновок: факти переконливо свідчать, що якщо в нашій державі й треба говорити про захист і підтримку якоїсь мови, то насамперед – української. ричиною такого незадовільного становища В. Пасько вважає людський чинник – банальне ліни्वство душі, помножене на меншовартість і брак патріотизму та елементарної людської культури [4, с. 34].

Які можливі наслідки такого стану речей? Вони очевидні. За нинішніх умов вихована в українських родинах молодь, вступаючи в доросле життя, змушена зросійщуватися через панування в незалежній Україні російськомовного інформаційного продукту.

Головним завданням нашої мовно-культурної політики має стати якнайширша популяризація через засоби масової інформації української культури і державне сприяння розвитку усіх її форм.

Ми спостерігаємо тотальну русифікацію мас-медіа, друкованих видань, освітньої літератури та повну ігнорацію частиною чиновників необ-

хідності спілкування державною мовою. Єдність мови, держави й політики – це обов'язкові складові успіху України як держави, українців як народу. Кожен, хто живе на території України, є відповідальним за належний розвиток та функціонування української мови. Престиж мови залежить не від неї самої, а від її носіїв. На жаль, не всі українці усвідомлюють це.

1) «Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття сповнення найбільшого обов'язку супроти свого народу».

2) «Кожний свідомий член народу мусить добре розуміти й ширити головне рідномовне гасло: «Для одного народу – одна літературна мова й вимова, один правопис».

3) «Кожний свідомий громадянин мусить знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу».

4) «На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того – як честь своєї нації. Хто не береже чести своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації» [5,14].

Якщо ми і справді свідомі члени свого народу, то повинні знати і дотримуватись цих заповідей, адже плюндрована протягом віків, засмічена всілякими запозиченнями та вульгаризмами, наша мова нині дійсно потребує допомоги.

Література

1. Конституція України. Верховна Рада України. Закон від 28.06.1996. 10 / 99 від 14.12.99. – С. 10

2. Горбачук В.Т. Барви української мови. – К. : Видавничий дім КМ Academia, 1997. – С. 8.

3. Масенко Л. Держава мова в соціокультурному контексті // Розбудова держави. – 2001. – № 1. – С. 80.

4. Пасько В. Доля мови – доля нації (До проблеми державної мови в Україні) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2004. – № 35. – С. 17.

5. Огієнко І.І. Наука про рідномовні обов'язки. – Л. : Українська академія друкарства, 1995. – С. 14.

УДК 8.085:355/359

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЦЕНЗУРНУ ЛЕКСИКУ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Глюхін М.

*Наук. керівник – Куцька О.М., канд. істор. наук, доцент кафедри тактики
Академія сухопутних військ (м. Львів)*

Незважаючи на розповсюдженість нецензурних висловлювань у всіх прошарках українського суспільства на всіх етапах його історії, в Україні існувала моральна заборона на використання лихослів'я. Ця заборона останнім часом дещо послабла у зв'язку з демократизацією суспільства, гласністю та послабленням державного контролю за видавничою сферою, змінами в суспільній моралі після розпаду СРСР тощо.

Отже, загальне падіння норм поведінки і культури в суспільстві і є причиною того, що нецензурна лексика сьогодні стала справою буденною, а не такою, яку вживають лише у крайніх, екстремальних випадках.

Нецензурна лексика в армії. Армія, як частина державної структури, є найбільш ураженою лихослів'ям. Водночас неправильно буде стверджувати, що командири вважають, що літературною мовою їх підлеглі нічого не розуміють. Оскільки нецензурна лексика має підвищену емоційність, традиційно її вживання пов'язують з конкретною ситуацією мовленнєвого акту, впливом контексту емоційної напруги. Можна припустити, що застосування цієї лексики як невід'ємного елемента мови у військовому середовищі незалежно від екстремальності ситуації може бути пов'язане з тим, що емоційна напруга як стан, обумовлений ситуацією, трансформувався у внутрішню сферу, створюючи безперервний "фон" напруженості.

Дійсно, служба в армії сполучена із великим фізичними і моральними навантаженнями, вимагає постійного напруження і часом буває небезпечною для здоров'я. А отже, за твердженням психологів, у певних ситуаціях нецензурна лайка виступає власне певною розрядкою, а використання нецензурних слів в екстремальних ситуаціях допомагає швидше впоратися з проблемою, а також прискорити передання інформації [2].

Наприклад, щодо останнього пункту – передання інформації. При аналізі Другої світової війни американські військові історики виявили дуже цікавий факт. Вони проаналізували російську мову, і виявилось, що довжина слова в російській мові складає 7,2 символа на слово (в середньому), проте у критичних ситуаціях російськомовний командний склад переходить на ненормативну лексику і довжина слова скорочується до 3,2 символа у слові. Це пов'язано з тим, що деякі словосполучення і навіть фрази замінюються одним словом. (Такий переклад з літературної на

«брудну» мову притаманний і українським військовим). Отже, можна припустити, що, можливо, меншу шкоду для військовослужбовців та їх оточення несе те нецензурне висловлювання, яке було промовлене в певних складних обставинах (наприклад, на війні) або з метою введення противника в оману, ніж лихослів'я у повсякденній життєдіяльності військового колективу, яке стало нормою [4].

Аналізуючи випадки вживання нецензурної лексики у військовому середовищі, можна дійти висновку, що до лихослів'я звертаються: з метою зниження соціального статусу адресата; як до засобу налагодження контакту між рівними військовослужбовцями; його використовують у якості «дуельного засобу»; як засіб дружнього підбадьорювання або жарту; як можливість привернути до себе увагу; засіб викликати страх чи повагу; для підняття свого іміджу або доведення, що ти є такий, як решта; для передачі слів співчуття тощо [1, 2].

Використання військовослужбовцями нецензурних слів у стресовій (нестандартній) ситуації ще можна певним чином зрозуміти, але ганебним є той факт, що висловлюватися нецензурно стає традицією, а нецензурні терміни обростають великою кількістю похідних. Це призвело до того, що в армії є віртуози, які можуть лягати годинами і при цьому жодного разу не повторитись у висловлюваннях.

Така ситуація викликає незадоволення цивільного населення, знижує престиж військової служби, пробуджує у військовослужбовців приземлені, низькі почуття.

Вплив нецензурної лексики на здоров'я. Слід зауважити, що нецензурна лексика наносить шкоду не лише іміджу військовослужбовця, який її вживає, але і його здоров'ю. Так, на думку лікарів, емоційне (здебільшого агресивно забарвлене) вживання грубих слів негативно впливає на серцево-судинну систему (спочатку починає поколювати в серці, відчувається важкість, екстрасистоли тощо); сечостатеву систему (цистит, простатит і т. ін.), адже негативні слова посиляють саме на органи вищезазначеної системи; кишково-шлунковий тракт (шлунок, печінка, стравохід) під загрозою в тому числі і від нервових словесних дуелей; страждає й ендокринна система [1].

Більше того, науковці довели, що генний апарат людини (молекули ДНК) є нічим іншим, як довгим рядом слів, осмисленим текстом. За допомогою словесних образів людина створює та руйнує свій спадковий апарат. ДНК здатна сприймати людську мову і текст, що читається по електромагнітних каналах. Отже, людина інколи одним словом виносить вирок сама собі, адже ніхто не знає, куди погане слово «влучить». Своєю чергою, нездорова людина вже буде непридатна для служби у Збройних Силах.

Релігія про нецензурну лексику. Нецензурну лексику або лихослів'я церква вважає словесним гріхом. Це – антимолитва, або мова занепалих духів [3].

Вважається, що вживаючи нецензурну лексику у бою, воїн несвідомо закликає на допомогу бісів та отримує від них силу та жорстокість. Але борги доводиться віддавати, і сатана збирає щедру данину з воїнства, що матюкається, у вигляді пияцтва, куріння, статевої розбещеності. Усі ланки цього порочного ланцюга підтримують один одного і ведуть до смерті духовної і тілесної [3, 5].

Наприклад, у старій козацькій казці йдеться: «Жорстока битва зав'язалася. Але жодне ядро козаків не уражає, оскільки вони в духовній і плотській чистоті. Але розпалився гнівом Гнат та як крикне: «Ах ти,..!»». Забув отаман, що козакові не можна чорними словами лаятися, тут його ядро в груди і вдарило. У щиті віри виявилася щілина – ворог людський туди й уразив!» [5].

Отже, нецензурна лексика є аморальною з точки зору більшої частини суспільства, її вживання не рекомендують медики та психологи, її засуджує церква. Кожен військовослужбовець зокрема та армія загалом повинні розуміти, що вони є представниками влади, обличчям інтелігенції, носіями ідеї нації. Солдати та офіцери повинні бути поліглотами, які шанують рідне слово, обізнані в літературі, етиці, вільно володіють іноземними мовами тощо. Слід пам'ятати, що всі ми несемо відповідальність за кожне промовлене слово, особливо за лихе. Військовослужбовці, які недбало ставляться до мови, дозволяють собі вживати брудні слова, – позбавлені власної гідності.

Література

1. Мат и нецензурная лексика в современном обществе // Электронный ресурс. – Режим доступа к сайту : http://blog.pobedinedug.ru/view_post.php?id=3. – (Сайт «Победи недуг»).

2. Нецензурная лексика. Ругаемся правильно // Электронный ресурс. – Режим доступа к сайту : <http://www.happy-journal.com/articles/grani-zhizni/4041.html>. – (Сайт журнала «Счастливая»).

3. Сквернословие // Электронный ресурс. – Режим доступа к сайту : <http://azbyka.ru/dictionary/17/skvernoslovie.shtml>. – (Сайт «Азбука веры»).

4. Так русские побеждают американцев // Электронный ресурс. – Режим доступа к сайту : http://pikabu.ru/story/tak_russkie_pobezhdayut_amerikantsev_414822. – (Сайт «Pikabu»).

5. Уподобим слово мечу обоюдоострому // Электронный ресурс. – Режим доступа к сайту : <http://www.realisti.ru/main/mat?id=192>. – (Сайт «Реалисты»).

УДК 17.0221

СПІЛКУВАННЯ З ІДЕАЛОМ – НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ ОСОБИСТОСТІ

Котельницька О.

*Наук. керівник – Лабач М.М., канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Поняття «спілкування з ідеалом» належить Омелянові Вишневецькому – сучасному педагогові, який займається проблемами української освіти. Учений вживає цей вислів у такому контексті: «Нарощування духовності в людині відбувається через «спілкування з ідеалами». Під цим розуміємо ситуацію, коли людина на якусь мить або протягом певного відрізка часу забуває про всі практичні, буденні справи, заглиблюється в думі про Високе і Вічне і таким чином наближається до нього і поєднується з Ним – коли «серце поволі з Богом розмовляє» (Т.Шевченко)» [2, с. 503]. Оскільки для українця споконвіків віра в Бога була ключовою основою його існування взагалі – як духовного, так і фізичного – то зрозуміло, що саме спілкування з Отцем Небесним через молитву є тією найкоротшою і найпевнішою дорогою до ідеалу, якою мав би йти кожен християнин. Власне, «спілкування з ідеалом» найкраще проявляється у формі молитви, тобто духовного збагачення, наближення до свого ідеалу. Беззаперечно також, що кожна людина повинна знати, що вона хоче «сказати», «розмовляючи» зі своїм ідеалом, а в цих розмовах і розмірковуваннях народжуються нові думки і слова. Що ж до поняття ідеалу взагалі, то «це – досконалий образ людини, яка гідна наслідування (за її особисті якості, особливості поведінки, стосунки з іншими людьми тощо). Його формування залежить від особливостей виховання, обставин життя і діяльності та вікових особливостей» [3].

Слово «ідеал (від лат. *idea*) означає першообраз, взірєць досконалості» [5]. Поняття "ідеал" осягає всі сфери духовного досвіду – ідеї досконалості. Це бажаний взірєць, мета прагнень, а отже, його ніколи не можна досягнути. Зате велику цінність має сам шлях до ідеалу, на якому кожен вибудовує свою шкалу цінностей у стосунку до світу, людей та й самого себе і, на нашу думку, «спілкування з ідеалом» – це і процес роздумів над життям, добром і злом та над усіма «вічними» питаннями, які споконвіків ставило собі людство.

Учені стверджують, що в українській традиції релігійний виховний ідеал тісно пов'язаний із національним. Про це пише, зокрема, відомий етнопсихолог В. Янів: «Релігійне виховання українця, ідучи по лінії **вродженого нахилу** (*виділення наше. – К.О.*), робить нас відпорними на зовнішні впливи й автоматично спричинюється до збереження нашої духовної самобутності, нашого духового «я»..., нашої національної ідентичності» [5, с. 198]. Тому «розмовляти» й «спілкуватися» треба й із тими ідеалами, які вказують нам шлях до свободи нашого народу, його повноцінного розвитку, сповідуючи які, ми вчимося й працюємо для його блага.

Треба сказати про велику роль, яку відіграє в будь-якому суспільстві, а отже – й у формуванні повноцінної особистості – мораль, що тісно пов'язана з релігією, а тому людина, яка сповідує християнські ідеали, керується засадами, що базуються на повазі до народу, з яким вона себе ідентифікує, є й морально стійкою та прямує у спілкуванні з ідеалом до моральної досконалості. Ще відомий український педагог П. Юркевич підкреслював: «Мудрість і добродієність найдавніші моралісти вважали метою і основою, змістом і формою гідної людської особистості» [4, с. 23].

Сучасне молодіжне середовище по-різному уявляє собі ідеал як такий. Провівши соціологічне опитування в одній із груп нашого університету, ми отримали такі результати: в опитуванні брало участь 30 осіб; на питання «Чи є у Вас ідеал?» ствердно відповідь дали 16 осіб, 14 відповіли негативно, що становить, відповідно, 53,33% і 46,67%. На питання «Чи можна жити без ідеалу?» ствердно відповіли 20 осіб (66,66%), а заперечно – 10 осіб (33,33%). На питання «Чи змінюється ідеал протягом життя?» ствердно відповіли 27 осіб (90%), а заперечили 3 особи (10%). Дали визначення: «Ідеал – це людина» (9 осіб – 30%), «Ідеал – це мрія» (6 осіб – 20%), «Ідеал – це прагнення» (6 осіб – 20%), «не визначилися – 9 осіб (30%)». Хід опитування дозволяє зробити висновок: більшість молодих людей вважає, що можна жити без ідеалу. Але на питання «Чи змінюється ідеал протягом життя?» ствердно відповіли 90% опитаних, отже, вони все-таки вважають, що людина має ідеал. Можна також сказати, що молоді люди, очевидно, не задумуються над питаннями, пов'язаними з ідеалами.

Треба підкреслити: коли людина на перше місце ставить високі моральні риси, духовність і не виставляє їх на людські очі, а керується свідомістю своїх обов'язків і голосом сумління, таку людину ми називаємо досконалою або такою, що прямує до неї (бо досконалості, як ідеалу, досягти неможливо), тобто повноцінною особистістю. Правда, і процес формування такої особистості довготривалий, а всі виховні чинники мають важливе значення. Треба збагачувати, розвивати та укріплювати духовність за допомогою літератури, інших видів мистецтва, власної творчості, і тоді погляди на наш ідеал будуть розширюватися і вдосконалюватися.

Отже, можна з певністю сказати, що людина мусить мати для себе сформований ідеал, який, безперечно, є своєрідним дороговказом у її житті.

Література

1. Винославська В.О. Психологія : навч. посібник. – К. : ІНКІС – 2005.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
3. Степанов О.М. Психологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
4. Юркевич П. Курс загальної педагогіки з додатками. – Львів: Логос, 2004. – 256 с.
5. Эстетика : Словарь / Под общ. ред. А. Беляева и др. – М.: Политиздат, 1989.
6. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – Мюнхен, 1993. – 217 с.

УДК 811.119: 159. 953

КОНЦЕПТ «ПАМ'ЯТЬ» У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Марків Ю.

*Наук. керівник – Ясіновська О. В., канд. філол. наук,
асистент кафедри загального мовознавства*

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Антропоцентризм став характерною рисою мовознавчої науки останніх десятиліть. Актуальними стають дослідження усіх аспектів, що безпосередньо пов'язані з людиною. Мова за своєю суттю є антропоцентрична, і її не можна відокремити від людини. Когнітивна лінгвістика розвиває успадковану від мовознавства, філософії, психології класичну проблему зв'язків між мовою та мисленням, а також між мовою та свідомістю [5, с. 169]. Тут «функціонування мови розглядається як різновид когнітивної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища» [5, с. 169]. Основним завданням когнітивної лінгвістики є опис і пояснення мовної здатності як внутрішньої когнітивної структури [1, с. 54]. Когнітивна лінгвістика досліджує людські знання в цілому і зокрема – процеси їх сприйняття, засвоєння, переопрацювання, відтворення, структурування в мові та в процесі комунікації [3, с. 4].

Сьогодні актуальними стають дослідження окремих концептів, а також авторських картин світу (АКС). Особливу увагу приділяють дослідженням концептів, які пов'язані з людиною та формуванням її свідомості. Одним із таких концептів є ПАМ'ЯТЬ. Кожна людина є носієм неповторної мовної картини світу (МКС), що є способом відбиття реальності у свідомості людини, сприйняття цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; інтерпретація навколишнього світу за національними концептуальними канонами [5, с. 56]. «Концепт – це термін, який служить для пояснення одиниць ментальних або психологічних ресурсів нашої свідомості і тої інформаційної структури, яка відображає всі знання і набутий досвід людини» [1, с. 90].

Об'єктом дослідження виступає концепт ПАМ'ЯТЬ у АКС О. Забужко. **Предмет** дослідження – сукупність мовних засобів репрезентації концепту ПАМ'ЯТЬ у МКС авторки. Джерельною базою дослідження стали художні та публіцистичні тексти письменниці.

Даними для конструювання концепту є: 1) лексикографічне представлення пам'яті в сучасній українській мові; 2) аналіз засобів вербалізації аналізованого концепта у творах О. Забужко (610 контекстів); 3) класифікація пам'яті у психології. В основі класифікації перебуває когнітивна карта слова пам'ять О. Кубрякової, видозмінена та доповнена відповідно до специфіки проаналізованого джерельного матеріалу.

Дослідження структури концептів пов'язані із обов'язковим звертанням до лексикографічних джерел як способу виявлення ознак типової номінації. В українській МКС пам'ять представлена такими лексемами: *пам'ять, пам'яток, тямка, памка, помка, пам'ятати, пам'ятувати, тямити, тямувати, тямкувати, берегти, зберігати, пам'ятка, забуток, спогад, пам'ятливий, пам'яткий, пам'ятущий, тямкий, незабутній, пам'ятний, пам'ятковий, меморіальний, пам'ятник, монумент, меморіал*. Аналіз словникових дефініцій концепту ПАМ'ЯТЬ свідчить про складну структуру контекстуальних та асоціативних зв'язків концепту, що базуються на таких твердженнях: 1) пам'ять як здатність зберігати знання і минулі враження (дія); 2) як запас вражень, які ми запам'ятовуємо (об'єм); 3) як згадка про що-небудь (спогад); 4) здатність мислити (дія); 5) свідомість (місце збереження результату дій). Отже, пам'ять безпосередньо пов'язана з процесами свідомості та мислення, зокрема зі здатністю зберігати та відтворювати набуті знання в потрібний момент. Поняття «пам'ять» – абстрактне, воно має широке значення і глибокий смисл, включає велику кількість інформації, на основі якої можна конструювати концепт ПАМ'ЯТЬ.

Порівняння вербальних номінацій ПАМ'ЯТІ у творах з лексикографічним її представленням у сучасній українській мові показує, що в АКС О. Забужко тісно переплелися загальні уявлення про ПАМ'ЯТЬ з її власним баченням, завдяки чому постає індивідуальний концепт зі своєю специфічною структурою. Наслідком цього на лексичному рівні є велика кількість рідко вживаних лексем: *пам'ятливість, непам'ять, забуття, спогадування, незапам'ятний, спогадувальний, опритомнити* та ін. Окрім цього, письменниця вживає багато фразеологізмів та сталих висловів: *держу в пам'яті, не пам'ятаю хоч убий, знав, знав та й забув, стирати з пам'яті, вбилось в пам'ять, запам'ятати на весь вік, заховати собі в пам'яті, завчити на пам'ять, обертаючи в пам'яті, зринає в пам'яті, прийти до пам'яті, скільки себе пам'ятаю, по старій пам'яті*.

Концепт ПАМ'ЯТЬ органічно поєднує в собі три аспекти: 1) пам'ять як функція мозку; 2) пам'ять як процес, механізм; 3) пам'ять як реалізоване в мові явище. Така специфіка даного концепту змушує звертатися до інших наук, зокрема до психології, нейролінгвістики, психолінгвістики. Аналіз текстового концепту ПАМ'ЯТЬ полягає у виявленні двоїстої сутності концепту як мисленнєвої та вербальної структури. Розроблена класифікація та реконструкція концепту яскраво демонструє цю тезу. Було виявлено такі ознаки концепту:

1) Види пам'яті виокремлено на основі змісту тієї інформації, що запам'ятовується. У проаналізованих творах широко представлено образну пам'ять, що спирається на основні сенсорні відчуття людини. Найбільше виявлення має зорова пам'ять, наприклад: *«...відбита їм на «сітківці» «картинка», вона й запам'яталася...»*.

2) Широко представлена вербальна пам'ять, виявлена у публіцистичних творах О. Забужко: «*Цитую ці рядки з пам'яті й подаю свій приблизний переклад.*»

2) Значну частину концепту займає емоційна пам'ять. Часто емоції, які викликані якоюсь ситуацією, запам'ятовуються краще, ніж сама ситуація.

3) Характеристика образного представлення пам'яті проводиться за такими параметрами: тривалість, обсяг, точність, а також на підставі виокремлення її антропоморфних та реїморфних властивостей. Наприклад, пам'ять може виступати як людина, виконувати якісь дії (*служувати, бентежити*). Пам'ять виступає також як ознака людини, предмета (*пам'ятущий*).

4) Зустрічаємо велику кількість контекстів із такими словосполученнями: «*історична пам'ять*», «*пам'ять про минуле*», «*культурна пам'ять*». Це свідчить про те, що пам'ять має зв'язок із концептом ЧАС (зокрема з минулим, тим, що відбулося).

5) Множина спогадів, згадка, картинка, образ, плівка, архів, записник, файл, рідина, свідомість – специфічні способи представлення пам'яті.

6) Серед прикметних рис концепту є, зокрема, одночасне поєднання у ПАМ'ЯТІ води і вогню (так, у пам'яті може щось *спливати*, спогад (згадка, кадр, картинка, образ) *може обпікати вогнем, стиратися з пам'яті, витіснятися в непам'ять*).

7) Механізми пам'яті можна звести до трьох основних: *запам'ятовування, пригадування, забування*. Цікаво зауважити, що людина в О. Забужко може створювати сама собі спогади, *змонтувати собі в свідомості*, такий образ, який хочеться пам'ятати. Механізми пам'яті представлені найбільшою кількістю контекстів, а це свідчить про те, що пам'ять хоч і є абстрактною категорією, більше реалізовується в конкретних діях, ситуаціях. Механізми пам'яті та спогади становлять ядро аналізованого концепту.

8) Пам'ять має певну локалізацію – може розташовуватись у голові, у мозку, у свідомості чи в підсвідомості. Прикметно, що пам'ять і сама може виступати як локус, своєрідний простір, який вміщає якусь інформацію чи спогади.

9) *Непам'ять* – специфічне антонімічне утворення до пам'яті. Ця лексема в українській мові зустрічається рідко. Якщо пам'ять сприймаємо як резервуар, де можна зберігати інформацію, то непам'ять – це резервуар, куди ми *витісняємо* забуті спогади.

Отже, концепт ПАМ'ЯТЬ у МКС О. Забужко є різноаспектним і багатогарбовим. Дослідження цього концепту засвідчило доволі розгалужену сітку ознак, як загальнопоширених (про що свідчить аналіз лексикографічного представлення концепту в сучасній українській КС), так і специфічних для авторки. Подальші дослідження цього концепту є перспективними в декількох ракурсах – передусім у напрямку розширення джерельного матеріалу, а також у напрямку порівняння концепту ПАМ'ЯТЬ з іншими концептами, у першу чергу з тими, які тісно пов'язані з психологічними процесами (мислення, сприйняття, увага, свідомість).

Література

1. Краткий словарь когнитивных терминов (КСКТ) / Под общей редакцией Е. С. Кубряковой. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с.
2. Кубрякова Е. С. Об одном фрагменте концептуального анализа слова память // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – С. 85–95.
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебн. пособ. – Минск : Тетра-Системс, 2004. – 256 с.
4. Ревзина О. Г. Память и язык // Критика и семиотика. – Вып. 10. – Новосибирск, 2006. – С. 10–24.
5. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.

УДК 130.122

ДУХОВНИЙ СВІТ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Миклуш А.

*Наук. керівник – Цюприк А.Я., канд. пед. наук,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Українське суспільство належить до перехідних з характерними для нього ознаками, такими як нестабільність і суперечливість. Досить відчутно ці процеси позначаються на сучасній молоді, яка прагне реалізувати себе в житті, прагне до самостійності й самовираження.

Формування духовного світу дітей та молоді, духовності як провідної якості особистості – велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги педагогів, вихователів, учителів, батьків, широкого педагогічного загалу. Особливої актуальності воно набуває сьогодні, коли складності соціально-економічного й політичного розвитку країни боляче вразили молодь. Серед дітей та молоді падає духовність, що пояснюють насамперед зниженням рівня життя в Україні, відсутністю соціальної захищеності, явним і прихованим безробіттям, інфляцією, невизначеністю моральних орієнтирів у політиці держави і повсякденному житті. Засоби масової інформації та комунікації дедалі більше впливають на суспільство й особливо на молодь, пропагують насилля, зброю.

Головна мета духовно-морального виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури духовно-моральних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистих рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, правової, трудової, екологічної культури.

Розвиток вільної, відповідальної та гуманної особистості безпосередньо пов'язаний із її морально-духовними цінностями, які повинні бути закладені ще від народження. Адже духовність, моральність для людини передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі і зосередженість на морально-духовній культурі людства. Цілі і наміри духовно та морально зрілої особистості вкорінені в системі надіндивідуальних цінностей, завдяки чому вони виконують функцію вищого критерію орієнтування у світі й опори для самовизначення особистості.

Про морально-духовну цінність можна говорити лише тоді, коли ставимо запитання: заради чого здійснюється діяльність людини, в чому сенс досягнення тих або інших цілей, прагнень, намірів. Тому сфера морально-духовних цінностей включає сенс життя, любові, добра, зла тощо, тобто сенс загальних моральних категорій. А коли це так, то людина завжди усвідомлює свої духовні цінності на противагу особистим цінностям, які далеко не завжди мають усвідомлений характер. Зважаючи на складність і значущість, метою справжньої освіти має стати моральне самоусвідомлення, виховання та розвиток духовних якостей.

Загалом духовність особи має складну морфологічну структуру. Ю. Кобіна подає три прошарки цієї структури: перший – смислосзначимі константи як своєрідні норми та обов'язки; другий – аналіз нових ідей і цінностей за допомогою ідей і цінностей, що вже існують у свідомості; третій – корегує проаналізований та перероблений смисловий матеріал і моральний досвід. На останньому прошарку, на думку дослідниці, виникає актуальне питання: що є важливішим для особистості – світ у такому аспекті, в якому він існує, чи видимість світу? [1, с. 17]. Відзначимо, що у філософській і психологічній (частково культурологічній) літературі духовність трактують у трьох площинах: а) як соціокультурний феномен; б) як когнітивно-психологічний механізм; в) як внутрішній та індивідуально-особистісний стан.

Духовний світ особистості відображає індивідуальну, неповторну форму прояву, існування та функціонування духовного життя суспільства. Творча спрямованість індивіда, його насага та енергія визначені спрямованістю всіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатністю до самоусвідомлення себе як особистості у певному суспільстві. У науково-дослідницькій літературі розрізняють поняття “духовність” і “душевність”. Під “душевністю” зазвичай розуміють чуттєвий світ людини. Якщо духовне є ціннісним змістом свідомості, то душевне – це та сама цінність, представлена в переживаннях і почуттях.

У реалізації завдань духовно-морального виховання молоді на сучасному етапі є чимало проблем. Одні з головних: розпад традиційного укладу, заснованого на традиційному світосприйнятті звичаїв, відносин, правил доброго і благочестивого життя; проблема малої кількості справжніх носіїв традиційної християнської культури, що пов'язано з браком духовного досвіду; розпад і криза сім'ї, низький рівень духовно-моральної культури більшості сучасних батьків; некомпетентність сім'ї у питаннях

духовного становлення і виховання дитини; недостатній рівень культури і професійної компетентності педагогів у питаннях змісту і методики духовно-морального виховання [2].

Важливою характеристикою духовного світу людини є її залученість до культурного надбання своєї Батьківщини, держави, народу, найкращих зразків світової і вітчизняної духовної спадщини. Своєю чергою, духовність особистості формується за можливості на певному етапі свого розвитку робити власний відбір культурних цінностей і, засвоюючи їх, перетворювати в особистісні характеристики.

Також зауважимо, що формування духовності молоді сьогодні набуває особливої актуальності, адже складності соціально-економічного і політичного розвитку країни накладають болючий відбиток на молодь країни. Засоби масової інформації та комунікації дедалі більше впливають на суспільство й особливо на молодь, пропагують насилля, зброю, силу, прищеплюють моральне ставлення до повсякдення. У більшості молодих людей, котрі заклопотані повсякденними проблемами і негараздами, спостерігається невисокий рівень культурних потреб. Культурні потреби й запити здебільшого зведені до найпростіших та невимогливих проявів, задоволення яких не потребує організаційних, інтелектуальних чи вольових зусиль (відвідування дискотек, клубних вечорів, перегляд телепрограм тощо). Водночас відвідування концертів класичної музики, музеїв, виставок, що потребує певного рівня духовної компетенції, не є поширеним способом проводити дозвілля. Відбувається звуження свідомості молоді. Матеріальна скрута, нестача коштів негативно позначаються на стані культури, зсувають культурні вподобання в бік спрощених видів дозвілля. Утім, уже не слід очікувати, що покращання матеріальної ситуації автоматично сприятиме підвищенню духовності молоді.

Ситуація призводить до відчуження дітей та молоді від моралі і спонукає їх до власних пошуків самореалізації та, врешті-решт, до певного заперечення духовності й моральності. Ці процеси посилені кризовим станом сучасної людини, яка перестає відігравати важливу роль для залучення дитини до морального та духовного вдосконалення.

Отже, кожна молода людина, з одного боку, успадковує духовне багатство попередніх поколінь, їхні традиції, звичаї, мову, культуру; з іншого – проходить процес усвідомлення цього духовного багатства та формування соціальної, етнічної або національної самоідентифікації. Останнє відбувається під впливом таких чинників, як соціальне середовище життєдіяльності молодшої людини, культура, освіта, виховання та самовиховання.

Література

1. Кобина Ю.Е. Актуализация духовных ценностей в жизненном мире современном. – Ставрополь : СГУ, 2007. – С. 16–19;
2. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей і молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук. – К., 2006. – 43 с.

УДК 398.21+159.9

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК НАПРЯМОК ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ

Мотиль М.

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Останнім часом у соціально-педагогічній практиці спостерігається тенденція до використання нових нетрадиційних методів та технологій роботи з клієнтом, у тому числі й застосування методів, притаманних психолого-педагогічній практиці. Це можна пояснити тим, що функції соціального педагога та психолога перетинаються. Отже, сучасний соціальний педагог практик має володіти та вільно орієнтуватися в широкому арсеналі форм та методів роботи із різними групами клієнтів. Одним із таких методів є метод казкотерапії, який здавна використовувався в народній педагогіці.

Можливість використання методу казкотерапії в професійній діяльності соціального педагога зумовлена близьким функціонально-змістовим наповненням цих видів діяльності. Метод казкотерапії може слугувати прекрасним інструментом для реалізації завдань соціально-педагогічної роботи з клієнтом. Слід зазначити, що з огляду на відносно молодий вік казкотерапії, як наукового напрямку, на сьогодні ще не існує загальноприйнятого, чіткого його визначення. Немає його і в реєстрі більшості психологічних словників.

На думку І.Вачкова "казкотерапія - це такий напрямок практичної психології, який, використовуючи метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість та побудувати особливі рівні взаємодії один з одним, що створює умови для становлення їх суб'єктності" [2].

Відомий казкотерапевт А.В.Гнєзділов, даючи визначення казкотерапії, особливу увагу звертає на гармонійний розвиток особистості, отже, за ним "казкотерапія - це ще й процес "згадування" та повернення підлітку та дорослому гармонійного світосприйняття" [3]. Отже, казкотерапія – це метод соціально-педагогічної та психологічної допомоги особистості, який сприяє її соціалізації, адаптації, корекції, профілактиці, реабілітації, регуляції, розвитку та мобілізації ресурсного потенціалу із використанням метафоричних ресурсів у формі казки. Вона є ефективною при роботі з дітьми, дорослими та людьми похилого віку, з людьми із "нормальним" та "особливим" розвитком. Казка може бути використана для того, щоб у не директивній формі запропонувати клієнту способи вирішення конкретної проблеми. Казка дає неперевершену спільну мову для дорослого, який працює з дитиною. Казка більш інформативна, ніж звичайна, стиснута мова. Казка сприяє пробудженню творчих сил у самому спеціалісті. Казкотерапія з успіхом використовується для вирішення найрізноманітніших про-

блем клієнтів. Із точки зору засновників казкотерапії як сучасного психологічного методу, вона має три найважливіших спрямування і може бути використана для: діагностики, розвитку та впливу на особистість клієнта.

Функції соціального педагога визначаються конкретною метою та завданнями його діяльності. До таких функцій належать зокрема діагностична, прогностична, профілактична, корекційно-реабілітаційна, соціально-терапевтична, посередницька, охоронно-захисна, організаційно-комунікативна, організаторська, інформаційна, інформаційно-методична, виховна, аналітико-дослідницька, медико-психологічна та ін. Використання методу казкотерапії з діагностичною метою у професійній діяльності соціального педагога базується на ідеї цінності метафори як носія важливої інформації про внутрішній світ особистості і її взаємостосунки з оточуючим світом та передбачає проведення психолого-педагогічної проєктивної діагностики, спрямованої на виявлення:

- особливостей реагування особистості на несприятливі умови життя, конфліктні ситуації тощо;
- особливостей взаємостосунків у певній групі клієнтів, у т.ч. і в родині;
- особливостей ціле покладання та шляхів досягнення мети;
- особистісних та міжособистісних конфліктів;
- основних способів та стратегій рольової поведінки особистості;
- особливостей особистісного росту та самореалізації особистості тощо.

Інформація, отримана в процесі такої діагностики, дозволяє побачити не лише конфліктні аспекти, а й демонструє ресурсні можливості, внутрішній потенціал клієнта, необхідний для вирішення проблемної ситуації. За допомогою казкотерапії створюється сприятлива атмосфера для вивільнення та розвитку творчих здібностей особистості. Основна увага у процесі діагностичної роботи звертається на почуття клієнта.

Існує три форми казкотерапевтичної проєктивної діагностики:

- вербальна (передбачає створення, дописування чи переписування казки клієнтом з подальшим її аналізом);
- невербальна (передбачає малювання, створення ляльок тощо з подальшим аналізом);
- змішана (поєднує в собі створення казки з подальшим малюванням за її мотивами чи навпаки).

Діагностика в практичній діяльності соціального педагога часто пов'язана із прогнозуванням та профілактикою виникнення певних подій, процесів, вчинків та станів клієнтів. Використання методу казкотерапії в цьому контексті дозволить побачити можливість виникнення проблемної ситуації в клієнта чи групи і вчасно її попередити через створення оптимальних умов до саморозвитку, самореалізації та активізації ресурсного потенціалу особистості. У разі, якщо

проблема чи конфлікт все ж виникли, метод казкотерапії може бути використаний соціальним педагогом із корекційною метою.

Корекційно-реабілітаційна функція у діяльності соціального педагога передбачає, роботу як із клієнтом так і з його соціальним оточенням Використання методу казкотерапії з метою корекційного впливу на особистість передбачає створення чи застосування психокорекційних казок з метою м'якого впливу на поведінку особистості. Казки, що використовуються з метою корекції особистості, можуть виконувати такі функції:

- функція дзеркала (зміст казки є своєрідним відображенням внутрішнього світу особистості);
- функція моделі (у казках "зашифровані" різноманітні конфліктні ситуації та запропоновані основні способи виходу з них);
- функція опосередкування (у процесі корекційно-реабілітаційної роботи казка стає своєрідним посередником між спеціалістом та клієнтом, що дозволяє знизити супротив клієнта і спрямувати енергію на вирішення конфліктної ситуації);
- функція збереження досвіду (навіть після завершення корекційної роботи казки продовжують впливати на поведінку людини);
- функція альтернативної концепції (у казці клієнту, як правило, пропонується альтернативний варіант виходу із ситуації, який він може прийняти чи заперечити);
- функція зміни позиції (правильно обрана казка дозволяє клієнту подивитися на ситуацію неупереджено і, ймовірно, змінити своє ставлення по відношенню до того, що відбувається) .

Використання психокорекційних казок можливе в роботі з різними категоріями клієнтів, однак воно є найбільш ефективним у груповій та індивідуальній роботі соціального педагога з підлітками 11-13 років із проблемною поведінкою. У контексті казкотерапевтичної роботи вплив соціального педагога на клієнта здійснюється в основному за допомогою психотерапевтичних казок, до яких відносяться авторські казки (Д.Соколова, А.Гнезділова тощо), біблійні та суфійські притчі, а також казки, створені клієнтами в процесі соціально-педагогічної групової чи індивідуальної роботи. Ці казки найчастіше використовуються з метою:

- передачі клієнту в ненав'язливій формі важливих знань про оточуючий світ та взаємостосунки в ньому;
- погляду на складну, проблемну ситуацію збоку;
- актуалізації творчого, ресурсного потенціалу клієнта;
- підтримки клієнта в скрутній життєвій ситуації, у переосмисленні життєвого досвіду тощо;

При використанні психотерапевтичних казок соціальним педагогом важливим є дотримання трьох основних принципів: доцільність, щирість і дозованість.

Важливою функціональною складовою практичної діяльності соціального педагога є його комунікація із клієнтом. Вона полягає в налагодженні, продовженні і припиненні професійних контактів, сприйнятті та розумінні клієнта, обміні професійно важливою інформацією, створенні атмосфери позитивної взаємодії учасників комунікації. Метод казкотерапії відіграє важливу роль у реалізації соціальним педагогом комунікативної функції. Казка є засобом спілкування дорослих і дітей. Окрім цього, простір казки є безпечним для метафоричного вираження клієнтом тих внутрішніх почуттів та переживань, які є важкими для безпосереднього свідомого обговорення. І, нарешті, використання форми казки дає можливість обійти захисні механізми психіки клієнта у вигляді супротиву і створити доброзичливу атмосферу спілкування "однією мовою".

Література

1. Эстес Кларисса Пиккола. Бегущая с волками. Женский архетип в мифах и сказаниях. – М.: Издательский дом “София”, 2005. – 496 с.
2. Тренинг по сказкотерапии. Сборник программ по сказко терапии / Под редакцией Т.Д. Зинкевич Евстигнеевой. – СПб.: Речь, 2004. – 254 с. 842 843 Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 10
3. Платонов Ю.П. Этническая психология. – СПб.: Речь, 2001. – 320 с.
4. Милле Л., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и “внутреннего ребенка”. М.: Независимая фирма “Класс”, 2000. – 144 с.
5. Гнездилов А.В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балуба). – СПб.: Речь, 2004. – 292 с.
6. Зинкевич Евстигнеева Т.Д., Тихонова Е.А. Проективная диагностика в сказкотерапии. – СПб.: Речь, 2003. – 208 с.
7. Зинкевич Евстигнеева Т.Д., Кудзилов Д.Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. – СПб.: Речь, 2004. – 144 с.

УДК 811+316.77

МОВА ЯК ВИЯВ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ

Нестерук Т.

Наук. керівник – *Гимер Н. О.*, доцент кафедри українознавства,
канд. філол. наук

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Спілкування людини підтримується певними засобами. Свої почуття, думки людина здатна виражати й закріплювати у словах і жестах, створюючи певний комунікативний простір, у якому об'єднуються, співіснують її внутрішній світ і світ зовнішній, об'єктивний. У спілкуванні людина використовує вербальні (словесні) і невербальні (міміка, пантоміміка, виражальні рухи тіла) засоби.

Вербальні засоби спілкування

Спілкування вербальними засобами є не що інше, як використання живого слова в переданні інформації. Лише людині притаманно вербалізувати свої почуття, емоції, поведінку через слово, що доводить її до найвищого ступеня розвитку порівняно з іншими представниками тваринного світу. Мова є явищем не тільки лінгвістичним, а й психологічним, естетичним і суспільним, вона охоплює всі сфери суспільного життя: науку, освіту, мистецтво та ін.

У суспільстві виокремилися різні види мови:

– **Внутрішня мова** – це мова для себе. Наприклад, розв'язуючи математичну задачу, ви думаєте, але ваших думок ніхто не чує.

– **Зовнішня мова** – її ще називають усною, тобто її чує людина, що перебуває поряд з вами. Це різновид мовлення, яке співрозмовники сприймають на слух. Її вважають економною, тобто такою, що потребує менше слів.

– **Діалогічна, або розмовна мова** – мова щоденного вжитку, включає діалектні та жаргонні вирази, що використовуються в певній місцевості або представниками певної професії чи виду діяльності.

– **Монологічна мова** – промовляється однією людиною при звертанні до іншої. Прикладами монологу можуть бути пояснення викладача, відповідь студента, мовлення диктора та ін. Монологічна мова складна за будовою: вона триває досить довго, не перебивається репліками інших та потребує попередньої підготовки.

– **Літературна мова** – мова, що відповідає певним нормам і є свідченням мовної культури [1, с. 163].

Голосові характеристики мови. Важливе значення для процесу комунікації має акустична система мови, до якої зачисляють якість голосу (тембр, висоту, тональність, гучність), інтонації, темп мови, фразові й логічні наголоси. Виявилося, що значимим фактором є саме темп мовлення. Коли рекламу прискорювали на 25 %, слухачі розуміли її, як і раніше, оцінювали того, хто говорить, як більш інтелігентного і щирого, а саме повідомлення вважали цікавішим.

Тон мови – це забарвлення голосу, з яким вимовляються слова, що допомагає людині краще передати свої думки і почуття. Тон може навіть надати мовленню протилежного змісту.

Не менше значення мають і різні вкраплення в мову – паузи, кахикання, сміх, плач та ін. Голоси розрізняються за властивістю впливати на інших. Тому розрізняють голоси непоказні, звичайні, які не приваблюють нашої уваги. Є голоси, що відразу привертають нашу увагу, надовго запам'ятовуються.

У звичайній обстановці потрібно говорити з нормальною гучністю, щоб вас усі добре чули. Спокійний і солідний голос знімає напруження і збуджує інтерес, а "напружена", швидка і голосна мова може сприйматися як ознака агресивності. Тихим голосом звичайно розмовляють люди боязкі, невпевнені в собі. Погане враження залишає людина, що явно декламує в ході розмови раніше завчені фрази. До таких оточення ставиться з недовірою.

Невербальні засоби спілкування

Невербальна комунікація включає різні знакові системи: оптико-кінетичну, пара- та екстралінгвістичну, просторово-часову, контакт "очі в очі", які мають свої особливості.

Оптико-кінетична система знаків використовує жести, міміку, пантоміміку. Загалом цю систему можна уявити як сприймання властивостей загальної моторики різних частин тіла (рук –жестикуляція, обличчя – міміка, пози – пантоміміка).

Паралінгвістична система – це система вокалізації мовлення, що характеризується якістю голосу, його діапазоном, тональністю і виражає почуття та стани людини. Так, спокійний і солідний голос знімає напруженість, збуджує інтерес, а роздратований – сприймається як ознака агресивності.

Екстралінгвістична знакова система – це включення в мову пауз, інших нелінгвістичних компонентів (покашлювання, сміх), темп мовлення.

Велике значення має розпізнавання психологічного стану людини на основі "мови тіла". У психології спілкування зібрано дуже багато знань про "мову тіла", або невербальне спілкування. Важливо показати найрізноманітніші варіанти розпізнавання та використання невербальних засобів спілкування, а також звернути увагу на неповну достовірність таких висновків [2, с. 159].

У цьому процесі важливу роль відіграють емоції, манери партнера, його жести. Трапляється, що ваше повідомлення сприймають неправильно з тієї причини, що воно супроводжується "суперечними" рухами, позами. Адже вони – як слова в мові, їхня точність, відповідність тому, що ми хочемо виразити, дозволяє зрозуміти, як це сприйнято (зі схваленням або вороже), відкриті слухачі чи замкнені, зайняті самоконтролем чи нудьгують. "Безсловесний" зворотний зв'язок може попередити, як потрібно змінити свою поведінку, щоб досягти потрібного результату.

Виразальні рухи тіла та інтерпретація невербальної поведінки залежать від віку, особистісних особливостей людей, а також від ситуації спілкування, комунікативних завдань і комунікативних настанов.

Виділяють такі види невербальних засобів спілкування [2, с. 96–154]:

1. *Візуальні*. Кінесика: рухи рук, голови, ніг, тулуба; хода; вираз обличчя, очей; поза, постава, положення голови; напрям погляду, візуальні контакти; шкірні реакції: почервоніння, збліднення, потіння; проксемика (просторова і тимчасова організація спілкування): відстань до співрозмовника, кут повороту до нього, персональний простір; допоміжні засоби спілкування: підкреслення або приховування особливостей статури (ознаки статі, віку, раси); засоби перетворення природної статури: одяг, зачіска, косметика, окуляри, прикраси, татуювання, вуса, борода, дрібні предмети в руках.

2. *Акустичні*: паралінгвістичні (якість голосу, його діапазон, тональність): голосність, тембр, ритм, висота звуку; екстралінгвістичні: мовні паузи, сміх, плач, подихи, кашель, ляскіт.

3. *Тактильні*: такесика: дотик, потиск руки, обійми, поцілунок.

4. *Ольфакторні*: приємні і неприємні запахи навколишнього середовища; природний і штучний запахи людини.

Ще однією специфічною знаковою системою, що використовується в комунікативному процесі, є "контакт очей". Дослідження в цій галузі тісно пов'язані із загальнопсихологічними дослідженнями в галузі зорового сприйняття – руху очей. У соціально-психологічних дослідженнях вивчається частота обміну поглядами, їх "тривалість", зміна статичної й динамічної погляду, уникання його та ін. Контакт очима не обмежується інтимним спілкуванням. Знаки, що подаються рухами очей, включаються в ширший діапазон ситуацій спілкування.

Отже, основними завданнями невербального спілкування можна вважати такі:

- створення і підтримка психологічного контакту, регуляція процесу спілкування;
- додавання нових значимих відтінків словесному тексту, правильне тлумачення слів;
- вираз емоцій, оцінок, ролей, змісту ситуації.

Людина у процесі спілкування використовує два види засобів: вербальні та невербальні. На перший погляд здається, що більше відсотків при передачі інформації припадає на вербальне спілкування, але хочемо зазначити, що близько 70 % спілкування відбувається невербальними засобами і 30 % – вербальними, або словесними. Отже, більше про людину може сказати не її слово, а її тіло, зважаючи на їх конгруентність.

Література

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / А.М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 288с.
2. Климанська Л.Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: таємниці політичної «кухні» : монографія / Л. Д. Климанська. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. – 332 с.
3. Бачинин В.А. Основы социологии права и преступности / Владислав Бачинин. – СПб. : Изд. С.-Петербур. ун-та, 2001. – 308 с.

УДК 355/359 (477):355.02

ДЕМОКРАТИЧНА ПРИРОДА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**Петіна Х.**

*Наук. керівник – Кожевніков В.М., канд. істор. наук,
доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ
Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)*

Сьогодні Україна вийшла на нові рубежі оновлення, стала суверенною, демократичною, соціальною, правовою державою. Саме тому необхідно звернутися до демократії у Збройних Силах. Українське військо має бути військом демократичного типу. Повноправність народу, непохитність закону – все це потрібно втілити у процесі демократизації суспільного життя, у який органічно включені Збройні Сили України (ЗС України). Перехід від армії як знаряддя адміністративно-командної системи до армії правової держави є магістральним напрямом розбудови ЗС України.

Потреба посилити демократизм ЗС України обумовлена ще й необхідністю подолати потужну інерційну силу адміністративно-насильницького стилю управлінської діяльності та мислення частини керівних військових кадрів.

Життя військовослужбовців різноманітне. Умовно його можна розділити на три основні сфери: службову, суспільну й соціально-побутову. Військову службу регламентовано статутами, наказами і розпорядженнями командирів, завдяки цьому досягають чіткості й оперативності, керованості й мобільності, єдності й узгодженості дій військовослужбовців.

Немає підстав говорити про неприйнятність демократизму в службовій діяльності особового складу. Багато керівників приймає рішення та видає накази в різних сферах діяльності. Що відповідальніші наказ чи розпорядження, то сильніша необхідність залучення підлеглих до їх підготовки. У наказі виявлена не особиста воля командира, а високі державні й суспільні інтереси. Уміння командирів прислухатися до голосу особового складу, радитися з підлеглими, чуйно вловлювати їх настрої, виражати їх інтереси – неодмінна умова успішного управління людьми. Це вміння не приходить до офіцера разом з погонами, а формується в повсякденній практичній діяльності [1].

Як приклад, можна навести Запорізьке військо, де був своєрідний демократичний устрій. Складні справи вирішувала військова рада, у якій брали участь усі козаки. Рада вибирала старшого, судила за великі провини, подавала плани воєнних походів. Гетьман мав необмежену владу над козаками під час війни, але після походу у всьому відповідав перед радою. Це свідчить про те, що одноосібні рішення приймали й оголошували після ради з підлеглими, в чому і проявився елемент демократизму.

Завдяки розвитку способів, форм, методів та інструментів збройної боротьби виникла потреба тримати збройні сили під контролем. Це зумовлено не

тільки зростаючими можливостями армії чинити самостійні політичні дії, а й нагальною потребою зберегти суверенітет та територіальну цілісність країни. Щоб мінімізувати втручання армії у справи держави, необхідний ефективний цивільний контроль над збройними силами. Демократичний цивільний контроль – це таке регулювання військово-цивільних відносин у правовій демократичній державі, за якого основні принципи демократії займають провідне місце серед принципів управління військами (силами).

У демократичному суспільстві армію розглядають як специфічний інструмент держави, що не є священним чи недоторканим, а військовослужбовців – як одну з категорій державних службовців. Значну увагу приділяють підтримці контактів військовослужбовців з населенням у місцях дислокації армійських частин. Для цього використовують такі загальноприйняті форми, як запрошення цивільного населення на святкування історичних дат і ювілеїв, пов'язаних з боротьбою за національну незалежність, соціальною революцією, державотворенням.

Традиційними стали паради військ, марші військових оркестрів, військово-спортивні свята, що проводять за участю і цивільного населення, демонстрації військової техніки, катання населення на танках і бронетранспортерах, запрошення відвідувачів на прогулянки у морі на бойових кораблях, польоти в літаках чи вертольотах.

Армія як державний інститут повинна підтримувати й захищати політику держави, а не окремих політичних партій чи угруповань. Тому особовий склад потрібно виховувати в дусі любові до своєї Батьківщини, свого народу, його історії і традицій, пошани до держави, її символів і законів, у дусі святості військового обов'язку, визнання вищої цінності загальнолюдських моральних норм [1].

Непрестижність служби в армії у суспільстві, недосконалість законодавчої бази функціонування й розвитку збройних сил, слабка соціальна і правова захищеність військовослужбовців та членів їх родин часто роблять військових професіоналів заручниками обставин. Навпаки, у демократичних країнах, де за збройними силами встановлено цивільний контроль, такої ситуації не виникає. Ефективне функціонування механізму відповідальності політики за застосування сили дозволяє уникати спроб перекладання відповідальності за політичні помилки на армію. Крім того, такий механізм стримує політиків від прийняття необдуманих рішень, пов'язаних з використанням збройних сил.

Отже, виховні заходи, спрямовані на зміцнення єдиноначальності, потрібно проводити постійно і якісно. Командир спільно зі своїм апаратом є провідником ідеї національної свідомості та самобутності серед підлеглих, виховує їх громадянами-патріотами, готовими стати на захист своєї Батьківщини. Формальний підхід неприпустимий. Кожен захід – справа відповідальна. До їх проведення необхідно залучати офіцерів, прапорщиків і сержантів, які зразково виконують службово-посадові обов'язки, військових юристів. Кожен вихо-

вний захід треба пов'язувати не лише з вимогами військової присяги, статутів, відповідних наказів і директив, а й із реальним станом виконавчої дисципліни у тому підрозділі, частині (на кораблі), де його проводять [2].

Досвід провідних армій світу засвідчує, що саме спільні зусилля оборонного відомства та інститутів громадського суспільства дозволяють домогтися більшої ефективності виконання завдань у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва та забезпечують демократичний цивільний контроль над Збройними Силами.

Отже, цивільний контроль у демократичній правовій державі є регулятором військово-цивільних відносин. Системи цивільного контролю в демократичних державах, за всієї схожості, мають національні особливості. Україні, як молодій державі, важливо враховувати те, що міцний фундамент цивільного контролю створюється саме в період розбудови державності. У час формування правової бази військово-цивільних відносин Україні важливо використовувати світовий досвід їх нормативного регулювання. Норми виступають важливим засобом унеможливлення втручання військових у політику. Крім того, активне впровадження нормативних взаємин виступає свідченням високої політичної культури суб'єктів військово-цивільних відносин, що властива лише державам з розвиненим рівнем демократії [2].

Література

1. Барановський В.Ф. Дермократизація збройних сил України. – К. : Парапан, 2001. – 200 с.
2. Біла Книга 2012. Збройні сили України. Міністерство оборони України, 2013. – 59 с.

УДК 316.733

ФРАУЕНКІРХЕ У ДРЕЗДЕНІ – СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ І ПРИМИРЕННЯ

Вірмінгхаус Р.

Наук. керівник – Туркевич О.В.,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства

Львівський національний університет ім. Івана Франка (м. Львів)

Архітектор Георг Бер (George Bähr) будував церкву Богоматері (Frauenkirche) у Дрездені у стилі бароко у 1726–1744 рр. Сьогодні євангельсько-лютеранський храм – одна з відомих пам'яток Дрездена і одна з найцікавіших споруд протестантської церковної архітектури. Монументальна споруда висотою 91 м має елегантний і простий фасад, проте інтер'єр – у стилі бароко, що менше відповідає протестантській доктрині. Стиль церкви виявляє багатство всього періоду бароко.

Разом з іншими спорудами старого міста храм формує унікальний архітектурний ансамбль Дрездена, який став відомим завдяки італійському художнику Бернардо Белотто, званого Каналетто, оскільки він зробив Дрезден безсмертним у своїх картинах. Церква майже повністю була зруйнована після бомбардувань 13 лютого 1945 р. За часів Німецької Демократичної Республіки руїну вирішили охороняти як пам'ятку війни. Протягом довгого часу про долю церкви дискутували, і тільки після переломного періоду 1994 р. її реконструювали. Відкриття відбулося 2004 р.

Фрауенкірхе на площі Ноймаркт має тисячолітню історію. Відомо, що на цій площі до XII ст. було кілька церков Богоматері. З початком Реформації в Саксонії церква стала лютеранським храмом. Із XVIII ст. стара церква стала затісною для нового покоління протестантів.

Фрауенкірхе – одна з головних споруд архітектурної епохи Августа (1794–1763), яку вважають зразком розквіту саксонського бароко. 1797 р. саксонський курфюрст (князь) Фрідріх Август I, званий Август Сильний, змінив протестантську віру на католицизм. Цю зміну віросповідання він зробив із політичних міркувань, тому що хотів стати королем Польщі, а католицька віра була передумовою для цього. Він був вибраний королем Польщі і одночасно курфюрстом (князем) Саксонії. Члени дрезденської міської ради відчували необхідність захистити свою протестантську віру, а це, своєю чергою, спричинило інтенсивніше сповідання лютеранської віри. Ці обставини сприяли популярності архітектурної мови протестантських храмів архітектора Георга Бера. Він побудував найбільші церкви Саксонії, у той час деякі церкви були перебудовані під впливом його архітектурного стилю.

1722 р. міська рада Дрездена попросила в Августа Сильного фінансову допомогу для нової Фрауенкірхе. Август Сильний як католик не виступав проти будівництва, тому що його пристрасть до архітектури та містобудування була для нього важливішою, ніж релігійні питання. Міська рада Дрездена вирішила збудувати нову церкву. 26 серпня 1726 р. після чотирьох років планування заклали перший камінь у фундамент нової церкви Богоматері. Фінансування будівництва взяли на себе громади, роботу супроводжували фінансові проблеми, але вже 1744 р. будівництво барокового храму було завершено.

Монументальна суворість і простота лінії Фрауенкірхе підтверджують те, що, незважаючи на тісну інтеграцію в тогочасне середовище, розвиток барокового багатства переходить до дійсності. Г. Бер збудував церкву з піщанику від підлоги до купола. На вершині споруда завершена чотирма кутовими вежами і увінчана круглим куполом і кам'яним ліхтарем (Laterne). Кам'яний купол важить 12 000 т і є одним із найбільших кам'яних куполів свого часу. Через увігнутий купол виникає враження, що це дзвін, тому Фрауенкірхе має прізвисько “Дзвін каменю”.

Основним завданням протестантської служби стали проповідь, єхаристія і спів, а отже, був потрібен новий архітектурний порядок. Центральна структура будівлі виявилася дуже вдалою для проповіді. Поєднання

вівтаря, амвона і органа, відмова від місця для вівтаря, – це елементи пристосування до культових та літургійних потреб протестантизму. Навколо церкви є балкони. Крім того, лави мають фіксовані лави. Усі ці заходи вжито для того, щоб з кожного місця можна було добре чути проповідь.

План будівлі Фрауенкірхе – майже ідеальний квадрат, його порушує тільки напівкруглий хор. Купол спирається на вісім колон у залі, що утворюють форму хреста. Лави вирівняні концентрично до вівтаря і амвона, що підкреслює фокус на центр залу і на хор. Зал у стилі бароко з п'ятьма балконами, розташованими півколом. Г. Бер запланував п'ять балконів, кожен з яких розташований над іншим. Перший із цих балконів був розділений на окремі молитовні кімнати. Багаті люди могли орендувати кімнату і звідти стежити за службою.

Бер створив центральний зал із чітким акцентом на вівтар, амвон та орган. Таким чином, центральний зал з орієнтацією на вівтар і орган відповідає вимогам протестантської церковної архітектури і є характерним для свого часу.

У лютому 1945 р. близько 25 000 людей загинуло в результаті повітряних нападів на Дрезден. Місто було зруйноване. У ніч з 13 на 14 лютого британські та американські бомби руйнували територію, що охоплює близько дванадцяти квадратних кілометрів. Після того на Ноймаркті не залишилося жодного будинку. 15 лютого 1945 р. – два дні після бомбардування – Фрауенкірхе впала.

Бажання відновити церкву існувало з дня її зруйнування, але після Другої світової війни не було фінансових можливостей і не вистачало технічних і людських ресурсів для реконструкції. Спроба влади 1962 р. ліквідувати руїну і побудувати стоянку на її місці не мала успіху через протести з боку населення. Руїну вирішили зберегти як пам'ятку війни і бомбардування. Відтоді вона, засаджена трояндами, простояла понад 40 років.

Починаючи з 13 лютого 1982 р., біля руїни збирались натовпи людей зі свічками, щоб засвідчити пам'ять про жахи війни. Це відбувалося щороку. У такий спосіб Фрауенкірхе стала символом руху за мир у Східній Німеччині, а також місцем ненасильницького протесту проти східнонімецького уряду.

Мирна революція 1989 р. і возз'єднання Німеччини 1990 р. принесли позитивні зміни для Дрезденської Фрауенкірхе. Уже в листопаді 1989 р. сформовано ініціативу громадян, а 1994 – засновано фонд для реконструкції Фрауенкірхе. Через 11 років церкву перебудували по частинах, відповідно до вимог Г. Бера, використовуючи історичні матеріали. Загальна вартість реконструкції складала близько 180 млн євро, з яких близько 115 млн – приватні пожертвування, решта – державні ресурси.

Реконструкцію провели з оперттям на три основні принципи:

1. Фрауенкірхе Г. Бера має бути відновлена з використанням історичних матеріалів відповідно до первинного плану.

2. Це треба зробити, використовуючи сучасні технології і будівельну техніку.

3. Зважати на призначення церкви XXI ст. Сьогодні у Фрауенкірхе відбуваються служби та концерти, а також лекції та читання, присвячені світовим проблемам: примирення, віри, терпіння, моральності та людяності.

30 жовтня 2005 р. реконструкцію завершили, і на переповненому Ноймаркті зібралося понад 60 000 людей, щоб пережити разом святе богослужіння. На великих екранах вони могли стежити за службою та промовою тодішнього федерального президента Німеччини Хорст Келер (Horst Köhler), а мільйони людей спостерігали за телетрансляцією церемонії цього історичного моменту.

На знак попередження і спогаду на вежі стоїть старий хрест, який колись коронував купол Фрауенкірхе. Хрест знайшли 1993 р. в руїні і прийняли рішення встановити його всередині Фрауенкірхе. Зараз на куполі церкви встановлено новий хрест – подарунок британської королівської сім'ї. Його виготовив син британського пілота, який брав участь у бомбардуванні Дрездена. 13 лютого 2000 р., коли святкували п'ятдесят п'яту річницю руйнування Дрездена, Його Королівська Високість Герцог Кентський передав місту новий хрест. У промові він наголосив, що реконструкція Фрауенкірхе символізує примирення між Англією та Німеччиною і має на меті прогнати привиди минулого.

Частини колишнього вітваря знайшли в руїнах церкви. На ньому зображено Христа на Оливній горі. Вітвар був перебудований, а історичні частини тепер формують вітвар разом з новими добудовами.

У реконструкції фасаду використали 3539 каменів зі старої церкви. Отже, доля руйнування церкви буде видимою протягом тривалого часу. На сучасній споруді вражають старі камені, які підкреслюють яскравий фасад. Їх темний колір нагадує про шрами вилікуваних ран. Старі і нові камені, встановлені разом, показують, що минуле завжди є частиною майбутнього. Таким чином, Фрауенкірхе свідчить і свідчитиме про історію руйнування. Водночас після реконструкції вона стала символом пам'яті і примирення.

Література

1. Веб-сайт фонду Фрауенкірхе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.frauenkirche-dresden.de>.
 2. Dülberg A. George Bär: die Frauenkirche und das bürgerliche Bauen in Dresden / Angelica Dülberg u.a. (Hrsg.) // Ausstellungskatalog. – Dresden, 2001.
 3. Gretzschel M. Die Dresdner Frauenkirche / Matthias Gretzschel. – Hamburg, 1994.
 4. Löffler F. Das alte Dresden – Geschichte seiner Bauten / Fritz Löffler. – Leipzig, 1989.
- Magirius H. Die Dresdner Frauenkirche von George Bähr – Entstehung und Bedeutung / Heinrich Magirius. – Berlin, 2005.

УДК 355.233.23

РЕЛІГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОСТІ**Романюк А.***Наук. керівник – Нагірняк М.Я., канд. іст. наук, доцент**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Проблема духовності і духовної культури особистості надзвичайно важлива і актуальна, сьогодні вона стала модною темою газетних публікацій, телевізійних програм і радіопередач.

Формування духовності і духовної культури молоді – найважливіше завдання навчальних закладів будь-якого типу. Але важко переконатися в тому, що в кожному навчальному закладі духовне виховання, формування духовної культури молоді здійснюється в міру розуміння цієї проблеми викладачами і керівниками.

У концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти України підкреслено, що “ідеалом виховання на сучасному етапі є високоосвічена, професійно компетентна, всебічно розвинена особистість, наділена глибокою національною свідомістю й державницькою відповідальністю, здоровим інтелектуально-творчими, духовно-моральними й естетичними, родинними і патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативою”. Формування творчої, духовно багаті особистості нерозривно зв’язане з відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства.

Взагалі, духовно багатою вважають людину, яка живе в гармонії з собою і світом, у якій сформовані духовні цінності, тобто ті якості і риси, життєві установки, що існують для кожної людини, що становлять її ідеал.

Проте, кажучи про наше суспільство і цінності, слід зазначити, що воно переживає моральну кризу, спричинену передусім втратою християнських цінностей, орієнтацією на індивідуалізм, прагматизм і споживацтво в особистому і суспільному житті.

Поширена точка зору, що гуманізація змісту освіти та формування духовності відбувається передусім за рахунок вивчення релігійних постулатів, дотримання християнських заповідей. І це дійсно так. Історія пам’ятає багато фактів творчої діяльності релігійних діячів, їх впливу на розвиток суспільства і особи. Багато священнослужителів зробили видатні наукові відкриття, і про них сучасне покоління молоді повинно було б знати. Наприклад, ассиро-вавилонські і єгипетські жерці стали першими астрономами і творцями календаря. Католицький священник М. Копернік створив нову картину Всесвіту. Чеський пастор А. Коменський визнаний батьком нової педагогіки. Монах-домініканець Дж. Бруно створив вчення

про безмежність світів, а переконаний католик Т. Мор – творець “утопії”, що дала назву цілому напрямку філософії. Київський монах Нестор залишив нам історичну “Повість временних літ”. Чеський монах Г. Мендель своїми дослідженнями поклав початок новій науці генетики.

Щоб розв’язати сьогоденні проблеми молоді, не достатньо раціонального підходу. Для того, щоб їх вирішити, потрібно розширити світогляд, сприйняти те, чому навчає нас релігія, застановитися над засадами християнства. Людина повинна вірити, щоб навчитися довіряти. Без віри в Бога людина не налагодить нормальних взаємин з іншими і не досягне справжнього успіху та щастя.

Сьогодні представники релігійного культу є обов’язковими учасниками будь-яких подій у нашому житті. Відкривають новобудову, пам’ятник, виставку творів мистецтва і скрізь на першому плані, поряд з представником державної адміністрації, церковнослужителем у ритуальному одязі, що освячує ту чи іншу подію. Навіть проводи юнаків на державну службу до Збройних Сил України, прийняття військової присяги, вихід на охорону державного кордону благословляє представник церкви.

Релігія звертається до почуттів людей і в цьому подібна до мистецтва. Головне призначення релігійного світогляду – відповісти на запитання: “Як жити у світі?” А тому треба позбутися зневажливого ставлення до релігії, до християнських канонів. Бог існує для тих, хто в нього вірить, Бог існує в серцях людей, а тому жити без віри, без релігії неможливо. Дуже добре висловився видатний християнський мислитель 30-х років ХХ ст. М. Бердяєв: “Бог діє духовно, а не магічно... Бог присутній не в імені божому, не в магічній дії..., а в усякій правді, в істині, красі, любові, свободі, героїчному акті”.

Сьогодні ми особливо ясно усвідомлюємо, як переслідування релігії, знищення храмів, мечетей, костьолів, заборона літератури, що ставить за мету відродження духовних традицій, репресії проти віруючих нагнітали стан бездуховності, були однією з причин загострення міжнаціональних конфліктів, підривали основи моралі. Адже загально визнано, що духовність і моральність – це головне, що складає фундамент людини як особистості. У них – запорука гармонійного розвитку всіх потенційних можливостей особистості, запорука того, що плоди її діяльності дійсно слугуватимуть в ім’я людини як вищої цінності.

Особливо великої шкоди нашій духовній культурі завдала заборона Біблії. Найвищий пункт Біблії – душа повинна остерігатися гріха. Якщо дитина в ранньому віці недоодержить добра, з неї виростає жорстока, недовірлива і замкнута людина. Ось чому так важливо кожному читати Біблію, особливо батькам, учителям, наставникам. Святе писання розкриває людську душу, наповнює її любов’ю, теплом, співчуттям, милосердям. Біблія дає кожному стільки, скільки може прийняти його серце. Використання Біблії у навчально-виховному процесі має сприяти підвищенню інтелектуально-мистецької осві-

ченості національної еліти. Вивчаючи філософію, історію, літературу, ми постійно зустрічаємо у класиків біблійні висловлювання, факти та імена і не знаємо про них зовсім нічого, не знаємо змісту картин живопису видатних художників на біблійні теми. Ось чому сьогодні ми маємо визнати позитивний вплив релігійного виховання.

Висловлюючи міркування з приводу позитивного впливу релігії на виховання молоді, звичайно можна мати і противників, і прихильників. Але ж якщо для когось шлях до добра проляже завдяки вірі в Бога – що в цьому поганого? І коли в біблійні заповіді – “не вбий”, “не вкради”, “полюби ближнього свого” – повірить молода людина, що ж у цьому злочинного? Не релігії треба боятися, не ідеї винні, а люди, які їх викривили.

Сучасна наука має серйозніше й не однобічно обґрунтувати місце та роль релігії в нашій історії і культурі. Ми можемо й повинні вести активний і конструктивний діалог з церквою, яка протягом багатьох віків зберігала і розкривала традиції духовної культури, сприяла консолідації сил нашого суспільства. “Немає жодного напрямку в розвитку світової культури, на який би не вплинуло християнство: духовність і мораль, архітектура і мистецтво, література і музика, сім’я і право, права людини і державотворення”.

Література

1. Великий Р. Духовність молоді людини : зб. статей / Р. Великий. – Львів : ЛПБ МНС України, 2003. – С. 92–94.
2. Дудар Н. Релігійність молоді / Н. Дудар // Людина і світ. – 1999. – № 9. – С. 42–44.
3. Закон України “Про свободу совісті і релігійних організацій”. – К., 1993.
4. Захара І., Шикуча О. Духовність як філософська і теологічна категорія : зб. статей / І. Захара, О. Шикуча. – Львів : ЛПБ МНС України, 2003. – С. 12–16.
5. Конституція України. – К., 1996.
6. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Зб. Міносвіти, 1996. – № 13.
7. Щербань П. Формування духовної культури особистості / П. Щербань. – К., 2002.

УДК 94 (477)

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ ТА ХРЕЩЕННЯ РУСИ

Саків М.

*Наук. керівник – Андрушко Л.М., доцент кафедри українознавства,
канд. мистецтвознавства*

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Володимир Святославович – один з найяскравіших політичних діячів європейського масштабу, що походив із варязької династії Рюриковичів. Наймолодший та незаконнонароджений син Святослава I Хороброго. Роки князювання Володимира в Києві дехто з істориків називає богатирською добою в історії Київської Русі. Тоді успішно й швидко зводилася велична будова держави, творилася яскрава й самобутня культура її народу, а звитяжні успіхи руської зброї прославили країну на увесь середньовічний світ [3, с. 57].

Володимир запровадив конструктивний підхід до управління державою. На відміну від попередників, у центрі його уваги був насамперед добробут володінь, а не загарбання земель і збір данини. Власне за його князювання Русь почала підноситися як цілісне суспільство й держава. Щоправда, на початку правління Володимир, здавалося, мало чим відрізнявся від попередників. Він обдаровував свою численну дружину, підтримував традиційні язичницькі культи, ходив на непокірних в'ятичів і поширив свою владу на радимичів. Але згодом світ побачив прекрасного й мудрого правителя, який провів низку успішних реформ. Саме за це його й назвали Великим. Князь здійснив адміністративну реформу – на зміну родоплемінному поділу суспільства прийшов територіальний. Як і його батько, Володимир посадив власних синів (він мав 12 законних синів) по великих містах і землях своїх володінь [1, с. 87–88]. Так він усунув від влади місцевих князів, зосередивши її виключно в руках своєї династії. Фінансова реформа зумовила появу перших руських грошей – златники і срібники з зображенням князя на троні і герба – тризуба. Володимир провів військову реформу, зокрема замінив дружинників-варягів, дружинниками-слов'янами. Згідно оборонної реформи князь укріплював міста і кордони держави, збудувавши "змієві вали" [2, с. 29–30]. Володимир Великий розбудовував Київ як столицю держави. Також доповнив збірник усного звичаєвого права і видав усний "Устав земляний". Завершив формування території держави, приєднавши східнослов'янські племена білих хорватів, дулібів, радимичів. Як наслідок, володіння Володимира стали найбільшими в Європі, охопивши близько 800 тис. кв. км. Проте найголовнішим досягненням Володимира було, без сумніву, запровадження християнства. Розуміючи, що Київська Русь уже пережила свою традиційну язичницьку релігію, він став замислюватися над тим, щоб знайти витонче-

ніші способи вираження духовних, соціальних та політичних прагнень суспільства. Двома високорозвиненими системами віри, які потрапили до поля зору Володимира Великого, були християнство та іслам, тобто релігії тих країн, з якими Русь мала тісні торговельні та політичні стосунки [5, с. 97]. У «Повісті минулих літ» розповідається, як посланці Русі відкинули іслам через те, що він забороняв уживати алкогольні напої, і спинили вибір на християнстві з Візантії, яке розкішними релігійними обрядами викликало захоплення [4, с. 46]. Насправді ж за вибором Володимира стояли конкретні політичні та економічні чинники.

Цікавою є передісторія прийняття нової релігії. У 987 р. за надану візантійським імператорам допомогу у придушенні повстання Володимир став вимагати видати за нього їхню сестру Анну. Побоюючись, що згода на шлюб із «варваром» похитне престиж імператорської династії, візантійці всіляко намагалися поправити становище, домагаючись від Володимира прийняти християнство. Але навіть після хрещення Володимира у 988 р. робилися спроби відтягнути шлюб. І все ж після того як русичі завоювали у Криму візантійське місто Херсонес (Корсунь), шлюб нарешті відбувся. І 988 р. з Києва почалося хрещення Русі. Володимир Великий говорив: "Якщо не з'явиться хто завтра – багатий чи убогий, чи старець, чи раб – то мені той противником буде, а на завтра вийшов Володимир із священиками корсунськими на Дніпро і зійшлося людей без ліку, і влізли вони у воду і стояли – одні до шиї, другі до грудей, а священики молитви творили" [7, с. 112].

Прийняття християнства на Русі справило величезний вплив на подальший розвиток держави. До безпосередніх наслідків запровадження християнства в Київській державі в царині внутрішньої політики відносять зміцнення влади київського князя, тісніше згуртування навколо Києва різноплемянних територій, подолання породжених місцевими язичницькими віруваннями настроїв замкненості й відокремленості від інших земель. Також до наслідків запровадження християнства як державної релігії належить заснування Володимиром церковної організації. Князь збудував головний і перший кам'яний храм Київської Русі – церкву Богородиці, її називали Десятинною (як свідчив літописець, Володимир наказав віддавати десятину частину своїх прибутків на її утримання). Наслідки заходів Володимира щодо поширення освіти були безпосередньо пов'язані з запровадженням християнства, проте вони яскраво виявились через кілька десятиліть – коли на наших теренах розквітла книжна культура. Разом з християнством на Україні з'явилися перші школи. Володимир "почав брати у визначних людей дітей і давати їх на книжну науку; матері тих дітей плакали за ними, бо ще не утвердились у вірі, – плакали якби по померлих" [7, с. 112]. Школа мала на меті підготувати духовенство, якого багато треба було для країни з новою релігією, а також урядовців для держави. Школи

було спочатку засновано при єпископських кафедрах та при великих церквах. Навчання обмежувалося читанням, письмом та вивченням Святого Письма. При церквах і школах з'явилися перші бібліотеки, в яких були книги переважно релігійного змісту [8, с. 26].

Так само віддаленим у часі був розвиток мистецтва – архітектури й живопису, золотарства й музики, без яких годі уявити відправу у християнському храмі. Найвіддаленішими в часі є наслідки впровадження християнства у царині людських відносин. Адже й сьогодні не втратили свого значення настанови Ісуса Христа.

І вже 1025 років як християнство процвітає в Україні і наша країна може сміливо називати себе матір'ю церков християнських у всіх слов'ян. Хрещення Русі стало найвизначнішою подією в історії нашого народу, оскільки принесло промінь надії, віри та любові. Завдяки йому наш народ пережив гоніння, поневолення, знищення, не один голодомор, адже у скрутний час наш побожний народ із великим горінням у серці беріг основу сили і життя – віру, віру котру подарував нам Христос через великого князя Володимира Великого. Тож бережімо тисячолітню історію наших дідів і прадідів, не забуваючи про те, що нам цю історію творити у майбутньому.

Література

1. Історія держави і права України : у 2 т. / За ред. В. Я. Тація, А.Й. Рогожина. Академічний курс. – К. : Вид-во "Знання", 2000. – Т. 2, – 457 с.
2. Історія держави і права України : у 2 ч. / За ред. А. Й. Рогожина. – К. : "Просвіта", 1996. – 567 с.
3. Історія держави і права України : курс лекцій / За ред. В. Г. Гончаренка. – К. : "Юрінком-Інтер", 1996. – 698 с.
4. Історія держави і права України : навч. посіб. / За ред. А. С. Чайковського. – К. : "Юрінком-Інтер", 2000. – 450 с.
5. Історія українського права : навч. посіб. / За ред. О. О. Шевченка. – К., 2001.
6. Кузьминець О., Калиновський В. Історія держави і права України : навч. посіб. – К. : Атіка, 2000. – 345 с.
7. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : навч. посіб. – К. : Атіка, 2001. – 350 с.
8. Музиченко І. П. Історія держави і права України : навч. посіб. – К. : Орбіта, 1999. – 145 с.

УДК 614.8:378.4

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**Сидорак Р.**

*Наук. керівник – Мартин О.М., канд. екон. наук,
доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Сьогодні, коли виникають різноманітні аварії, катастрофи, стихійні лиха, коли їх важко спрогнозувати і передбачити, все актуальнішою стає проблема безпеки життєдіяльності, захисту життя і здоров'я людини. Динамічний розвиток сучасного суспільства висуває високі вимоги до вищої освіти. Для сучасного високотехнологічного виробництва недостатньо просто дотримуватися правил техніки безпеки, необхідно забезпечити безпеку життєдіяльності в процесі виробництва, розуміти наслідки діяльності для суспільства і навколишнього середовища. Отже, виникає необхідність у формуванні особливого виду культури, що враховує специфіку діяльності людини, культури безпеки життєдіяльності. У процесі навчання у майбутніх фахівців необхідно формувати мислення, що базується на пріоритетах безпеки при вирішенні будь-яких професійних і особистих завдань.

Поєднання понять «культура» і «безпека» вперше відбулося 1986 р., коли Міжнародне агентство з атомної енергії здійснювало аналіз причин і наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Сьогодні категорія «культура безпеки життєдіяльності» стосується не лише персоналу потенційно небезпечних об'єктів, але і кожної людини зокрема, а також суспільства в цілому. Культура безпеки життєдіяльності як складова загальної культури спрямована на конкретний результат – обов'язкове виконання людиною норм поведінки в соціумі. Виділяють три структурних рівні культури безпеки життєдіяльності:

1) індивідуальний – це світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності і підготовленість людини у галузі безпеки життєдіяльності;

2) колективний – це корпоративні цінності, професійна етика і мораль, підготовленість персоналу;

3) суспільний – це традиції безпечної поведінки, суспільні цінності та рівень сприйняття населенням безпеки життєдіяльності.

Усі ці рівні взаємопов'язані і притаманні процесу формування культури молоді людини у ЛДУ БЖД. На індивідуальному рівні відбувається формування цінностей у контексті безпеки життєдіяльності, вміння запобігти загрозам і небезпекам, а також захиститися від них, набуття знань і навичок безпеки у всіх сферах життєдіяльності. На рівні колективу (взводу) формується атмосфера психологічної налаштованості на безпеку, дотримання трудової і технологічної дисципліни, охорону праці, виховується почуття персональної відповідальності за себе і інших, оскільки молода людина працюватиме в умовах з

високими ризиками, де необхідно буде виконувати важливі функції рятувальника. На державному рівні розвиток культури безпеки життєдіяльності передбачає формування системи соціальних цінностей і пріоритетів, розвиток нормативного правового поля, проведення політики забезпечення безпеки суспільства і людини, розвиток екологічної науки, зниження ризиків та захисту від надзвичайних ситуацій, залучення релігійних інститутів, удосконалення морального та патріотичного виховання тощо.

Ознаками формування культури безпеки життєдіяльності у вищому навчальному закладі є:

1) процес спеціально організованого творчого міжособистісного спілкування студентів (курсантів) з викладачем (офіцером), що є носієм культури безпеки життєдіяльності;

2) відтворення в діяльності й особистості студентів (курсантів) культури безпеки життєдіяльності, розвиток їх творчих сил і здібностей до профілактики ризиків, запобігання та зменшення шкоди, заподіяної небезпечними чинниками життєдіяльності, іншим людям і суспільству в цілому;

3) створення сприятливих умов для засвоєння знань, умінь і навичок, звичаїв, норм і цінностей, удосконалення світоглядної, інтелектуальної, етичної та психологічної готовності студентів (курсантів) до безпечної життєдіяльності;

4) засвоєння студентами (курсантами) матеріальних і духовних цінностей культури безпеки життєдіяльності у процесі взаємодії із структурними компонентами культури як духовної діяльності: міфологією, релігією, ідеологією, художньою літературою, наукою, спортом – представленими у знаковій, речовій, особистісній формах, а також у формах спілкування, у типах і формах організації життя і діяльності людей;

5) діяльність із включення студентів (курсантів) у життя, що сприяє формуванню особистості, готової діяти у непередбачуваних (у тому числі небезпечних і екстремальних) умовах, що прагне до постійного вдосконалення й реалізації нових можливостей [1].

Отже, формування культури безпеки життєдіяльності курсантів – це набуття знань і навичок безпеки життєдіяльності, вміння запобігати загрозам і небезпекам, захист від небезпек, які виникли, а також мотивація безпечної життєдіяльності в суспільстві. Культура безпеки життєдіяльності як певний стан розвитку людини, соціальної групи, суспільства потребує формування протягом усього життя, проте важливим етапом цього процесу є її формування в умовах вищого навчального закладу.

Література

1. Нікішина М.В. Формування культури безпеки життєдіяльності у студентів вищих навчальних закладів / М.В. Нікішина, В.А. Дубінін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.nuos.edu.ua/catalog/lectureDetail?conferenceId=2593&lectureId=8891>.

УДК 316.77:477

КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦЯ УКРАЇНЦІВ**Шпак А.***Наук. керівник – Гимер Н. О., доцент кафедри українознавства,
канд. філол. наук**Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

У яких випадках говорити компліменти? Порада може бути тільки одна – краще робити їх більше, ніж менше; головне, щоб вони були щирими і досить елегантними за формою. Більш складно і незвично для вас буде зрозуміти реакцію українців на компліменти. Багатьом вона може здатися незвичайною. У відповідь на комплімент жінка часто починає ніби «виправдовуватися»: «Ну, цю блузку я вже надягала, вона не нова...», «Та що ви! Раніше моя зачіска була кращою!» і т. ін. Ви помітите і внутрішню зніяковілість того, кому призначений комплімент. Дуже рідко можна почути просто «Дякую!» і побачити задоволення, переможну посмішку. Цій поведінці є своє пояснення: скромність та сором'язливість традиційно у слов'ян вважалися чеснотами дівчат. Можливо, прагнення усіх вирівняти, нівелювати, що панувало багато десятиліть, також сприяло тому, що людина не звикла виділятися, бути кращою за інших. Щодо комплімента самому собі, тут, напевно, найбільша відмінність між українцями й іноземцями (не всіма, звичайно!). Зайва впевненість у собі, прагнення підкреслити свій високий авторитет, статус, свою компетентність, припустимі в суспільстві конкуренції, ринку, в Україні ніколи не вважалися якостями вихованої людини. Таке істотне розходження у психологічних установках на оцінку та самооцінку в різних народів може призвести до так званого збою в комунікації, до помилкової реакції на поведінку співрозмовника, особливо якщо вам не зрозумілі глибинні причини поведінки свого партнера у спілкуванні. У випадку з компліментом радимо вам не помилятися – українці так само, як і ви, оцінюють себе, навіть вище, ніж це допускає гідність (така вже людська природа!), а реакція на схвалення – просте дотримання етикету. Майте на увазі, що говорять компліменти тільки знайомим людям. При спілкуванні з неблизькими людьми компліменти повинні бути максимально загальними і нейтральними, наприклад: «Ви дуже добре виглядаєте!». В Україні жінки можуть говорити компліменти одна одній і чоловікам. У багатьох випадках комплімент виконує лише етикетну функцію і висловлює добре ставлення і дружню симпатію (і нічого більше!).

В українців прийнято, що знаки уваги роблять в основному чоловіки. Чоловіки можуть не тільки говорити компліменти, але й дарувати знайомим жінкам квіти і невеликі подарунки на різні свята. Українець може запропонувати перейти на «ти». Це говорить про те, що він вважає

співрозмовника досить близькою людиною (близькою за віком чи соціальном станом, своїм гарним знайомим і т. ін.). Українець може не запропонувати перейти на «ти», але сам може почати використовувати цю форму в розмові. У цьому випадку теж можна перейти на «ти», якщо співрозмовник приблизно одного з вами віку та приблизно одного соціального стану. За етикетом не можна говорити «ти» людині, яка старша від вас і/чи вища за соціальним статусом. Тому навіть якщо людина, старша за вас чи вища за соціальним станом, звертається на «ти», належить говорити їй «ви». В Україні прийнято звертатися до дітей на «ти». При знайомстві українці звичайно говорять, як до них звертатися (називають своє ім'я чи ім'я та по батькові). В Україні немає єдиної форми звертання до незнайомих людей, імен яких вони не знають [1, с. 16–25].

У мові українців можна почути звертання «дівчино», «молода людина», «добродії», «жінко», «чоловіче» (останні дві форми типовіші для мови малоосвічених людей). Останнім часом в Україні часто вживають звертання «пане», «пані», запозичені з польської мови, але ці звертання не набули широкого поширення. Для залучення уваги незнайомої людини варто використовувати вирази «Вибачте», «Даруйте», «Скажіть, будь ласка» і т. ін. Українські чоловіки, вітаючись і прощаючись, звичайно потискають один одному руки. Українські жінки цього не роблять. При зустрічі чи прощанні жінки в Україні кивають одна одній головою. В особливих випадках можливий обмін поцілунками в щоку. За етикетом, прийнятим в Україні, жінка перша подає руку чоловіку, що повинен потиснути чи поцілувати її. Але, як правило, жінки цього не роблять. Посмішка не є в Україні обов'язковою при зустрічі і/чи прощанні. Відсутність посмішки не означає небажання спілкуватися чи антипатію [3, с. 126–150].

Даючи номер свого домашнього телефону, українці, як правило, говорять, коли їм можна дзвонити. Ви можете самі уточнити час, запитавши: «Коли вам можна/краще дзвонити?» Часто на це питання в Україні відповідають: «У будь-який час». Телефонувати до 10 години ранку і після 10 години вечора можна тільки в тому випадку, якщо про це була попередня домовленість. Особистісна зона в українців менша, ніж у європейців чи американців, але більша, ніж у жителів країн Південної Європи, Латинської Америки чи азійських країн. При розмові в українців (чоловіків і жінок) прийнято дивитися в очі один одному, але не постійно. Якщо взагалі не дивитися в очі співрозмовника, то українець може вирішити, що людина нещира і щось приховує. Якщо ж увесь час дивитися в очі співрозмовнику, то це може бути сприйнято як агресія і бажання «підкорити» співрозмовника. Під час розмови українці звичайно багато жестикулюють, при цьому жести досить широкі і плавні. У процесі спілкування припустимо робити жести у бік співрозмовника (наприклад, протягнена у бік співрозмовника рука) і навіть доторкатися один до одного (до руки, до плеча). Не прийнято показувати

пальцем на який-небудь об'єкт, особливо на людину. У розмові не можна використовувати жести, що позначають статевий акт і те, що з ним пов'язане, це не природно в українському спілкуванні. В Україні не прийнято голосно розмовляти в громадських місцях, наприклад, у транспорті, у ресторані, у музеї й особливо в церкві. Продавець у магазині може бути неуважний і доведеться просити його про допомогу, привертати увагу, використовуючи такі вирази, як, наприклад: «Будьте люб'язні», «Будьте ласкаві», «Можна Вас попросити», «Вибачте», «Даруйте» та ін.

Комплімент – це особлива форма похвали, вираз схвалення, захоплення зовнішнім виглядом людини, її манерами, вдало сказаним словом. "Одягнений у ввічливу форму", він завжди приносить задоволення – у кожному з нас є хоча б трохи самолюбства і марнославства. Комплімент повинен бути легким, грайливим, простим, природним і, головне, правдивим. Якщо говорити компліменти нечасто, розумно і тонко, вони надають бажаної граціозності. Навпаки, коли в компліментах відчутні підготовка, претензія або пихатість, то вони стають смішними і вульгарними.

Комплімент не повинен містити в собі яскраво виражених лестощів. Роблячи комплімент, слід уникати перебільшень і непомірного захоплення.

У спілкуванні з українцями, як із більшістю людей на планеті варто уникати маніпуляцій, прагнення викликати симпатію, зміцнити репутацію, підвищити соціальний статус, вплинути на ситуацію.

Література

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / А.М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 288 с.
2. Климаська Л.Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: таємниці політичної «кухні» : монографія / Л. Д. Климаська. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. – 332 с.
3. Бачинин В.А. Основы социологии права и преступности / Владислав Бачинин. – СПб.: Изд. С.-Петербур. ун-та, 2001. – 308 с.

МОНАДНІ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

УДК 378

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ

Вовк Л.

*Наук. керівники: Вознюк О.М. – канд. пед. наук, доцент,
Поцелуйко А.Б. – канд. філос. наук, доцент
Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту*

XIX століття ознаменоване багатьма видатними винаходами людства. Передумовою транспортної революції у світі був винахід парової машини. У 1856–1857 рр. Львів був визначений центральним вузловим пунктом, а відтак було укладено маршрут побудови залізниці.

4 листопада 1861 р. у Львові з'явилося залізничне сполучення. Новий паротяг, якому першим довелося подолати майже 100-кілометрову лінію, називався «Ярослав». Розвиток Львівської залізниці, розбудова її інфраструктури неодноразово переривало воєнне лихоліття. Львівська залізниця через своє стратегічне значення зазнала нелегких випробувань у роки двох Світових воєн. Однією з найвидатніших постатей Львівської залізниці є **Григорій Якимович Порох**, який очолив Львівську залізницю у серпні 1975 р. Під керівництвом Г. Пороха було значно підвищено ефективність використання рухомого складу, вжито заходів щодо покращення житлових умов залізничників. Він приділяв велику увагу запровадженню нової техніки, переоснащенню залізничного господарства. Весь перевізний процес вантажів і пасажирів виконувався виключно електровозами і тепловозами, довжина електрифікованих залізничних ділянок перевищила 1000 км. Після передчасної смерті Григорія Пороха начальником Львівської залізниці було призначено **Марата Никифоровича Грабського**. Під його керівництвом на початку 1980-х років відбулося широке впровадження комплексного методу ефективного використання вагонів, велися широкомасштабні будівельні роботи. З його правлінням львівським залізничникам вдалося реалізувати дещо із запланованих заходів, зокрема зміцнити зв'язки між досягненнями науки, розвитком технічної творчості та виробничими процесами, автоматизацією і механізацією трудомістких робіт. Активізувалася організаційна праця зі створення допоміжних господарств [1, с. 67]. Але зміни на краще відбувалися надто повільно, процеси перебудови виявилися на практиці складнішими, ніж теорія. Це було зумовлене соціалістичною системою економічного розвитку країни. Практика

вимагала впровадження у діяльність залізниці ринкових відносин. Одним із виявів такого впровадження був перехід на повний господарський розрахунок. М. Грабський був людиною із загостреним почуттям справедливості, ніколи не приймав невиважених рішень, не керувався емоціями, а вимагав аргументації вини персональника. Дуже ретельно зважував усі «за» та «проти», коли обговорювалися усі персональні справи інженерно-технічних працівників, викладачів інституту, керівників різного рангу.

Перші роки незалежності були складними для залізниці. Але увесь тягар, який ліг на управління Укрзалізниці, взяв на себе **Георгій Миколайович Кірпа**. Ким був і ким залишиться він для трудового колективу та для українського народу? Відповідь на це питання проста – він був кращим серед нас. Унікальним, не пізнаним до кінця феноменом його особистості є те, що і як керівник, і як господарник, і як державний діяч він сформувався у жорстких виробничих, економічних та політичних обставинах; у непростих умовах, коли кінцевий результат залежав від його сили волі, від глибини володіння проблематикою питань, від уміння швидко оцінювати ситуацію і приймати далекоглядні рішення. Цей постійний виснажливий тиск відповідальності не зламав і не зігнув Георгія Кірпу, а навпаки – викував характер державного діяча, якому дано було здійснити дуже багато. У період становлення незалежності України, коли залізничний транспорт переживав глибоку кризу і, здавалося, повинен був остаточно зупинитися через падіння обсягів перевезень, Георгій Миколайович, будучи начальником найбільш бідної на той час Львівської залізниці, започаткував дві стратегічно важливі програми – оновлення рухомого складу та оновлення вокзальних і станційних споруд. Він дуже багато встиг, багато розпочав, але не завершив. Започатковані ним справи роблять і нині. Його численні ідеї досі залишаються актуальними і потроху втілюються у життя.

Львівська залізниця стоїть на порозі реформування транспортної галузі України, вивчає передовий досвід залізничників інших країн, які раніше реформували транспортні системи у своїх державах. Це дасть змогу уникнути помилок на нелегкому шляху й реформувати транспортну галузь України, зробити її однією з кращих на європейському просторі. Ми стаємо частинкою історії, не забуваючи про наших попередників, заслугами яких ми зараз користуємось [2, с. 301]. Треба сподіватися, що славні історичні традиції українських залізниць знайдуть своє продовження в майбутньому.

Література

1. Гранкін П.Е., Лазечко П.В. Львівська залізниця. Історія і сучасність. – Львів : Центр Європи, 1996. – 265 с.
2. Кірпа Г.М., Пшінько О.М., Агієнко І.В. Залізниці України: Історичний нарис. – Дніпропетровськ : Арт-Прес, 2001. – 328 с.

УДК 82-1

ВАСИЛЬ СТУС БОРЕЦЬ ЗА ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Гарасимчук Р.

Наук. керівник – Маслюк Д.М.,

викладач кафедри іноземних мов та технічного перекладу

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Василь Стус – мучень за правду, за честь, гідність і права людини – активно боровся проти відновлення культу особи, проти політики денационалізації, проти обмежень свободи слова в Радянській Україні під час хрущовської відлиги і брежнєвського застою. Мимоволі на задньому плані може опинитися громадянська позиція письменника, участь у національно-визвольному русі. Однак, його творчість і суспільно-політична діяльність сильно переплетені й становлять органічну єдність. Невипадково в центрі уваги В. Стуса були сторінки історії, які ілюстрували героїзм різних епох. Культивування героїчного як національного імперативу мало конкретну мету – сформувати нову особистість, новий тип борця за героїчну справу, спроможного підняти співвітчизників на боротьбу за Самостійну Україну.

Незалежність – це “протистояння”. У цих “координатах совісті”, які залишив для нас В. Стус, – найкращий дороговказ у майбутнє, як духовне, так і політичне. Саме тому В. Стус – Громадянин, Творець, людина, для якої приниження рідної нації та культури було абсолютно нестерпним. Василь Стус належав до кола шістдесятників, серед яких були В. Світличний, І. Драч, В. Симоненко, Л. Костенко. Ідейна спрямованість представників руху шістдесятництва сягала пошуків шляхів опору та боротьби з існуючим режимом. Тут утворилося середовище тих, хто був готовий не йти на моральні компроміси з владою, а вести боротьбу за захист національної культури. В. Стус зав’язав знакові знайомства з членами нещодавно розігнаного Клубу творчої молоді. Найближчі приятелі того часу – А. Горська, Л. Танюк, І. Світличний та багато інших, хто попри численні переслідування зберігав дух непокори й продовжував проводити заборонені й напівзаборонені вечори скрізь, де тільки можливо було пропагувати національну культуру.

4 вересня 1965 р., перед прем’єрним показом фільму С. Параджанова “Тіні забутих предків”, І. Дзюба повідомив про початок арештів в Україні. Оскільки його грубо перервали, то підтримати промовця взялися В. Чорновіл та В. Стус. В. Стус вигукнув: “Хто проти тиранії – встаньте”. Частина присутніх підвелася з місць. Це було, так би мовити, поза планом. Ось як він коментує вчинок В. Стуса: “І в цей час піднявся Василь. Я абсолютно стопроцентно запевняю, що це чисто спонтанний був його рух. Це не було заплановано, ніхто про це не говорив... ніхто тоді навіть не думав, що Василь це зробить, і ніхто до нього не звертався.... Просто така була

атмосфера, суміш і трагізму, і гіркоти, і оцеї брутальності, коли хапають за руки. І Василь піднявся, ним щось таке заговорило. І він крикнув, що всі, хто протестує проти арештів, встаньте, чи прошу встати. Спочатку піднялося декілька людей, потім більше, більше, і більше. Але не всі. Десь так половина піднялася залу, а половина сиділа”.

Патріотизм позиції В. Стуса підтверджує листування із друзями в часи арештів. Життєві цінності одного з найбільших українських майстрів слова ХХ століття постають із цих вражаючих документів із рідкісною ясністю та прозорістю. Спробуємо ж бодай стисло перечитати ці незабутні сторінки. “Я вже спробував штольно до останньої сили віри”, – ці Стусові слова з невідправленого листа до Б. Гориня (1967 р.) багато дають для розуміння світогляду поета. Ще один яскравий образ опору духу й поривання до волі – з листа до В. Чорновола, тоді вже ув’язненого (1968 р.): “Все, Славку, буде добре. Тільки ти, не відриваючись, дивись у ту шпару світла, що до неї ти дерешся – ліктями, коліньми, підборіддям. Май перед собою тільки її, ту шпару, і заради цього економ сили. Бачиш – там посихлялися голодні розчепірені долоні друзів. Тягнись, дорогий, дерись. Хай тобі легше посувається вгору”. Чого тільки вартий його лист до В. Чорновола, який свідчить про яскравий образ опору руху й поривання до волі

Тільки людина, яка справді готова віддати життя за те, аби “вічно ембріонна Україна” стала нарешті справжньою і вільною, може написати: “Голови гнути я не збираюся, бодай що б там не було. За мною стояла Україна, мій гноблений народ, за честь якого я мушу стояти до загину”. І це нікому не буде здаватися гучною, порожньою фразою.

Література

1. Дзюба І. Різьбяр власного духу // Стус В. Під тягарем хреста. – Львів : Каменярь, 1991. – 158 с.
2. Жулинський М. Ця Богом послана Голгота... // Стус В. Вікна в позапростір. – К. : Веселка, 1992. – С. 248–255.
3. Зінкевич. О., Француженко М. Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників. – Балтимор ; Торонто : Укр. вид-во «Смолооскип» ім. В. Симоненка, 1987. – 463 с.

УДК 26:796

ХРИСТИЯНСЬКА ЦЕРКВА І СПОРТ

Гнот С., Кіндзера А.

Гнот С.І. – канд. істор. наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, доцент, Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Фізична культура і спорт є засобами фізичного виховання та важливою умовою гармонійного розвитку людини. Разом із роллю у фізичному вихованні людини фізична культура істотно впливає і відкриває її духовний світ – світ емоцій, естетичних смаків, етичних і, зрештою, загальних світоглядних уявлень. Фізична культура і спорт виховують у людині мужність, сміливість, самовладання, волю до перемоги, почуття дружби і товариства, любов до Батьківщини. А яку роль у цьому відіграє релігія, яке її місце у світі спортивних змагань і занять фізичною культурою?

Загальні тенденції розвитку спорту серед християн частково висвітлені у працях А.І. Литвинця і Я. В. Тимчака [3; 4], П.В. Зайдового [1; 2]. Наукове опрацювання проблеми триває, викликаючи чималий інтерес у фахівців фізичного виховання і спорту.

Об'єктом дослідження є християнський спортивний рух, що становить значну наукову цінність, пізнавальне і практичне значення. *Предметом* дослідження є діяльність міжнародних та українських спортивних християнських організацій.

Мета нашого огляду – довести, що християнський спортивний рух має сформовану структуру і становить невід'ємну частину сучасного спортивного руху.

Християнський спортивний рух започатковано в кінці першої пол. ХІХ ст. серед протестантів, а згодом і католиків. За відносно короткий проміжок часу він став помітним явищем у культурному житті Америки та Європи.

Спортивні організації християн були такими популярними, що їх чисельність зростала дуже швидкими темпами. Наприклад, «Асоціація молодих християн», заснована в Англії 1844 р., вже через століття існувала в 77 країнах світу і налічувала понад 4 млн хлопців та 3 млн дівчат. «Національний союз фізичних вправ» у католицьких об'єднаннях «Дойче Югендкрафт», який утворився в Німеччині 1920 р., в 1933 р. налічував понад 900 тис. осіб. Зауважимо, що саме в «Асоціації молодих християн» було виявлено такі спортивні ігри, як волейбол та баскетбол [3].

Унаслідок збільшення кількості національних спортивних християнських організацій у багатьох країнах світу закономірно почали утворюватись і міжнародні.

В Україні християнський спортивний рух став помітним у 30-х роках ХХ ст. Найпоітнішою з точки зору спортивної діяльності була Католицька Асоціація Української Молоді (КАУМ) «Орли», заснована у Львові митрополитом Андреем Шептицьким. КАУМ проводила змагання з футболу, волейболу тощо [3].

З проголошенням незалежності України контакти релігійної і спортивної громадськості продовжились. В Україні набувають поширення різноманітні посвяти та благословення спортсменів з участю священнослужителів.

Зараз занепокоєння з боку церкви викликає надмірне поширення у країні східних єдинокорств. Вони, на думку церкви, є не лише певним видом фізичного вправління, що досить часто пропагує надмірну агресію до суперника, а й певним духовним ученням, яке суперечить слов'янській ментальності українців [5].

Окрім найбільш поширеної форми фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи церков з молоддю – літніх таборів, досить часто для дітей проводять невеликі спортивні змагання із загальнодоступних видів спорту за спрощеними правилами. В окремих випадках ці заходи приурочують до релігійних свят.

Активнішу і регулярнішу діяльність у цьому напрямку провадять релігійно-спортивні організації. Їх кількість та масштаби діяльності значно менші, аніж у країнах Західної Європи чи Америки. Однак, уже сам факт існування таких організацій на теренах України є безумовно позитивним. Найвпливовішою та найпоширенішою з них в Україні, як і у світі, є Асоціація молодих християн, що існує під назвою «Міжрегіональна Спілка Християнських Організацій Молоді і Сім'ї». Водночас, як абревіатуру ця організація використовує відоміше міжнародне скорочення YMCA. Зараз функціонує 21 локальна організація в 10 областях України, в АР Крим, у Києві та Севастополі. Найбільші осередки організації розміщені у таких містах: Київ, Харків, Ялта, Кіровоград, Севастополь, Львів, Тернопіль, Луцьк, Рівне, Одеса, Житомир. Певну роботу проводять через усесвітню релігійно-спортивну організацію «Атлети в дії». Для цієї організації Україна є країною-партнером. Цей статус надано у зв'язку з тим, що в Україні не зареєстрований повноцінний осередок цієї організації [4].

Важливою подією в історії відносин церкви і спорту став вихід збірки статей „Церква і спорт на шляху до співпраці”, у якій висвітлено актуальну проблему церковно-суспільного життя – налагодження співпраці між цервою та спортивними організаціями, подано конкретні поради щодо створення при парафіях осередків для занять спортом [5].

Література

6. Зайдовий П. В. Асоціація молодих християн як складова всесвітнього релігійно-спортивного руху / П. Зайдовий // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць в галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2005. – С. 228–230.

7. Зайдовий П. В. Ставлення священнослужителів основних християнських конфесій до фізичної культури і спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/porta/soc_gum/snsv/2006-10/06_zpvfks.pdf.

8. Литвинець А. І., Тимчак Я. В. Організаційні структури спортивних ігор християн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/porta/soc_gum/ppmb/text/2007-12/07laiss.pdf.

9. Литвинець А., Тимчак Я., Литвинець І. Спортивна діяльність християн в Україні : сучасний аспект розвитку / А. Литвинець, Я. Тимчак, І. Литвинець // Молода спортивна наука України. – Львів : ЛДУФК, 2010. – С. 182–187.

10. Церква і спорт. – Львів, 2003. – 45 с.

УДК 316.75

«ПРИГОТОВЛЕНИЙ ДО ВЛАСНОЇ ІСТОРІЇ»: ЮРІЙ ЛИПА

Гдакович О.

*Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
(м. Львів)*

Юрій Липа – одна з найзнаменніших постатей культурного і суспільно-політичного життя України ХХ ст. Він – лікар за фахом, проте відомий як громадський діяч, письменник, поет, публіцист, ідеолог українського націоналізму, борець за незалежність. Любов до України, високу ідеологічну і культурну обізнаність Ю. Липі прищепили змалку, адже його батько – Іван Липа – громадський і політичний діяч, письменник, лікар за фахом, комісар Одеси від Центральної Ради (1917), міністр культів і віросповідань Директорії УНР та автор проекту її першої Конституції (1918), міністр здоров'я уряду УНР в екзилі (1921). Ю. Липа, змалку перебуваючи в оточенні свого батька – в любові до України і активній боротьбі за неї, сам з дитинства і юності плекав найтепліші почуття до рідної землі. Сім'я Лип була високоосвіченою, інтелігентною і мудрою; з величезним почуттям обов'язку ставилися вони до хворих людей, що потребували медичної допомоги.

Юрій Липа після закінчення гімназії починав свій науковий шлях у Новоросійському університеті в Одесі, тоді ж почав писати перші статті, брошури: «Союз визволення України», «Королівство Київське за проектом Бісмарка», «Носіть свої відзнаки», «Гетьман Іван Мазепа», які побачили світ у заснованому батьком видавництві «Народний стяг». У цей час він був редактором часопису «Вісник Одеси». Ю. Липа вступив у курінь Гайдамацької дивізії, брав участь у січневих боях на вулицях Одеси. Паралельно він редагував українську щоденну газету, видав останню, написану в Одесі, книжку «Табори полонених українців». Вступивши 1922 р. на медичний факультет Познанського університету, він не полишив громадсько-політичної діяльності. Зі студентів, колишніх вояків армій УНР і ЗУНР, з ініціативи Ю. Липи утворюється таємне товариство, корпорація «Чорноморе», в якій Ю. Липа обійняв посаду ідеологічного референта. В умовах бездержав'я українські емігранти, очолені Ю. Липою, намагалися не лише зберегти своє національне обличчя, але й думали про майбутнє України.

Попри активну громадську діяльність, Ю. Липа також займається і творчою діяльністю, і вже згодом з'являється друком перша поетична збірка Ю. Липи – «Світлість», одразу помічена критиками. Після закінчення університету 1929 р. разом з Є.Маланюком Ю. Липа стає натхненником і організатором літературної групи «Танк». Велика віра у вищу ідею України, її традиції, духовні сили, орієнтація на Європу, праця над власним стилем, боротьба з провінційністю, малоросійським шароварництвом і сльозливою ліричністю – ось основні гасла і принципи, за якими творили молоді письменники. Пройнята цими ідеями, переповнена духом боротьби за українську ідею, 1931 р. з'являється друга збірка поезій Ю. Липи з такою характерною назвою – «Суворість». У 1936 р. Ю. Липа видав три томи новел «Нотатник» на тему національно-визвольних зма-

гань 1917–1921 рр., а також дві політичні праці – «Українська доба» й «Українська раса», в яких проаналізував політичні доктрини Європи ХХ ст. Найповніше ідейно-філософські погляди Ю. Липи розкриті в його «всеукраїнській трилогії» – «Призначення України» (1938), «Чорноморська доктрина» (1940) та «Розподіл Росії» (1941). У вкрай несприятливий час воєнного лихоліття Ю. Липа разом із Л. Биковським та І. Шовгенівим 1940 р. утворюють у Варшаві Український чорноморський інститут – науково-дослідну установу вивчення політичних і економічних проблем, що постануть перед Україною після здобуття незалежності; упродовж 1940–1942 рр. інститут видав 40 актуальних праць. Мрією вчених було після відновлення Української держави перенести Український чорноморський інститут до Одеси, щоб він став потужним центром наукових досліджень у багатьох галузях. З цією метою Ю. Липа 1942 р. приїжджав до Одеси, навіть зумів організувати видання декількох наукових збірок. Проте війна не дала змоги довершити задумане. Постать Ю. Липи була настільки значущою, що 1943 р. його діяльність помітили у вищому державному проводі нацистської Німеччини. За наказом Гітлера Ю. Липу було перепроваджено до Берліна, тому що, на думку тогочасних керманічів Німеччини, він був найбільшим українським ідеологом-державником. Йому було запропоновано очолити маріонетковий уряд України. Однак Ю. Липа з гідністю відкинув цю ганебну пропозицію, – і, на диво, залишився живим. Помітила його і радянська сторона, з лабет якої вирватись мислителю не поталанило. На світанку 20 серпня 1944 р. Ю. Липу було позвірячому замордовано енкаведистами в с. Бунів Яворівського району, що на Львівщині.

Лікар за фахом, за своєю освіченістю і розумом він об'єднував у собі ще й історика, економіста, аналітика й соціолога. Ю. Липа комплексно вивчав проблеми України, знаючи її вікову історію, добре розбираючись у географічних і економічних аспектах і тогочасній політичній ситуації. Липа вивчав проблеми України і за їх основу брав проблеми української духовності. «Багатство духове України передовсім стараюсь подати, – писав Ю. Липа до редактора видавництва «Хортиця» А. Жука у зв'язку з підготовкою книги «Призначення України», – Бо коли люде, скажімо «молоді люде» та інші, не бачуть цього багатства – великості, як можуть вони відчувати взагалі який-будь український авторитет? До піднесення авторитетів стремлю цією книжкою». Цим він наголошував на взаємозалежності формування національної свідомості, духовності українців із поглибленням їх знань про свою націю.

Ю. Липа порушив також проблему самосвідомості українців, хоча цього терміну не вживав, а говорив про необхідність погляду на світ із «нутра власної раси», критикуючи українських мислителів ХІХ ст., які дивилися на Україну навпаки – «ззовні»: «Засади, взяті від чужинців і не достосовані до української психології й традиції, стають не засадами, а засудами». Отже, за Ю. Липою, вироблення самосвідомості, – це не скиглення про невдалий український характер, а вміння побачити велич українського народу і відповідно оцінити можливості своєї нації й ресурси її духовності з середини свого національного «Я»: «Призначення України є тільки в ній самій, її доля є в її людях».

Ю. Липа виокремлював первні української духовності, культури, яка має давні хліборобські корені. Він досліджував глибинні, прадавні, вікові джерела «збірної духовності українців», сутність якої виявляється через головні, генеральні ідеї, серед яких як культуротворчі визначав «свідомість роду», «відчуття власної раси», «велич», «цілісність українства», «європеїзм», «тисячолітність історії», «витонченість мови», «потяг до краси», «солідаризм», «демократизм» тощо. Незнання цих ідей призводить до утвердження в свідомості українців їх меншовартості, до поширення думки, нібито вони матеріально й духовно слабші і потребують допомоги. Тому він особливо наголошував на важливості пізнання головних ідей, щовизначають українську духовність. Без такого пізнання українці не зможуть правильно орієнтуватися у своїх можливостях і чужих намірах: «Зв'язок з минулим є підставою віри в будуччину і запорукою перемоги будівничих ідеалу національного».

Найважливіше значення у формуванні духовності українців, на думку Ю. Липи, має ідея україноцентричності, або, як він називає, відчуття «серединності». Для українця центральним пунктом світу є Україна: «Це є така ж нормальна річ для духовності визначати свій край за середину світу, як для одиниці фізично здорової визначати свій власний організм за найдовершеніший. Відчуття серединності свого духовного світу – велика річ». Без такого світорозуміння неможливо правильно оцінити чужий зовнішній світ і здійснити будь-яку тривалу акцію всередині: «Погляд з середини свого національного «Я» – це єдиний шлях, яким можна вискочити з провінційності». Для українців найголовніший меридіан світу – це той, що проходить через Україну. Нація повинна вживати усі можливі заходи, щоб навертати кожну людську одиницю до себе як до духовної спільноти. Він закликав все і всіх не бути байдужими, навчатися і бути активними, піднімати свій духовний рівень, щоб Україна була найголовнішою цінністю в серці кожного громадянина. Ю. Липі вдалося досягти дивовижної цілісності у виявленні цінностей української культури та окреслити у глобальному плані проблеми і завдання, які стоять перед нею у майбутньому як перед культурою незалежної України – перлини світової цивілізації.

Ю. Липа зростав духовно все своє, хоч і не надто довге, життя. Закінчивши європейський вуз, він мав чудові перспективи: для нього був відкритий світ, а він вернувся додому, – щоб боронити своє. Він формував культурні концепції і стратегії українства, і словом і ділом обстоював національну ідею, та основне – Юрій Липа жив гідно, відповідно до власного кредо, власного суворого етичного кодексу:

*Тільки віра вища
І чеснота в будові
Вирве душу з грища
І правду – з крові.*

Ю. Липа – це справді людина чину. Він жив так, як проповідував, – і найвище людське призначення вбачав у боротьбі за свій народ: «Найсолодшою смертю є смерть за Отчизну. Вона ж дає зміст життя».

Література

1. Енциклопедія українознавства: Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1292.
2. Липа. Ю. Призначення України. – Львів, 1992.
3. Юрій Липа: голос доби і приклад чину: збірник наук. праць. – Львів, 2001.
4. Янчук О. Бібліографія Юрія Липи : бібліогр. покажчик. – Одеса, 2000. – 80 с.

УДК 316.613.5+001

ЗАХИСНИК І ФУНДАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Дяків А.

*Наук. керівник – Гдакович М.С., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Григорій Силович Костюк народився 5 грудня 1899 р. в селянській сім'ї. Батьки з раннього дитинства помітили у сина непересічні здібності до навчання і намагалися дати йому якомога кращу освіту. Його обдарованість помітили не лише батьки, і йому вдалося потрапити до Колегії Павла Галагана – середнього навчального закладу підвищеного типу – на повне утримання. Після закінчення Костюк вступив на філософсько-педагогічний факультет Київського інституту народної освіти, упродовж навчання викладав у школі. Пізніше Г. Костюк вступив в аспірантуру, молодий учений досліджував проблему розумового розвитку учнів; на підставі аналізу великого масиву даних він кинув виклик панівній тоді теорії константності показників розумових здібностей дитини, розкрив значення умов, за яких відбувається психічний розвиток. У цей же час учений очолив одну з дослідних шкіл Наркомосвіти України. Після закінчення аспірантури він зосереджується на науковій діяльності і викладанні психології студентам, однак найтісніший зв'язок із школою, глибоке знання її проблем і потреб Г.Костюк зберіг упродовж життя.

Його завзятість і любов до роботи принесли йому звання одного з провідних психологів України. У 30-ті роки ХХ ст. Г. Костюк – керівник кафедри психології Київського педагогічного інституту і завідувач психологічного відділу Українського науково-дослідного інституту педагогіки. Під час керівництва кафедрою психології він зумів об'єднати багатьох інших психологів, або педологів (як їх називали наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст.) – науковців, знання яких охоплювали медицину, біологію, психологію,

педагогіку і які намагалися об'єднати методи цих наук для кращого розвитку дитини, зробити свій внесок у розвиток психології і покращити методи навчання в школах. Саме в цей час виходить горезвісна постанова одного із партійців «О педологических извращениях в системе наркомпросов», у якій йшлося про шкідливість роботи психологів: «Создание в школе, наряду с педагогическим составом, организации педологов ... все это не могло не снижать на деле роль и ответственность педагога за постановку учебной и воспитательной работы, не могло не создавать фактическую бесконтрольность в руководстве школой, не могло не нанести вреда всему делу советской школы. Этот вред был усугублен характером и методологией педологической работы в школе. Практика педологов, протекавшая в полном отрыве от педагога и школьных занятий, свелась в основном к ложнонаучным экспериментам и проведению среди школьников и их родителей бесчисленного количества обследований в виде бессмысленных и вредных анкет, тестов и т. п., давно осужденных партией» [2]. Після сказаного психологію в Радянському Союзі було заборонено, усіх згідних практичних психологів було перекваліфіковано у педагогів. І це була єдина на той час можливість займатися психологією, хоч і неофіційно. Григорій Силович Костюк активно виступив проти настирних спроб ліквідувати разом із педологією і педагогічну психологію, звести нанівець її викладання у вишах. Він опублікував статтю «Про індивідуальний підхід до учнів у навчальній роботі», у якій обстоював думку про потребу ретельного врахування індивідуальної своєрідності кожної дитини, давав учителям практичні поради, що не втратили значущості й сьогодні. Він казав: «У психічному розвитку кількісні зміни виявляються у збільшенні з віком кількості утворювальних навичок, асоціацій, у зростанні кола уявлень, знань про навколишній світ, пасивного і активного словника дитини, об'єму її уваги, сприймання, пам'яті, швидкості реакцій, розв'язання різних задач тощо» [1]. Разом із іншими психологами йому вдається відвернути повну заборону на психологію і запобігти перетворенню її на науку про фізіологію вищої нервової діяльності. Звісно, він змушений був позитивно публічно відгукуватися щодо «геніальності творів вождя народів», «історичні рішення партійних форумів» тощо.

Г.С. Костюк присвятив своє життя вивченню основних проблем загальної, вікової та педагогічної психології. Він намагався пояснити користь взаємодії психології з іншими науками – фізіологією, педагогікою, соціологією, логікою, кібернетикою. Створення шляхів взаємодії суміжних наук, вважав Г. Костюк, могло збагатити суміжні науки й забезпечити продуктивне застосування результатів дослідження в загальній практиці.

Учений проаналізував структури діяльності. Це, по-перше, синхронна структура, яка проявляється в існуванні та взаємодії мотиваційної, змістовної та операційної сторін діяльності. Вони тісно пов'язані одна з одною,

проте кожна з них потребує спеціальної уваги, у тому числі в педагогічному процесі. По-друге, діахронічна структура розкривається через характеристику систем завдань, які вирішує суб'єкт. Через те що останнє поняття дуже широке, Костюк виділяв у діяльності різновиди задач, які визначаються типом психічного процесу (сприйняття, пам'ять, уява, мислення), що має головне значення у їх рішенні. При цьому, наголошував Г. Костюк, необхідно забезпечити центральне місце мисленневих задач у структурі процесу навчання. Це потрібно для того, щоб розвивати в дітей швидкість, якість і логічність мислення.

Важливою складовою його наукового інтересу було з'ясування психологічних передумов ефективності педагогічних впливів, принципів індивідуального підходу до учня, що допоможе правильно організувати співпрацю учнів із навчальним матеріалом. Найважливіший напрям роботи Г. Костюка – генезис здібностей, розвиток, становлення особистості, характеристика факторів і етапів цих процесів, розкриття значення, яке має в їхній детермінації активність суб'єкта, а також зовнішні дії, в тому числі педагогічні, що стимулюють і організують саме цю активність. Уточнюючи тезу про існування залежності психічного розвитку від соціального середовища, Г. Костюк наголошував, що вказаний зміст визначений діяльністю суб'єкта в середовищі. Беручи до уваги ці дані, вчений вважав закономірними невдачі, що виникають при вихованні дітей: їхньою причиною є сукупність «заходів», зовнішніх чинників, якими впливають на учнів, тому краще ігнорувати ці чинники, а розвивати мотиваційну основу діяльності – потреби, почуття, прагнення.

Про праці Григорія Силовича Костюка можна говорити дуже довго, але підсумуємо, що основна робота вченого полягала в оптимізації та покращенні навчання як для педагогів, так і для учнів, у визначенні зовнішніх змінних чинників, які впливають на розвиток дитини. Саме за його любов і бажання покращити життя дітей, за те, що він віддав своє життя вивченню психології, не побоявся виступити й захищати те, що для нього було дорого, – потрібно знати й поважати цю людину.

Література

1. Вікова психологія / За ред. Г. Костюка. – К. : Рад. школа, 1976.
2. Г.С. Костюк – особистість, вчений, громадянин: До 110-ї річниці від дня народження / За ред. С.Д. Максименка; упоряд. В.В. Андрієвська. – К. : Ніка-Центр, 2010.

УДК 316.46+248.21

ХАРИЗМАТИЧНІ ЛІДЕРИ ТА ЇХ РОЛЬ У ТВОРЕННІ ІСТОРІЇ

Дека В.

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

У будь-якій соціальній спільноті діють закони самозбереження і відтворення соціальної структури, функціонують відповідні механізми, які забезпечують процеси консолідації й управління. У політичних, релігійних та етнонаціональних спільнотах ці процеси забезпечуються механізмом просування в еліту та інститутом лідерства. Лідером (від англ. leader – ведучий, керівник) визнається член організації чи групи, який користується авторитетом та підтримкою більшості.

Лідер у політичній системі суспільства – це керівник держави, політичної партії, громадської організації чи громадсько-політичного руху. Широта означеного поняття вимагає обмежити наше дослідження вертикаллю державно-владних відносин.

М. Вебер, який ставився до політики як до покликання, здійснив типологію політичних лідерів за типом авторитету: харизматичний, традиційний та раціонально-легальний. Раціонально-легальне лідерство базується на раціональному виборі, традиційне – на вірі в законність традиції, звичаю. В основі харизматичного лідерства лежить унікальна здатність окремих людей притягувати до себе інших, викликати захоплення й зачарування. Цю властивість М. Вебер називає харизмою – милістю Божою. І не так важливо, наскільки „об’єктивно” можна визначити відповідну властивість з етичної, естетичної чи якоїсь іншої позиції. Важливим є ірраціональний аспект: як харизматичність фактично оцінюється тими, хто опинився в її полоні, „прихильниками” [1, 23]. Отже, позиції політичного лідера значною мірою детерміновані способом легітимації, обсягом і характером владного впливу. Динаміка відносин між політичним лідером і членами відповідної спільноти формує процес політичного лідерства.

Політичне лідерство – це „процес взаємодії між людьми, в ході якого наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (чи певну його частину), котра добровільно віддає їм частину своїх політико-владних повноважень і прав” [3, 15]. Таке трактування політичного лідерства, по-перше, вказує на взаємозалежний характер відносин між політичними лідерами й підлеглими, що в демократичному суспільстві закономірно зумовлює контроль знизу за здійсненням владного впливу та можливість заміни політичного лідера відповідно до встановленої процедури.

Авторитетні люди, наділені владними повноваженнями легітимним шляхом, визнаються політичними лідерами, що фактично призводить до їх ототожнення з правлячою елітою.

Проблема харизматичного зв'язку між лідером і масами полягає в тому, що він є нетривким, може легко руйнуватися. Політичний лідер (і харизматик не виняток) завжди перебуває під пильною увагою оточення. Публічність передбачає контроль, принаймні з боку громадської думки. Змушений придушувати будь-які форми масового невдоволення, спираючись на безперечну підтримку війська, гетьман усе ж намагався враховувати вияви громадської думки, адже неприборкана стихія масового виступу може вмиг зруйнувати і його владу, і всі здобутки національно-визвольної боротьби. Харизматичний лідер особливо чутливий до підтримки його ідей та дій масовою свідомістю. Він є її породженням, її Героєм.

Потреба в харизматичному лідерстві виникає тоді, коли організація суспільно-політичної системи не відповідає інтересам національної безпеки, уявленням про суспільні ідеали, норми та цінності. Основна функція харизматичного лідера – запропонувати такий суспільно-політичний проект, який би гармонізував суспільні відносини, забезпечив стабільність, сприяв прогресові.

Нація (народ) і організовані народні маси завжди виявляють певний (більший чи менший) рівень згуртованості, що стає можливим завдяки дії механізмів самоідентифікації, лідерства і контролю. Водночас вони постають неоднорідними, соціально, етнічно і релігійно строкатими утвореннями. Політика відображає інтереси певних соціальних груп, проте її реалізація, вважає М. Хевеші, виявиться неможливою, якщо владна еліта ігнорує громадську думку та поведінку народних мас, часто зумовлену ірраціональними імпульсами колективного несвідомого [4, 37]. Істинним таке твердження стає за умови наявності опозиційного сильного, харизматичного лідера, переконаного в своєму місіонерському покликанні змінити несправедливий суспільний устрій, здатного вселити таке переконання в колективну свідомість, надихнути народну масу на колективний подвиг в ім'я світлої ілюзорної ідеї про наближення царства справедливості на Землі.

В історії народів харизматичне лідерство є явищем унікальним, що проявляється в періоди масових депресій, суспільно-політичних криз. Коли виникає необхідність докорінної зміни всієї системи суспільних відносин, сакрального значення набувають ідеї рівності, братерства, свободи, покликів предків, голосу крові, революційного перетворення дійсності тощо.

Маси не здатні самотужки вибудувати новий порядок. Їм не властиво раціонально мислити, тим більше в стані колективного афекту. Харизматичний лідер стає пастирем, поводитирем. І доти діє його унікальний дар („зваба” за Г. Ле Боном), доки його почуття зливаються з почуттями народної маси. Коли емоції вщухають, харизматичний авторитет зникає або трансформується.

В українському суспільстві, традиційно схильному до персоналізації влади, політична боротьба набуває форми змагання за завоювання, використання й утримання влади не стільки політичними партіями, скільки окремими „яскравими” особистостями, наділеними лідерськими якостями. У цьому проявляється специфічна риса інституту політичного лідерства в Україні. Ще одна специфічна риса – значний вплив на політичне лідерство родових пережитків, який виявляється у призначенні на керівні управлінські посади в державі, політичних партіях не за ознакою професіоналізму, а за принципом родинних зв’язків, „кумівства”, відданості тощо. На наше переконання, такий підхід до заміщення політичної еліти в Україні стримує розвиток держави, перебиває на певний час, визначений владними повноваженнями політичного лідера, шляхи висхідної соціальної мобільності, призводить до зростання соціальної напруги й загострення політичної боротьби. Пояснення феномена приховане за тривалим періодом бездержавності. Бездержавність аж ніяк не могла сприяти виробленню оптимальної практики рекрутування нової політичної еліти та підготовки політичних лідерів для управління суспільством.

Вибір лідера – це вибір моделі управління країною, слушно зауважує О.Покальчук. Якщо злободенною стає потреба докорінного перетворення суспільного ладу, вибір тимчасово мусить перейти до харизматичного лідера. Однак не варто забувати, що харизма мало сумісна з економікою. Вона також протилежна адмініструванню, яке її руйнує. Харизму сприймають і генерують групи, які мислять не розумом, а серцем [3, 45]. Харизматичний політичний лідер покликаний створити нову модель суспільних відносин. Відтак неминуче постає потреба в розбудові держави за видозміненим зразком. Від результатів цієї праці залежить доля лідера та еліти, що презентує соціальну базу нової влади.

Література

1. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры. – К.: Знання України, 2001. – 270 с.
2. Пахарев А. Хамелеономания властных элит в условиях переходных политических систем // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2005. – С. 235 - 244.
3. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. – 2-е видання, перероблене і доповнене. – Львів: Кальварія, 1997. – 224 с.
4. Котляр А. З „лица необщим выраженьем”, або „Вибір лідера – це вибір моделі управління країною” // Дзеркало тижня. – 2004. – 9 - 15 жовтня.
5. Вебер М. Харизматическое господство // Социс. – 1988. – №5.

УДК 930.2 (477)

**ВНЕСОК ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО В УКРАЇНСЬКУ
ЛІТЕРАТУРУ ХІХ СТОЛІТТЯ
(ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)****Дорошенко З.**

*Наук. керівник – Томіленко А.Г., канд. істор. наук, доцент,
начальник кафедри іноземних мов та гуманітарних наук
Академія пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля (м. Черкаси)*

Одне з найпочесніших місць в історії української літератури належить Іванові Нечую-Левицькому – видатному письменнику, класику нашої літератури, 175-річчя від дня народження якого виповнюється у листопаді цього року. Почавши літературну діяльність у середині 60-х років ХІХ століття, він за своє життя написав понад п'ятдесят романів, повістей, оповідань, значну кількість науково-популярних нарисів, літературно-критичних статей, комедій та історичних драм. Самобутній художник слова, майстер широко відомих епічних полотен, своїми творами він проклав нові шляхи розвитку української прози.

Іван Нечуй-Левицький (справжнє прізвище Левицький) народився 25 листопада 1838 р., у сім'ї священика, у мальовничому м. Стеблеві Київської губернії (нині – Черкаська обл., Корсунь-Шевченківський р-н). Ще в дитинстві малого Івана вражала творчість генія української поезії Т.Г. Шевченка, а також О.С. Пушкіна та М.В. Гоголя [1, с. 318].

Змалку І. Левицький познайомився з історією України з книжок у батьківській бібліотеці. На сьомому році життя хлопця віддали в науку до дядька, який вчителював у духовному училищі при Богуславському монастирі. Там письменник опанував латинську, грецьку та церковнослов'янську мови. Незважаючи на сувору дисципліну, покарання й схоластичні методи викладання, І. Левицький навчався успішно й після училища в чотирнадцятилітньому віці вступив до Київської духовної семінарії, яку закінчив 1859 р. Згодом І. Нечуй-Левицький зрозумів, що не готовий присвятити життя священству, тож почав викладати російську мову, літературу, історію та географію в Полтавській духовній семінарії (1865–1866), гімназіях Калуша, Седлеця (1866–1873), Кишинева (1873–1884) [3, с. 38]. Молодий педагог починає писати свої перші твори: комедію «Життя пропив, долю проспав» та повість «Наймит Ярш Джеря». Уже в 60-х рр. ХІХ ст. Нечуй-Левицький стає відомим. Були надруковані його твори «Дві московки» (1868) і «Рибалка Панас Круть» (1868), повість «Причеп» (1869), для них властива була новизна характерів, яскравість барв, насиченість почуттів і взагалі красива літературна українська мова [2, с. 47]. 1865 р. у львівському журналі «Правда» побачила світ велика стаття «Світогляд українського народу в прикладі до сьогочасності» (через Валуєвський циркуляр 1863 р. українська література на Наддніпрянщині була під заборонаю) [4, с. 7].

Декілька років опісля, коли письменник пройшов початковий етап своєї творчості, який свідчив про появу сильного, молодого таланту на терені української прози, виходять з друку його нові, розгорнені літературні полотна. У 70-ті рр. ХІХ ст. художник створив класичні твори з народного життя: “Не можна бабі Парасці вдержатись на селі” (1874), “Благословіть бабі Палажці скоропостижно вмерти” (1875), “Микола Джеря” (1878), “Кайдашева сім’я” (1879), “Бурлачка” (1880). Особливу популярність мала “Кайдашева сім’я”, в якій описано побут та нелегке життя звичайної української родини. Унікальною особливістю творів І. Нечуя-Левицького є детальний опис мальовничих місць України, розкритий у кожній повісті.

Наступні роки творчості потішили читачів такими яскравими та неординарними творами, як “Старі гультяї” (1897), “Чортяча спокуса” (1885), “Не той став” (1896), “Сільська старшина бенкетує” (1911). Окремо стоїть казка “Скривджені та нескривджені” (1892), де письменник у фантастичних образах показує суперечності між народом і самодержавством.

З-під руки І. Нечуя-Левицького вийшла у світ повість “Старосвітські батюшки та матушки” (1884 р. надрукована в “Киевской старине” в російському перекладі, 1888 р. – у журналі “Зоря” мовою оригіналу), в якій описано побут та устої духовенства того часу [5]. Не всі твори автора містять описи побуту, наприклад, «Афонський пройдисвіт» (1890) наділений чітко вираженою іронією та сарказмом. У такому самому стилі було написано і твори «Поміж ворогами» (1893) та «Київські прохачі» (1901).

Від погляду І. Нечуя-Левицького не сховалися й проблеми освічених кіл, української інтелігенції. Саме в романі «Хмари» (1874) було розкрито образи тодішньої інтелігенції, її думки, прагнення, переконання, міркування. Не лише сучасність, а й сторінки української історії знайшли відображення у творах Нечуя-Левицького, що належать до різних жанрів: казка “Запорожці” (1873), повісті і науково-популярні нариси “Гетьман Іван Виговський”, “Перші київські князі”, “Татари і Литва на Україні”, “Унія і Петро Могила”, “Український гетьман Богдан Хмельницький і козаччина” та ін. Серед історичних художніх творів письменника перше місце займає роман “Князь Єремія Вишневецький” (1897, вперше надруковано 1932 р.). Образи минулого України Нечуй-Левицький відтворював і в драматичних творах (“Маруся Богуславка”, 1875; “В диму та полум’ї”, 1911) [2, с. 53].

Письменника цікавила не лише література, а й такі галузі мистецтва, як театр, живопис, музика, а особливо – драматургія. Його комедія «На кожум’яках» (1875) після переробки М. Старицького набула більшої сценічності і відома на весь світ під назвою «За двома зайцями» [2, с. 54].

Серед творчих здобутків І. Нечуя-Левицького є й такий напрямок, як белетристика. У статті “Сьогочасне літературне прямування” (1878–1884) викладено роздуми письменника про специфіку художньої творчості та роль усної поетичної традиції в літературі. У праці “Українство на літе-

ратурних позовах з Московщиною” (1891) автор виразно висловлює національні погляди на історію та культуру України.

І. Нечуєві-Левицькому належить кілька статей і рецензій про українську літературу, присвячених поезії Т. Шевченка (“Сорок п'яти роковини смерті Шевченка”, “Хто такий Шевченко”), повісті Д. Яворницького “Де люди, там і лихо”, дають широкий огляд творчості класиків і сучасників від Т. Шевченка до А. Кримського, В. Самійленка і Б. Грінченка (“Українська поезія”). Чималий інтерес викликає стаття “Українська декаденщина” (надруковано вперше 1968 р.) [1, с. 323].

Віддавши 21 рік свого нелегкого життя педагогічному шляху та після ослаблення здоров'я, письменник іде у відставку, переїжджає до Києва, де пише лише короткі повісті та оповідання. До кінця життя (помер 2 квітня 1918 р. у 80-річному віці) він живе у маленькій квартирі на вул. Пушкінській, у великій скруті, до того ще й самотнім [5].

Внесок цієї людини до літературної ниви української прози та драматургії неможливо переоцінити. Все своє життя він геніально відтворював у своїх працях реалії свого часу. Його переслідували, але він писав. Тяжко захворів, проте не полишав літературну творчість. На нашу думку, І. Нечуя-Левицького навіть через декілька століть читатимуть і цінуватимуть його читачі.

Література

1. Білецький О.І. Іван Семенович Левицький (Нечуй) // О. І. Білецький. Зібрання праць : У 5 т. – К. : Наук. думка, 1965. – Т. 2. – С. 317–367.
2. Власенко В. О. Художня майстерність І. Нечуя-Левицького. – К. : Рад. школа, 1969.
3. Іванченко Р.Г. Іван Нечуй-Левицький: Нарис життя і творчості. – К., 1980.
4. Мандрика М. І. Нечуй-Левицький і царська охранка // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С. 6–8.
5. Нечуй-Левицький Іван Семенович. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

УДК 316.613.5+001

НІКОЛА ТЕСЛА – ФЕНОМЕН НАУКИ

Кошчук Ф.

Наук. керівник – Антонів О.В.,

*ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. Івана Франка (м. Львів)*

Нікола Тесла народився 10 липня 1856 р. в с. Смілян на території тодішньої Австро-Угорщини. Його батько був православним священиком, цікавився літературою, іноземними мовами, мав велику бібліотеку, в якій молодий Тесла проводив дитинство. У третьому класі Нікола захворів на холеру. У спогадах він описує перестрашеного хворобою батька, який біля його постелі дав згоду синові, щоб той вивчав техніку. На щастя, Нікола одужав, і батько послав його на навчання у Вищий технічний ліцей у м. Грац (Австрія). Саме в Граці у нього з'явилася ідея про магнітне поле. У 1880 р. Тесла вступає до університету в Празі, а вже 1882 р. з'являється його винахід магнітного поля.

За рекомендацією професорів Тесла їде в Париж, де його приймають у відділ компанії Едісона. Там він провів два роки, а оскільки хлопець був тямущим, то його представили самому Едісонові, найвідомішому на той час інженерові в США, герою електрики, якого любила вся нація. У 1884 р. Едісон приймає Теслу на роботу. А вже 1885 р. Тесла стає засновником власної компанії «Tesla Arc Light Co».

Нікола Тесла завдяки своїм винаходам став відомим у всьому світі. Скільки точно їх було – досі не відомо. Деякі з винаходів вписано у книгу патентів, але більшість з них залишається таємницею.

Можна сказати, що одним з найголовніших його винаходів був **змінний струм**. Одна з переваг змінного струму над постійним полягає в тому, що перший заощаджує втрати струму під час перенесення від електростанції до споживачів.

Іншим важливим винаходом Тесли стала **асинхронна машина**. Цей пристрій з допомогою змінного струму перетворює електричну енергію в механічну. Його особливість у тому, що ротор не має на собі залізної обмотки, але все одно крутиться. Цей принцип Тесла продемонстрував на залізному яйці, яке змусив крутитися і стояти вертикально без жодного фізичного дотику. Сьогодні близько 99% всіх машин працює за принципом асинхронної машини.

Трансформатор Тесли – пристрій, названий на честь науковця, який слугує для утворення електричної напруги високої частоти.

Тесла досить багато займався радіо. Одним з важливих його досягнень було очищення радіозвуку від шуму. 1917 р. Нікола запропонував концепцію радіохвиль, які будуть повертатися назад від об'єкта, визначати його швидкість і місце у просторі. Це сталося за 17 років до появи радара.

І це тільки була увертюра до подальшого розвитку бездротової системи.

Сьогодні можемо сказати, що винаходи Н. Тесли стали основою для розвитку систем 3g, 4g, Bluetooth, CDMA, GSM, Infrared, Microwave, Wi-Fi,

WiMAX, які сьогодні відомі всім. Усе почалося, коли Тесла зробив свій човен і керував ним з допомогою радіохвиль. Важливо додати, що вже наступний човен був підводним, а отже, прототипом сучасних підводних кораблів.

Тесла довів наявність **інтерференційних хвиль**, в існування яких сам спочатку не вірив. Це означало, що наша планета, незважаючи на свої габарити, поводить себе як один провідник обмежених пропорцій. Тесла почав думати над переданням енергії та сигналів на будь-яке місце на землі у безмежній кількості і без жодних втрат.

Досліди Тесли пов'язували з проблемою Гунгуського метеорита та «експериментом Філадельфія». Припускають, що так званий Гунгуський метеорит насправді не був метеоритом, а трагедію спричинив черговий експеримент Тесли.

Стверджують, що ФБР вилучило всі папери Тесли, які залишилися після його смерті, різноманітні документи та моделі його винаходів.

Проте Тесла ще живе у своїх винаходах, які неможливо переоцінити. Вони стали частиною нашого життя і цивілізації:

- одиниця вимірювання магнітної індукції в системі СІ названа на честь дослідника – Тесла;
- портрет Тесли зображений на банкноті у 100 сербських динарів;
- на честь винахідника названі кратер на Місяці та астероїд 2244 Тесла;
- у Белграді 1952 р. був відкритий Музей Ніколи Тесли, де зберігаються особисті речі винахідника;
- іменем винахідника названо компанію, яка випускає суперкари, облаштовані електричним двигуном – Tesla Motors;
- белградський аеропорт також названо на честь Тесли.

Тіло Ніколи Тесли було спалено. Його останки зберігаються в урні, яка є ідеально круглою і знаходиться в Белграді в музеї Ніколи Тесли.

Сьогодні ім'я Ніколи Тесли вимовляють з великою гордістю і повагою. Про нього написано книги, розказано історії, ймовірні і не дуже. Тільки одне залишається фактом: без Тесли ми б не могли жити так, як живемо сьогодні, не мали б того комфорту, який забезпечують нам струм і його винаходи. Наш обов'язок – не дозволити, щоб ім'я Ніколи Тесли забули.

Література

1. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.znanje.org>.
2. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://www.b92.net/tesla/zivot.php?nav_id=202334.
3. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://sr.wikipedia.org>.
4. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.neuronet.pitt.edu/~bogdan/tesla/bio.htm>.
5. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sanu.ac.rs>.

УДК 37.017.92

МОНАДНІ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ЯК ЗАКЛИКИ ДУХОВНОСТІ СЬОГОДЕННЯ

Ляхович А.

*Наук. керівник – Гдакович М.С., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Сьогодні змінюється оцінка місця людини в сучасному глобалізованому світі. На авансцену історії виходить монадна особистість. «Споконвічним є прагнення людини до Світла. Кожен виявляє це прагнення по-різному: проповіддю, молитвою, пензлем, пером, музикою, словом, творчістю. І чим більше таких проявів творчої реалізації на Землі, тим багатогранніше виблискує всесвіт сонячним промінням людських душ...», – саме ці слова відомого мікробіолога А. Коха, на нашу думку, якнайточніше розкривають суть феномену культуротворчої, монадної обистості.

Загальновизнаною є думка, що особистість не дається від природи *apriori*, вона твориться, будується в боротьбі, насамперед, з собою, у повсякденному подоланні себе, в процесі свідомого вибору власного «Я», свого внутрішнього світу, долаючи хаос інстинктів через систему моральних зусиль і заборон. У монадної особистості живе потреба постійного внутрішнього оновлення почуттів, емоцій, переживань, розширення світогляду, формування кроскультурної свідомості. Принцип монадності виявляється справжньою заявкою на духовність майбутніх часів. Він став необхідним доповненням до колективного способу вирішення справ, корегує кооперативність інтересами особистості. З погляду теорії рішень, критерій колективності у розв'язанні проблем призводить до диктату більшості. Проте ще Платон запитував: як бути тоді, коли в меншості залишається мудрець? Адже рішення за критерієм більшості є посередніми між інтелектуалами та дурнями, вони мають лише ту перевагу, що легше втілюються в життя, але таке рішення асоціюється з анонімною безвідповідальністю: «Я дію, як усі». Рішення більшості не чутливі до унікальних естетичних, моральних та навіть алярмічних (тобто небезпечних) ситуацій.

Отже, окрім колективності (чи плеядності) в соціальному житті (а тим більше у сфері духовності) потрібною виявляється монадність, тобто чесноти особистості, її здатність репрезентувати цілий світ у межах індивідуальності, і не просто репрезентувати, а давати зразки вчинків, інтелекту та совісті. Це важливо, тому що в наші часи ідеї та проекти повинні бути здатними втілюватися у життя особистості. Саме така вимога і стала вузловим пунктом переходу у формуванні духовності ХХІ ст. від гуманізму як ідеології людини, що

увявила себе Богом, до персоналізму як утвердження самоцінності особистості людини, а не абстрактних ідей. Необхідно наголосити, що монадність персони в науковому розумінні не є альтернативою соціуму як такого. Принцип монадності є зверненням до переломлення соціуму у внутрішню соціальність так званих трансперсональних переживань. Монадна особистість, за визначенням видатного філософа сучасності С. Кримського, це тип особистості, «яка здатна репрезентувати світове ціле як ціннісно-смысловий універсум людства, його культуру і соціоетичні звершення» [2, с. 64].

В історії української культури є саме такі особистості, які стали знаковими для українців і репрезентують українську культуру у кращих світових здобутках. Зупинимось на трьох митцях, які цілком (і своєю творчістю, і своїм життям) відповідають поняттю монадної особистості.

Яскравою зіркою у незвіданій висоті світить нам геній Тараса Шевченка, талант, у геніальності якого переконані всі. Досліджуючи феномен постаті великого Кобзаря, нас зацікавила його світова значимість. У чому ж феноменальність постаті Кобзаря? У його геніальності. А в чому ж геніальність? Простою відповіддю тут не обійтися. Не одне покоління розв'язуватиме це питання. Та з упевненістю можна констатувати одне – Т. Шевченко і є взірцем монадної особистості у культурологічному вимірі як соціально неординарна, глибоко перспективна та феноменальна особистість. Важко не погодитись із словами Остапа Вишні про Т. Шевченка: «Досить було однієї людини – щоб врятувати цілу націю, весь народ!». Влучним є вислів дисидента С. Хмари: «Тарас не був ані політичним діячем у прямому розумінні, ані істориком, але він був мислителем-оракулом, який напрочуд блискуче і об'єктивно оцінював весь історичний поступ людства, не кажучи вже про історію українську...» [4].

Іншою монадою особистістю є поет і дисидент Василь Стус. У той час, як на Заході поета висували на здобуття Нобелівської премії з літератури, В. Стус місяцями сидів в одиночній камері, без права зустрітись з родиною. Жорстокі умови радянських тюрем і таборів не викорінили з його серця любові до України, її культури. У «Листах до сина» він писав: «Так сталося, що, в силу дуже багатьох причин українська культура на цілі століття затрималася у своєму розвитку. Коли деякі народи вже творять щось зовсім інше, ми все ще намагаємось відтворити й пізнати своє національне тіло, ким ми є, ким би ми мали сьогодні бути. Цьому було немало причин, але сьогодні це вже не має жодного значення. Отже, доти, доки ми не подолаємо цю культурну прірву, доки ми не навчимося бути собою, ситуація на краще не зміниться ні в психології, ні в етиці, ні в культурі, ні в політиці з економікою» [5]. «Листи до сина», на нашу думку, це пропозиція до змін кожного в самому собі. Бо ні Україна, ні світ ніколи не змінюються самі по собі, змінюємось ми з вами. В. Стус був переконаний, що, якщо добре тренувати себе, якщо добре гартувати свій дух, то жодна прірва не є нездоланною.

Говорячи про монадні особистості, не можна оминати постать Ліни Костенко – феноменальної жінки, вольової і стриманої, наставниці поколінь. Вона ненастанно творила й піднеслася до висот такого духовного подвижництва, що її культуротворчий феномен у сучасній українській літературі залишається неперевершеним. У лекції «Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала», прочитаній понад десять років тому, але, здається, і досі не до кінця оціненій, геніальна Л. Костенко наголошувала на викривленості образу українців у світі (і, що найстрашніше, – в самій Україні), котра спотворює наше минуле, не дозволяє зорієнтуватися в сьогоденні й фактично позбавляє суверенного майбутнього. Письменниця наголошувала на потребі незабарного створення та налагодження такого дзеркала, яке б відображало й поширювало про українців правду, давало б змогу осягнути нашу внутрішню сутність, а не тиражувало карикатурні, подекуди цілком облудні нашарування міфів. Основним змістом таких «зображень», що їх в ідеалі мало б транслювати те дзеркало, є, на думку поетеси, культура – повносила українська культура, котра раніше, внаслідок грубих препаративних, хибних тлумачень та витискань на маргінес, майже не існувала у свідомості іноземців. Культура, у світлі якої закономірно преобразилася би й історія, і політика, й інші аспекти українського буття [1].

У підсумку виокремимо думки з цього приводу М. Лабач, котра у статті «До питання про монадну особистість і її трансперсональні основи за Сергієм Кримським» [3] вказала кілька рис монадної особистості. По-перше, нова монадна особистість для того, аби могли презентувати свою націю, має бути національно свідомою. По-друге, монадна особистість мусить твердо знати і усвідомлювати висновки, що народ – це мова, а мова є засобом розуміння самого себе. На нашу думку, найголовніший висновок дослідниці про те, що монадною особистістю може стати й бути кожен, зберігаючи при цьому свою індивідуальність, якщо він є активним, цілеспрямованим, справжнім Громадянином нашої держави.

Література

1. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. – К. : «Аконіт», 2003. – С. 21–31.
2. Крымский С. Философия как путь человечности и надежды. – К. : Курс, 2000. – 308 с.
3. Лабач М. До питання про монадну особистість і її трансперсональні основи за Сергієм Кримським // Збірник статей п'ятої Всеукраїнської наукової конференції «Гуманітарні аспекти формування особистості». – Львів, 2011. – С. 33–39.
4. «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...» (матеріали до навчально-виховних занять). – Івано-Франківськ, 2013.
5. Електронний ресурс : umka.com/.../olexander-bystrushkin-vasyl-stus-lysty-do-syna-digi-pack-letters-to-son.html.
6. Електронний ресурс : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/09/100902_stus_rl.shtml
7. Електронний ресурс : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panoramadnya/gumanitarna-aura-naciyi-ta-vidnovlennya-golovnego-dzerkala>.

УДК 614

**ІЛАРІОН ЕЛІЯСЕВИЧ – УКРАЇНСЬКИЙ ВОГНЕБОРЕЦЬ: ІСТОРІЯ
ВІДВАГИ І САМОПОЖЕРТВИ****Молдавчук Т.**

*Наук. керівник – Мартин О.М., канд. екон. наук,
доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Пожежництву як виду професійної діяльності, пов'язаної із захистом надбань людської праці від стихії вогню, вітчизняна історіографія приділяла мало уваги. Пожежі, як і війни, були гальмом економічного поступу держави як у цілому, так і окремих міст та сіл. Пожежники гідні того, щоб мати свою історію – історію відваги і самопожертви багатьох відомих і невідомих вогнеборців [1].

До когорти таких відважних вогнеборців належить заступник начальника пожежної охорони Львова Іларіон Еліясевич (1848–1910).

Народився І. Еліясевич у с. Сновичі (тепер Золочівського р-ну Львівської обл.). Багато років життя віддав він вогнеборству, його вважали одним з найдосвідченіших фахівців. На нього покладалася відповідальність за підготовку львівських пожежників, І. Еліясевич був членом кваліфікаційної комісії.

У послужному списку І. Еліясевича вказано, що він з успіхом закінчив два класи гімназії та офіцерську школу при 80-му полку піхоти, був інструктором з гімнастики для офіцерів. Дослужився до звання сержанта. Вільно читав і писав польською, українською та німецькою мовами. Командування вважало його вишколеним, енергійним і здібним пожежником [2], (додаток №1).

3 жовтня 1909 р. депутати міської Ради, що були присутні на показі майстерності львівських пожежників, якими керував Г. Еліясевич, відзначили їх добру підготовку. За примхою долі, уже наступного дня це довелося підтвердити на практиці.

На початку століття на околиці міста Львова (Янівська рогатка) існувала фабрика черепиці, що колись належала українському підприємцю Івану Левинському (1851–1919). О 16 год. на фабриці стався вибух цистерни з нафтою. Вогонь миттєво охопив покрівлю будинку і перекинувся на інші приміщення. Незважаючи на швидку реакцію міських пожежників та особового складу 95-го полку піхоти, вогонь не вдалося загасити. Тільки опівночі пожежу вгамували. Весь цей час Г. Еліясевич перебував на передових позиціях, не раз потрапляв під струмені води, а розпалене тіло не відчувало холодного осіннього повітря і, як наслідок – тяжка застуда, що дала ускладнення і призвела до смерті 26 січня 1910 р. І. Еліясевич Похований на Личаківському цвинтарі у Львові. Могила його увінчана викарбуваним з каменю погруддям бородатого чоловіка у службовому мундирі з низкою нагород, перед яким у глибокій журбі схилився юнак з букетом квітів. Напис слов'янською в'яззю:

«Иларіонъ Елыясевичъ 15.VII 1848–27.I 1910».

Автором та виконавцем пам'ятника є відомий український скульптор та різьбяр Г. М. Кузневич (1871–1948), що народився в с. Старе Брусно (тепер Підкарпатське воєводство, Польща, село спалене дощенту під час операції «Вісла»). Навчався у Львові в Художньо-промисловій школі (1896), вдосконалював майстерність у скульптора Ю. Марковського (1892–1896). Навчався у Королівській академії мистецтв у Римі, у майстернях Е. Феррарі та Т. Ригера (1899–1900).

Повернувшись до Львова, І. Кузневич одержав після смерті Ю. Марковського його майстерню, в якій плідно працював, створивши низку високомистецьких пам'ятників, серед яких вирізняється пам'ятник І. Еліясевичу. За композиційним вирішенням він не має аналогій на кладовищі, бо знаменує собою прихід в українську пластику стилю сецесії. І лише довголітнє цькування цього напрямку стало на заваді тому, що скульптура Г. Кузневича дотепер не посідає належного місця в історії українського мистецтва.

Пам'ятник створений у вигляді стрімкої піраміди, увінчаної портретом літнього бородатого чоловіка з погідним виразом обличчя. Згідно з традицією, в античному світі при дорогах героям встановлювали монументи, дуже схожі на пам'ятник Г. Еліясевичу. Пластичне вирішення пам'ятника узагальненими формами з контрастним акцентуванням окремих деталей дає можливість зарахувати цей твір до новаторських не лише в українській меморіальній пластиці, а й загалом на Личаківському цвинтарі [3].

Зауважимо, що в поточному 2013 р. Польща виділила 470 тис. злотих на реставрацію надгробків, у тому числі й надгробка І. Еліясевича, на Личаківському цвинтарі м. Львова [4].

Пам'ять про І. Еліясевича, українського громадянина й патріота, фахівця пожежної справи початку двадцятого століття, та вшанування його подвигу – це обов'язок кожного з нас.

Література

1. Попович С. Пожежна охорона Львівщини 1772–1939 / С. Попович. – Львів, Світ, 1999. – С. 3.
2. ДАЛО. – Ф. 2642. – Т. 2. – С. 132.
3. Криса Л. Личаківський некрополь. Путівник / Л. Криса, Л. Фіголь // Львів, 2005. – С. 42–43.
4. Польща виділила 470 тис. злотих на реставрацію надгробків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.meta.ua/metka>.

Додатки

№ 1. Послужний лист Іларіона Еліясевича.

№ 2. Головний корпус служби пожежної охорони Львівської обл., споруджений у 1901 р.

№ 3. Скульптурне зображення Св. Флоріана – покровителя пожежників, встановленого на Головному корпусі пожежної охорони. Автор і виконавець український скульптор Петро Войтович.

№ 4. Пожежна каска, призначена для урочистих подій та при виконанні менш небезпечної служби.

№ 5. Кокарда 1868 р. з головного убору пожежників (у центрі відсутня втрачена накладка у вигляді лева).

№ 6. Пожежна відзнака з однострою пожежника.

№ 7. Пам'ятна відзнака пожежникам та ветеранам пожежної служби за мужність при гасінні пожежі.

№ 1

№ 2

№ 3

№ 4

Додаток № 5

Додаток № 6

Додаток № 7

УДК 316.613.5+001

ІВАН БОБЕРСЬКИЙ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Шейник А.

Наук. керівник – Ковальчук А. М.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

І. Боберський, педагог та громадський діяч, народився 14 серпня 1873 р. у селі Доброгостів на Дрогобиччині у сім'ї священика. Навчався він розпочав у Самбірській гімназії. Після її закінчення подався до Львова, де вступив на філологічний факультет Львівського університету. Після закінчення цього навчального закладу молодий галичанин вирушає на навчання до Австрії, у місто Грац. Там стає членом товариства “Русь”, захоплюється фізичною культурою. Це захоплення стало настільки сильним, тож наш крайнин пройшов однорічний курс руханки (фізкультури) у Відні та успішно склав з нього іспит, отримавши право бути вчителем фізкультури середніх шкіл. Набравшись потрібного досвіду, Іван Боберський здійснює подорож Західною Європою, він побував у Франції, Швеції, Чехії, Німеччині. Він вирішує розпочати справу з популяризації фізкультури та спорту потрібно розпочати і на рідній землі. [2, 3].

1901 р. Іван Боберський повертається до Львова і починає реалізувати свої думки. Викладаючи німецьку мову та класичну філологію в Першій академічній гімназії Львова, він одночасно стає вчителем фізичної культури. Фаховий вчитель руханки, І. Боберський викладає руханку і в гімназії сестер-василіянок [2].

Іван Боберський був наполегливою людиною, і вже у червні 1901 року за його підтримки було створено гурток для підготовки гімназійної молоді до публічних гімнастичних виступів [1, 2].

Іван Боберський проводив наполегливу діяльність задля розвитку фізичної культури. Він об'їхав усю Галичину, читаючи реферати про значення фізкультури для здоров'я людини і для формування стійкого духу нації. Професор І. Боберський популяризував руханку і спорт, видаючи численні спортивні журнали [1, 2].

Не можна не згадати про вагомий внесок І. Боберського у розвиток спортивної організації “Сокіл”. Під його керівництвом “Сокіл” придбав багато нерухомого майна, проводив масові руханкові вечори у Стрию, Тернополі, Раві-Руській, створив численні спортивні клуби у містах Галичини: у Тернополі – “Поділля”, у Станіславові – “Буй-Тур”, у Стрию – “Скала” [1, 2].

Перелік окремих подій того часу, до проведення яких Іван Боберський мав безпосередній стосунок:

1903 р., осінь – створено футбольні команди «Слава», «Україна»;

1904 р., травень – організовано спортивний осередок «Український спортивний кружок»;

1906 р. – з’явився спортивний осередок «УСК1906»;

1906 р. – фінансова підтримка купівлі приміщення для централі «Сокіл» (вул. Руська, 20);

1908 р., осінь – початок видання часопису «Сокільські вісті» [2, 3].

Підсумковим результатом активної організаторської роботи І. Боберського стало його обрання в серпні 1908 р. головою Старшини (Ради) гімнастичного товариства «Сокіл» та центрального осередку «Сокіл-Батько» у Львові [2].

У подальші роки І. Боберський бере активну участь у роботі бойової управи Легіону УСС.

У листопаді 1919 р. військові обставини змусили уряд ЗУНР емігрувати з Кам’янець-Подільського в Австрію. Виїхав і І. Боберський. 1920 р., включений у склад дипломатичної місії ЗУНР, педагог вирушив у США, де протягом двох років проводив інформаційну роботу серед 500-тисячної громади українських переселенців, збирав кошти на утримання уряду, а також на допомогу українським спортсменам [1, 3]. У 1922–1932 рр. І. Боберський оселився в канадському місті Вінніпег, де очолив представництво ЗУНР та український Червоний Хрест. 1932 р. – переїхав до словенського містечка Тиржич, звідкіля родом була його дружина Йосифина Поллак. Іван Боберський помер 17.08.1947 р. [1].

«Фізичну культуру – на службу нації» – одне з гасел Івана Боберського, який прагнув виховати здорову і сильну націю, націю, яка повинна була посісти рівне місце серед інших європейських народів. На жаль, ім’я цієї людини мало відоме широкому загалові вчителів фізичної культури, людям, які організують спортивні змагання, та й взагалі тим, хто займається спортом. Та все ж хочеться сподіватися, що доробок піонераукраїнського тіло виховання буде-таки належним чином оцінено й пошановано.

Література

1. <http://maydan.drohobych.net/?p=5042>.
2. Приступа Е. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури : Автореферат дис. ... доктора пед. наук. – К., 1996.
3. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посібник : У 2 кн. / За ред. О.В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1.

УДК 82-193

ОБРАЗ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Шпуляр М.

*Наук. керівник – Лабач М.М., канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Багато жінок в українській літературі постають перед нами як героїні, патріотки, готові віддати своє життя заради майбутнього своєї Держави. Такою була Олена Теліга. Віддана своїй Батьківщині, вона свідомо пішла на смерть заради неї. «Поетка вогняних меж», Олена Теліга, була оригінальна у своїх творах, яскраво відобразила свій час і українську жінку в ньому. Про неї можна чимало писати, говорити, адже її ім'я досить відоме, але треба підкреслити, що кожен сприймає її поезію по-своєму, бо й кожна окрема людина – це індивідуальність, а отже, «відкриття» цієї поетеси в кожного своє. Крім того, актуальність цієї теми, на нашу думку, вічна, бо й вічна тема жінки, ідеал якої в різні часи бачимо по-різному. Якщо ж урахувати, що в наш час часто про жінку і говорять не дуже поважно, і сама жінка не завжди вимагає до себе поваги, то приклад Олени Теліги як особистості, а також той жіночий ідеал, який вона представляє своєю поезією, більш ніж показовий і необхідний для нас.

Тільки знаючи і вивчаючи життєвих шлях такої поетеси, як Олена Теліга, можна побачити і зрозуміти, якою була доля тогочасних поетів – людей, що просто хотіли жити і творити, писати і розповідати про те, що дійсно варте уваги.

Писати Олена Теліга почала ще в дитинстві, не знаючи, що згодом її твори стануть взірцем. Її поезії надзвичайно цікаві та різноманітні. Образ жінки в її поезіях відповідає українському національному ідеалові, відповідно до якого українка завжди була соратницею і помічницею свого чоловіка. Сама ж поетеса вважала, що жінка має бути мужньою, але водночас ніжною, красивою. У поезії «Мужчинам» звучить мотив відданості жінки своєму чоловікові, який іде в бій за Батьківщину. Відправляючи коханих в дорогу, наша жінка віддає все:

«Все, що дає життя іскристе і багате, мов медоносний сік, збираємо для вас...» [3, с. 609].

Лірична героїня цієї поезії жертвна й мужня, любляча, її душа = подібна до криниці, що з неї п'є спраглий борець за волю. Вона ладна віддати всю себе до останку, «напоївши радістю життя» чоловіка, і його слідами піти навіть на смерть.

На нашу думку, саме такою повинна бути жінка: у ній мають поєднуватися найкращі людські риси. Ідеал, до якого хотіла наблизитись й сама Олена Теліга – це жінка, яка буде союзником своєму чоловікові у боротьбі за свободу, жінка, яка не хоче бути ні рабинею, ні амазонкою, а просто хоче бути Жінкою.

Лірична героїня поезії «Вечірня пісня» готова зробити все для того, щоб він відчував її підтримку та любов, яка не згасне ніколи:

«А я поцілунком теплим, м'яким, як дитячий сміх, Згашу полум'яне пекло в очах і думках твоїх» [3, с. 610].

Саме через такий образ лірична героїня розкриває стан своєї душі. «Каміння жорстоких днів», що його зложить на коліна своєї дружини чоловік, не повинно його обтяжувати і гнітити, бо його боротьба і без того тяжка. Образ сивини – «срібло полину» – дуже хвилююче передає втому, вагу літ, що несе на своїх плечах чоловік. Віддана і любляча жінка не плакатиме перед походом, вона не засмутить свого лицаря сльозами, а навпаки:

«Не візьмеш плачу з собою – я плакати буду пізніш!

Тобі ж подарую зброю: цілунок гострий, як ніж» [3, с. 610–611].

Видатний український критик Дмитро Донцов особливо підкреслював, що в поезії Олени Теліги новим сяйвом засвітилися такі вічні поняття, як «віра» і «любов»: «Які це замацані пальцями недовірків та егоїстів поняття! Які витерті від ужитку бездушними сентименталами і фарисеями! У поетки ці слова заблиснули їх свіжими, пишноцвітними барвами, первісним вогнем» [1, с. 602].

Отже, Олена Теліга у своїй поезії подає образ-зразок української жінки, яка хоче бути щасливою, але готова поступитися своїм щастям заради загального добра.

Література

1. Донцов Д. Поетка вогняних меж // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 3 кн. – К. : Рось, 1994. – Кн. 2. – 718 с.

2. Українки в історії / за заг. Ред.. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2004. – С. 196–202.

3. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 3 кн. – К. : Рось, 1994. – Кн. 2. – 718 с.

УДК 808

О.С. ВЕНТЦЕЛЬ – І. ГРЕКОВА, НЕПОДІЛЬНІ ГРАНІ ВИДАТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Щурко О.

*Наук. керівник – Меньшикова О.В., канд. фіз.-мат. наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Я не хочу писати некролог – такі зірки не падають, такі люди не вмирають назовсім. Тим, кому дісталось їх сяйво в минулому, воно буде сяяти і в майбутньому. Це відчуття люди називають дороговказною зіркою. Воно залишається в душі як внутрішній компас.

С. Іцкович

Олена Сергіївна Вентцель – поет у математиці і математик у поезії, точніше – у прозі, але проза її поетична. Кожне слово в її оповіданнях, романах – вивірене і поставлене на місце з математичною точністю, як x та y у формулу, від чого і звучить її проза, як ідеально налаштований музичний інструмент. «Ігрек» – її літературний псевдонім (І. Грекова) [1].

Олена Сергіївна Вентцель народилася 8 березня 1907 р. у місті Ревель, колишня Російська імперія, а нині Таллін, Естонія. Математик, доктор технічних наук, професор – з одного боку, а з іншого – прозаїк, сценарист, член Союзу письменників СРСР і – як підсумок – талановитий педагог, автор підручників, які є класикою математичної науки. Кожна грань цієї видатної особистості варта окремого дослідження. О. С. Вентцель прожила 95 років. Її життя охопило все існування радянської влади і закінчилося на початку ХХІ ст. Вона народилася в учительській родині. Батько, Сергій Федорович Долганцев, викладав математику, мати – словесність. Таке гармонійне літературно-математичне виховання маленької Олени принесло плоди. Сергій Федорович вважав, що вища математика простіша, ніж елементарна, і займався нею з дочкою, коли тій було 7–8 років, у результаті математика «знайшла» Олену Сергіївну. В Олени були не тільки математичні здібності. «У нашій сім'ї традиційним був і інтерес до літератури, всі ми щось писали. Так і склалося моє подальше життя – між математикою і літературою» – згадує вона [2].

1923 р., у шістьнадцять років, Олена Сергіївна зробила вибір на користь математики та вступила до Ленінградського (тоді ще Петроградського) університету на фізико-математичний факультет. На той час в університеті викладали такі метри математичної науки, як Б. М. Делоне, І. М.

Виноградов, А. М. Журавський, Г. М. Фіхтенгольц. Підручник у трьох томах «Курс диференціального та інтегрального числення» Г.М. Фіхтенгольца, що перевидають і дотепер, є базовим підручником з математичного аналізу сучасних студентів-математиків. На факультеті викладала також Н. М. Гернет, учениця Д. Гільберта, друга в Росії (після С. В. Ковалевської) жінка-математик з науковим ступенем доктора. Отже, математичні фундаментальні знання, закладені батьком, поповнили й удосконалили її талановиті педагоги-науковці.

У 1935–1969 Олена Сергіївна здійснювала педагогічну та наукову діяльність у Військово-повітряній інженерній академії ім. М.Є. Жуковського. Там вона познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком – видатним ученим Д. О. Вентцелем, начальником кафедри балістики, професором, доктором технічних наук, генерал-майором авіації. О.С.Вентцель входила до групи військових фахівців, робота вимагала багатомісячних виїздів на полігони і кропінки, а часом і небезпечних експериментів. Олена Сергіївна особисто брала участь у таких випробуваннях. Єдина жінка серед чоловіків-офіцерів, яка не губилася в найскладніших ситуаціях, вона все життя жила під тиском однієї думки: «Не бути гіршою за чоловіків! Не відстати від них, чого б це не коштувало!». Ця ідея не завадила Олені Сергіївні завжди залишатися жіночною й елегантною, створити сім'ю та народити трьох дітей, але все це було наче акомпанементом до справжнього, за її словами, життя.

У математиці Олена Сергіївна обрала для себе розділ вельми поетичний – теорію ймовірностей. Серед безлічі її наукових праць підручник з теорії ймовірностей був і досі є класикою математичної літератури для інженерів і студентів. Після декількох внутрішніх видань 1958 р. «Теория ймовірностей» О.С. Вентцель була видана «Физматгиз» і стала доступна широкому колу читачів. З того часу регулярно виходять перевидання цього зразкового підручника. Книгу переклали німецькою, польською, французькою, іспанською та англійською мовами. «Думаю, популярність моїх підручників і монографій пов'язана з тим, що вони написані, так би мовити, "пером романіста"», розмірковувала О.С. Вентцель.

Як письменниця Олена Сергіївна заявила про себе лише в 55-літньому віці, чітко розмежовуючи ці дві свої іпостасі – письменниці й ученої (причому, викладача військової академії). Усі її художні твори були опубліковані під літературним псевдонімом І. Грекова.

І. Грекова пише душевно і психологічно глибоко; мова її творів легка і вивірена, вона вміє виділити типові і в деталях, і в самих персонажах. Її образи живі і реальні, герої багатогранні й неоднозначні. Вона пише про те, в чому досконало розбирається, адже бездоганне відчуття фальшу у слові, як і у вирішенні задачі – фірмова риса цієї людини. Сюжети її романів списані з особистого життя, подані через призму зрілої мудрості.

Роман «Кафедра», написаний 1978 р. та згодом екранізований, не втратив актуальності й для сьогоднішніх реалій університетського життя. Проблеми підготовки кваліфікованих спеціалістів, педагогічні проблеми, які знайшли відображення на сторінках роману, цілком притаманні сучасній вищій школі: “Спілкування викладача зі студентом має бути індивідуальним, а не знеособленим. Ніщо так не формує особистість учня, як повноцінні, не стиснуті в часі бесіди з наставником” [3]. Людяність і вимогливість, професіоналізм та почуття гумору – те, що відрізняє талановитого педагога від посереднього. Цими якостями повною мірою володіла Олена Сергіївна.

Саме гармонійне поєднання літератури і точних наук, живого слова та ясності думки робить твори О.С. Вентцель – І. Грекової особливими. І в оповіданнях І. Грекової, і в наукових працях О.С. Вентцель неocenенну роль відіграє літературне слово, мовне багатство, яким Олена Сергіївна володіла з бездоганим тактом і почуттям міри. Письменник та науковець, педагог та дослідник – це неподільні грані однієї видатної жінки. Кожна грань доповнює та відтіняє іншу, один талант допомагав іншому розкритися, математичне та художнє відображення світу, різні проєкції життя.

Життя Олени Сергіївни тривало 95 років і 25 днів. Вона померла 15 квітня 2002 р., але світло її зірки ще сяятиме для шанувальників точних наук та літературного слова.

Література

1. С. Ицкович. Памяти Елены Сергеевны Вентцель (биографический очерк) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.peoples.ru/science/mathematics/venttsel/>.
2. Е.С. Вентцель – И. Грекова. К столетию со дня рождения : сборник./ Сост. Р.П. Вентцель, Г.Л. Эпштейн. – М. : Изд. дом «Юность», 2007. – 240 с.
3. И. Грекова. Кафедра / Ирина Грекова – М. : Книга по Требованию, 2011. – 182 с.

РОЗМАЇТТЯ Й ЕСТЕТИКА КУЛЬТУРНИХ ФЕНОМЕНІВ

УДК 17.023.32

РОЛЬ ЖІНКИ ЯК ДЗЕРКАЛО ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Боярчук Ю.

*Наук. керівник – Шевчук Н.В., канд. філол. наук,
зав.кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін,
Львівська філія Європейського університету (м. Львів)*

За останні десятиліття відбулись значні економічні, політичні та соціальні зміни, що продовжують загострювати конфлікт між чоловічими та жіночими соціальними ролями. Місце та роль жінки в суспільстві – одне з одвічних питань. Історично склалося, що жінки мають значно менше можливостей, ніж чоловіки, для вияву своїх здібностей. Причиною цього є ставлення соціуму до жінок. Жінка може реалізуватись як особистість лише у материнстві та сімейному житті, а що стосується професійного росту та громадсько-політичної діяльності – це явища вторинні. На сьогодні жінки все активніше беруть участь у суспільному житті та намагаються реалізувати себе не тільки як матерів або дружин, а й як активних представниць суспільної думки та кваліфікованих професіоналів. Особливої актуальності ці проблеми набувають у трансформаційний період, коли громадянське суспільство лише формується.

Майже в усі історичні періоди соціальний статус української жінки був високим. Не посідаючи високих державних посад, українка вмiла впливати на державну політику, економіку, господарський розвиток країни, народжувала й виховувала міцних здоров'ям і духом громадян, була берегинею роду, а в разі потреби – й захисницею рідної землі.

В історії розвитку суспільства жінки в різні періоди відігравали принципово різні ролі та посідали різні місця. На початковому етапі (при матріархаті) жінка посідала місце керівника роду й виконувала провідну роль. Згадаймо поширення культу жінки-прародительки та різних жіночих божеств трипільської культури. Дещо згодом, у період патріархату, роль жінки значно зменшується, а чоловік поступово займає домінуючу роль у господарстві, суспільстві, сім'ї. Є багато прикладів, коли жінка ставала відігравала консолідувальну роль у суспільстві, об'єднувала непеєднані супеєрчності, ставала справжнім лiдером та досягала успiхiв у обранiй справi. В iсторiї України княгиня Ольга постає як мудра правителька, особистість високого дипломатичного хисту, реформаторка внутрішнього життя своєї держави в різних площинах: економічній, культурній, ідеологічній. Щодо княгині Анни Ярославни – вона була освіченою, навчалась у приватних учителів й опанувала грамоту, історію, математику, іноземні мови, правила тогочасного європейського етикету. Історії відомі імена

українських письменниць Лесі Українки та Ліни Костенко, славетних педагогів Софії Русової та Христини Алчевської, мисткинь Катерини Білокур та Марії Примаченко, Соломії Крушельницької та Марії Заньковецької, а також багатьох інших видатних жінок.

У сучасному суспільстві помітні позитивні перетворення, пов'язані зі зміною соціальної ролі жінок, з підвищенням їх статусу в світовому співтоваристві. Соціальні запити щодо використання духовного та економічного потенціалу жінок на сучасному етапі розвитку нашої держави постійно зростають, адже вони не тільки мають рівні з чоловіками права у здобутті середньої та вищої освіти, навчанні в аспірантурі та докторантурі, а й успішно реалізують їх. Це підтверджують статистичні дані, які свідчать, що кількість жінок в Україні, що отримали середню і вищу освіту в порівнянні з чоловіками значно більша. Водночас кількість безробітних жінок переважає кількість чоловіків, які тимчасово не працюють. Таку ситуацію можна пояснити стереотипами, які склалися в суспільстві: жінка – матір, хатня господиня, а у громадському житті вона відіграє переважно другорядні ролі, чоловік – здобувач матеріальних благ, керівник, політик тощо. У формуванні гендерних стереотипів та гендерних стандартів важливу роль відіграють ЗМІ. По суті ЗМІ формують гендерну культуру в суспільстві, часто саме телеекран чи інтернет стає джерелом уявлень про навколишній світ та правила, які в ньому існують. За даними експертів, 80% людей, що проживають в українських регіонах, отримують інформацію про загальнонаціональні події або з місцевої преси, або з новин загальнонаціональних телеканалів. Коли брати до уваги навіть кількісний показник – тобто кількість появи жінок та чоловіків, наприклад, у вечірніх блоках інформаційних випусків чотирьох загальнонаціональних каналів – УТ-1, «1+1», Інтер, ICTV, то картина, за даними дослідження, проведеного Програмою розвитку ООН, має такий вигляд: у випуски теленовин жінки потрапляють у 7,5 разів менше, ніж чоловіки. При цьому новини державного телеканалу УТ-1 майже на 94% представлені іменами чоловіків, а кількість згадувань жінок в інформаційних програмах цього телеканалу натомість становить близько 6%, тобто жінок згадують у 15,5 разів рідше, ніж чоловіків.

Досвід останніх десятиліть засвідчує, що формування громадянського суспільства багато в чому залежать від того, наскільки активно до цих процесів долучиться українське жіноцтво. Завдання забезпечити гендерну рівноправність гостро ставлять на міжнародному рівні. Проте до реального гендерного балансу в Україні ще далеко. Так, однією з найскладніших економічних проблем країни є фемінізація бідності. Зростання безробіття, зменшення реальної заробітної платні, скорочення прибутків сім'ї важким тягарем лягають на плечі українських жінок. Жінки стають небажаною робочою силою, оскільки працедавці не хочуть обтяжувати себе більшими, порівняно з чоловіками, витратами на забезпечення соціальних гарантій. У бізнесовій сфері жінок-підприємців небагато, значно менше, ніж чоловіків. Їх доступ до фінансових і матеріальних ресурсів утруднений внаслідок нерівних стартових умов.

Професійне зростання жінки в суспільстві має свої джерела, ознаки і тенденції. Результати соціально-психологічних досліджень показують, що жінки не менш, ніж чоловіки, зацікавлені в просуванні по службі та підвищенні свого освітнього рівня, орієнтовані на престиж, заробітну платню, мають не менше почуття відповідальності. Але відомим є й той факт, що на жіночу кар'єру об'єктивно впливає природна, біологічна роль, яка пов'язана з потребою поєднання професійних та материнських функцій.

Отже, питання умов праці жінок, матеріального рівня, побуту, відпочинку, правового захисту, участі в управлінні, охороні здоров'я, материнства у цивілізованому суспільстві не можуть і не повинні бути турботою лише представниць "прекрасної статі". Адже вони визначають рівень держави, культуру нації, а тому потребують адекватної оцінки, ставлення і ефективного розв'язання. Участь жінок у всіх сферах життя суспільства та держави є гарантією утвердження демократії в Україні та запорукою її європейського цивілізаційного поступу.

Література

1. Українки в історії / За заг. ред. В.Борисенко. – К. : Либідь, 2006. – 328 с.
2. Луговий О. Визначне жіноцтво України. – Торонто : Накладом автора, 1942. – 251 с.

УДК УДК 65:130.2

КАСБА – ВИЗНАЧНА ПАМ'ЯТКА КУЛЬТУРИ М. АЛЖИРА

Сафія Букараун

Наук. керівник – Антонів О.В.,

*ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

Розбудова м. Алжира почалася з узбережжя Середземного моря. Римляни заснували тут свою колонію Ікосіум; пізніше на ці землі прийшли візантійці, араби, іспанці й турки. Біля берега в давні часи визирало з моря кілька клаптиків землі, завдяки яким місто і отримало назву *Ель-Джеза-ір* (острови), яка згодом трансформувалася у назву *Алжир*.

Історія Алжира насичена складними і бурхливими подіями. На початку XVI ст. турецький корсар Хайр аль Дін вирішив заснувати тут столицю Алжир, щоб утримати узбережжя під владою султана. Будівництво цитаделі почалося 1516 р. і тривало кілька століть.

Хоч у місті проживало багато турків, Алжир не був османським. Уряд Туреччини практично не втручався в життя міста. Розвиток торгівлі у місті відобразився на надзвичайному багатстві алжирських будинків.

Касбу побудовано на руїнах стародавнього фінікійського міста Ікосіум. Місто було поділено на дві частини: верхню і нижню. У середні віки Касба була центром середземноморських піратів. До початку XVII ст. в місті перебувало 25 000 рабів. Серед рабів Касби був і капітан іспанського королівського флоту Мігель Сервантес де Сааведра – майбутній автор роману «Дон Кіхот».

На довгі роки Касба набула слави неприступного лігва жорстоких піратів. У XVI ст. її не змогли взяти солдати іспанського короля. Пізніше територію навколо фортеці захопили колоніальні війська, але Касба залишилася недоторканою, зберігши самотню забудову й архітектуру.

Туристи, що приїжджають в Алжир, насамперед прагнуть відвідати старе місто Касба, єдине і неповторне. Касба сповнена темних провулків, це місто-загадка в самому серці Алжира. Звичайні туристи побачать тільки старі стіни, однак місцеві жителі і зацікавлені особи відкриють справжні жилі квартали, які збереглися незмінними з початку XVI ст.

Касба завжди сприймається по-різному, залежно від вашого настрою. Місто може бути тихим і покірним, а може вирувати життям і переливатися у променях сонця. На вулицях чути крики дівчата, ремісники шліфують мідні трубки, збивають скрині або тчуть килими. Просто на вулиці вам запропонують каву – гарячу, як вогонь, і чорну, як ніч.

У Касбі немає зелені, немає площ, а будинки наліплені один на одному, ніби наростаючи над провулками, вони закривають сонячне світло. Вид транспорту в цьому місті дуже незвичайний. Перевізниками людей і будь-якої поклажі тут займаються винятково мешканці міста.

Будинки громадаються на схилах пагорбів. Двері низькі, блакитні або зелені, прикрашені різьбленням. Над ними обов'язково є зображення руки Фатіми, яка захищає від диявола, або підкова. Підкова нагадує древній арабський вислів: «Якщо під дахом цього будинку, ти скажеш необдумані речі, то мул ударом копита роздрібнить тобі щелепу».

Вулиці звиваються, під кутом переходять одна в іншу, перетворюючись у жахливо довгі лабіринти, іноді довжиною 400 сходинок. Прямих напрямків взагалі не існує. Для туристів це суцільний лабіринт, який лякає гостей давністю будівель.

Життя минає практично під самим небом. На плоских дахах, обнесених поручнями, розташувалися відкриті веранди. Задушливими літніми вечорами тут відпочивають, сушать білизну, діти граються, а жінки перегукуються між собою із сусідніх будинків. Потрапити сюди – означає поринувати у дивовижний світ середніх віків.

Цитата, що описує Касбу, дуже красива і реалістична: «У Касбі немає ні єдиного деревця або кущика, ні площ, а будинки не тільки ліпляться один до одного, але і перекидаються над вузькими провулками, закриваючи небо химерними склепіннями. Ширина цих провулків дорівнює півтора–двом метрам, що робить їх схожими на підземні переходи або тісні ущелини, в яких подекуди навіть рук не можна розвести в боки. Вузькі вулички перетинаються тут так химерно, що, повернувши за риг, ризикуєш не згадати, звідки ти щойно вийшов. Якщо впертий ослик зупиниться поперек такої вулиці, то по ній вже нікому не пройти. Часто над вуличкою, замість неба, – кам'яні склепіння. Але варто зробити кілька кроків по сходах вгору, і знову видніється смужка моря в кам'яній рамі провулків. Ще кілька кроків – і море знову пропадає з поля зору, а Касба відводить своїми терасами і сходами все вище і вище розплутувати в'язь своїх провулків і свою живу історію».

Якщо зайти в будь-який типовий будинок Касби, то відразу можна помітити дивовижний комфорт і прохолоду. У центрі кожного будинку – двір 2 на 2 м, з ґратами зверху. Можна навіть зрозуміти, чому алжирцям, попри тісноту у власних будинках, не подобалося переселятися зі своїх будинків у французькі.

У серпні 2008 р. інформаційне агентство Рейтер повідомило про те, що Касба перебуває в занедбаному стані і деяким частинам фортеці загрожує руйнування. Проблема посилюється тим, що цей район перенаселений і вимагає розселення жителів. Кількість осіб, що проживають у Касбі, варіюється від 40 000 до 70 000 людей.

На початку сімдесятих років минулого століття алжирська влада оголосила Касбу історичною пам'яткою і почала масштабну кампанію з відновлення старого міста.

У 1992 р. Касбу включено до списку об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО.

Література

1. La Casbah d'Alger ou l'art de vivre des Algériennes, faride Rahmani, EDIF 2000.
2. La Casbah d'Alger, et le site créa la ville, Mostafa Lacera et Andrés Ravéreau, Sindbad, 2001.
3. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://kuloi.livejournal.com/9117.html>.
4. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.turspeak.ru/algeria>.

УДК 316.77.177

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ У СИСТЕМІ ЛЮДСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ

Валантир М.

*Наук. керівник – Гимер Н. О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Культура усного мовлення фахівця пов'язана з умінням вільно і точно володіти словом, відчувати його значення, граматично правильно будувати фразу, розрізняти стилі, тональності спілкування. Високій культурі усного мовлення сприяють також вимова звуків, із яких складаються слова, дотримання норм наголошування слів і властивих кожній національній мові фразових інтонацій, логічних наголосів.

Вимоги до правильності мови в її усному варіанті – не особиста справа кожного, а суспільна потреба й необхідність. Адже культура мовлення – невід'ємний елемент загальної культури народу.

Професор О. Сербенська виділяє такі особливості усного мовлення:

- для усного мовлення мусить бути реальна життєва ситуація;
- звукове мовлення сприймається на слух як цілісний відтинок мовленнєвого потоку;
- для усного мовлення надзвичайно важлива інтонація;
- усне мовлення впливає на слухача не лише змістом, а й усією манерою виступу;
- для усного мовлення характерна непередбачуваність, спонтанність;
- в усному мовленні користуються багатьма готовими формулами;
- в усному мовленні буває забагато слів, вони повторюються, нерідко є зайвими [3, с. 23–78].

Людське спілкування – це складне явище, в якому переплетені соціальні, психологічні та мовні чинники. Особлива роль у людському спілкуванні належить мові, мовному контакту, необхідному для досягнення комунікації, що реалізується спеціальними мовними засобами, скерованими на зав'язування, підтримування, припинення комунікації. Тобто встановлення і підтримання контакту обов'язково передбачає дотримання певних норм поведінки (мовного етикету). Мовна поведінка людини повинна виявляти її глибоку повагу до інших людей.

Мовленнєвий етикет – це сукупність словесних формул увічливості, прийнятих у відповідному колі людей певного суспільства, певної країни, властивий усім націям і народам. Це значний у кожній мові спектр висловлювань, які охоплюють формули привертання уваги для встановлення мовного контакту.

Відбір етикетних мовних формул у кожній ланці мовленнєвого етикету створює ту чи іншу тональність спілкування. Тональність спілкування – це ступінь дотримання етичних норм взаємодії «комунікантів як показник культурності, інтелігентності співрозмовників». У європейському культурному ареалі виділяють п'ять тональностей спілкування: високу, нейтральну, звичайну, фамільярну (дружню), вульгарну [2, с. 67–148].

Висока тональність уживається на урочистостях, дипломатичних прийомах, брифінгах, **нейтральна** – в офіційних установах, на підприємствах, **звичайна** характерна для спілкування у сфері побуту (магазини, транспорт, поліклініка, заклади культури), **фамільярна** – для спілкування в колі друзів, сім'ї. **Вульгарна** функціонує у сфері неконтрольованих ситуацій.

Українському мовленнєвому етикету властиві лише три рівні тональності: висока, звичайна, дружня.

Основні правила мовленнєвого етикету:

- Пристосуйтеся до комунікативної ситуації, в яку потрапили.
- Вітайтеся і усміхайтеся перші.
- Виявляйте дружнє ставлення до людей.
- Не чекайте, доки вони виявлять до Вас прихильність.
- Дотримуйтеся вимог до культури мовлення, універсальних правил спілкування [3, с. 126–150].

Мова – суспільне явище, найважливіший засіб організації людських стосунків. За її допомогою люди досягають розуміння, обмінюються думками, здобувають знання, передають їх нащадкам, мають змогу налагодити спільну діяльність у всіх галузях людської діяльності. Мова є системою знаків, що мають соціальну природу, яка створилася й закріпилася в процесі історичного розвитку діяльності членів суспільства. Вона виконує такі функції: комунікативну, ідентифікаційну, гносеологічну, мислетвірну, естетичну культуросоцну, експресивну, виховну.

Мовлення – це процес використання мови для спілкування. Мовлення розглядають також як мовну діяльність, оскільки за його допомогою можна, наприклад, забезпечити спілкування, розв'язання мнемонічних або мисленнєвих завдань. Відповідно, мовлення може набувати вигляду мовних дій, що є складовими іншої цілеспрямованої діяльності, зокрема трудової чи навчальної.

Література

1. Єрмоленко С. Я. Довідник з культури мови : посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Вища школа, 2005. – 399 с.
2. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посібник / Пономарів О. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
3. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : навч. посібник / Сербенська О. А. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.

УДК 008(430)

КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ

Винниченко М.

*Наук. керівник – Омельченко Н.А.,
викладач кафедри іноземних мов та технічного перекладу
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Німеччина – батьківщина Гете, Баха й Бетховена, країна поетів і мислителів. Німецька нація найбільша в Європейському Союзі, адже за кількістю населення вона значно випереджає інші країни-учасниці ЄС. Тут проживає майже 82 мільйони людей.

Для суспільства сучасної Німеччини характерна різноманітність стилів життя й етнічно-культурна багатоманітність. Це зумовлено тим, що Німеччина сьогодні відкрита світові. Форми співжиття стали багатшими, простір індивідуальної свободи розширився. Традиційні рольові приписи між статями зазнали кардинальних змін. Проте, попри суспільні зміни, сім'я й надалі є найголовнішою соціальною групою, а молодь зберігає тісні стосунки зі своїми батьками.

Майже для 90% населення сім'я посідає перше місце серед особистих пріоритетів. І серед юного покоління вона має високу оцінку: 72% молоді у віці від 12 до 25 років вважають, що сім'я потрібна для того, щоб бути щасливим [2, с. 134].

Форми проживання сьогодні значно різноманітніші. Значно збільшилася свобода вибору між різними формами сім'ї або навіть відмови від неї. Значною мірою це пов'язано з рівноправністю та зміною ролі жінки: близько 65% матерів нині працюють, водночас сім'ї стали меншими. Частіше трапляються сім'ї з однією дитиною, ніж з трьома чи більше. Найрозповсюдженішою є родина з двома дітьми. Дедалі частіше люди живуть узагалі без дітей – у парі або ж самотньо [2, с. 143].

Зазнали змін також внутрішньосімейні відносини та моделі виховання. Стосунки між батьками й дітьми зазвичай хороші, але не визначені вже такими застарілими принципами виховання, як послух, підпорядкування чи залежність, а радше можливістю брати участь у прийнятті рішень і рівноправністю, підтримкою, увагою та вихованням у дусі самостійності.

Сучасне німецьке суспільство високо освічене. Більшість людей має хорошу професійну освіту, високий рівень життя та певну свободу дій для налагодження відповідного ритму свого життя [4].

Однак, перед суспільством сьогодні постають деякі запитання, наприклад, необхідність вирішити важливі демографічні проблеми: старіння німецької нації та імміграція, що зумовлює зростання етнічно-культурної

багатоманітності. Найчастіше до Німеччини іммігрують жителі Туреччини, Китаю, Кореї, Африки та східноєвропейських держав. Представники кожної нації залишають помітний слід у культурі Німеччини. Сьогодні Німеччину можна справедливо назвати мультикультурною державою. Чи не в кожному німецькому місті можна познайомитися з різними культурами світу: скуштувати турецький Döner чи страви азійської кухні. Кухня мігрантів користується неабиякою популярністю серед німців. Мігранти також поважають німецьку культуру. Вони пристосовуються до життєвого устрою Німеччини, вивчають німецьку мову, звичаї та традиції і дотримуються норм поведінки країни, до якої вони приїхали.

У Німеччині зараз активно розвивається «Міжкультурний діалог», у центрі уваги якого перебуває не національна культура, а можливість поєднання різних культур через взаєморозуміння та сприйняття цінностей інших націй. В усіх аспектах культурного життя відбуваються «міжкультурні зустрічі», де беруть початок нові «гібридні» мистецькі форми [1, с. 61].

Про розвиток мігрантської культури свідчать численні фільми, театральні вистави і книги, які розповідають про життя іноземців у Німеччині, у музеях та картинних галереях можна побачити чимало картин, які зображують мігрантське життя. Мігрантську культуру творять як самі мігранти, так і німецькі митці.

Завдяки відкритості багатьох країн та поширенню їхніх культур світ стає духовно багатшим. У цьому плані Німеччина не є винятком, тому культура цієї держави постійно збагачується новими цінностями.

Література

1. Keuchel S. Kulturwelten in Köln: Eine empirische Analyse des Kulturangebots mit Fokus auf Internationalität und Interkulturalität. – Köln : Sankt Augustin, 2011. – 80 s.
2. Tatsachen über Deutschland. – Frankfurt am Main : Societäts-Verlag, 2011. – 195 s.
3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.goethe.de/ins/cl/sao/kul/mag/pug/deindex.htm>.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.tagesspiegel.de>.

УДК 271.2-23 732-675-46-526.62

ІКОНА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ТРАДИЦІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Галуйко Р.

Наук. керівник – *Стеценко В.І.*, канд. філос. наук,
доцент кафедри теорії та історії культури

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Боротьба іконошанувальників та іконоборців у Візантійській імперії, яка тривала понад сторіччя (726–843 рр.), завершилася утвердженням ікони та культу іконошанування. З перемогою прихильників ікони та культу іконошанування у візантійсько-православній церковній традиції виникло нове свято – «Торжество Православ'я». Відповідно, у візантійській сакральній культурі утвердилась візуалізація сакральних об'єктів християнської віри та найважливіших історичних подій із життя Церкви.

Батьківщиною ікони є Візантія. Саме її сакральна духовна традиція подарувала світові концепцію ікони. Апологети священних зображень виробили засадничі принципи іконописання, розкрили смисл та ідею ікони, пояснили її призначення. Було вироблено канон – свого роду взірець, за яким слід творити ікони. Та чи означає це, що іконописний канон раз і назавжди утвердив свого роду еталони іконописних зображень і відхилення від канону суперечить традиції та вченню Церкви? Над цим розмірковував і відомий російський мислитель С. Булгаков: «Має бути вирішене й інше питання: чи можуть і тепер виникати нові ікони догматичного змісту... або ж, навпаки, можливості їх обмежені і всі вичерпані іконописним канonom? Відповідь на це питання безсумнівна: так, можуть» [1, с. 120–121].

Приклад українського іконописного мистецтва дозволяє цілком обґрунтовано твердити, що українська ікона в її історичному й національному розвитку зазнавала багатьох змін та нововведень. Пам'ятаючи про те, що в іконі не можна порушувати канонічні та богословсько-догматичні основи, апологети священних зображень залишили для майбутніх поколінь, котрі прийняли православну віру, можливість розвитку ікони відповідно до національних традицій кожного народу.

Зокрема, в Україні в іконографічну тематику поступово вводять зображення українських князів, монахів та осіб, котрі сприяли розвитку Церкви, як, наприклад, образи Володимира і Ольги, Кирила і Мефодія, Антонія і Феодосія – але, звичайно, після їхньої канонізації Церквою. Д. Степовик нагадує, що цікавим нововведенням в українське ікономалярство було зображення вірян поряд зі святими небожителями. У XVII ст. на іконах Богородиці Покрови малярі Центральної (Наддніпрянської) і Східної (Лівобережної) України іноді малювали портрети конкретних людей під покровом Богородиці. Були також ікони із зображенням розіп'ятого Ісуса Христа, перед яким стояли конкретні люди, що моляться [2, с. 6–7].

Відтак, і в наш час повертаються до такої традиції розпису храмів. Зокрема, в селі Верин Миколаївського району Львівської області художник Микола Гаврилів з благословення настоятеля Михайлівської церкви о. Василя Говгери створив модерний розпис храму. “На куполі головною на зображенні є Богородиця з Ісусом Христом на руках. А під її покровом – два римські папи Іван Павло II та Бенедикт XVI, кардинал Любомир Гузар, два єпископи Стрийської єпархії, двоє вояків УПА, Віктор і Катерина Ющенко та їх син Тарас” [6]. При цьому художник стверджує, що, розписуючи храм, він не порушив жодних церковних канонів. А зображення на східному куполі – бажання самого настоятеля о. Василя Говгери. Той каже – змальовувати історичних постатей є традицією українського церковного розпису [3].

З цього можна зробити висновок, що наші сучасники по-новому розглядають іконописне мистецтво, яке складалося довгими віками. І тепер, за бажанням настоятеля храму, на іконописних зображеннях можна малювати людей, котрі йому до вподоби: наближених до настоятеля, фундаторів і меценатів храмів, найщедріших жертводавців, не беручи до уваги церковних традицій та канонів. Також на сьогоднішній день, на жаль, доводиться констатувати, що до іконописного мистецтва приходять люди «з вулиці», які володіють художньою технікою і майстерністю, але не мають богословсько-духовного підґрунтя [2, с. 290].

Відтак українські храми наповнюються іконами незрозумілого змісту, за створення яких беруться непрофесіонали. Так, в Івано-франківській області, місцевий селянин Василь Стефурак намалював до Євро-2012 ікону-оберіг, яка 8 жовтня 2011 р. була представлена мешканцям м. Коломиї. На іконі зображена Богородиця з Малям Ісусом, котрий тримає м'яч над футбольним полем, а по краях поля – національна символіка країн-господарів чемпіонату [5]. Найбільш інтригуючим було освячення ікони. До останнього ніхто не знав, як духовенство поставиться до такої нетрадиційної святині. Проте місцевий архієрей Микола Сімкайло сказав таке: “Це є добрий знак. Ми подивилися – ересі немає, і тому ми поблагословили. Хай у добрий шлях, у добру путь іде. Попробуємо цього разу з Богом зробити щось добре” [4].

Мабуть, при цьому церковний ієрарх забуває призначення ікони, яке полягає в тому, щоб викликати у людині внутрішні пориви душі до молитовного спілкування з Богом, посилювати її віру, засуджувати гріховне. Можливо, ця ікона мала посилювати віру українців у перемогу української збірної на Єврочемпіонаті. На нашу думку, така «ікона» несе в собі небезпеку для української духовно-сакральної традиції та підриває авторитет Церкви як інституції в очах вірян.

Про загрозливу ситуацію, що заповонила українську сакральну культуру Д. Степовик висловився так: “Церкви наповнюються неканонічними іконами, виконаними без спеціальних знань, певних традицій. Виразно окреслюється тенденція так званої модерної ікони” [2, с. 290–291]. Очевидно, що при популяризації модерністських настроїв в іконописному мистецтві губиться багатовікова традиція. Ось такий невтішний висновок відомого фахівця в галузі мистецтвознавства щодо сучасних порушень принципів та норм художніх прийомів в іконописному каноні.

Тому, на нашу думку, про будь-які факти перекручування у галузі сакрального мистецтва потрібно доводити до відома не лише церковну владу, але й усе суспільство та науковців, що компетентні у цій галузі: богословів, релігієзнавців, мистецтвознавців, культурологів.

Література

1. Булгаков С. Икона и иконопочитание. Догматический очерк. – М. : Русский путь, 1996. – 159 с.
2. Степовик Д. Сучасна українська ікона: З іконотворчості Христини Дохват. – К. : Мистецтво, 2005. – 304 с.
3. Ваврищук О., Радіон Є. Сюжет про церкву з унікальним стінописом на Львівщині (відео) / Львівщина, 5 канал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://5.ua/newsline/184/1/68135/>
4. Мацьків М. Футбольна ікона / Культура й стиль життя 05.11.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6163844,00.html>.
5. Перцович В., о. Благословення ікони, присвяченої Євро-2012 / Коломийсько-Чернівецька єпархія. 2009-10-09. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kolomyya.org/se/sites/ep/19851/>.
6. ТСН.ua «У Львівській церкві Ющенко зобразили поруч з Богородицею», Львів 24 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/article/print/ukrayina/u-lvivskiy-cerkvi-yuschenka-zobrazili-poruch-z-bogorodiceyu.html>.

УДК 801.311

КУЛЬТУРА І МОВА ЯК ДУХОВНІ ВАРТОСТІ

Герман П.

Наук. керівник – Міллер О.В.,

*професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Серед багатьох визначень мови – і строгих науково-термінологічних, і художньо-образних, емоційних – проступає спільна ідея : нерозривна єдність людини і мови.

Мова – "безпосередня дійсність думки" (К. Маркс), мова – "жива схованка людського духу" (Панас Мирний), мова – "коштовний скарб народу" (І. Франко), мова – "життя духовного основа" (М. Рильський), "мова – генофонд культури" (О. Гончар), цей список афористичних висловів можна продовжувати. Мислителі, письменники в усі часи намагалися розкри-

ти таємниці людської мови, її роль не тільки як засобу спілкування, а й як знаряддя формування й вираження думки, як основу духовності народу, як міцну і надійну опору самоусвідомлення особистості, бачення себе в соціальному і культурному контексті, як імпульс до творчого самовираження людини не тільки в національній культурі, а й у світовій цивілізації.

З культурою мови насамперед пов'язують уміння правильно говорити і писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети і обставин спілкування. З часу виникнення науки про мову можна говорити і про складову частину правознавства – культуру мови. Адже при створенні словників, граматик, тлумачень текстів, завжди доводилось вибирати, оцінювати, класифікувати мовні факти. А узагальнені в лінгвістичних працях, вони сприяли усталенню, поширенню тих чи тих норм, їх кодифікацій. Відоме визначення: мова – особливий продукт людського роду, який "в свій час індивіди візьмуть цілком під свій контроль".

Культура мови – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються залежно від ситуацій спілкування, від соціального стану, освітнього, вікового рівня тих, хто спілкується. Соціолінгвістичні, етнопсихологічні моменти донедавна не залучали до сфери культури мови, котра розглядалася як рекомендації щодо правильності / неправильності, нормативності / ненормативності висловлювань.

Шляхів до мовної досконалості безліч. Але всі вони починаються з любові до рідної мови, бажання майстерно володіти нею, з відчуття власної відповідальності за рідну мову.

Література

1. Гончарук Т. В. Культурологія : навч. посіб. / Т. В. Гончарук. - Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 214 с.
2. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / М. М. Закович [та ін.]. – 3-тє вид., стер. – К. : Знання, 2007. – 567 с. – (Серія "Вища освіта XXI століття").
3. Корженівський А. С. Культурологія : навч. посіб. / А. С. Корженівський, В. І. Смолінський – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. – 132 с.

УДК 510:159.937.515.5

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА КУЛЬТУРИ

Гао Цзін

Наук. керівник – *Станкевич Н.І.*, канд. філол. наук,
доц. кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. І. Франка (м. Львів)

Колір – суб'єктивна характеристика світла, яка відображає здатність людського зору розрізняти довжину хвилі електромагнітних коливань у ділянці видимого світла. Проте не фізичний аспект, а емоційно-оцінний, історико-культурний, традиційно-символічний робить його визначним етнокультурним знаком.

Кольори беруть участь у створенні яскравої й самобутньої картини світу кожної нації. Колір є своєрідною *етноейдемою* (гр. *ethnos* – народ і *eidos*) – наскрізним образом, специфічним у межах певної культури національно-образним концептом.

Символіку кольорів у світових культурах досліджували Е. Конрой, В. Тернер, Б. Берлін, П. Кей, Б. Базима та ін. Систему назв кольорів у сучасній українській мові, символіку кольорів як знаків української культури розглядали мовознавці, культурологи, етнологи, серед них Н. Аркушин, В. Войтович, В. Горобець, О. Дзівак, В. Жайворонок та ін. Спираючись на багатомістові пласти культури, вони виявляли традиційну символіку кольорів і особливості їх сучасного сприйняття. Із цього погляду видається цікавим простежити інтерпретацію кольорів іншої нації й культури, зокрема китайської, адже у китайській культурі кольори також є визначальними у конструюванні моделі національного світобачення.

Колір по-китайськи – „янь се”, це значення закріпилося за словом під час правління династії Тан (618–907 рр. н. е.). Приблизно п'ять тисяч років тому в період правління імператора Хуан Ді (Жовтого імператора) в народі шанували лише золотистий колір. Наступні імператори визначили символічність інших кольорів згідно з філософською теорією про п'ять першоелементів (стихій), що створили все суще в природі. Ці першоелементи – вода, вогонь, дерево, метал і земля. Їм відповідають кольори: білий, червоний, синьо-зелений, жовтий і чорний.

Оскільки п'ять першоелементів – основа всіх речей, колір також міститься всередині цих п'яти першоелементів. Ґрунтуючись на твердженні, що „колір саме в них, а чорний і білий – першокольори”, стародавні китайці встановили зв'язок між кольором і принципом п'яти першоелементів, що узгоджується з рухом Небес і Небесним Дао. Люди стали залежно від цього вибирати колір одягу, їжі, спосіб пересування і житло. Вважалося, наприклад, що жінка, характер (і, відповідно, колір) якої символізувала вода, не могла бути щаслива із чоловіком-„вогнем” тощо.

У давнину кольори були властиві й кожній порі року та стороні світу. Весна асоціювалася з синьо-зеленим сонцем, її головний дракон-охоронець був такого самого кольору, а напрямком був Схід. Літо представляло червонувате сонце, червоний колір мав Південь. Осінь, яку охороняв тигр, мала білий колір, це був колір Заходу. Зимувували чорною, її охороняла чорна черепаха, такий колір мала Північ. Жовтий колір відігравав особливе значення, він був розташований у центрі, був нейтральним і символізував колір землі.

Саме ці п'ять кольорів у китайській культурній традиції є визначальними [3]. Згадаймо, що у Стародавньому Китаї зображення Тай-цзи (основи першооснов) чорного і білого кольору означало єдність Інь і Ян. Конфуцій дав п'ятьом згаданим кольорам визначення „зразкові вищі кольори”, співвідніс їх із найкращими якостями – доброзичливістю, чесною, люб'язністю, й увів їх в обряд офіційних церемоній.

Стародавня культура, народні традиції і реалії сучасного життя засвідчують таку символіку головних кольорів на сьогодні.

Червоний. Коли запитують китайців про домінуючий у їхньому уявленні колір, вони називають червоний. Без сумніву, це один із найважливіших національних кольорів. Він символізує щастя, радість, удачу, силу, енергію, тепло, популярність. Це колір життя і любові. Під час весілля китайські молодята одягаються в червоний одяг, запрошення написане на червоному папері. Під час зустрічі Нового року китайці пишуть „щасливі слова” на червоному папері та вивішують на дверях і на стіні. Дванадцять років життя для китайця становлять один життєвий цикл, у цей рік та, відповідно, у 24 або 36 років потрібно символічно одягати червону білизну. У китайській міфології темні сили бояться червоного, тому китайці вірять, що червоний колір може захистити їх від зла. У мові завжди використовують слово *червоний*, адже його значення позитивне. Наприклад, *він дуже червоний* означає, що він дуже хороший і популярний; *життя червоне*, тобто життя щасливе. Про щире, відверте людину говорять *червоне серце*, тоді як серце поганої, підступної людини чорне.

Чорний – колір негативний. Це означає щось таємне або людей злих і недобрих. Коли ми хочемо схарактеризувати когось підступного, то кажемо просто, що він *дуже чорний*. Також чорний колір асоціюється з чимось незаконним – *чорні гроші*, тобто хабар, *чорна робота*, тобто незаконна робота.

Білий. Цей колір, на відміну від значення, яке він має у багатьох країнах, – невинності, чистоти й урочистості, є негативним для китайців. Він поглинає, нейтралізує всі кольори, втілює порожнечу, безтілесність, вічне мовчання та символізує смерть. Це в Китаї колір жалоби. Оплакуючи померлих, люди на похороні одягають білий одяг, голову загортають у білі рушники і голосно плачуть. Родичі покійника роблять із паперу білі машини, коней і спалюють їх, щоб душа покійника мала чим пересуватися в потойбічному світі. У китайській опері актори розмальовують обличчя різ-

ними кольорами, але актор, який одягається в біле, завжди хитрий і злий. У мові *біла подія* означає похорон. *Мале біле обличчя* означає, що хлопець є симпатичним, але нерозумним.

Жовтий. У давні часи цей колір був символом імперської влади та придворного життя, бо своїм сяйвом нагадував золото. Імператори часто одягалися в жовтий одяг, а прості люди не мали такого права. Колір палаців знатних людей також був жовтим. Наприклад, після династії Мін (1368–1644 рр. н. е.) лише члени сімей, близьких до імператора, мали право жити в будинках із червоними стінами і дахами, покритими жовтою черепицею. Цей колір також шанували в буддизмі. Одяг ченців і храми пофарбовані в жовті кольори. У сучасній культурі він часто означає еротичку, наприклад, у висловах *жовті романи*, *жовтий фільм*.

Зелений – символ природи і молодості. Але, крім цього, він ще означає, що жінка легковажна й зрадлива. Коли кажуть якомусь чоловікові, що він *має зелену шапку*, це означає, що його дружина невірна.

Кольори мають символічне значення в усіх видах мистецтва Китаю. Зокрема, у живописі та поезії вони органічно пов'язані між собою. Їхній зв'язок часто описують так: „живопис цитує вірш, а поема малює картину” [тут і далі цит. за: 3]. Вірші – це сповнені барв художні образи, краса природи, виражена саме через колір. Для прикладу: „Минулого року було надзвичайно красиво, квіти персиків передавали одне одному відблиски червоного кольору” (Цуй Ху), „Вся вода вкрита трепетними хвилями у променях призахідного сонця, вода шепоче і набуває червонуватого відтінку” (Бай Цзюй). Уже тисячі років ця поезія дає китайському читачеві естетичну насолоду.

Отже, давні традиції Китаю та філософське трактування кольорів зумовило й сучасну символіку кольорів у китайській культурі. Вона зберігається у звичаях, обрядах, урочистих церемоніях, державних святах, а також у багатьох видах мистецтва: архітектурі, літературі, живописі тощо. Визначальним є домінування червоного кольору, універсальне протиставлення чорного й білого. Відчувається сьогодні також вплив світової культури.

Література

1. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 49 с.

2. Сычев Л. П. Китайский костюм. Символика. История. Трактовка в литературе и искусстве / Л. П. Сычев, С. Л. Сычев. – М. : ИВ АН СССР, 1975. – 172 с.

3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua/china/culture/znachennya-koloru-v-kulturi-kitayu-103654.html>.

УДК 811.161.2'374

**ТОПОНІМІКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ КУРГАНІВ ТА АРХЕОЛОГІЧНИХ КУЛЬТУР)****Зух І.**

*Наук. керівник – Тимошик Г. В., канд. філол. наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

Знайомство з культурою країни, мову якої вивчаєш, було одним із головних завдань ще за часів античності. Практика показала, що одночасне вивчення мови та культури дозволяє вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами, а це є не лише засобом комунікації, а й засобом ознайомлення з новою дійсністю.

Зі зростанням інтересу до лінгвокраїнознавства особливу увагу мовознавців привернули топоніми, назви географічних об'єктів.

Ми вважаємо, що вони є цінним предметом для лінгвокраїнознавства, тому що це частиною культури і соціального устрою конкретної країни в конкретний історичний період. Ця їх особливість допомагає встановити давнє розселення народів, територію їхнього поширення, особливості побуту, виробничих занять, відобразити розвиток промислів і ремесел, вказує на належність населених об'єктів засновникам чи власникам [1, с. 149]. «Топоніми не є лише термінами географічної науки, вони наділені яскравим культурним компонентом у семантиці» [3, с. 74].

Актуальність нашої роботи полягає у тому, що, незважаючи на велику кількість досліджень, які проводять у рамках традиційної топоніміки, до цього часу немає жодного, головною метою якого була б розробка принципів відбору навчального топонімічного мінімуму, виявлення лінгвокраїнознавчого потенціалу географічних назв, його лексикографічної інтерпретації у навчальних цілях, способів уведення топонімів у навчальний процес. Кургани та археологічні культури досліджували як предмет в археології, географії, палеонтології, історії тощо, але у лінгвістичному аспекті їх досі не розглядали.

Новизна роботи полягає у вивченні назв курганів та археологічних культур у лінгвокраїнознавчому аспекті, інтерпретації їх у лінгводидактиці, способах презентації у чужомовній аудиторії, а також у спробі створення лінгвокраїнознавчого словника цієї групи номенів.

Матеріалом дослідження нашої роботи були назви курганів та археологічних культур. Основним критерієм відбору топонімного матеріалу була лінгвокраїнознавча цінність цих об'єктів, оскільки частина назв курганів та

археологічних культур виділяється з-поміж інших своєю давньою історією, задокументованістю, сферою поширення тощо. Джерельною базою слугували підручники з історії України та культурології, довідники, публіцистика, що стосується питань дослідження курганів та археологічних культур, автореферати та дисертації вітчизняних та зарубіжних вчених.

Щодо курганів, то у більшості випадків етимологію назв було дуже складно простежити. Це пов'язано з тим, що семантика деяких слів є прозорою, а інших – навпаки, вони потребували глибшого аналізу, оскільки походять з інших мов (наприклад, тюркської (*Огуз, Куль-Оба*) чи татарської (*Мелек-Чесменський курган*)).

У результаті дослідження вдалося з'ясувати, що найчастіше назва кургану пов'язана з величиною насипу (*Царський курган, Огуз*); вартістю цінностей, знайдених у ньому (*Товста могила*); іменем першовідкривача (*Велика Цимбалка*); населеним пунктом, біля якого виявили перші артефакти (*Мелітопольський курган*); водним об'єктом (*Мелек-Чесменський курган*); кольором (*Куль-Оба*); об'єктом, розташованим на насипі (*Могила Баби*); народними міфами та легендами (*Переп'ятиха*); подібністю до іншого насипу (*Близнюк-2*). Не вдалося встановити етимологію таких назв, як *Гайманова могила, Козел та Солоха*.

Щодо археологічних культур, то ситуація в цьому випадку виявилася простішою, оскільки найчастіше культури називають за формою чи орнаментом кераміки й прикрас (*кулястих амфор, лійчастого посуду*); обрядом поховання чи типами поховальних споруд (*ямна, катакомбна, зрубна*); назвою місцевості, де були вперше знайдені найбільш типові пам'ятки цієї культури (*трипільська, зарубинецька, черняхівська*).

На основі проаналізованого матеріалу ми уклали «Лінгвокраїнознавчий словник власних назв української мови», реєстр якого налічує 13 назв курганів, 6 назв археологічних культур та 20 варіантів цих назв. Спеціально для цього словника розробили структуру словникової статті, при створенні якої опиралися на типову структуру словникової статті лексикографічних праць такого типу.

Ми також створили систему вправ, розрахованих на перевірку розуміння тексту та знання граматичних правил, підібрали тексти для читання на лінгвокраїнознавчу тематику: уривки з прозових і поетичних творів класиків української літератури (Бориса Мозолевського, Олеся Гончара, Ліни Костенко, Едуарда Драча, Миколи Щербака), фольклорні тексти (пісні та легенди) та фрагменти з науково-популярної літератури, уклали реєстр назв курганів та археологічних культур.

Результати дослідження показали, що топоніми займають провідне місце у лінгводидактиці. Високий ступінь країнознавчої інформативності назв курганів та археологічних культур робить їх важливим елементом не тільки історіо- та народознавчих, а й лінгвокраїнознавчих студій у процесі

викладання української мови як іноземної. Цей компонент значення описаних номенів в аудиторії носіїв іншої культури потребує коментування, оскільки належить до безеквівалентної лексики.

Кургани та археологічні культури як об'єкти впродовж тисячоліть презентують українську культуру на світовій арені завдяки знайденим у них артефактам. Знахідки свідчать про самобутність культури давнього українського народу, а також про те, що вона ніколи не була замкненою системою, оскільки підтримувала зв'язки з іншими світовими культурами.

Звісно, назви курганів та археологічних культур не належать до загальноживаної лексики, та ознайомлення з ними дасть чужоземцеві можливість глибше пізнати український народ, а ці знання, очевидно, можна отримати через слово.

Література

1. Бойко Г. Топоніми в оповіданнях Івана Франка та на заняттях української мови як іноземної / Г. Бойко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 149–156.
2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного : методическое руководство. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык, 1983. – 248 с.
3. Кечик О. О. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови / О. О. Кечик // Наукова молодь : зб. праць молодих учених. – Луганськ, 2007. – Вип. 3. – Т. 1. Психолого-педагогічні науки. – С. 12–15.
4. Станкевич Н. І. Українські топоніми як лінгвокраїнознавчий матеріал / Н. І. Станкевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 206–211.
5. Тимошик Г. Лінгвокраїнознавчий словник власних назв у системі викладання української мови для чужоземної аудиторії (на матеріалі назв фестивалів, ярмарків, свят/святкувань) / Г. Тимошик // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 103–111.

УДК 75.036

ІМПРЕСІОНІЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ: ЛОРАН ПАРСЕЛЬЄ

Ковальчук О.

*Наук. керівник – Кость С.П., канд. наук із соціал. комунікацій,
доцент кафедри українознавства
Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

Імпресіонізм – одне з найяскравіших явищ у Європейському мистецтві, яке багато в чому визначило весь розвиток сучасного мистецтва. Нині роботи визнаних свого часу імпресіоністів дуже цінуються і їхні художні достоїнства незаперечні. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю кожної освіченої людини розумітися на стилях мистецтва, знати основні віхи його розвитку.

Зазначимо, що імпресіонізм і постімпресіонізм – це дві сторони, або два послідовних тимчасових етапи того корінного перелому, який проклав кордон між мистецтвом Нового і Новітнього часу. У цьому сенсі імпресіонізм, з одного боку, завершує розвиток усього післяренесансного мистецтва, провідним принципом якого було відображення навколишнього світу в зорово достовірних формах самої дійсності, а з іншого – є початком найбільшого після Ренесансу перевороту в історії образотворчого мистецтва, що заклав основи якісно нового його етапу – мистецтва ХХ століття. Імпресіонізм був наче революцією, яка змінила уявлення про мистецькі витвори. Цей напрям вивів на перше місце індивідуальність творця, його власне бачення світу, відсунув на задній план політичні та релігійні сюжети, академічні закони. Цікаво, що емоції і враження, а не сюжет і мораль мали важливе значення у творах імпресіоністів. Це, передусім, мистецтво спостереження дійсності, передання або створення враження, мистецтво, у якому сюжет неважливий. Це нова, суб'єктивна художня реальність. Імпресіоністи висунули власні принципи сприйняття й відображення навколишнього світу. Вони стерли межу між головними предметами, гідними високого мистецтва, і продуктами другорядними.

Для творчого методу імпресіонізму характерна стислість, етюдність. Адже лише короткий етюд дозволяв точно фіксувати окремий стан природи. Те, що раніше допускалося лише в етюдах, тепер стало головною рисою завершених полотен. Художники-імпресіоністи з усіх сил прагнули подолати статичність живопису, назавжди закарбувати принаду миті. Вони почали використовували асиметричні композиції, щоб краще виділити дійових осіб і предмети, які їх цікавили. Імпресіоністи також оновили колорит, відмовились від темних, земляних фарб та лаків і накладали на полотно чисті, спектральні кольори, майже не змішуючи їх попередньо на палітрі. Умовна, "музейна" чорнота полотна поступається місцем грі кольорових тіней. Прагнучи до максимальної безпосередності у передачі навколишнього світу, імпресіоністи вперше в історії мистецтва почали писати переважно на свіжому повітрі. Головними темами були мерехтливе світло, повітря, у які наче занурені люди і предмети. І тому в картинах відчутно вітер, вологу, нагріту сонцем землю. Митці-імпресіоністи прагнули показати глядачеві дивовижне багатство кольору.

Важливим принципом імпресіонізму є ухилення від типовості. У мистецтво ввійшла миттєвість, випадковий погляд, складається враження, що полотна імпресіоністів написані простим перехожим, який насолоджується життям під час прогулянки французькими бульварами, оскільки ця течія зародилася у Франції, коли навесні 1874 група молодих французьких живописців знехтувала офіційним Салоном і влаштувала власну виставку. Це була перша виставка художників-імпресіоністів. Їхні роботи не відповідали тогочасним канонам і викликали сплеск звинувачень і осудження. У кращому випадку їх розглядали як глузування, жарт над глядачем.

Різні за темпераментом, характером, переконаннями художники об'єдналися у групу, поєднану спільним неприйняттям консерватизму та академізму в мистецтві, бажанням відобразити сучасність, закарбувати швидкоплинність мінливих барв життя.

Картини імпресіоністів-першовідкривачів відзначала вільна композиція, невиразність контурів, гострота ракурсів, мінливість світла, наповненість повітрям і сонцем. Феноменальна сконцентрованість на суто зоровому сприйнятті стала джерелом збагачення мистецтва новими мотивами і новою формою їх інтерпретації. Але водночас вона парадоксальним чином звузила сферу живопису.

Імпресіоністи пройшли довгий шлях втрат і нерозуміння, перш ніж їхнє мистецтво змогли оцінити й визнати. Правдивість життя, котру вони стверджували, шокувала і викликала гнів сучасників. Потрібна була неймовірна воля і відданість своїй внутрішній суті, для того щоб не звернути з наміченого шляху. Результат – скарбниця, передана наступним поколінням, до якої ми і пропонуємо доторкнутися.

Центральними постатями імпресіонізму були Сезанн, Дега, Мане, Моне, Піссарро, Ренуар, Сислей та ін. Із сучасних митців у техніці імпресіонізму працює відомий французький художник Лоран Парсельє. Зупинимося докладніше на його творчості.

Французький художник Лоран Парсельє народився 19 листопада 1962 р. у м. Шамальєр. Після навчання у школі мистецтв у Парижі свій перший дебют він здійснив у коміксах журналу "Triolo". З 1996 р. митець почав працювати у стилі сучасного імпресіонізму. Роботи французького художника Лорана Парсельє випромінюють м'яке сонячне світло і спокій.

Живопис Лорана Парсельє – це дивовижний світ, у якому немає ні суму, ні зневіри. У нього ви не знайдете похмурих і дощових картин. Навіть осінь на полотнах сучасного французького імпресіоніста сонячна і м'яка, а дощ веселий і теплий. Якщо поглянути на його картини, то виникає бажання перенестися в ці прекрасні місця, зображені на полотні, поблукати тінистими вуличками, пронизаними теплими променями сонця, відпочити від метушні й побути віч-на-віч із собою. Його картини надихають, наповнюють силою і водночас заспокоюють.

На картинах Лорана Парсельє багато світла, повітря і яскравих фарб, художник малює характерними мазками. Саме це створює враження, наче полотна створені не з фарб, а зіткані з тисячі сонячних зайчиків.

Отже, імпресіонізм – це новий підхід до живопису, новий погляд, прагнення зупинити мить реального життя, відобразити її в картині надовго. Цей напрям у мистецтві відкрив очі і художникам, і глядачам на колір і світло в природі, перевернув рутину академічних чеснот.

Література

1. Введение в культурологию : уч. пособие для вузов / Под ред. С.В. Попова. – М., 1999. – 258 с.
2. Гуревич П.С. Культурология : уч. пособие / П.С. Гуревич. – М. : Знание, 2004. – 356 с.
3. Культурология : уч. пособие / Столяров Д.Ю., Кортунов В.В. – М. : НОРМА-ИНФРА-М., 2003. – 327 с.
4. Малюга Ю.Я. Культурология : уч. пособие / Ю.Я. Малюга. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 211 с.

УДК 7 (477.83-25)

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДНОЇ МУЗИКИ З 1950-Х РОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Охримович А.

*Наук. керівник – Андрушко Л.М., канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)

Музичну культуру розглядають як життєве і духовне середовище, у рамках якого тільки й може осмислено існувати власне музика. Слово «музика» в перекладі з грецької означає «мистецтво муз». Музика – це вид мистецтва, а в кожного мистецтва є своя мова: живопис говорить з людьми за допомогою фарб, кольорів і ліній, література – за допомогою слова, а музика – за допомогою звуків. У світ музики людина занурюється з дитинства. Зовсім маленька дитина може раптом заплакати під сумну мелодію і засміятися під веселу або весело застрибати, хоча вона ще не знає, що таке танець. Найскладніші почуття висловлює людина за допомогою музики [1, с. 45–46].

У час існування Радянського Союзу українська культура не була значно розвинена, тому що тодішня влада не дозволяла вільно працювати митцям, які могли творити незалежно від наказів зверху, а мати власний шлях творчості. Жанр "соціалістичний реалізм" дозволяв творити музику, писати твори на уславлення Комуністичної партії та її вождів. Ця негативна тенденція тривала аж до смерті вождя народів Й. Сталіна. У суспільстві відбулось деяке "потепління", "відлига" (епоха правління М. Хрущова). З цього часу і з'явилося таке явище, як радянська естрада. У 1950-60-х роках розпочався новий етап формування естрадно-пісенного репертуару, який

відрізнявся від попередніх помітними змінами в жанровому складі, функціональними особливостями репертуару та засобами його оновлення. У цей час популяризації естрадної музики значно сприяла поява й розиток телебачення, удосконалення звукозаписувальної і звуковідтворювальної техніки, електромозичних інструментів та ін. Усе це зумовило появу нового типу виконавців та вокально-інструментальних ансамблів [4, с. 12–13].

У 70-х роках ХХ ст. з'являється музика нового типу – електронна – і створюють вокально-інструментальні ансамблі (ВІА). Популярності в цей час набуло багато гуртів, серед яких ВІА "Смерічка", "Кобза", "Світязь", "Арніка" та ін. Значну популярність мав поет-пісняр Володимир Івасюк, який став відомим завдяки створенню найпопулярнішої пісні всіх часів "Червона рута", яка не втрачає актуальності й дотепер. Він також є автором близько 100 пісень, серед яких: «Я піду в далекі гори», «Водограй», «Пісня буде поміж нас» та ін. Але яскрава зірка особистості В. Івасюка швидко згасла – митець помер за загадкових обставин. Відомими виконавцями української естради в 70–80-ті рр. були С. Ротару, В. Зінкевич, Н. Яремчук, Н. Матвієнко, І. Попович та ін. [2, с. 7–9].

1980-ті роки стали добою перебудови і гласності, а отже, деякої довгоочікуваної свободи у творенні музики та її виконанні. Музика в Україні поступово стає до певної міри вільною і перетворюється на рушійну силу, що сприяла розвалу радянського режиму і здобуттю Незалежності в 1991 році. З'являються нові естрадні виконавці: А. Кудлай, В. Білоножко, І. Бобул, Л. Сандулеса, Н. Шестак та ін., нові гурти: "Воплі Відоплясова", "Гроно", "Брати Гадюкіни", "Кому вниз", "Мертвий півень", "Плач Єремії" та ін., які перевернули українцям уявлення про українську музику.

У 1989 р. в пам'ять про творця української музики В. Івасюка з'явився молодіжний фестиваль "Червона Рута" в м. Чернівці, де заявили про себе багато відомих українських виконавців: Сестричка Віка (Віка Врадій), М. Бурмака, сестри Тельнюк, гурти "Брати Гадюкіни", "Кому Вниз", "Скрябін", "Мертвий півень", "Плач Єремії" та ін. [2, с. 9–11].

Здобуття незалежності України сприяло подальшому розвитку самобутньої української музичної індустрії, підтримці національної ідеї і цінності українського народу через пісні. З'явилися і стали популярними на музичному олімпі такі виконавці: гурти "Скрябін", "Плач Єремії", "Анна-Марія", співаки Т. Повалій, О. Пономарьов, Юрко Юрченко. До нових умов українського шоу-бізнесу пристосовуються і старожили української пісні: поети-піснярі Ю. Рибчинський, О. Злотник, А. Демиденко та ін. Розвивається власне комерційне телебачення, радіо, преса. Загалом, розвиток української культури набирає обертів [4, с. 14–18].

Визначною подією в історії незалежної України та шоу-бізнесу стала поява на українському телебаченні відомого і найпопулярнішого хіт-параду української пісні "Територія-А". Це стало важливою віхою в розвитку української естради: завдяки цій передачі з'явилося багато відомих і

таланових виконавців: гурти "Аква Віта", "Фантом-2", співаки Юрко Юрченко, О. Юнакова, Андрій (El) Кравчук, М. Одольська та ін. Завдяки цьому українська пісня досягла піку популярності, українці слухали переважно українське. Але епоха "Території-А" тривала всього 5 років (з 1995 по 2000 рік) і врешті-решт припинила своє існування. Почався наступ тотальної низькопробної російської "попси" та шансону, який триває й дотепер. Але є і позитивний момент. У 2004 р. українська співачка Руслана Лижичко здобула I місце на пісенному конкурсі "Євробачення".

Багато відомих митців з усього світу щиро захоплювались та використовували українську музику у власних музичних творах. Сучасна українська музика в деяких жанрах підтримує обрядово-національний характер пісень. Велика мережа класичних музичних закладів, таких як Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки, Державний естрадно-симфонічний оркестр України, Державний академічний духовний оркестр України і багато інших продовжують свою творчість [2, с. 15–17].

У підсумку зазначимо, що умови життя, а саме політична, економічна, екологічна ситуація та суспільні відносини людей знаходять відображення в сучасній творчості. Це проявляється в усіх видах мистецтва: музика, література, театр тощо. Пісня є своєрідним відображенням дійсності або ж реакцією на події, що відбуваються. Сучасна українська музика є багатогранним, різностороннім явищем, яке увібрало в себе як багатовіковий, національний характер, історію, філософію, так і світові музичні тенденції. З'являється все більше і більше різних гуртів та фольк-ансамблів, які на сучасний лад виконують українські народні пісні. Цей жанр пісень нині користується популярністю та є досить актуальним в епоху відродження прадавніх національних традицій.

Література

1. Майборода П. Слово про композитора. Збірка статей-спогадів. – К. : МузичнаУкраїна, 1988. – 128 с.
2. Музична україністика: сучасний вимір. – К. ; Ніжин, 2010. – 400 с.
3. Музыкальные формы XX века. Курс "Анализ музыкальных произведений" : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений, обуч. по спец. "Музыкальное образование". – М. : Владос , 2004. – 175 с.
4. Назайкинский Е. Звуковой мир музыки / Е. Назайкинский. – М. : Музыка, 1988. – 254 с.
5. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю : навч.посібник / С.В. Шип. – К. : Заповіт, 1998. – 367 с.

УДК 159.9+37.035.7

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ВНЗ ДСНС УКРАЇНИ****Макуха Є.***Наук. керівник – Мандрик Л.М.,
викладач кафедри психології, філософії та суспільних наук
АПБ ім. Героїв Чорнобиля (м. Черкаси)*

Культура втілює стиль мислення і поведінку людини, оскільки вона охоплює всі сторони суспільного життя, будь-який вид людської діяльності. Вона характеризує не тільки освіченість – широту і глибину знань людини, але і її вихованість, інтелігентність – вміння чітко висловити свою думку, уважно вислухати, уміння поводитися з гідністю і відповідно до обставин тощо.

Проблема формування психологічної культури нова і була мало розроблена. Це значний аспект загальної культури, що передається людині суспільством, і визначальний напрям та способи його діяльності й поведінки. Відтак, поняття «психологічна культура» трапляється тільки в деяких наукових працях О.І. Моткова, М.М. Обозова, Є.О. Клімова, В.В. Рибалки та ін., воно не ввійшло в жоден із вітчизняних психологічних словників до кінця ХХ століття.

Викладаючи свої думки, О.І. Мотков визначав психологічну культуру особистості як характеристику гармонійної побудови основних процесів поведінки та їх регулювання. Психологічна культура виявляється передусім у достатньо розвинутому вмінні регулювати власні дії та емоції, в конструктивності спілкування та конструктивному веденні справ, у наявності процесів самовизначення, творчості та саморозвитку. У розвинутому вигляді це достатньо висока якість самоорганізації та саморегуляції будь-якої життєдіяльності людини, різноманітних видів її базових спрямувань та тенденцій, стосунків особистості (з собою, з людьми, зі світом). За допомогою розвинутої психологічної культури людина гармонійно враховує як свої внутрішні особистісні потреби, так і зовнішні потреби соціуму [2].

За М.М. Обозовим, поняття «психологічна культура» складається з трьох компонентів: 1) розуміння і знання себе та інших людей, 2) саморегулювання станів і властивостей особистості; 3) регулювання власної діяльності та стосунків з іншими людьми [1].

В.В. Рибалка пропонує розуміти психологічну культуру як особистісний феномен, як соціально, онтологічно та внутрішньоособистісно детермінований рівень свідомого засвоєння, використання та збагачення психологічних цінностей, якими виступають психологічні знання, вміння, навички, здібності особистості до високоефективної психологічної діяльності [5].

Зазначимо, що провідною діяльністю у вищій школі є навчально-професійна, яка вимагає від курсантів більшої навчальної і наукової активності, засвоєння нових психологічних норм і критеріїв соціокультурного розвитку. Саме у процесі навчальної діяльності та через неї досягаються основні цілі під-

готовки курсантів. Навчально-професійній діяльності курсантів притаманні як загальні риси процесу учіння (механізми та етапи, цілісність структури та єдність основних його компонентів тощо), так і специфічні, зумовлені особливостями мети і змісту, мотивації та форм організації навчання. У процесі професійного навчання завершується професійне самовизначення, відбувається трансформація структури самосвідомості студента, у результаті починає формуватися соціально-професійний аспект його «Я-концепції», змінюються особистісні психічні процеси і стани. Процес навчально-професійної діяльності обумовлює виникнення таких особистісних новоутворень студентського віку, як професійна ідентичність, професійна рефлексія, професійне мислення, готовність до професійної діяльності. Зрештою, метою навчально-професійної діяльності курсантів ВНЗ ДСНС України є засвоєння наукового знання у формі теоретичних понять і вмінь застосувати їх у розв'язанні професійних завдань.

Л.Г. Подоляк та В.І. Юрченко визначають студентський вік як «сенситивний для утворення професійних, світоглядних і громадянських якостей, для формування творчих рис – що багато важить у подальшій професійній діяльності». Професійна спрямованість особистості передбачає розуміння і внутрішнє прийняття нею цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. Професійна спрямованість характеризується стійкістю (нестійкістю), домінуванням соціальних або вузько особистісних мотивів, далекою чи близькою перспективою життєдіяльності [3].

Сформовані якості психологічної культури є «стійкими функціональними характеристиками студента як суб'єкта управління» та самоуправління і можуть виступати, критеріями успішності навчання і виховання [6].

Отже, свідомий індивід, здатний самостійно регулювати свої внутрішні психічні і зовнішні фізичні дії, психічні стани і поведінкові вчинки, а також оптимально будувати взаємодію з іншими людьми і продуктивно реалізовувати свої потенціали та здібності у творчому самовираженні, формується у практиці життя, у діяльності та спілкуванні, що вимагає прояву персональної активності. Для цього слід бути психологічно компетентним у питаннях психології особистості та спілкування, у навичках саморегуляції та самоуправління. Це визначає важливість формування психологічної культури насамперед у курсантів **ВНЗ ДСНС України**.

Література

1. Актуальні проблеми психології. – К. : Главник, 2007. – Т. X, Ч. 1.
2. Мотков О.И. Психологическая культура личности. – М., 2001.
3. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи : навч. посібник для магістрів і аспірантів. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006.
4. Помиткін В.І. Психологія духовного розвитку особистості : монографія. – К. : Наш час, 2005.
5. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія / За ред. Г.О. Балла – К. : ІПППО АПН України, 1998.
6. Якунин В.А. Психолого-педагогические условия организации учебного процесса в вузе : Автореф. ... докт. дис. – Л. : ЛГУ, 1989. – 32 с.

УДК 672.4:391.8;393.3

ТРАДИЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ МАСОК У КУЛЬТУРІ КОНГО**Блез Малаба***Наук. керівник – Антонів О.В.,**ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. Івана Франка (м. Львів)*

Коли говоримо про конголезьку культуру, то переважно згадуємо про музику і часто забуваємо про традиції, які існували за часів панування різних імперій на території країни.

Однією з таких традицій є використання масок. Маски можуть покривати лише голову або все тіло повністю. Незалежно від того, справжні вони чи стилізовані, маски мають містичне значення. Дуже часто йдеться про духів померлих предків. Вони можуть символізувати всі види природних стихій або демонів, пов'язаних із хворобами. Найчастіше духи являються у вигляді гігантів, карликів або тварин.

Людина, яка одягає маску, є не тільки актором, який представляє силу певного духа, але під час ритуалів ідентифікує себе з ним, належить йому, повністю стає духом, якому віддає своє тіло.

Загалом маски використовують, коли зустрічають Новий рік, з нагоди Дня подяки, під час похоронів, протягом вшанування культу духів. Конголезці вважають, що під час цих подій предки хочуть обговорити і виправити помилки, допущені протягом свого земного життя. Спілкування з духовними істотами і прямий контакт з масками є привілеєм чоловіків. Зазвичай у багатьох суспільствах це відбувається таємно, прийнято також ховати маски від непосвячених, зокрема жінок і дітей. Заборонено знати особу танцівника у масці.

Конголезьку культуру представляють різноманітні племена, проте увагу ми зосередимо на трьох із них: Луба, Сонге і Бембе.

Культура Луба

Імперія Луба існувала у XVI–XIX ст. на території Демократичної республіки Конго.

Як і більшість африканських народів, представники цього племені вірять в єдиного Бога, який є втіленням трьох основних духів (слово, жест і дихання).

Символіка маски пов'язана з таємними обрядами племені і базується на оригінальних міфах та історії королівських династій.

Точка, оточена двома колами, є божественним символом. Разом із кокусом і зображенням спіралі вони символізують життя, народження, родючість. Водночас передають ідею походження світу, його створення. Каолін символізує душі померлих. Трикутники позначають чоловіче й жіноче начало, які доповнюють одне одного. Хрест – чотири сторони світу. Сонце символізує

добре світле обличчя бога, місяць – темну сторону, злих духів. Уночі з повним місяцем приносять жертви, бо влада злих духів у цей час найбільша.

Представники племені вірять, що світ мертвих знаходиться на Чумацькому Шляху.

Роблять маски, як правило, з фікуса, який є священним деревом на території від Стародавнього Єгипту до Месопотамії. Його використовують для різьблення священних предметів. Маски використовують під час обряду ясновидіння, а також з приводу хвороби, смерті. Вони пов'язані з обрядами обрізання, похоронів вождів.

Колись для освячення маски в жертву приносили рабів.

Ці маски відіграють певну роль, танець з масками повинен збільшити силу духів захисту. Форма маски може вказувати на стать та є магічною.

Кольори на масках також є символічними, наприклад, чорний асоціюється з окультними властивостями маски; чорні смуги приховують від непосвячених обличчя особи під маскою.

Культура Сонге

Зухвала, дуже символічна форма маски Кіфебве є частиною релігії потужного суспільства Букіші. Влада маски скерована на питання соціального управління, справедливості і безперервності встановленої політичної ієрархії, а танці, в яких з'являються маски, супроводжуються потойбічними звуками і жвавими рухами.

Маски допомагають підтримувати владу. За їхньою допомогою лідери племені можуть звертатися до надприродних сил, застосовуючи магію. Довжина маски вказує на її ієрархічне положення: чим вона більша, тим більший потенціал магічних і містичних сил її власника.

Культури Сонге і Луба пов'язані, бо мають спільних предків.

Культура Бембе

Маски цього племені в основному пов'язані з війною. Їх використовують для підготовки чоловіків до війни. Ці маски мають дуже характерну морфологію – великі сережки, округлої форми. Саме ця форма дозволяє їх легко ідентифікувати.

Вважають, що ця маска робить свого власника невразливим у бою і дозволяє тероризувати опонентів. Ці маски дуже рідкісні.

Як бачимо, маски в традиційній конголезькій культурі – цікаве й оригінальне явище. Вони – відображають давні уявлення людей про походження світу, боротьбу добра і зла, віру людей у надприродні сили. Маски супроводжували конголезців у побуті в мирний час і на війні.

Отже, можемо стверджувати, що це невід'ємна частина культури Конго, без знання якої неможливо пізнати народ, його традиції і ментальність.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://piedsnussurlaterresacree.overblog.com>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.afriyieines.ch/pages/african_mask.htm.

УДК 791.43+792.22

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КІНОКОМЕДІЇ

Максютинський О.

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Одним з ключових жанрів завжди була і залишається - комедія. Що може бути приємніше після трудового дня, ніж вечір, проведений в компанії коханої людини або близьких друзів за переглядом комедійного фільму. Сміх зближує, робить життя яскравим і безтурботним.

Назва жанру мистецтва виникло ще в античні часи. Вона походить від грецького слова «*komodia*», що використовувався для характеристики вистав, викликають у глядачів сміх. Згодом із театральних підмостків назва жанру поширилося і на кінематограф, який почав зароджуватися, а кінокартини, покликані викликати у глядача сміх або як мінімум посмішку, стали називатися комедійними фільмами [1]. Основною характеристикою комедії як жанру кіно є наявність гумору та гострої сатири, з допомогою яких фільм стає веселим і цікавим. У наш час комедія є одним з основних жанрів кінематографу, а комедійні фільми вже більше століття не втрачають популярності серед жителів, які розглядають кіно цього жанру як свого роду ліки від поганого настрою.

Кінокомедії стали одним з перших жанрів кінематографу, вони знімалися ще в той час, коли на плівці неможливо зафіксувати точні й ясні риси, фон картини не характеризувався ясністю. Більшість фільмів до появи звукового супроводу були кінокомедіями, для того, щоб розсмішити глядача без сліз, поведінка акторів у кадрі було смішним і безглуздим, а гумористичні та сатиричні картини досягалися шляхом створення яскравого образу, зрозумілого і без слів. Після появи озвучування на кіностудіях комедії сильно змінилися, і тепер у них поєднуються і смішні дії, падіння героїв, сатиричні ситуації, і гра слів, відточений стиль, діалог, гумор якого так само здатний здивувати і розсмішити глядача. Хоча комедія - це кіно поза часом і простором, як правило, режисери створюють зрозумілі для глядача образи, які недалеко відійшли від сучасної культури і тому легко доступні для сприйняття [2].

За час розвитку кінокомедії як жанру ігрового кіно, завдяки різним сценарістам і режисерам-постановникам, з'явилося кілька різновидів фільмів цього жанру, для кожного з яких притаманні особливі риси. З'явилися і комедійні пародії, що поєднують у собі риси фільмів інших жанрів, і романтичні кінокомедії, неодмінним атрибутом яких є любов, і жартівливі кінокартини. До цього жанру належать і комедійні жахи як сплав кінокомедії і фільмів жа-

хів, і злочинна комедія, в якій чимало рис гангстерського кіно, і класична трагікомедія як синтез двох основних жанрів кіномистецтва. Можна виділити й музичну комедію, де замість реплік акторів часто використовуються пісні, а музичний фон покликаний посилити гумористичний ефект, сконцентрувати увагу глядача на певних моментах сюжету кінострічки [3].

Кінокомедія – комедія на кіноекрані. До цього жанру кіномистецтва належать фільми, які ставлять за мету розсмішити глядача, викликати посмішку, поліпшити настрій. Разом з драмою, фільмами жахів і науковою фантастикою, комедія – один з основних жанрів кінофільмів. Розрізняють декілька видів, або жанрів кінокомедії:

- Пародія – комедії, пародіюють який-небудь інший жанр.
- Романтична комедія – комедії про любов.
- Ексцентрична комедія, буфонада на кіноекрані.
- Трагікомедія – комедії, у яких комічні епізоди поєднуються з трагічними.
- Комедія ситуацій – комедії, у яких епізоди являють собою різні ситуації.
- Комедія жахів – комедія, у якій комічні епізоди поєднуються з епізодами жахів або ж часто комедіями жахів називають фільми, пародіюють фільми жахів.
- Кримінальна комедія – комедія, головними героями якої є гангстери, злодії, поліцейські або комедія з елементами кримінального фільму.
- Музична комедія – комедія, у якій багато музики та пісень.

У комедії, як і в інших жанрах, першочергове завдання – захопити глядача. Захопити, а потім смішити, не даючи йому нудьгувати. Для цього важливо протягом усього фільму поєднувати елементи, що викликають інтерес і сміх. Усі складові захоплюючої історії (таємниця, загроза, мета, герой і антигерой, пригода, легенда) – як завжди роблять свою справу, і тут комедія не є винятком [1]. Вона будується на тих же законах, будучи жанром, який просто зобов'язаний тримати увагу глядача з першої до останньої хвилини, але тут до цікавої історії ми великими порціями додаємо сміх. Необхідно зазначити, що сміх виникає в результаті того, що людина спостерігає і усвідомлює нелогічність ситуації або дій. Згадайте будь-який випадок – і Ви знайдете в ньому нелогічність – тобто сталося те, чого не повинно було статися у цих обставинах, у цьому місці або поряд з цими людьми.

Комедії викликають багато емоцій, але сприймаються всіма по-різному. У одних якийсь конкретний фільм викликає нестримний регіт і сльози радості, інші – шукають у ньому прихований зміст і сприймають побачене на екрані сюжет з іронічним і тонким почуттям гумору. Крім того, у кожної людини свій смак і свої улюблені фільми.

УДК 130.2:808.1

ЛІРИЧНИЙ ГЕРОЙ ВОЛТА ВІТМЕНА ТА БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА: АРХЕТИПНА СУМІШ

Малиш Н.

Наук. керівник – *Глотов О. Л.*, д-р філол. наук, професор,
завідувач кафедри журналістики
Національний університет «Острозька Академія» (м. Острозь)

У статті «Філософсько-антропологічні інтенції поезії Волта Вітмена та Богдана-Ігоря Антонича» О. Дуброва влучно, на наш погляд, визначає ключову ідею поезій американського та українського авторів – «створення абсолютно нового особистісного універсуму та філософської концепції людини» [3, с. 132]. Поети будують так званій *антропокосмос*, беручи за його основу «систему координат, яку можна назвати *ретро-пам'яттю alter ego в космосі людини і Всесвіту*» [4, с. 9].

Саме ця ретро-пам'ять (вона ж *архетипна пам'ять* або пам'ять колективного несвідомого) дозволяє звернутися до соціально-історичного досвіду всього людства і тому може допомогти у самоусвідомленні та усвідомленні навколишнього світу, а якраз така ідентифікація є найважливішим елементом у будівництві вищезгаданого універсуму Вітмена та Антонича: «... Тут не бажаєш більш нічого – // обкутатися мохом сну, // в прапервісний природи морок, // в прадавню впасти глибину» [1, с. 106].

Як відомо, у філософію термін «*архетип*» увів К. Юнг на позначення психоаналітичного поняття, яке пов'язує психіку, інстинкт та образ і означає «успадковані від попередніх поколінь фундаментальні уявлення, крізь призму яких людина у всі часи сприймає світ» [8]. Отже, *архетип як виразник ретро-пам'яті* є визначальним у творчості американського та українського поетів, адже саме з архетипних структур згадані автори вибудовують свій художній світ. Дослідимо образи ліричних героїв поезій В. Вітмена та Б.-І. Антонича на предмет архетипу як основного складника цих образів. Виділимо *архетипи, які належать ліричному герою збірок Б.-І. Антонича* відповідно до значення архетипу «тип героя», виділеного А.Большаковою в статті «Литературный архетип»:

- Деміург (Творець, Жрець)
- Поет
- Мандрівник.

Аналогічну дію виконуємо щодо ліричного героя збірки «Листя трави» В. Вітмена. Відтак, *архетипні типи ліричного героя вітменівських поезій*:

- Деміург (Творець, Бог)
- Поет
- Мандрівник
- Месія
- Коханець.

Ключовим архетипом для ліричного героя Вітмена та Антонича є *архетип Деміурга*, тобто творця світу. Безперечно, така ідея притаманна ліричному герою Антонича та Вітмена, які постійно виходять за межі часу та простору, створюючи *уявний світ*: «...невидиме доводиться видимим» [6, с. 20]; «...в ріці дівчата сонце мінуть» [1, с. 185].

У Вітмена ліричний герой-Деміург постає у двох іпостасях: *майстер-ремісник* та *Бог*, який відверто возвеличує себе («Я кругом – чіпкий, невтомний...» [6, с. 24]; «...я бачу в собі вічний закон» [6, с. 29]. Деміург Антоничевого ліричного героя є дещо «скромнішим»: його характерною відмінністю є відмова від ролі Бога у створеному ним же Всесвіті, він швидше виконує *роль Жреця* з притаманною цьому образу охоронною функцією – берегти отримані ним у Природи знання.

Щодо *архетипу Поета*, то він яскраво прослідковується як у ліричного героя Антонича, так і Вітмена. Автори визначають Поета як *Надлюдину, яка виконує посередницьку функцію*. Спостерігаємо таку «надлюдську» характеристику і в *архетипному образі Поета в Б.-І. Антонича*: «Цей світ – хмільної пісні полотно, // митцеві замалий – для теслі завеликий.» [1, с. 173]. Своєю чергою, В. Вітмен використовує поезію як засіб вираження своїх ідей, тому *архетип Поета у вітменівського ліричного героя* є тим елементом, який допомагає створити художній світ збірки, тобто виконує *функцію архітектора*: «...нині розпочинаю цю пісню // І сподіваюся не скінчити до смерті» [6, с. 17], «...я є джерелом усіх віршів» [6, с. 19].

Архетип Мандрівника Вітмена та Антонича виконує однакові функції: перш за все, Мандрівник у їх поезіях – *джерело досвіду минулих поколінь* («О кораблю на борту корабля!» [6, с. 117]). Також Мандрівник поетів є *Шукачем*, який прагне знайти *свободу* («Без меж і стін, що тиснуть, станеш тут, // бродяга, волокита, шалапут.» [1, с. 72]) та *Істину, Гармонію* («Складаєм дні в яскравих айстрів клумби, // нових Америк щастя ми Колумби» [1, с. 72].

Отож, спільними для ліричних героїв Вітмена та Антонича є три архетипи: Деміург, Поет, Мандрівник. Проаналізуємо ще *два архетипи, характерні лише для ліричного героя Вітмена*.

Архетип Месії проявляється в «Листі трави» чи не найяскравіше. Однією із цілей вітменівського героя є *порятунок людства* шляхом відкриття йому Істини буття: «Побудь цей день і цю ніч зі мною – // ...і твоїми стануть всі блага землі і сонця» [6, с. 19]. Месія Вітмена запевняє в своїй обраності та унікальності («...і кожна моя волосинка – чудо») і закликає йти його шляхом: «А ось моє слово, сучасності слово – En-Masse (Всі разом)!».

Особливістю *архетипу Коханця* як елемента образу ліричного героя «Листя трави» є його використання не для підкреслення *еротизму* образу, а для *утвердження ідеї матеріалізму*, первинності матерії: «Якщо я обожаю щось більше за інше, то хай це буде велике моє Тіло...» [6, с. 41].

Підсумовуючи, В. Вітмен та Б.-І. Антонич використали низку архетипів (Деміург, Поет, Мандрівник, а також Месія, Коханець) для зображення головних ліричних героїв своїх збірок. Саме така архетипна суміш дозволила

американському та українському поетам *втїлити в цих образах такі завдання/функції*: 1) реалізувати внутрішній світ як зовнішній з допомогою *архетипу Деміурга*; 2) зобразити ліричного героя Надлюдиною, Посередником між Істиною та людством з допомогою *архетипу Поета*; 3) втілити ідею вічного пізнання та пошуків з допомогою *архетипу Мандрівника*. *Архетипи Месії та Коханця* є складовими образу лише вітменівського ліричного героя і виконують такі завдання/функції: *архетип Месії* Вітмен використовує для утвердження ідеї порятунку людства шляхом зміни світогляду; втілення ж *архетипу Коханця* в образі головного ліричного героя дозволяє утвердити ідею матеріалізму, первинності матерії, принцип «органічної єдності».

Відтак, *ліричний герой як архетипна суміш* (тобто суміш праобразів, певних прадавніх моделей існування людини з притаманним їм досвідом) дозволяє В. Вітмену та Б.-І. Антоничу показати читачеві певний вірєць, правильну, на їх думку, модель поведінки та світогляду, яка б дозволила кожному зрозуміти Істину буття.

Література

1. Антонич Б.І. Велика гармонія (Модерністична поезія ХХ ст.). – 2-ге вид., допов. і переробл. / Б.І.Антонич. – К., 2003. – 350 с.
2. Антонич Б.І. Повне зібрання творів / Передмова М. Ільницького; упорядкування і коментарі Д. Ільницького / Б.І.Антонич. – Львів : Літопис, 2009. – 968 с.+32 с. ілюстр.
3. Дуброва О.В. Філософсько-антропологічні інтенції творчості Волга Вітмена та Богдана-Ігоря Антонича // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Гол. ред. В. С. Курило. – Луганськ : Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. – Вип. 4 (191) : Філологічні науки. – С. 128 – 135.
4. Махно В.І. Художній світ Б.-І. Антонича : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 “Українська література” / В. І. Махно. – К., 1995. – 25 с.
5. «Мистецтво творять шал і розум». Творчість Богдана Ігоря Антонича: рецепції та інтерпретації: збірник наукових праць. – Львів, 2011. – 512 с. – (Серія «Українська філологія: школи, постаті, проблеми»).
6. Уїтмен У. Поезії / перекл. з англ., передм. Л. Герасимчука / У. Уїтмен. – К. : Дніпро, 1984. – 126 с.
7. Чуковский К. Мой Уитмен: Его жизнь и творчество. Избранные переводы из «Листьев травы». – изд. 2-е, дополн. – М. : Прогресс, 1969. – С. 10-91.
8. Юнг К.Г. Архетип и символ. / К.Г.Юнг. – М, Renaissance, 1991. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rulit.net/books/arhetip-i-simvol-read-90661-1.html>.

УДК 351: 614.8

**СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ СИТУАЦИЙ В УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ****Михальчук О.***Науч. руководитель – Карпиевич В.А., канд. истор наук,
доцент кафедры гуманитарных наук**Командно-инженерный институт МЧС Республики Беларусь (г. Минск)*

Чрезвычайные ситуации характеризуются наличием более или менее острого кризиса, высокой степенью неопределенности в развитии процессов, которыми необходимо управлять, дестабилизацией социально-психологической устойчивости населения, нехваткой времени для разработки и осуществления решений по стабилизации обстановки. Все это является серьезным испытанием для управленческих кадров, большинство которых не имеют специальной подготовки к деятельности в условиях экстремальной ситуации. Поэтому особую актуальность приобретает организация специальной профессиональной и морально-психологической подготовки к действиям в экстремальных ситуациях тех кадров, которые обучаются на различных факультетах, курсах, в школах менеджеров и готовятся заняться управленческой деятельностью. То же относится к будущим врачам, учителям, социологам, психологам.

Поскольку в чрезвычайных ситуациях всегда возникает большая или меньшая степень опасности, управление такими ситуациями сводится в основном к управлению опасностью. В нем различаются три основные компонента:

- предупреждение опасности чрезвычайной ситуации;
- борьба с опасностью, возникающей в условиях экстремальной ситуации;
- ликвидация опасных последствий экстремальной ситуации.

Первым шагом в управлении чрезвычайной ситуацией должно стать осознание и предупреждение опасности. Если речь идет о технологических системах, то этот принцип должен быть применен и воплощен на стадии разработки проекта. Самая главная и чаще всего встречающаяся ошибка в управленческой деятельности, особенно когда она связана с крупными технологическими системами – атомной электростанцией, нефтеперерабатывающим заводом, химическим комбинатом и т. п., состоит в недооценке опасности. Технологический объект, вызывающий опасность, особенно если он хорошо оснащен в техническом отношении и оборудован эффективными техническими средствами контроля, обычно считается безопасным.

Второй причиной, резко снижающей эффективность управленческой деятельности в экстремальных ситуациях, является небрежность персонала, обслуживающего сложные технологические системы. Можно констатировать, что почти во всех несчастных случаях, происшедших на производстве и с транспортными средствами в послевоенный период попытки

управления возможной опасностью, во всяком случае, попытки предупреждения и предотвращения чрезвычайной ситуации наталкивались главным образом не на технические неисправности, а на ошибки и нарушения, совершенные людьми, обслуживающими технические средства.

Третьей причиной, препятствующей эффективной управленческой деятельности в экстремальных ситуациях, становится почти полное неведение большинства населения, попадающего в такие ситуации, относительно наиболее целесообразных действий в случае аварий, катастроф и т. п.

С учетом этих причин, которые, как правило, действуют, усиливая друг друга, в большинстве катастрофических случаев, можно предложить несколько направлений разработки и применения социальных технологий управленческой деятельности в экстремальных ситуациях.

Первое из них заключается в осознании работниками властных структур и органов управления возрастающей степени риска от деятельности современных, мощных по своим основным параметрам технологических систем, тем более, что такие системы располагаются чаще всего вблизи урбанизированных пространств с большой плотностью населения, а нередко и в самих этих пространствах. Атмосфера секретности, существующая вокруг таких объектов, лишает не только население, но и многих специалистов, в том числе работающих в органах управления, возможности не только участвовать в принятии решений, но и вообще ориентироваться в ситуации. Поэтому одним из существенных направлений в процессе оптимизации управленческой деятельности в экстремальных ситуациях становится резкое снижение пресса секретности вокруг этих промышленных объектов, а также связанное с этим разъяснение окружающему населению степени реального риска от их эксплуатации и обучение основным приемам поведения в случае возникновения опасности.

Второе направление оптимизации управленческой деятельности в экстремальных ситуациях состоит в обеспечении безопасности функционирования потенциально опасных технологических систем, главная его функция – предупреждение аварий и катастроф.

Третье направление оптимизации управленческой деятельности в экстремальных ситуациях включает в качестве основного компонента повышенное внимание специалистов, управленческих кадров ко всем случаям технологических аварий и катастроф. Ибо только таким образом можно найти эффективные способы предотвратить катастрофу в аналогичных или сходных ситуациях.

Таким образом, важнейшим направлением управленческой деятельности в условиях возрастающего технологического риска становится своевременное, хорошо продуманное принятие мер по предупреждению экстремальных ситуаций.

УДК 614.8: 327.7

**АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЧС РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В
СФЕРЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОГО ГУМАНИТАРНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА****Парфимович Д., Чмыханков Е.***Науч. руководитель – Карпиевич В.А., канд. истор. наук,
доцент кафедры гуманитарных наук**Командно-инженерный институт МЧС Республики Беларусь (г. Минск)*

В настоящее время во многих государствах мира пришли к выводу, что для успешной борьбы с опасными природными явлениями и техногенными катастрофами необходима целенаправленная государственная политика, которая будет сориентирована на сотрудничество в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций. Государственная политика Республики Беларусь в сфере чрезвычайного гуманитарного сотрудничества ориентирована на соблюдение таких общепризнанных ценностей, как сохранение жизни и здоровья граждан независимо от пола, расы, национальности, происхождения, возраста, вероисповедания, убеждений, принадлежности к общественным объединениям, имущественного и должностного положения, места жительства.

Реализация государственной политики в сфере международного сотрудничества осуществляется на основе соответствующих законов и нормативных правовых актов. Основу деятельности МЧС Республики Беларусь в сфере международного чрезвычайного гуманитарного сотрудничества составляет система законодательства республики и договорно-правовая база, сформированная как на уровне Правительства Республики Беларусь и Правительств иностранных государств, так и на уровне Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь и спасательных ведомств зарубежных стран. Сегодня Правительством Республики Беларусь заключается большое количество различного рода соглашений и договоров, в которых компетентным органом является Министерство по чрезвычайным ситуациям.

В общей сложности Министерство является ответственным за выполнение положений около 40 международных двусторонних, многосторонних, межгосударственных, межправительственных и межведомственных соглашений, договоров, конвенций и других нормативно-правовых актов, входящих в его компетенцию.

Одним из важнейших направлений в области чрезвычайной гуманитарной деятельности МЧС республики является сотрудничество с международными организациями. Наиболее активно на данном этапе развивается сотрудничество с Дирекцией развития и сотрудничества Федерального департамента иностранных дел Швейцарии и Международным агентством по атомной энергетике.

Сотрудничество с международными организациями способствует обмену научно-технической информацией, выполнению совместных исследовательских программ, обучению экспертов в области прогнозирования, предупреждения чрезвычайных ситуаций и оказания помощи по ликвидации их последствий.

Отдельно необходимо выделить такую форму чрезвычайного гуманитарного сотрудничества, как участие в международных учениях. Это способствует развитию взаимодействия между спасательными ведомствами разных стран, обмену опытом, повышению квалификации работников аварийно-спасательных служб стран-участниц, совершенствованию технических возможностей, распространению информации, связанной с предупреждением и реагированием на различного рода чрезвычайные ситуации, как среди специалистов, так и населения.

Не менее важной является деятельность Республики Беларусь, направленная на оказание гуманитарной помощи населению зарубежных стран в зонах вооруженных конфликтов и пострадавшему от чрезвычайных ситуаций.

В XXI в. предстоит окончательно сломать барьеры недоверия и другие негативные проявления в области чрезвычайного гуманитарного сотрудничества. Одновременно с этим предстоит дальнейшая работа по совершенствованию взаимодействия спасательных ведомств мирового сообщества.

УДК 008:316.722

Г. ФОРД: КУЛЬТУРА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ОСНОВА ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

Царук Т.

*Наук. керівник – Кульчицька М.О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

У суспільстві в процесі соціального життя утворюється система взаємодій особистостей. Різноманітні соціальні відносини, суб'єктами яких є окремі особи, зумовлені різноманітністю соціальних інтересів. Соціальні відносини мають об'єктивний характер, але для кожної людини вони, відображаючись у її внутрішньому світі, набувають особистісного сенсу, що виявляється в індивідуальних поведінці, почуттях, настроях та ін. Коли така взаємодія побудована на співробітництві і спрямована на реалізацію певної спільної мети, тоді й можливо досягти успіху [1].

Такий вже складний задум природи, що успіх – це умова, яку потрібно залучати, притягувати до себе, а не переслідувати. Ми досягаємо нагород і рухаємося вперед не завдяки нашій щоденній інтенсивній гонитві, а завдяки тому, якими ми стали, і саме це, зрештою, визначає наші результати. Щоб більше мати, ми спочатку повинні стати чимось більшим – така суть філософії розвитку особистості, успіху і щастя, представлена Дж. Роном [2].

Генрі Форд був надзвичайно наполегливою і успішною людиною. Особливо цікавий початок його кар'єри, коли він, героїчно долаючи матеріальні перешкоди і не досипаючи ночей, два з половиною роки розробляв свою, до сьогодні неперевершену, модель автомобіля.

Г. Форд вважав, що успішні люди вириваються вперед, використовуючи той час, який решта використовує марно³. І справді так він виривався вперед, був талановитим винахідником і оригінальним конструктором. Г. Форд – один із засновників автомобільної промисловості США, засновник “Форд мотор компанії”. На нашу думку, він досягнув такого значного успіху у зв’язку з тим, що неординарно мислив. Свій досвід життя і спілкування з іншими людьми він узагальнив у цікавих і проникливих судженнях. Як він сам пише, його секрет успіху полягає в умінні зрозуміти точку зору іншої людини і дивитися на речі і з її і зі своєї точки зору. У кожного є свій світогляд, своє бачення «речей», коли людина може зрозуміти світоглядну позицію іншого і поєднати її зі своєю, вона починає дивитися на світ зовсім іншими очима, перед нею відкриваються нові можливості.

Строге ірландське виховання та впертість Г. Форда виявилися у такій думці: «Коли здається, що весь світ налаштований проти тебе, пам’ятай, що літак злітає проти вітру». Він був одним з небагатьох людей, які не боялися експериментувати, втілювати в життя свої ідеї, не знаючи, як на це відреагує навколишній світ.

Г. Форд досить «цікаво» ставився до людей. На його думку, тільки два стимули примушують людей працювати: спрага заробітної плати і боязнь її втратити. «Не дозволяйте жити занадто спокійно тим, хто у вас працює. Завжди чиніть протилежно до того, чого вони від вас очікують. Нехай весь час турбуються і озираються через плече» [3]. Генрі Форд добре знав «людську сутність», був кмітливим і непередбачуваним, окреслив для своїх робітників певні «межі», а працівники, своєю чергою, отримуючи непогану заробітну плату, боялися переступити ці «межі».

Форд дуже приязно ставився до людей, які працювали на його виробництві. Він увів мінімальну грошову винагороду спочатку у п’ять, а потім у шість доларів щодня. Як реформатор, він писав, що честолюбство кожного роботодавця повинне було б полягати в тому, щоб платити вищі ставки, ніж його конкуренти, а прагнення робітників – у тому, щоб практично полегшити здійснення цієї ідеї. Якщо підприємець змушує людей працювати щосили, а вони через деякий час переконуються, що не отримують за це оплати, то цілком природно, що вони знову починають працювати з прохолодою. Якщо ж вони бачать плоди своєї роботи у розрахунковій книжці, бачать там доказ того, що підвищена продуктивність означає і підвищену плату, вони навчаються розуміти, що самі входять до складу підприємства, що успіх справи залежить від них, а їх добробут від справи. На жаль, сьогодні таке ставлення до робітничого класу трапляється дуже рідко, роботодавці хочуть отримати від своїх працівників якнайбільшу продуктивність, при тому, що платять низькі заробітні плати, тобто хочуть збагатитися за рахунок своїх робітників.

³ Тут і далі цитуємо електронне джерело – книгу спогадів та мемуарів Г. Форда «Мое життя, мої досягнення» [3].

Як бачимо, Форд вмів чудово мотивувати робітників, та і як до робітників-машин він до них не ставився. Він пише з цього приводу: «Не прийнято називати службовця компаньйоном, а все ж він не хто інший, як компаньйон. Будь-яка ділова людина, якщо їй самій не впоратися з організацією своєї справи, бере собі товариша, з яким поділяє управління справами... Кожна справа, яка вимагає для її ведення більш ніж одну людину, є свого роду товариством. З того моменту, коли підприємець залучає людей на допомогу своїй справі – навіть якби це був хлопчик для посилок, – він вибирає собі компаньйона. Він сам може бути, щоправда, єдиним власником знарядь праці і єдиним господарем справи; але лише в тому випадку, якщо залишається єдиним керівником і виробником, він може претендувати на повну незалежність. Ніхто не може бути незалежним, якщо залежить від допомоги іншого. Це ставлення завжди взаємне – шеф є компаньйоном свого робітника, а робітник товаришем свого шефа; тому як про одного, так і про іншого безглуздо стверджувати, що він є єдино необхідним. Обидва необхідні» [3]. Тут ми яскраво бачимо, що Форд ставить до робітників, як до своїх товаришів і помічників у реалізації поставлених цілей. Г. Форд створив на своїх підприємствах спеціальну службу соціологічних досліджень зі штатом 60 осіб для вивчення побуту і дозвілля своїх працівників. У цьому неважко помітити закономірність: увагу розумного капіталіста до того, що сьогодні ми називаємо людським фактором суспільного виробництва.

Завдяки людяності Форд досягнув процвітання свого підприємства. Він міг би просто скласти руки і сказати: «Ми створили справу. Тепер залишається утримати створене за собою». Та такий спосіб дії не входив у його плани. «Наші успіхи спонукали мене до нових успіхів».

Сам Г. Форд був великим ентузіастом. Його ентузіазм проявлявся в палкому бажанні й цілеспрямованості щодо досягнення визначених цілей. Він писав, що за наявності ентузіазму ви можете досягти всього. «Ентузіазм – це блиск ваших очей, стрімкість ходи, фортеця рукостискання, нездоланий приплив енергії і волі для втілення в життя ваших ідей. Ентузіасти, – продовжує відомий бізнесмен, – це борці. Ентузіазм – наріжний камінь всього прогресу! Тільки з ним можливий успіх. Без нього у вас є тільки можливості». Отже, ентузіазм як колись, так і тепер є однією з визначальних рис успішної людини, яка не чекає, що їй все подадуть «на тарілочці», не нарікає на життєві чи соціально-політичні труднощі, а самовіддано захоплено працює, незважаючи на різні ситуації та обставини, намагається досягти поставленої мети. Приклад успішної діяльності Г. Форда може стати свідченням сучасного ділового мислення й культури міжособистісної взаємодії на різних рівнях соціальної дійсності.

Література

1. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua>.
2. Рон Дж. Пять основных фрагментов мозаики жизни / пер. с англ. К. Бухарева. – Минск. ПКП «Эрбиния» 1998, – 136 с. – (Серия «Энциклопедия успеха»).
3. Форд Г. Моя жизнь, мои достижения. – Режим доступу : <http://royallib.ru>.

УДК 391.91.+159.9

ТАТУ – КУЛЬТУРА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ

Ткаченко К.

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Мистецтво прикрашати себе можна вважати одним з найдавніших. За допомогою одягу, аксесуарів, макіяжу, зачіски людина прагне виділитися зі свого оточення, самовиразитися, привернути до себе увагу. Татування є одним із засобів вираження внутрішнього «я». [1]

Згідно зі статистикою, найчастіше татування роблять люди з великими амбіціями. Може, саме тому серед володарів татувань так багато творчих людей – співаків, акторів, музикантів.

Будь-яке мистецтво впливає на психологічний стан людини, а такий нетрадиційний вид живопису, як живопис на власному тілі, - особливо. Татування (тату, татуаж) – процес нанесення перманентного (стійкого) малюнка на тіло методом місцевого травмування шкірного покриву з внесенням у підшкірну клітковину фарбувального пігменту. [3]

Розглядаючи психологічні причини модифікацій тіла, неможливо не звернути увагу на висловлювання численних світил психоаналізу, зокрема Чарльза Ламброзо, який стверджував, що схильність до татування мають виключно представники людства зі схильністю до насильства або іншими психопатичними відхиленнями. [4]

Щодо культури татування у різних народів світу, то можна виокремити жителів Полінезії, які вірили у існування магічного зв'язку з малюнками. На Бірмі роблять татування на стегнах і руках у вигляді різних фантастичних контурів і фігур, які, за повір'ями місцевих жителів, служать оберегом проти їх ворогів. У воїнів з острова Борнео на плечах були виявлені знаки, що володіють, на думку їхніх власників, магічною властивістю. І сьогодні серед арабів татуванню приписуються магічні якості. Щоб викликати вагітність, малюнок з точок наноситься навколо пупка на 2-й або 3-й день менструації. А точки на дитячих носах, особливо у хлопчиків, наносяться, щоб захистити їх від травм. У Єгипті татування у вигляді маленької пташки у оці служило для покращення зору. У всьому світі відомі татування «на удачу». Особливо вони поширені серед моряків, які є чи не найбільш забобонними людьми. Щасливі та нещасливі числа, підкови, чорні кішки й безліч інших речей складають набір забобонної людини. А у американських моряків в якості оберегу від потоплення служать свині і півні, татуовані зображення яких вони носять на лівому підйомі ноги.[3]

Культура російського тату вважається практично втраченою до моменту народження кримінальних структур. Саме тому в Росії і росіян синонімами татування можуть служити слова - вихідці з кримінального сленгу: «портак», «портачка», «наколка», «масть». Сленгові слова визначають або сам процес виготовлення тату (наколка), або ідентифікацію всередині ієрархії (масть). Кримінальне татування в Росії стало суспільно визнаною культурою, оскільки істинні канони татування слов'ян невідомі або втрачені.

Татуювання на сьогоднішній день є молодим напрямом у мистецтві Росії, не маючи багатих і ґрунтовних традицій. Російське сучасне татуювання схильне до впливу інших, багатших спадщиною, культур. У своєму історичному минулому, за часів СРСР, татуювання мало в основному політичний, армійський і арештантський характер. Сучасне обладнання з'явилося у російських майстрів масово у кінці 90-х, що дозволило звести мистецтво татуювання на якісно новий рівень.

Іван Калінін у своїй статті «Татуювання як особливість психологічного стану» пропонує таку класифікацію татуювань:

1. Психологічні:

а). захисні (можуть бути наслідком перенесеної в дитинстві травми: спроби зґвалтування, вбивства, приниження і образи в школі, наслідком фізичного каліцтва, проблему сім'ї, частих переїздів, змін шкіл, необхідності заводити нові знайомства і друзів. Вони спрямовані в першу чергу на захист психологічного стану людини); [1]

б). мотиваційні (впевненість власника татуювання у наданні натільним малюнком енергії, удачі, сили та швидкості для досягнення мети).

2. Декоративні:

а). власне декоративні (використовуються для прикрашання тіла; здебільшого свідчать про закомплексованість та невпевненість у собі його власника);

б). фанатичні (можуть свідчити як про емоційну незрілість власника татуювання, так і про фанатичну відданість якій-небудь ідеї); [1]

с). тату як мистецтво (психологічно власники відрізняються від пересічної людини. Вони егоцентричні, більш наполегливі, за наявності працьовитості та таланту можуть багато чого досягнути. Менш схильні до впливу оточення, дотримання традиційних гендерних ролей. Серед таких людей ймовірність зустріти гомо- або бі-орієнтацію досить висока. Можуть мати проблеми у спілкуванні з іншими людьми).

3. Ідейні:

а). ідентифікаційні (зроблені заради визначення себе серед інших або навпаки заради ідеї згуртованості та єдності);

б). релігійно-ідейні (свідчать про психологічну незрілість та можливі психічні розлади).

4. Професійні (зроблені з метою підвищення мотивації до праці). [4]

Отже, наявність в людини татуювання безумовно свідчить про певні особливості її морально-психологічного стану та розвитку психіки. Розглядаючи розвиток популяризації культури татуювання, можна зробити висновок, що поширення культури тату серед різних верств населення свідчить про нестачу видів діяльності для самореалізації та самовираження, через що особистість свідомо піддає свій організм травмуванню заради ідентифікації себе серед оточення. Швидкий темп розвитку соціуму вимагає від людини постійного пристосування до нових умов життя, що викликає в неї незадоволення своїм соціальним становищем, відчуття неповноцінності та приховану агресію. Саме тому представники сучасного суспільства намагаються висловити свої почуття не за допомогою слів, а малюнками та написами на власному тілі.

Література

1. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека. – М., 1998.
2. Крайг Г. Психология развития. – СПб., 2001.
3. Искусство украшения тела: татуировка, пирсинг, скарификация/Наталья Муравлева. – Санкт-Петербург: Динамит, 2002.
4. Социальная дезадаптация: нарушение поведения у детей и подростков // Под ред. А.А.Северного. М., 1996.

УДК 801.311

ПРАВОВА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ

Токар В.

Наук. керівник – Міллер О.В.,

*професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Неодмінною передумовою формування правової держави є порівняно висока загальна культура суспільства. Достатній рівень культури населення потребує розвиненої системи освіти й виховання, соціально-побутового та медичного забезпечення, вільного розвитку науки і мистецтва, художньої творчості, взаємної пошани людей, інтелігентності, доброчинності, милосердя, чесності, можливості всебічного розвитку особи, передусім – її духовного світу. Відродження та розвиток культури – стрижень цивілізованого суспільства, передумова формування демократичної правової держави в Україні. Це зумовлено тим, що саме культура формує стиль життя, спосіб поведінки, творить демократичні, гуманістичні ідеали незалежної держави. Без культурної людини держава не може бути ані незалежною, ані демократичною. Духовно бідні громадяни ніколи не зроблять Україну багатою та щасливою. Економіка, політика й культура – три основні галузі, без одночасної модернізації яких суспільство не може успішно розвиватися.

У зв'язку з цим у сучасній Україні особливої актуальності та важливості набуває проблема осмислення основних аспектів взаємовпливу і взаємодії загальної культури й конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина. Для цього необхідно актуалізувати та вирішити такі ключові завдання: по-перше, загалом проаналізувати підходи до розуміння поняття культури, її сутності, функцій і значення в новітніх процесах право- та державотворення; по-друге, дослідити юридичну природу конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина у правознавстві; по-третє, з'ясувати та розкрити зміст напрямів взаємодії культури й конституційних культурних прав та свобод в умовах розбудови в Україні демократичної правової держави.

Визначаючи поняття «культура», варто зауважити, що воно походить від латинського слова *culture*, що означає «обробляти землю». Згодом це поняття набуло нових відтінків і почало означати систему цінностей, створених людиною.

На нашу думку, культура – це не просто надбання людства, а спосіб перебування людини, індивіда у світі, що дає можливість особистості жити і творити, реалізовувати свободу вибору, за власним переконанням ставитися до надіндивідуального: природного чи суспільного буття

Культура – загальний спосіб існування людини, її діяльності та об'єктивованій результат цієї діяльності. Продуктами культури є уявлення про добро і зло, звичаї, знаряддя праці, засоби комунікації та ін. Культура – соціально нормативна, а її норми – історично первинні, основа всіх інших нормативних систем: релігії, моральності, естетики, права. Право, як мораль і релігія, є інститутом культури, визначене її змістом.

Переходячи до визначення правової культури, наведемо висловлювання академіка Ю. С. Шемшученка: «Право і культура є взаємопов'язаними, взаємодіючими між собою категоріями. Це зумовлено тим, що право є елементом культури суспільства, його соціальною цінністю. Цей зв'язок і взаємодія простежуються по багатьох напрямках».

В юридичній літературі є багато визначень поняття «правова культура».

Перші з них орієнтувалися саме на суб'єктивні інтелектуальні елементи: рівень знання та розуміння права тощо. У широкому значенні під правовою культурою розуміють усе те, що перебуває у сфері дії права: норми права та правовідносини, правові установи, правосвідомість і правову поведінку.

В. В. Копейчиков правову культуру визначає як систему правових цінностей, що відповідають рівню правового прогресу, досягнутого суспільством, і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності.

А де межі правової культури? Де саме вона закінчується і починається правове безкультур'я? Незнання особою принципів права – це правове безкультур'я? Варто зазначити, що, на жаль, не кожний випускник вищого юридичного закладу може розкрити зміст принципів права, а що вже казати про пересічних громадян.

Незнання законів – це правове безкультур'я? Може, порушення норм, установлених законодавством, чи відсутність уявлень щодо процедури роботи правових механізмів – правове безкультур'я? Якщо виходити з поданих вище визначень правової культури, тоді – так. Якщо на всі ці запитання дано позитивні відповіді, не дивно, що рівень правової культури нашої країни не можна назвати високим. Зупиніть людину на вулиці і запитайте в неї, що таке право і як воно працює або як має працювати – відповідь якщо і буде, то, найімовірніше, дуже коротка. Справа в тому, що не можна вести мову про підвищення рівня правової культури, не розвиваючи рівень культури загальної.

Правова культура – це лише одна маленька цеглина великого будинку, який має назву загальна культура.

Спробуймо відповісти на запитання: «Що робити, щоб покращити культурний стан громадян України?». Відповідь така: визначати цінності та створювати ідеологію, а відтак приводити законодавство у відповідність до останніх і починати тривалий процес виховання людей.

А які цінності нині пропонує людям наша держава, які цінності вона підтримує? Здоровий спосіб життя – заборону куріння та обмеження реклами алкогольних виробів на законодавчому рівні. Водночас необмеженою є реклама нездорових продуктів харчування (чіпси, їжа швидкого приготування, солодкі газовані напої, солодкі сніданки для дітей та ін.). Держава декларує такі цінності, як чесність, порядність, принциповість, приймає цілий масив нормативно-правових актів для боротьби з корупцією. А в усіх засобах масової інформації транслюють та публікують розважальні матеріали (телесеріали, фільми, гумористичні виступи, статті), в яких демонструється процес отримання хабарів працівниками державних служб (найчастіше – працівниками ДАІ). І це вважається нормою, люди сміються, нікого це не дивує і не обурює, бо всі так звикли, це вже стало буденністю.

Які люди – така культура, яка культура – така держава, яка держава – таке життя. Сьогодні складається враження, що держава не зацікавлена в підвищенні рівня обізнаності населення у змісті процесів, які відбуваються у суспільстві, тому очікувати від неї дій, покликаних сприяти розвитку культури, свідомості, правосвідомості громадян, мабуть, не варто. Лишається надія на громадські організації, на викладачів вищих навчальних закладів, учителів шкіл, вихователів дитячих садків та на родинні стосунки. Не потрібно піднімати рівень правової культури, необхідно підвищувати рівень культури загальної. Правова культура розвиватиметься автоматично.

Література

1. Бурдяк В. І. Політика і права людини: підручник – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т, 2011. – 536 с.
2. Ганзенко О. О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави Україна : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Запоріжжя, 2002. – С. 3.
3. Дмитрієнко І. В. Українська правова культура як нормативне небіологічне явище // Держава і право : зб. наук. праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 44. – С. 105–110.
4. Культурологія : навч. посіб. [В. В. Павленко, О. М. Цапко, А. І. Буймістер та ін.] – К. : КНТ, ЦУЛ, 2010. – 224 с.
5. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
6. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : підручник. – 3-тє вид. – К. : Центр учбов. літ., 2010. – 584 с.
7. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К. : Україна, 2003. – 384 с.
8. Осика І. В. Правова культура у формуванні правової, соціальної держави : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2004. – С. 10.
9. Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади взаємодії права і культури // Право та культура: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : МП «Леся», 1997. – С. 4–5.

УДК 78.03+791.43.45

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ МУЗИКИ ТА КІНО У КРАЇНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ–ХХІ ст.

Томіленко В.

*Наук. керівник – Горенко Л.М., канд. істор. наук, доцент
Національний університет будівництва і архітектури (м. Київ)*

Сучасна культура країн Азії твориться в умовах модернізації та економічної глобалізації. У міру поглиблення прогресу людства і розвитку епохи будь-яка цивілізація не може розвиватися поодиноці або існувати ізольовано. Відзначимо тривале співіснування і взаємні обміни між цивілізаціями Сходу і Заходу, а також між культурами різних країн. Кращої форми контактів для людства, ніж культура, не було. У ХХІ ст. роль культури та її статус у міжнародних відносинах усе більше зростають, а культурні обміни та співробітництво між країнами стають усе актуальнішими, оскільки різні культурні контакти допомагають усувати національну роз'єднаність, сприяють розвитку міждержавних політичних та економічних зв'язків.

Сучасна культура країн Азії широко представлена в кіно, театральному мистецтві, музиці, архітектурі. Останнім часом великої популярності набирає сучасна японська музика. З 90-х рр. ХХ ст. у «візуал-кей» почав зароджуватися музичний рух, який, на відміну від інших японських рок-та електронних гуртів, культивував японський підхід до мелодики і лірики. Так, гурти фолк-металу і фолк-року Омтучо-за (Омме: дза) і Kagrra почали додавати у свою музику національні японські риси і присвячувати пісні традиційним елементам японської культури. Більшість текстів гурту Омтучо-за базується на японській міфології, у тому числі на японському епосі. Гітарист гурту популяризував на концертах групи національний танець «кагура» (на його честь гурт і отримав назву), називаючи саму творчість групи терміном «neo japanesque». А вокаліст Kagrra почав вживати в ліриці старояпонську мову і використав в образі елементи традиційного японського одягу. Згодом ці тенденції підхопили гурти електронної музики – Adapter, Himitsu kessha Codomo A (Хіміцу кесся, Кодомо А) і STELLA (виконують електро-рок). Творчість цих гуртів представляла зіграну на синтезаторах народну музику або рок-музику з сильним впливом японської мелодійності [1].

Не менш динамічно розвивається популярна музика в Кореї. У 1970-80-ті роки заявило про себе безліч музикантів. Серед них Чхо Енбіль, який використовував різні інструменти типу синтезатора, він широко відомий завдяки популяризації рок-музики. Серед сучасних виконавців найбільшу популярність мають солісти ВоА, Лі Хері, Рейн [2].

Казахстан Нині відомий своїми музичними фестивалями: Зірки Шакена, Приз традицій, закритими «Євразія» та «Голос Азії».

У ХХ ст. монгольські композитори, виховані на європейській класичній музичній традиції, експериментували, синтезуючи її з національною, зокрема, С. Гончігсумла. З 1980-х рр. у Монголії набули поширення всі напрямки західної поп-музики [3].

Рок-музика дуже популярна в сучасному Пакистані. У 2003 р., пісня пакистанської групи String's – Najane Kyun стала однією з пісень на мові урду для саундтрека фільму «Людина-павук 2». Пакистанська група Junoon грає суфійський рок (суміш традиційної пакистанської народної та суфійської музики із західною). У 2006 р. вийшов альбом Jugni співака Аріфа Лохара, який мав величезний успіх.

Динамічно розвивається й культура Китаю [4]. З 1987 р. Китай проводить регулярні фестивалі національного мистецтва, під час яких демонструють сценічне мистецтво Китаю і відомі твори. Швидко розвивається ринок культури, удосконалюючись з кожним днем. Виступи видатних артистів циркового мистецтва, пісні і танців, майстрів пекінської та місцевих опер, виконавців симфонічної музики викликали сенсацію в багатьох країнах світу.

Кіно Східної Азії завжди було абсолютно самобутнім і несхожим на європейське чи американське. Для авторських фільмів східноазіатських режисерів характерна високий естетизм і глибина думки, хоча в регіоні широко розвинена й індустрія розважального кіно. Східноазіатський кінематограф практично не був відомий на заході до 1950-х рр., коли в Європі та Америці увійшло в моду японське кіно. Другу хвилю популярності кіно Східної Азії переживає з 1990-х рр. і понині, причому тепер нарівні з японськими популярні фільми з Китаю, Гонконгу, Південної Кореї. Крім того, в 1980-ті рр. на заході був популярний Брюс Лі, актор фільмів з елементами кунг-фу.

У східноазіатському кінематографі сформувалися унікальні жанри фільмів, яких немає в кіно інших регіонів: фільми східних єдиноборств (особливо поширені в Гонконзі, Китаї, Південній Кореї); токусацу (японські фантастичні фільми, в яких звичайно виступають монстри на зразок Годзілли); аніме (японські мультфільми з характерними сюжетами й естетикою); а також фільми жахів (характерні для Японії); кримінальні фільми (часто в них діють китайські тріади і японські якудза); історичні бойовики (останнім часом багато фільмів цього жанру знімають у Китаї) [5].

Після успіху фільму «Свірі» 1999 р. корейський кінематограф став значно популярнішим як у самій країні, так і за кордоном. У 2000 р. фільм «Об'єднана зона безпеки» мав приголомшливий успіх і перевершив навіть «Свірі». Через рік це повторив фільм «Друг». Романтична корейська комедія «Паскудне дівчисько» зуміла перевершити «Володаря пернів» і «Гаррі Поттера», що вийшли в прокат у той же час. У 2002 р. було випущено перший у Бутані повнометражний фільм під назвою «Маги і мандрівники». Автором сценарію і режисером фільму виступив Кх'єнце Норбу. З 2007 р. в Абу-Дабі (Об'єднані Арабські Емірати) проводиться Близькосхідний міжнародний кінофестиваль, який надав поштовх у розвитку близькосхідного кіно [3].

У сучасному монгольському кінематографі спільно з японцями було створено фільм «Чингісхан. На краю землі і моря». Були зняті фільми, які пов'язані з давніми традиціями та міфологією і їх існуванням у сучасному світі, наприклад, монголо-німецький фільм «Печера жовтої собаки». У 2009 р. великим успіхом користувалося продовження фільму 1985 р. «Я тебе люблю». У 2010 р. був знятий монгольсько-російський комедійний бойовик «Операція "Татар"».

Однією з особливостей культури країн Азії у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. є вплив країн Заходу на культурні процеси. Насамперед це відбилось на культурі Японії, яка після війни відчувала великий тиск з боку європейських країн та США.

У ХХІ ст. із прискоренням економічної глобалізації культура згаданих регіонів усе ширше крокує у світ. Усе більше будуть виявлятися елементи спільності в загальній культурі людства в майбутньому. Однак це не означає, що світ прямує до монокультури. На думку міністра культури КНР Сунь Цзячже-на: «Якщо всесвітній сад ста квітів став би одноколірним, нехай навіть це були б півонії, все одно він здавався б зовсім неживим. Тільки якщо сто квітів будуть змагатися в красі, то яка б не була погода, сад буде рясним і прекрасним. Ось чому ми виступаємо за різноманіття світової культури» [4].

У процесі розвитку, в майбутньому культура кожної країни повинна бути різноманітною і багатогою, але водночас зберігати виразну індивідуальність і властивий лише їй характер. Усі народи світу в ХХІ ст., поряд зі збереженням своєрідності власної культури, повинні нести спільну відповідальність за духовні цінності та принципи, що властиві розвитку культури людства взагалі.

Література

1. Література Японії. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.ru.emb-japan.go.jp/about/culture/literature.html>.

2. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/%d0%9a%d1%83%d0%bb%d1%8c%d1%82%>.

3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://referat.parta.ua/list/Kultura>.

4. Китайская культура перед лицом ХХІ века: выбор и обещания. – Режим доступу : – [http:// ru.china-embassy.org/rus/whjl/whjlgk/t69803.htm](http://ru.china-embassy.org/rus/whjl/whjlgk/t69803.htm).

Современное искусство Японии: аниме и манга. – Режим доступу : [http:// ancient.astrostar.ru/Japan/41178.html](http://ancient.astrostar.ru/Japan/41178.html).

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ

130.2.621.397.13.323.28

CULTURAL HEGEMONY, BIG-SCREEN PROPAGANDA AND SPECTACLES OF TERROR: HOW HOLLYWOOD IS REDEFINING ITSELF AS A TOOL OF AMERICAN FOREIGN POLICY

Kulyasa Kh.

University of Trinity College in the University of Toronto (Toronto, Canada)

Whether by design, by way of specifically instituted government propaganda, or by association, due to of hundreds of years of cultural hegemonic expansion, Hollywood has had, and continues to have, a significant role in the implementation of United States foreign policy around the world. Historically, the government has used numerous Hollywood tactics in order to bolster support for a variety of foreign political and economic objectives [4, 14]. From Roosevelt's Good Neighbour Policy in Latin America, to Truman's film liberalization requirements in Free Trade Agreement negotiations in post war reconstruction to Bush Jr.'s spectacle of terror and apocalyptic images in a post 9/11 world [1, 6, 8, 11], the historical record conjures up numerous Hollywood films that not only reflect their times, but in many cases act as real diplomatic tools in crucial international policy issues. Although it is nothing new to discover an overt effort by agencies such as the State Department and the CIA to utilize the entertainment media with clear policy objectives in mind, it merits an investigation into the extent to which this governmental censorship has expanded.

What follows is a historical exploration of American foreign policy successes achieved or aided by direct or indirect benefits of Hollywood films. Although World War II, the post-war reconstruction period and immediate post 9/11 period provide the best examples of unparalleled cooperation between the government and film industry, instances of retrospection in Hollywood such as Vietnam or Iraq provide an argument that films also critique and challenge the government itself [3, 10]. Looking closer at the cooperation between U.S agencies and Hollywood shows a propagandist agenda that the government exploits by providing resources to films portraying the military or government in exchange for editing rights [4, 11]. Ultimately, what can be seen is a "mutually exploitative" [11] relationship that more often than not, yields significant political gains for the U.S government in form of its foreign policy conditioning power abroad.

The fact that international markets now surpass the domestic in box office revenues [2] presents a new opportunity for the government to use Hollywood as a means of spreading its desired messages. This was not only realized by the U.S in the past, but used rather actively as a significant policy

implementing tool. With the loss of European markets at the time of Germany's sweep across Europe prior to World War Two, Hollywood attempted to make up its losses by expanding in Latin America [1]. In many ways typical, American infiltration of Latin American culture and politics was seen as necessary, justified and "for their own good" [7]. The policy itself was two fold: to ensure southern nations were not associated with Axis powers, and to provide access to the U.S to Latin America as a source of raw materials and a market for goods, including film [7]. The main component of the initiative became focused on "encouraging people of the hemisphere to adopt American ideas and values" by means of employing the film industry as a vehicle [1].

The global film market has now become a potent force of a new foreign policy order and cultural expansion. The reality goes beyond allowing the free-market forces decide the fate of national film industries as U.S claims – "cultural liberalization very clearly leads to a decreased domestic governmental censorship or involvement – involvement that industries require if they are to survive" [5, 9]. Liberalization has led to a Hollywood takeover of global film industries, capitalizing on the demand of American culture which has proclaimed itself the global cultural ideal. The 1993 MPAA supported push for Clinton's NAFTA negotiations have now translated into a Canadian film market almost exclusively focused on Hollywood imports [9]. The 2007 FTA with South Korea resulted in boosting Hollywood presence and eliminating the previous screen quota system. "The U.S government clearly played a major role by utilizing a new weapon, the FTA as a lever to deregulate the local culture market" [9]. On the other hand, non-FTA countries such as Japan and France have been able to increase their market share of domestic films. Once again, Hollywood is able to dominate globally because of active policy measures taken by the government in order to eliminate barriers to Hollywood expansion.

Furthermore, the US Department of Defense works extensively on scripting and tailoring a favourable image of their component services. In order to create the surface looks and sounds of war, the personnel, the uniform and expensive weapons, filmmakers often don't have a choice but to ask the Pentagon for these expensive essentials and in return relinquish control of the military image [11]. The current state of CIA and Pentagon's involvement in censoring or editing movies, is understandable when looking at the historical trajectory that has cemented this relationship. Hollywood has become an established member of the U.S foreign policy community and thus enjoys governmental perks in exchange for positive portrayals of American military and intelligence capacities [4]. Many critics argue that Hollywood's established image as a diplomatic tool is less problematic than the actual control of the industry by the CIA and military agencies [2].

The ease with which the historical narrative was translated into desired film plotlines is troublesome as for instance, CIA portrayals still remain largely uncriticized and instead supportive of the imagery of its superb knowledge and unparalleled capabilities. During WWI, movies followed the US position – held back and portrayed the war as brutal, distancing America from the savagery of European conflict [4]. When America joined the effort, the narrative changed to a

heroic homage to the young soldiers and continued with the unchecked support for the war during WWII. The post-Soviet era in Hollywood focused on legitimizing America's superpower status, clearly interested in further entrenching U.S interests in a changing world order [14]. The past decade's focus on international terrorism in many ways represents the continuity of redefining the Soviet threat as many of the international terrorist groups developed out of post-Soviet republics [6, 11]. The fascination with the CIA continues as many citizens in countries such as Ukraine, Argentina, India may never visit the U.S but the images of its military and political power resonate deeply thanks to Hollywood. "Many decades ago, a movie maker spun a yarn about spies and empire; the empires may change but the movie and its yarn, and the spies, endure" [6].

Bibliography

1. Adams D. *Saludos Amigos: Hollywood and FDR's Good Neighbour Policy // Quarterly Review of Film and Video* 24. – 2007, 289–95.
2. Arango T. *World Falls for American Media, Even as It Sours on America // The New York Times*. – December 1, 2008.
3. Boggs C., Pollard T. *The Imperial Warrior in Hollywood: Rambo and Beyond // New Political Science*. –2008. – № 4. – P. 565–78.
4. Boyd-Barrett O. Herrera D., Baumann J. *Hollywood and the CIA: Cinema, Defense, and Subversion*. – New York City: Routledge, 2011.
5. Brownell K. *Movietime U.S.A: The Motion Picture Industry Council and the Politicization of Hollywood in Postwar America // The Journal of Policy History* 24. – 2012. – № 3. – P. 518–42.
6. Cettl R. *Terrorism in American Cinema: An Analytical Filmography, 1960–2008*. – Jefferson, NC : MacFarland, 2009.
7. Falicov T. *Hollywood's Rogue Neighbour: The Argentine Film Industry during the Good Neighbour Policy 1939–1945 // The Americas* 63. – 2006. – № 2. – P. 245–260.
8. Jarvie I. *The Postwar Economic Foreign Policy of the American Film Industry: Europe 1945–1950 // Hollywood in Europe: Experiences of a Cultural Hegemony*, edited by David Ellwood and Rob Kroes. – Amsterdam: VU University Press, 1994.
9. Dal Yong J. *A Critical Analysis of US Cultural Policy in the Global Film Market: Nation-states and FTAs // The International Communication Gazette*. – 2011. – № 8. – P. 651–669.
10. Koppes C., Black G. *Hollywood Goes to War: How Politics, Profits, and Propaganda Shaped World War II Movies*. – Berkley : University of California Press, 1987.
11. Lawrence J. S. David L. *Robb's Operation Hollywood: How the Pentagon Shapes and Censors the Movies // The Journal of American Culture* 28. – 2005. – № 3. – P. 328–330.

12. Medved M. That's Entertainment? Hollywood's Contribution to Anti-Americanism Abroad // *The National Interest*. – 2002. – № 68. – P. 5–14.
13. Rosen S. China Goes Hollywood // *Foreign Policy*. – 2003. – № 134. – P. 94–98.
14. Scott I. Hollywood and America in the New Foreign Policy Era // *American Politics in Hollywood Film*. – Edinburgh : Edinburgh University, 2011.
15. Political Thrillers in the Contemporary Era // *American Politics in Hollywood Film*. – Edinburgh : Edinburgh University, 2011. – P. 146–158
16. Steiger K. CIA and Pentagon have long-running influence over Hollywood's representation of military // *Raw Story*. 2013. – January 22.

УДК 001.1

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Войтович В.

Наук. керівник – *Логвиненко В.М.*, канд. філос. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Наука – це форма духовної діяльності людини, спрямована на виробництво знань про природу, суспільство й саме пізнання, що має безпосередньою метою досягнення істини й відкриття об'єктивних законів на основі узагальнення реальних фактів і їх взаємозв'язку. Це творча діяльність, спрямована на отримання знання і сукупність знання як результат такої діяльності. Серед особливостей наукового знання можна виділити такі: системність (наука – це система знань, відтворення знань у систему понять); об'єктивність (наукові відкриття не залежать від конкретної людини); суворота доказовість, обґрунтованість результатів і перевіреність висновків на їх достовірність.

Сучасна епоха відрізняється від усіх інших глобальністю історичного процесу. Науково-технічні досягнення стають надбаннями всіх країн і народів. Відчувається небувалий динамізм – стрімкі масштабні зміни відбуваються в рамках одного покоління. Сучасну епоху визначають небувалі темпи науково-технічного прогресу. Досягнення науки й техніки змінили і світ, і людину (авто, радіо, телефон, телебачення, атомна енергетика, вихід у Космос, комп'ютеризація, роботизація тощо). Прийнято вважати, що розвиток науки й техніки у ХХ ст. був революцією, в результаті якої наука

стала вирішальною частиною технології, як промислової, так і будь-якої іншої. Ідеться про технологічну революцію, суть якої полягає в масштабах розповсюдження технологій, створених на основі найновіших теоретичних досягнень. Сама технологія стала найціннішим продуктом. Сучасний стан можна охарактеризувати так: «Хто володіє найпередовішою в науково-технічному відношенні технологією, той володіє всім». Звідси – шпигунство в науці, «витікання» мізків, їх залучення усіма можливими й неможливими засобами до нових наукових розробок.

У ХХ ст. повною мірою реалізувався процес перетворення науки із форми пізнання законів світобудови у головний засіб перетворення світу на основі його пізнання. Становище науки нині радикально відрізняється від попередніх епох, коли вченого сприймали як дивака-одинака, що жадібно розгадував загадки природи. Сучасну науку творять наукові колективи (що не виключає ролі особистості творця), організовані за універсальними принципами, а до технологій та їх застосування мають стосунок усі люди. Нові технології змінили буття людини, вони перетворили її діяльність на один із внутріприродних факторів (наприклад, геологічний), могутність якого перевищує сили природи. Багато природних процесів протікає нині не так, як вони протікали б без діяльності людини (глобальне потепління, озонові діри, цунамі та урагани-торнадо, повені, клонування живих організмів, гена інженерія тощо). Збагачена науковими досягненнями, людина стала геологічною силою планетарного масштабу.

Література

1. Білецький І. П. Філософія науки : навч. посіб. / Білецький І. П., Кузь О. М., Чешко В. Ф. – Х. : ХНЕУ, 2005. – 128 с.
2. Добронравова І. С. Новітня філософія науки : підруч. [для студ. філос. ф-тів ун-тів і аспір.] / Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. – К. : Логос, 2009. – 244 с.
3. Кашуба М. В. Соціально-філософський аналіз суспільного розвитку / Кашуба М. В. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 73 с.
4. Максюта М. Є. Філософія науки : навч. посіб. / Максюта М. Є. – К. : Урожай, 2004. – 418 с.
5. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки : підруч. для студ. вищих навч. закл. / Семенюк Е. П., Мельник В. П. – Л. : Світ, 2006. – 152 с.
6. Філософія науки, техніки та архітектури : постмодерний проект / [Рижко В. А., Беленкова С. В., Бойко М. П. та ін.] ; за ред. В. А. Рижко. – К. : КНУБА, 2002. – 264 с.

УДК 347.634

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ – ОБҐРУНТОВАНІ ПОБОЮВАННЯ

Бурковецька Н.

*Наук. керівник – Горенко Л. М., канд. істор. наук,
доцент кафедри іноземних мов та гуманітарних наук
Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (м. Черкаси)*

У найзагальнішому сенсі ювенальна юстиція – дитяча спеціалізація правосуддя у справах про злочини та правопорушення, скоєні неповнолітніми, а також система державних і недержавних структур, що здійснюють контроль за виправленням і реабілітацією неповнолітніх злочинців та профілактику дитячої злочинності, соціальний захист сім'ї і прав дитини. Іншими словами, ювенальна юстиція адресована дітям, насамперед тим, хто перебуває у складній життєвій ситуації. Діти в силу свого віку мають, на відміну від дорослих, інший правовий і соціальний статус, який обумовлений їхніми біологічними і психологічними особливостями. Дитина не може мати такі самі права і таку саму відповідальність, що й доросла повнолітня людина [1].

Основою ювенальної юстиції як системи захисту прав дітей є принцип збереження сім'ї. Ніхто і ніщо не може змагатися з сім'єю, з тими виховними можливостями, які закладені в ній. Якою знівеченою не була б сім'я, необхідно докласти всіх зусиль до її зцілення. Коли стає зрозуміло, що сім'я зруйнована настільки, що це несе загрозу життю і здоров'ю дитини, тоді необхідно думати про інші напрямки роботи. Але для того, щоб це сталося, повинні бути створені правові і соціальні умови.

Можна сказати і так: завдання ювенальної юстиції щодо дітей, які вчинили правопорушення, в тому, щоб якомога менша кількість з них потрапила у в'язницю. Але це не передбачає безкарності й анархії. Покарання повинно бути не стільки каральним, скільки реабілітаційним. Для цього необхідно спробувати зрозуміти дитину, щось змінити в ній і навколо неї, необхідно працювати з нею, щоб вона виправилася і більше не поверталася до правопорушень. У результаті малолітній правопорушник повинен, з одного боку, постаратися відшкодувати той збиток, який він комусь завдав, і, з іншого – зробити моральний висновок для себе.

В одному з регіонів, де випробувано систему ювенальних суддів, підлітки вкрали з підприємства металобрухт і продали його. Їх затримали. Суддя запропонував директору підприємства як потерпілому примиритися з хлопцями. У суді є спеціальна кімната для примирення, де обвинувачений і потерпілий можуть віч-на-віч поговорити і прояснити всі обставини. Усе закінчилося примиренням сторін. Виявилось, хлопці були впевнені, що цей брухт нікому не потрібен. Вони не вважали, що крадуть. Хлопці не тільки вибачилися, але і віддали гроші за брухт. Дивно, але директор сам став вибачатися, оскільки, виявилось, брухт був не дуже потрібен, але був на балансі підприємства.

Православні християни, як і інші християни, бояться, що не буде врахований головний принцип сімейного виховання. Що менша дитина, то більше прав у батьків забезпечувати життя дитини і виховувати її так, як вони вважа-

ють за потрібне. При цьому православні не проти того, що сім'я повинна підкорятися законам своєї країни, що забезпечує безпеку дитини, як фізичну, психічну, так і духовну [2]. Православну громадськість насторожує те, що в українській практиці переважає інтерес чиновників щодо сім'ї і дітей і без належної уваги залишається складне становище дітей та підлітків у дитячих будинках, у місцях позбавлення волі, відсутність реабілітаційних програм, стрімке зростання сексуальних злочинів проти дітей, спровокованих фактично безперешкодним розповсюдженням порнографії. Необхідно, щоб захист дітей вели за всіма напрямками, з урахуванням усіх можливих факторів ризику.

Важко зрозуміти, звідки виникла думка, що сенс дитячого правосуддя в тому, що хтось бажає відбирати дітей у батьків. Швидше за все, це реакція народної свідомості на приклади невиправдано жорсткої поведінки певних соціальних працівників, чиновників та представників правоохоронних органів. Думаю, що висловлюючи невдоволення впровадженням ювенальної юстиції, громадськість тим самим говорить про свої побоювання щодо того правового свавілля, яке зараз коїться в нашій країні.

Важливо розуміти, що деколи позбавлення батьківських прав – це єдиний спосіб захистити дитину від насильства. Якщо, наприклад, вітчим гвалтує свого прийомного сина у присутності матері, то зрозуміло, що в цій сім'ї немає майбутнього, для злочинця повинна настати кримінальна відповідальність. Але зовсім інша ситуація, коли в сім'ї виник конфлікт унаслідок педагогічної неспроможності батьків. Дитина намагається піти з сім'ї. У теорії, для правоохоронних органів і соціальних служб – це симптом, який вони повинні вчасно помітити і побудувати певну систему підтримки сім'ї та дитини.

Причиною позбавлення батьківських прав в найближчому майбутньому може бути що завгодно: від відсутності деяких продуктів в холодильнику до випадкового синця на тілі дитини. В Україні на сьогодні вже зафіксовані випадки коли дитину забирали з сім'ї, причиною става надмір часу, проведеного за комп'ютером.

Ми згодні з позицією православної церкви щодо малолітніх правопорушників: необхідно застосовувати не каральний, а реабілітаційний підхід з застосуванням кваліфікованих психологів і педагогів.

На нашу думку, в основі законодавства та правової практики щодо дітей та дитинства у цілому повинен бути принцип святості сім'ї та шлюбу. Тільки за таких умов можна забезпечити креативне, а не руйнівне правове піклування про дітей.

Література

1. Епископ Лонгин. Ювенальная юстиция – проблема, которая вскоре встанет перед нашим обществом в полный рост. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки : <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/34427.htm>.
2. Общественность против ювенальной юстиции. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/smi/37949.htm>.
3. Бенедиктов К. Ювенальная юстиция безпощадно уничтожает традиционную семью [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/smi/36633.htm>.

УДК 614.84

ПРИНЦИПЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Горностаев А.

*Науч. руководитель – Карпиевич В.А., канд. истор. наук,
доцент кафедры гуманитарных наук*

Командно-инженерный институт МЧС Республики Беларусь (г. Минск)

Для более эффективного формирования культуры безопасности жизнедеятельности (далее КБЖ) необходимо дифференцировать культурно-информационные воздействия не только с учетом классификации объектов формирования культуры на индивидуальном, корпоративном и общественно-государственном уровнях, но и принимая во внимание особенности предметных направлений в области безопасности жизнедеятельности.

История становления и развития культур различных цивилизаций, мировая и отечественная образовательная практика, опыт формирования системы патриотического воспитания в нашей стране, создания и использования современных информационно-коммуникационных технологий, в т. ч. и с использованием технических средств массовой информации показывает, что в основу формирования культуры КБЖ должны быть положены следующие общие принципы:

- комплексности воздействия на человека, коллективы людей, общество;
- учета национальных, культурных, исторических особенностей общества;
- приоритетности индивидуального уровня развития КБЖ;
- приоритетности образования в процессе формирования КБЖ;
- целенаправленности воздействий средств массовых коммуникаций.

Комплексность воздействия на человека, коллективы людей, общество обуславливает необходимость проведения единой взаимосвязанной по целям, времени и месту деятельности по развитию КБЖ на индивидуальном, корпоративном и общественно-государственном уровнях. Все мероприятия по формированию качеств личности безопасного типа, коллективов безопасного типа, общества безопасного типа должны проводиться с единых идеологических, нормативных, научно-методических позиций, планироваться с использованием программно-целевых методов.

Принцип учета национальных, культурных, исторических особенностей отражает необходимость принимать во внимание основополагающие устойчивые черты белорусского общества в целях повышения эффективности деятельности по формированию КБЖ. Такими чертами являются: справедливость, человеколюбие, приверженность к общинности, соборности и коллективизму, длительное сосуществование многих религий и конфессий, уживчивость различных этносов в Республике Беларусь и сравнительно легкая ассимиляция с ними за ее пределами, великотерпимость,

непротівление злу насилием, низкие жизненные притязания, способность мобилизоваться при наличии национальных угроз и др.

Принцип приоритетности индивидуального уровня развития КБЖ отражает тот факт, что человек, личность является основным элементом, «кирпичиком», из которых складывается здание безопасного развития коллективов, сообществ, государств, человеческой цивилизации. От степени развитости черт личности безопасного типа у каждого человека и будет зависеть степень безопасности сообществ людей. В связи с этим основной акцент в планировании деятельности по формированию КБЖ необходимо ставить на индивидуальном уровне.

Приоритетность образования связана с тем, что эта сфера деятельности является наиболее эффективной с точки зрения формирования КБЖ. Причинами этого являются целенаправленность, длительность, адресность и комплексность воздействия на людей, возможность осуществления в важнейший период развития и становления личности, наличие действенного механизма контроля качества и коррекции процесса. Кроме того, известно, что культурное наследие не воспроизводится само собой и требует сознательного отбора, передачи и освоения. Это также подчеркивает роль образования в системе формирования культуры безопасности жизнедеятельности.

Наряду с образованием в настоящее время огромное значение с позиций формирования общей культуры и культуры безопасности жизнедеятельности имеют современные средства массовой коммуникации. Оказывая ежедневное мощнейшее воздействие на население, они способствуют формированию идеалов и ценностей, отношения к окружающей действительности, знаний и эмоциональных состояний и т.п. Если «образовательное поле» является дискретным, но детерминированным, то «поле массовых коммуникаций» является в большей степени перманентным, непрерывно действующим, но стохастичным. В этой связи уместно говорить о необходимости придания этому полю оформленности, целенаправленности.

Проблемность доводимой информации по вопросам безопасности жизнедеятельности является основой повышения креативности формирования КБЖ, активизации когнитивной деятельности личности. Сущность этого принципа заключается в том, что эффективное развитие культуры человека невозможно без его включения в решение специально разработанной системы проблем и задач, решение которых требует от личности творческой деятельности. Это позволит человеку результативно действовать не только в условиях уже известных опасных и чрезвычайных ситуаций, но и в незнакомой обстановке.

Указанные принципы должны учитываться при разработке и внедрении технологий формирования культуры безопасности жизнедеятельности, проектировании и реализации различных видов культурно-информационных воздействий, при планировании, организации и осуществлении культурных, просветительских, образовательных и иных мероприятий в области безопасности жизнедеятельности.

УДК 159.99

**ГАЛЕРЕЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ПОРТРЕТІВ
ЖІНОК ГАЛИЧИНИ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ
ЛЕОПОЛЬДА ФОН ЗАХЕРА-МАЗОХА**

Гринюк О.

*Наук. керівник – Логвиненко В.М., канд. філос. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Леопольд фон Захер-Мазох – австрієць за походженням, проте в душі істинний українець. Народився і провів своє дитинство у Львові, і з молоком своєї годувальниці Гандзі він вбирав любов до України, любов до своєї “малої батьківщини”. Саме завдяки цьому перший період його творчості – це твори на українську фольклорну тематику [3]. Так, це він змусив усю Європу читати колоритні галицькі історії, які глибоко вражали читачів Відня, Берліна, Парижа своєю щирістю і простотою. Недарма Левко Сапогівський у львівському часописі “Зоря” 1880 року так писав про письменника: “Захер-Мазох перший з чужинців звеличив наш народ з такою любов’ю, якої тяжко навіть межі нашими авторами знайти” [1, с. 1]. До цих творів належить “Дон Жуан з Коломиї”, який був написаний і опублікований французькою мовою в одному з паризьких журналів 1872 р., а також повісті й оповідання “Жіночі образки з Галичини”, “Свято обжинок”, “Хлопський суд”, “Опришок” та ін.

Найяскравіше образи представниць різних народів відображені в оповіданні “Жіночі образки з Галичини”. На початку твору автор акцентує увагу на багатогранності національностей, яку можна побачити на ярмарку в Коломиї: “Жоден край багатонаціональної монархії не запропонує тобі такої картини – ані Угорщина, ані Далматія, жоден – такої повноти протилежностей. Тут відбувалося переселення народів. Немає тут якогось одного жіночого образу, а є галерея жіночих портретів, супроти якої галерея короля Людвіга вибірка потвор. Глянь довкола себе у штовханині! Кому ти віддаси парісове яблуко?” [2, с. 1].

Далі автор по-оригінальному розповідає про польку: “Поглянь – ось у легкій бричці струнка худорлява полька з гордою сарматською голівкою”. Але одразу плавно переводить погляд на українку: “А може, тебе більше привабить меланхолійна краса і замріяні очі українки? У неї козацька кров і гарненькі ніжки в маленьких сап’янових чобітках!” Далі говорить про вірменку і черкеску: “Ніби якась гурія, лежить на своєму килимі у білому вбранні та тюрбані вірменка. Мусульманські мотиви, гаремні фантазії навіюють тобі пальмове листя та страусові опахала. А ця черкеска! – се не маленька гаремна квітка, се дивна донька Карпат, козуля з галицьких

народних пісень – гуцулка”. Ніби запитує у перехожого, чи приваблює його росіянка: “Тобі подобається пишна великороска, могутньої статури красуня? Як люб’язно пропонує вона свої фрукти. Ти любиш соковитий, смагливий колір обличчя – тут він виграє перед тобою всіма відтінками”. Попереджає і про циганку: “Біля свого чоловіка, мандрівного мосяжника, сидить кудлата циганка. Най вона погадає тобі, але не вір її очам, вони колять, мов голки, вона обворожує тебе!” [2]. Та все ж головними у творі є постаті польки та українки. Мазох протиставляє їх і виділяє українку: “Погляд польки зраджує її холодність, вміння володіти собою, розважливність при зовнішній жвавості, а повні очі українки – її пристрасність, гнівливу натуру, яка ховається під розсудливістю і гідністю її поведінки” [2, с. 2]. Справді, автор виділяє в малоросці (українці) її найяскравішу рису – пристрасність: “Якщо польку називають французенкою, то великороска – се британка, а українка – іспанка Сходу” [2, с. 2].

Л. Мазох виділяє в оповіданні три форми шлюбу і описує їх при цьому, застосовуючи етнопсихологічні портрети: “Коли полька володіє мужчиною, великоросіянка хоче йому підкорятися, як німкеня, то українка вимагає рівності з ним” [2]. У першому випадку мова йде про матріархат, у другому – про патріархат, у третьому – про егалітарну форму шлюбу, де чоловік і дружина є рівними між собою.

Цікавий “Галицьких образках з Галичини” момент, де описується непереборне бажання українців боротися за свою свободу і волю, досягати цієї мети ціною власного життя: “Між Доном та Карпатами живуть вроджені демократи, ні візантійський цісар, ні варяги, ніякий король Польщі, ніякий цар не зламали їх духу, не підкорили їх свідомості. Вони завжди готові змінити плуг на спис, живуть маленькими республіканськими громадами, як рівні з рівними, для східних слов’ян – паростки майбутнього, паростки свободи”. І безперечно, велику роль у формуванні цього патріотизму відіграла українка: “Через пісню і слово вона влила в душу босоногого хлопчини ненависть та завзятість, на Поділлі, на Україні та в Галичині вона врятувала русинську національність” [2, с. 3].

З-поміж усіх русинок найсильніше чарує цього поціновувача жіночої краси гуцулка: “Гордо несе вона свою голову, як мужчина, який ніколи не був закріпачений чи підлеглий якогось шляхтича, ніколи не був перетворений у тяглову силу, її привітання – це поблажливність, – нічого від покірливої ввічливості мешканки рівнини. Вона сидить на коні, як її сестра, донька Кавказу, з веретеном у руці, і коли лунає принадне запрошення якогось шляхтича, вона знає, як йому відрубати” [2, с. 3].

Ті психологічні аспекти, які можемо тут простежити, найперше вражають нас своєю тонкістю, глибиною усвідомлення національного характеру того чи іншого етносу: “Якщо темперамент повинен показувати приблизну температуру людської природи, то в польки він жвавий, але без

того, щоб бути пристрасним. Полька є холодною, її афекти – це афекти не сильні і нетривалі. Вона виявляє безтурботну, легковажну істоту, і як експресивно вона проявляється! Українка, на противагу цьому, має спокійне достоїнство іспанки. Її хода, її рухи, мова та її дії спокійні, завжди видаються розважливими, вона спостерігає і при тому є такою ж пристрасною, як іспанка, вона любить і ненавидить всією душею, але без фраз і роздумів, її афекти виникають з її вдачі, вони є такими різкими і стихійними, бо фантазія безперервно дає їм поживу” [2, с. 4].

А материнський інстинкт? Чи можна було б краще описати, як смертельно і водночас божевільно любить мати свою кровинку: “Польська пані, що бачила, як її син загинув у боротьбі за польську справу, повернулася, ще у повному блиску її вроди, у самотнє помістя і прожила довге спокійне життя бідної хворої страдниці. Відома малоросійська письменниця незадовго після смерті своїх дітей пішла за ними в могилу” [2, с. 4]. І недарма, адже Еріх Фромм у своїй праці “Мистецтво кохати” виділяє цей вид любові як найскладніший. Дитина протягом ембріогенезу є невід’ємною частиною матері, а після народження росте і розвивається окремо під її впливом. Тому головна функція матері полягає у вихованні дитини, для того, щоб одного прекрасного дня відпустити її назавжди. Вона повинна навчити дитину жити без неї, підготувати себе до цього кроку, а це дуже і дуже непросто.

Не обійшлись жіночі образки і без згадки про яскраву особистість нашої історії: “Для прикладу згадаймо доньку одного галицького священика Лісовського. Ота Роксоляна, яку Расін прославляє у “Баязеті”, та слов’янка, що зробила своїм рабом Сулеймана Великого і була піднесена до його дружини” [2, с. 5]. Цією постаттю Мазох довершує образ витонченої української жінки з її солодом і гіркотою, щирістю і таємничістю, зверхністю і підкоренням.

“Жіночі образки з Галичини” – це ціла етнографічна праця, де постають реальні люди, які вражають обрисом свого обличчя, щирістю погляду, кольоровою гамою одягу, багатогранністю поведінкових форм. Ви поринаєте в чарівний світ, де кожна представниця особлива по-своєму. А українка, читаючи це оповідання, усвідомить винятковість свого характеру, своєї зовнішності.

Література

1. Бойченко О. Мазохіст Мимоволі // Український журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrzurnal.ou/ukr.archive>.
2. Леопольд фон Захер-Мазох. Жіночі образки з Галичини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlib.com.ua>.
3. Леопольд фон Захер-Мазох // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>

УДК 17.022.1

**ЩАСТЯ: МОРАЛЬНА КАТЕГОРІЯ, СУПЕРЕЧЛИВИЙ ФЕНОМЕН,
ЛЮДСЬКА ПОТРЕБА****Дацишин І.**

*Наук. керівник – Шевчук Н.В., канд. філол. наук,
зав. кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівська філія Європейського університету (м. Львів)*

Моральні уявлення людини, які формувалися протягом століть, знайшли відображення у таких категоріях, як добро, зло, любов, справедливість, совість, обов'язок, сенс життя, щастя у моральних нормах і принципах, що регулюють стосунки людей. Феномен щастя досліджують уже багато років. Е. Фром, М. Аргайл, З. Фрейд, Е. Дінер, М. Селігман, Д. Леонтьєв, В. Петровський та ін. звертали на цю наукову проблему особливу увагу.

Простеживши етимологію слова "щастя", відзначимо, що старогрецьке слово "eudaimonia" (= справжнє щастя) складалося з двох слів - eu (добро) і daimon (божество), тобто дослівно означало, що доля людини перебуває під заступництвом богів. У Римі слово "щастя" означало ім'я богині – Фортуна. Саме слово "Fortuna" мало ще два значення – удача і доля. Богиня уособлювала божественну милість, яка може бути дана тільки гідному. Тому сприйняття щастя як категорії в Римській імперії було чисто практичним. Це був добробут, можливість виконання бажань і т. д.

Духовно-моральні цінності детермінують поведінку людей, визначають їх міжособистісні, групові та соціальні стосунки. Через них здійснюється орієнтація на загальнолюдські цінності. Вони взаємозумовлені, і здійснення одних впливає на реалізацію інших. Потреба в щасті має для людини першочергове значення саме тому, що ця потреба головує над усіма іншими та підпорядковує їх собі.

У структурі поняття щастя є принаймні три незалежні компоненти: задоволеність життям, позитивні емоції і відсутність негативних емоцій. М. Аргайл вважає, що щастя може мати різні форми. Це і сильне збудження, яке відчувають ті, кому до душі галасливі і хвилюючі громадські заходи, і тихе щастя тих, хто отримує задоволення від спокійних занять. Щастя залежить також від об'єктивних умов, наприклад, сімейного стану та соціального статусу. Пов'язане воно і зі способом мислення, формування думок, з тим, як ми сприймаємо світ. Екстраверти, як правило, щасливіші за інтровертів і відчувають більше позитивних емоцій. Існують і щасливі інтроверти, які черпають щастя з інших джерел. Люди емоційно стійкі, як правило, щасливіші за тих, кому властивий сильно виражений нейротизм або хто відчуває більше негативних емоцій. Зі щастям також пов'язані певні когнітивні аспекти особистості, які зветься особливостями чи стилями мислення. Серед них такі характеристики, як внутрішній контроль, життєрадісність, висока самооцінка, здатність до саморозвитку, наявність мети в

житті. Усі ці аспекти корелюють з показниками щастя; цей взаємозв'язок настільки сильний, що його можна вважати окремими сторонами щастя.

Психолог М. Селігман виводить формулу щастя: $Щ = I + O + B$ (щастя = індивідуальний діапазон + зовнішні обставини + вольовий контроль), де I – індивідуальний діапазон, генетично зумовлений рівень щастя, який залишається відносно стабільним протягом життя і до якого ми повертаємося невдовзі після значних подій в нашому житті. Він визначає щастя приблизно на 50%. O – це зовнішні життєві обставини (сім'я, діти, релігія, повсякденна діяльність), визначає щастя приблизно на 10%. B – чинники, що піддаються вольовому контролю, тобто свідомі, навмисні і потребують зусиль, які людина може вибрати для себе (визначають успіх на 40%) .

Міжнародний індекс щастя (англ. Happy Planet Index) – індекс, що відображає добробут людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу, який був запропонований New Economics Foundation (NEF) в липні 2006. Головне завдання індексу – відобразити «реальний» добробут націй. Уперше МІЩ був розрахований 2006 р., до нього увійшло 178 країн. Удруге розрахунок проводили 2009 р., до нього увійшли 143 країни. За підсумками 2009 р., «найщасливішими» країнами виявилися: Коста-Ріка, Домініканська республіка та Ямайка. «Найнещасливішими»: Зімбабве, Танзанія, Ботсвана. Україна займає лише 95 позицію. Мешканці країн, що розвиваються, ставлять роботу на перше місце у своєму списку цінностей. Коли люди змушені боротися з бідністю, то передусім намагаються вижити. Якщо країна виходить з економічної кризи, населення починає більше дбати про здоров'я, сімейне щастя та шукає нових способів самовираження.

Існує поняття **Валове національне щастя** (ВНЩ) – холістична міра якості життя, яка включає моральні і психологічні цінності, на відміну від Валового Національного Продукту (ВНП). Термін походить від англійського Gross National Happiness, як протиставлення Gross National Product. «Щастя народу важливіше від відсотків валового внутрішнього продукту», – сказав король Бутану, створюючи неофіційну державну філософію. Сенс цього поняття для Бутану полягає в розвитку такої економіки, яка відповідала б унікальній бутанській культурі, заснованій на буддистських духовних цінностях.

Як поняття моральної цінності, щастя за своїм об'єктивним змістом спирається на деякі загальні уявлення і закономірності уявлень про щасливе життя, що присутні у досвіді й безпосередньо впливають на індивідуальні мрії, завдання, ідеали. Тут переважає емоційний, чуттєвий бік моральної свідомості, що демонструє високий ступінь внутрішньої задоволеності людини своєю життєдіяльністю чи окремими її моментами на основі самореалізації особистих потреб і здібностей, інтересів і цілей, бажань та ідеалів. Задоволеність роботою, радість спілкування з друзями, щастя сімейного життя тощо опосередковуються об'єктивною соціальною, моральною цінністю цих форм людського життя.

Умови щастя прості, але важкодосяжні в соціальній практиці.

По-перше, оптимальне задоволення матеріальних потреб здавна вважалося умовою щасливого життя. Наявність матеріального благополуччя, певна комфортність існування для більшості людей вельми значущі і є передумовою позитивної оцінки життя. Бідність, тяжку працю для заробітку на хліб, що обмежує духовні запити і можливості їх реалізації, найчастіше сприймають як детермінанти нещастя.

В історії культури оформилося й інше ставлення до сфери матеріального буття, представлене принципом аскетизму. Аскетизм наказує зрєктися зовнішніх благ і чуттєвих потреб заради досягнення важливіших, духовних цілей. Осмислення аскетичної традиції дозволило визначити роль матеріальних благ у житті людини як засобу для досягнення благ духовних. Тому умовою щастя є не максимальне, а оптимальне задоволення матеріальних потреб, де оптимум радше ближчий до аскетизму, аніж до розкоші.

По-друге, щастя пов'язане з самореалізацією особистості, розкриттям її внутрішніх потенцій, духовного багатства. Способом такого саморозкриття є спілкування, дружба, любов, творчість. Незважаючи на очевидну цінність цих проявів особистості, знайти справжню любов, справжню дружбу, конструктивну творчість, змістовне спілкування нелегко. Досягнення цього аспекту щастя передбачає активну роботу над собою, зате і якість досягнутого щастя, його міцність незрівнянна з суто матеріальною задоволеністю.

Філософська формула щастя передбачає щастя нелегке, важкодосяжне. Можливість бути щасливим за будь-яких умов дається тому, хто бажає щастя, остерігається зовнішніх благ, обмежує свої потреби. Повсякденні ж уявлення про щастя, навпаки, сподіваються на щасливий збіг обставин, на досягнення всього, що притягує і що хотілося б мати. Ці два боки щастя завжди співіснують у суспільній свідомості, підтверджуючи і спростовуючи один одного. Розуміння щастя одного індивіда не завжди співпадає з розумінням іншого. Особливість щастя полягає в тому, що для нього немає рамок і готових формул, воно завжди нове, несподіване, неповторне, воно в постійному русі, становленні і оновленні.

Отже, моральні цінності пронизують усі сфери життя й усі сфери зовнішніх соціальних стосунків особистості. Вони регулюють поведінку людини у її соціальному оточенні і певною мірою визначають її задоволеність життям. На те, наскільки особистість задоволена життям, вказує такий суперечливий феномен, як щастя.

Література

1. Аргайл М. Психология счастья. – СПб : Питер, 2003. – 271 с.
2. Етимологічний словник української мови : У 7 т. – К. : Наук. думка, 1983. – 631 с.
3. Васянович Г. Педагогічна етика. – Львів : Норма, 2005. – 344с.
4. Селигман М. Новая позитивная психология. – Режим доступа : http://www.koob.ru/seligman_martin/no_vaya_pozitivnaya_psihologiya.

УДК 001.5

ФЕНОМЕН НЕМОЖЛИВОГО В ТРАКТУВАННІ МІЧІО КАЙКУ

Драч К.Л.

Лабач М.М., канд. фіол. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Ще зовсім недавно нам було важко навіть уявити сьогоdnішній світ звичайних і повсякденних для нас речей: мобільний зв'язок, комп'ютер та комп'ютерні технології, програмне забезпечення, уявити собі, що таке штучний інтелект, інші новації, які принесе зі собою майбутнє.

Але які самі сміливі прогнози письменників-фантастів і авторів фільмів про майбутнє мають шанс збутися в нас на очах? На це запитання і намагається відповісти Мічіо Кайку. Він досліджує, як три великі наукові революції – квантова механіка, біогенетика і штучний інтелект, – що радикально змінили світ в останні сто років, змінять наше життя в ХХІ сторіччі.

В академічному світі Мічіо Кайку відомий не лише як науковець, творець теорії «сильного поля», але й як натхненний популяризатор науки, автор численних теле- і радіопрограм, в яких він пропагує науково-інноваційні ідеї, котрі змінюють щоденне життя людини та культуру повсякдення.

Майбутнє комп'ютера, штучного інтелекту, медицини енергії, космічних подорожей і навіть майбутнє багатства – про це все можна дізнатися з праць Кайку. Вони можуть бути цікавими для всіх, хто цікавиться інформацією про сучасні досягнення науки: для учнів, вчителів, студентів, науковців, бізнесменів, урядовців. Він розповідає про те, що в найближчі 10-15 років услід за приголомшливими науковими досягненнями з'являтимуться і зникатимуть цілі галузі і обґрунтовує це певними тенденціями, наприклад, у виробництві комп'ютерів.

Мічіо Кайку – науковець зі світовим ім'ям у галузі теоретичної фізики та екології. Обіймає посаду професора теоретичної фізики в міському коледжі та університеті Нью-Йорка. Він прагне здійснити мрію Ейнштейна про "теорію всього" - знайти єдине рівняння, яке б об'єднало всі фундаментальні сили Всесвіту. Доктор Кайку виступає з лекціями у багатьох країнах світу, а його підручники стали обов'язковою літературою на фізичних факультетах університетів. Автор дев'яти книг, три з яких – "Візії", "Гіперпростір" і "Фізика майбутнього" – світові бестселери перекладені перекладами багатьма мовами. Остання перекладена, видана і презентована у Львові цього року. Кайку веде щотижневу годинну радіопрограму, в якій популяризує найновіші наукові відкриття й технологічні досягнення. В наш час він бере участь у роботі над "теорією всього", започаткованою Ейнштейном, суть якої – у вислові: **"Я хочу знати, як Бог створив цей світ. Мене не цікавить окремо те чи інше явище. Я хочу знати Його думки, решта деталі"**.

Чи можливо подорожувати в часі й змінити минуле? Чи існують паралельні світи? Чому ми не бачимо інших вимірів? – відповіді на ці питання можна знайти в книгах М.Кайку.

Це вже друга книга Кайку, яка вийшла українською, - першою були "Візії: як наука змінить XXI сторіччя". Якщо "Візії" розраховані на дуже широке коло читачів (фіксують стан останніх досягнень квантової фізики, молекулярної біології, молекулярної медицини, астрофізики, космології та інших наук (на етапі їх розвитку на середині 90-х рр., на основі чого автор прогнозує, як житиме людство через 20-50-100 років), то "Гіперпростір" куди більше зацікавить тих, хто цікавиться фізикою і метафізикою.

"Якщо Бог сотворив світ, то де був Він перед сотворенням світу?... Знай, що світ не створений, так само, як і час, що не має ні початку, ні кінця". (Магапурата, Індія, IX ст.)

У жодному разі не варто думати, що наука протистоїть релігії, як герої бестселерів, бо йдеться про книжку, в якій немає піар-фантазій.

Книжка "Фізика майбутнього" розповідає про речі, до яких ще потрібно дорости, перепрощую, тобто ще замислитися і над тим: та фізика, якій нас вчили у початковій школі, за кілька років могла кардинально змінитися. І, може, варто було б поцікавитися, над чим до темноти в очах працюють нобелівські лауреати у своїх лабораторіях (і не тільки).

"Уявіть, що ви могли б проходити крізь стіни. Уявіть, що ви могли б за бажанням зникати й з'являтися знову. Щоб потрапити в далекі країни, вам не треба було б летіти літаком - ви б просто зникали і з'являлися там, де захотіли б, звісно ж, ці речі, понад силу будь-якій тривимірній істоті" [2, с. 23], - роздумує Кайку і за кілька сторінок далі пояснює "божевільний" геній Пікассо. – "Портрет Дори Маар" свідчить про відмову художника від перспективи, обличчя жінки зображено одночасно під кількома кутами зору. Картини Пікассо передають погляд не одного спостерігача, а відразу кількох, начебто їх малював хтось із четвертого виміру, здатний бачити об'єкт одразу з усіх боків".

"Однак творчий принцип - у математиці. Отож у деякому сенсі я вірю, що чиста думка може осягнути дійсність".(Альберт Ейнштейн)

Цікаво, що Ейнштейн, роздумуючи про Бога, ставив собі питання: «Чи мав Бог вибір, створюючи всесвіт?» Фахівці з "теорії суперструн" стверджують, що у Бога не було вибору. Вони заявляють, начебто сама лише умова самоузгодженості мала б змусити Бога створити всесвіт таким, яким він є.

Фундаментальне припущення у тому, що закони природи спрощуються, якщо вони виражені у вищих вимірах. Отже, якщо говорити про "світло в кінці тунелю", то четвертий вимір і є тим "світлом", умовно кажучи. То куди котиться цей світ? Гарне питання, відповіді на яке заведуть вас у теорію струн і в десятий вимір.

Зважаючи на те, що гіперпростір – тема настільки нова, що фізики-теоретики ще не знайшли загальноприйнятого терміна на означення теорій про вищі виміри, взагалі, не знаючи певних розгалужень всієї "гіпертеорії", не лише випадковий читач, але й поважний науковець може в "гіпер-

просторі" заплутатись. Не пояснюватиму про "суперструни" (цікаві знайдуть книжку й прочитають) згадаю лише, що суть цієї теорії, якщо говорити грубо, у тому, що світ – то надтонкі струни, які вібрують. Але музика ця куди хаотичніша від симфоній Бетховена чи пташиної мови.

Наші діти, орієнтовані на глобальне спілкування та співробітництво за допомогою нових інформаційних технологій, знаходяться в авангарді «планетарної революції», яка приведе до якісних зрушень не тільки в технологіях, але і в житті людської цивілізації. Про це в ході сесії «Виклики майбутнього: як утримати рівновагу?» на 10-й щорічній зустрічі Ялтинської європейської стратегії заявив Мічіо Кайку.

Кайку подав своє бачення можливих шляхів розвитку нинішньої людської цивілізації. За його класифікацією, «цивілізація першого типу» передбачає контроль людини над природними явищами (вулканами і землетрусами), будівництво штучних міст в небі. Другий тип цивілізації припускає, що люди вичерпають енергію на Землі і будуть переселятися на інші планети. У цивілізації третього типу єдиним джерелом енергії є галактика.

«З точки зору цієї класифікації нинішня цивілізація не відноситься ні до першого, ні до другого, ні до третього, а скоріше - до «нульового типу», – вважає Мічіо Кайку. – Тому що ми до цих пір отримуємо енергію з мертвих рослин. Але ми бачимо початок цивілізації першого типу – високотехнологічної цивілізації. Ми бачимо її всюди. Інтернет – це прообраз технологій першого типу. Англійська та китайська (мандарин) – це мови цивілізації першого типу. Футбол – спорт цивілізації першого типу. Ми бачимо початок цієї цивілізації» [1, с.373].

У рамках цієї революції нові технології не тільки змінять навколишнє нас дійсність, а й поставлять перед цивілізацією ряд важко вирішуваних питань. Основою матеріального багатства людей сьогодні стає інформація. Тому так важливо розвиток освіти в самих широких верствах, щоб бідні люди теж змогли заробляти на життя переробкою інформації. Вже незабаром, коли смертельно небезпечний вірус можна буде роздрукувати на біопринтері, питання біобезпеки стане таким же актуальним, як зараз – питання кібербезпеки. СНІД, запевнив фізик, буде передаватися повітрям, і це створить загрозу для 98% населення. Уже в найближчому майбутньому лазер буде доступним для кожної людини, а зміни клімату призведуть до того, що багато міст (у тому числі – найбільші міста світу) можуть залишитися без прісної води.

Але все-таки Мічіо Кайку дивиться в майбутнє з оптимізмом. Він вважає, що в авангарді революції – діти. Їм подобається бути в планетарній цивілізації. У цивілізації першого типу. І вони в кінцевому підсумку створять її.

Література:

1. Кайку М. Фізика майбутнього. – Львів: Літопис, 2013. – 432 с.
2. Кайку М. Фізика неможливого; Москва, Пер с англ. – 3-тє вид. – М: Альпина нон-фікшн, 2011. – 456 с.

УДК 06.05

НОБЕЛІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ І УКРАЇНА

Дятел Н.

*Наук. керівник – Шевчук Н.В., канд. філол. наук,
зав.кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівська філія Європейського університету (м. Львів)*

Нобелівська премія – одна з найпрестижніших міжнародних премій, заснована за заповітом А. Нобеля. Альфред Бернард Нобель – шведський підприємець, винахідник та філантроп. Весь свій статок (близько 31,5 млн шведських крон) він призначив на фінансування міжнародної премії. Згідно з його волею, річний прибуток від цієї спадщини має бути поділений на 5 рівних частин між особами, які минулого року найбільше прислужилися людству в різних галузях діяльності, таких як фізика, хімія, медицина та фізіологія, економіка, література, захист миру.

Найбільше Нобелівських премій з фізики, хімії та медицини дісталося американцям – 43 відсотки. На другому місці з фізики та хімії – німці, на третьому – англійці. Що стосується медицини, то тут рейтинг протилежний. На четвертому місці французи. Серед лауреатів поки що немає українців. Це зумовлено, між іншим, і тим, що Україна як самостійна держава існує відносно недовго – від 1991 року.

Серед всесвітньо відомих нобелівських лауреатів є вчені, письменники, діячі культури, які народилися, зростали чи жили в Україні. І зовсім не випадково, що саме серед таких відзначених долею та часом людей помітне місце займають учені взагалі, визначні керівники та інженери провідної галузі енергетики, зокрема, народжені українською землею у Прилуках, Золочеві, Іванівцях та інших населених пунктах України, або ті, хто тісно, родинно пов'язаний з українською землею.

На території сучасної України народилися багато майбутніх Нобелівських лауреатів. Першим українцем, якого Шведська королівська академія представила до високої почесної нагороди, був громадянин Російської імперії, дворянин з Харківської губернії Ілля Мечніков. 1908 р. Нобелівською премією відзначили його теорію фагоцитозу (захисної реакції організму при запаленнях), що лягла в основу імунології. Петро Капиця народився в Петербурзі, але його батьки походили з України, причому мати була українкою. Ісидор Рабі – американський учений-фізик, що народився на Лемківщині, у місті Риманеві (тепер Польща), одержав Нобелівську премію 1944 р. «за резонансний метод вимірювання магнітних властивостей атомних ядер». Менахем Бегін – 7-й прем'єр-міністр Ізраїлю, лауреат Нобелівської премії миру 1978. Зельман Абрахам Ваксман – американський вчений,

виходець із с. Нова Прилука Липовецького повіту Київської губернії (тепер Вінницька обл.). Нобелівська премія 1952 р. в галузі фізіології та медицини – «за відкриття стрептоміцину – першого антибіотика, ефективного при лікуванні туберкульозу». Шмуель Йосиф Халеві Агнон (справжнє прізвище Чачкес) – народився у місті Бучач на Тернопільщині, у заможній і освіченій єврейській родині. За два найвідоміші романи – «Весільний балдахін» і «Нічний гість» – 1966 р. йому було присуджено Нобелівську премію в галузі літератури (разом із Неллі Закс) – «за глибокооригінальну й майстерну прозу за мотивами життя єврейського народу».

Не треба замовчувати, що відкриття рентгенівського проміння належить галичанину – фізику, електротехніку, будівельнику електростанцій, професору, доктору технічних наук Івану Пулюю, а не німцю К. Рентгену, якому 12 листопада 1901 р. було присуджено Нобелівську премію. Як тут не згадати важливі слова Альберта Ейнштейна, з яким був добре знайомий І. Пулюй (учений не раз відпочивав на дачі у Пулюя, вони поруч мешкали у Празі в 1911–1912 рр.): «Не можу Вас нічим утішити: що сталося – не відстанеться. Хай залишається при Вас сатисфакція, що й Ви зробили свій внесок у епохальне відкриття. Хіба цього мало? А коли на тверезий розум, то все має логіку. Хто стоїть за Вами, рутенійцями, яка культура, які акції? Прикро Вам це слухати, та куди подінешся від своєї долі? А за Рентгеном – уся Європа». А все ж таки чому приховували інформацію про доробок Пулюя у відкритті X-променів? Можна сказати так: багатьом вченим і урядовцям упродовж довгого часу не хотілося, щоб український народ на прикладах своїх представників науки міг усвідомити власну велич.

Також лауреатом міг би стати Іван Франко як автор поеми «Мойсей» та великої кількості інших творів, що розповідають не лише про долю українського народу, а й про проблеми людського буття. Його твори добре знали в Австрії, Німеччині, де він чимало публікувався в газетах, заробляючи на прожиття. Та лист-подання з рекомендаціями доктора філософії з Відня Йосефа Застирця, відправлений наприкінці листопада 1995 р., надійшов до Нобелівського комітету з запізненням – питання про лауреатів уже було вирішеним.

За радянських часів до Шведської королівської академії було представлено рекомендації щодо майже десятка українських письменників. Однак кожен з них не був удостоєний нагороди (з різних причин).

“Я вважаю себе недостойним такої високої нагороди”, – приблизно такі слова, остерігаючись гніву і переслідувань влади, мусив написати у листі до Нобелівського комітету поет Микола Бажан (1904–1983). Його рекомендував професор Гарвардського університету Омелян Пріцак 1970 р. Від “буржуазної премії” відмовився і письменник-емігрант Іван Багрянний (1907–1963) – він хвилювався за сина, який залишився жити в Радянському Союзі.

Найзагадковіше складалася історія з номінування на здобуття Нобелівської премії 1966 р. колишнього міністра освіти УРСР, Голови Верховної Ради УРСР, поета Павла Тичини (1891–1967), на якого ще у 1920-х роках було заведено справу в НКВС. Лише з публікації закордонної преси того часу можна довідатись про те, що автор збірок “Сонячні кларнети”, “Плуг”, заборонених у Радянському Союзі ще з 1920-х років, винахідник нової манери віршування значився у списках кандидатів на почесну нагороду теж з 20-х років. Про це можуть свідчити хіба що поодинокі спогади близьких друзів та чотири рядки, написані олівцем на обкладинці зошита з рукописами, які потай зберігалися в шухляді.

Можливо, представники України дотепер не мають Нобелівської премії тому, що вона не є суто літературною і завжди була пов’язана політичною ситуацією та суспільними відносинами. Яскравим прикладом цього є творчість Ліни Костенко. Вона прекрасна письменниця, втілення геніальності й гідності водночас. Можливо, потрібен якийсь менеджерський центр, який сумлінно зайнявся б популяризацією її творчості на світовій арені, тоді вона стала б однією з перших претенденток на отримання премії.

Важливе місце в сьогоденній творчості митців займає так звана “концепція родинності”, коли члени сім’ї працюють в одній сфері, наприклад, Ю. та С. Андрухович. Юрій Андрухович надзвичайно популярний у Європі, став лауреатом премії Гербера та Фундації Антоновичів, читав лекції у світових університетах; про його творчість пишуть дипломні, дисертаційні роботи та монографії. Хочеться вірити, що світ, нарешті, гідно оцінить таланти нашої землі, а українці, як ми знаємо, народ наполегливий.

Література

1. Жизнь Альфреда Нобеля. – М., 1994.
2. Кирилов С.І. Нобелівським преміям – 100 років! // День. – 2001. – № 34.
3. Нобелівський рух і Україна: збірник праць / Ред. кол.: М. Андрейчин, П. Бубній, М. Довбенко та ін. – Тернопіль : Джура, 2010. – Т. 5. – 263 с.

УДК 723.285

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Земан О.

*Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Для українського традиційного суспільства сім'я, рід, народ завжди були найвищими цінностями. Сьогодні сім'я становить основу суспільства. Але цим предковічним цінностям загрожує соціальна хвороба (*дозволимо собі таке формулювання*) неукраїнського походження, яка потребує ретельного вивчення, з'ясування її природи, і можливих негативних впливів, – «гендер».

В Україні поняття «гендер» не зовсім нове, однак мало хто знає, який зміст ховається за цим терміном. Спробуймо, використавши деякі доступні теоретичні міркування сучасних дослідників цієї проблеми (В. Агеева, Л. Кобилянська, М. Скорик.) [3] та матеріали ЗМІ, з'ясувати, що це за явище і що воно пропонує нашій культурі.

Отже, ще донедавна «гендер» репрезентували як рівноправність між чоловіком і жінкою. У 2010 році ПАРЕ (Парламентська Асамблея Ради Європи) видала резолюцію 1728, яка кардинально змінила значення цього слова. Тепер «гендер» – це так звана соціальна стать. Згідно з гендерною ідеологією, людина начебто народжується двостатевою і нібито може вибрати, чи є чоловіком, чи жінкою. Пропагандисти гендеру навіть стверджують, що існує не менше п'яти видів статей. Наприклад, в Австралії від вересня 2011 р. є можливість у паспорті в рубрику про стать вписати «Х» тим, хто не може вирішити, чи є чоловіком, чи жінкою. Однак весь абсурд на цьому не закінчується: конгрес США планує легалізувати 30 сексуальних орієнтацій. Йдеться про прийняття закону ШР-1913, згідно з яким зоофілія, педофілія, інцест, некрофілія, урофілія, гомосексуалізм, трансгендеризм будуть захищатися законом. У рамках програми гендерної рівності в каліфорнійських школах дозволено хлопцям відвідувати дівчачі туалети.

Через змінені закони гендер планує цілковито проникнути в освіту, культуру, політику і, таким чином, «посягнути» на кожну особу і кожну сім'ю.

Яка ж мета гендерної політики?

1. Пропаганда гомосексуалізму, починаючи від наймолодшого віку. До цієї мети і прямує так звана гендерна педагогіка, яка за допомогою психології намагається з дітей зробити гомосексуалістів. Наприклад, у шведському дитячому садку дівчаткам заборонено бавитися ляльками, а хлопчикам машинками. Яка причина? Тут нібито йдеться про дискримінаційні іграшки, що з погляду гендеру є неприйнятним.

2. Узаконення одностатевих шлюбів. Наприклад, якщо чиновник Ірландії відмовиться дати цивільний шлюб двом гомосексуалістам, то його покарають позбавленням волі на 6 місяців і чималим штрафом.

3. Уведення закону про так звану гомофобію. У Канаді і Швеції, де діють закони про гомофобію, будь-який критичний погляд нагомосексуаліста карається в суді. Якщо, наприклад, ви цитуватимете вірш святого письма, який засуджує гомосексуалізм, як гріх, то вас покарають позбавленням волі на 1 рік.

4. Гомосексуалісти повинні мати право на усиновлення дітей. Згідно із статистикою, одностатеві пари в США, виховують 30 тис. дітей. За прогнозами, незабаром це число має зрости до 1 млн. Останнім часом усе більше і більше українських дітей продають на так зване усиновлення гомосексуалістам за кордоном.

Гендерну політику непомітно впроваджують і в Україні. Через ЗМІ, гендерні центри, різні курси ведуть інтенсивна пропаганда гомосексуалізму. На міських і районних радах створюються так звані гендерні центри, які втілюють гендерну ідеологію та ювенальну юстицію. У різних містах організовуються круглі столи, на які ідеологи гендеру запрошують представників міста і освіти з метою просунути деструктивну гендерполітику на певній території. Рада ЛГБТ (лесбійки, геї, бісексуали і трансгендерні люди) при міністерстві юстиції домагається внесення змін у законодавство, які уможливллять введення гомодиктатури.

Львівська гендеристка Оксана Кісь говорить, що, традиційної української родини вже не існує. Ця архаїчна модель сімейного укладу не потрібна і навіть обтяжлива. Розуміємо, якщо родина перестане бути основою суспільства, то майбутнє українського народу під загрозою. Саме в сім'ї дитина має необхідний затишок, любов, опіку і розуміння. Через батьківське виховання вона приймає основні загальнолюдські моральні і духовні цінності, які правильно її формують. Таким чином з неї виростає здорова повноцінна людина, яка буде цінним надбанням для свого народу [1].

Ми, українці, маємо традиційні Церкви і традиційні цінності і в Україні можемо очікувати на здоровий спротив дискримінації, на відстоювання своїх природних прав. Ми мусимо бути на сторожі і спостерігати за навколишнім. Потрібно чітко простежити, де і як нові тенденції виявляються на телебаченні, у пресі, Інтернеті; моніторити, які нові підзаконні директиви міністерств з'являються на цю тему, і бити на сполох, створювати асоціації батьків, які б хотіли відстояти здорове шкільне і соціальне середовище для своїх дітей, адже гендерна ідеологія, на нашу думку, приведе до геноциду народу [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендер і ювенальна юстиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.youtube.com/watch?v=gsE01Ue8hDU>.
2. Гендерна політика в Україні (законодавство) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ruh4serdec.blogspot.com/2011_03_01_archive.html.
3. Основи теорії гендеру / За редакцією В. Агеєвої, Л. Кобилянської, М. Скорик. – К. ; Біла Церква : Ви-дво «К.І.С», 2004. – 536 с.

УДК 364

ПРОСТИТУЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН АНТИЧНОСТІ

Злобенко О.

*Наук. керівник – Лозинський А. Ф., канд. іст. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Погляди часів античності на проституцію та її значення в суспільному житті базувалися на принципі двоїстої моралі, що влучно характеризується вираженням “необхідне зло”. З одного боку, підкреслюють необхідність і доцільність проституції для соціального врегулювання статевого життя. З іншого боку, проституція є найнижчим щаблем суспільних відносин, і її таврують як ганьбу й безчестя, що має негативні правові й соціальні наслідки.

Ця суперечність – продукт двоїстої моралі, адже шлюб і проституція несумісні ще з часів античності. У Стародавньому світі були спроби знайти такі перехідні форми статевого стосунку, які здатні були б замінити проституцію шляхетнішими, хоча б і тимчасовими зв'язками між чоловіком і жінкою (у розумінні того, що постійний шлюб на все життя можливий і придатний не для всіх, а для багатьох є недосяжним ідеалом).

Насамперед розглянемо проституцію як соціальне безчестя тих часів. У Стародавньому світі проституція полягала в рекрутуванні проституційованих з безправного стану рабів. Тепер це взаємовідношення зникло, а тому сучасне безчестя проституції є чимось ізольованим, що поширюється винятково на всі непрямі її форми: звідництво, борделі, торгівлю дівчатами та ін.

Демосфен вказував на різку соціальну й правову відмінність між статусом вільної від народження, чесної жінки й повії: “Гідність і сан чесних і вільних від народження жінок перейшли б на повії, якби ці останні добилися права робити дітей з ким вони побажають, брати участь у здійсненні таємних присвят і жертвоприносин і користуватися почесними правами в державі...”.

Наслідки “безчестя” проституційованих, природно, позначалися й у різних стосунках проституції до громадського життя, причому статеве лицемірство часто виступало у непривабливій формі тому, що проституцію вважали “необхідним” злом, і користуватися її послугами рекомендували як захистом проти перелюбства й спокушання чесних дівчат. Проте, відвідування борделів вважали ганьбою, і ніхто не зважувався піти туди вдень, відкрито. Для цієї мети вибирали, звичайно, вечірній або нічний час. Але й тоді, щоб не бути впізнаним, голову прикривали плащем або закутувалися каптуром. Відвідування борделю з відкритою головою – так, що можна було бути всіма впізнаним, вважалось великою безсоромністю. Чоловіки вважали за необхідне захищатися від докору у відвідуванні повії. Батьки нерідко позбавляли своїх синів спадщини за те, що вони мали зв'язок із повією, або були озлоблені на практику відвідування борделів їх синами, які залишали там великі фінансові кошти.

Дивний контраст із цим становить вільне й прихильне судження про стосунки молодих людей із повіями в часи Римської республіки, коли панував лібералізм. Це пояснюють розповсюдженими в той час поглядами, начебто

відвідування борделів і зносини із повіями здатні обмежити заборонені статеві зносини (перелюбство, спокушання). Досить характерним є висловлювання Ціцерона: “Якщо хто думає, що молоді заборонено любити повій, то він дотримується – не можу цього заперечувати – дуже строгих правил... Але це ставало звичкою, й було визнано нашими предками. Насправді, коли цього не було? Коли це засуджувалося? Коли це не було дозволено? І коли, нарешті, не можна було робити того, що було дозволено?”.

В античних відносинах між повіями й чесними жінками не було виявів двоїстої моралі. Зокрема, Демосфен повідомляє, що “...чоловік не ввів у свій будинок гетер Нікарету й Метанеіру...”, тому що “...не хотів образити цим дружину й матір...”, а Еліан описує обурення Аспазії з Фокеї із приводу припущення, що “...вона може надягти дорогоцінне плаття, яке личить носити повії, але не чесній жінці...”. Повноправна антична громадянка, особливо спадкоємиця, мала право на особливі зносини свого чоловіка з гетерами або хлопчиками, так, щоб він зовсім не покидав сім’ю. Також вона мала право подати “скаргу на погане поведження” свого чоловіка. У більшості випадків античні жінки дивилися крізь пальці на тимчасові зв’язки чоловіків з гетерами.

У дивному протиріччі з суспільним презирством до повій був той факт, що вони відігравали в суспільному житті помітнішу роль, ніж чесна господиня будинку та її дочка, діяльність яких цілком обмежувалася домашньою сферою. Повія, чи гетера дійсно була “публічною” жінкою. Тільки вона мала значення в суспільстві, їй було надане право участі в публічних заходах. Тільки вона могла бути суб’єктом і об’єктом бесіди. Прикрасою чесної жінки було мовчання й замкнений спосіб життя в тиші будинку. Тільки повія була для античного чоловіка супутником у суспільному житті. Саме гетера, а не господиня будинку звертає на себе суспільну увагу: вона служить об’єктом скандальної повсякденної хроніки, є предметом публічного поклоніння (прислів’я, пам’ятники), відіграє помітну роль у літературі й мистецтві.

Головним місцем, де зосереджувалася грецька скандальна хроніка, було приміщення для бесід – антична кав’ярня (здебільшого у формі галереї з колонами), де збиралися, щоб поговорити про міські плітки. Співбесідники значну увагу приділяли історіям про повій. Зокрема, Геродот повідомляє про гетеру Архедіке, яка була оспівана й тому користувалася великою популярністю.

Велике значення мала своєрідна роль повій і проституції в античному тлумаченні снів. Бачити уві сні повію означало щастя, а місце, де вона працює (бордель та ін.) – нещастя. Зустріч з повією – яка сама по собі була безчесною в соціальному плані особою – приносить щастя. Як це пояснити? Це не що інше, як залишок первісної язичницької, примітивної думки, про повію як представницю неприборканого, нічим не обмеженого статевого життя. Підтвердження такої думки знаходимо в праці Я. Грімма “Німецька міфологія” (1835 р.), де автор стверджує, що в Німеччині, Англії й Франції зустріч із повією вважається гарною ознакою, тому що з нею пов’язані міфи про добробут і процвітання. І, навпаки, зустріч із бездітним суб’єктом, наприклад, з католицьким священником, бабою або дівчиною викликає протилежне уявлення про безпліддя та неуспіх. Так проявляється глибокий внутрішній зв’язок проституції з неприборканістю первісного статевого життя.

В епоху Античності повіям відводили певну роль і в релігійних церемоніях, пов'язаних з первісними віруваннями. Зокрема, у римлян “Luра”, “Асса Laurentia” і “Flora” є уособленням первісних богинь родючості в образі повій, на честь яких щорічно святкувалися свята родючості (Lupercalia, Laurentinalia, Floralia). Досить характерно, що на цих святах особливо шанували голих повій, які були своєрідними представницями невимовної статевої неприборканості. Типовим святом повій у греків і римлян був день Афродіти чи Венери. Доходило навіть до апофеозу – обожнювання повій. Вони не тільки одержували коштовні подарунки (флейтистка Бромідія від фокейського тирана Філоса чи фессалійська танцівниця Фарсалія від Філомеда), але й самі влаштовували величні дійства (найстарша “знаменитість” проституції – Родопіс – звеліла виготовити залізні пристрої для смаження цілих биків і послала їх у Дельфи, де вони перебували за вівтарем храму).

У Стародавній Греції красу вважали чимось божественним, це проклало шлях для апофеозу гарних повій. Першим етапом на ньому було встановлення статуй незвичайно гарних гетер у храмах. Найвідомішим прикладом є статуя Фріни у храмі Веспії та її позолоченої копії в Дельфах, які описав Еліан: “...повії Фріні греки спорудили в Дельфах статую на дуже високій колоні. Втім, я не прагну сказати просто “греки”, щоб не здалося, начебто я виражаю осуд усій нації, яку я люблю найбільше на світі. Я прагну сказати: деякі хтиві греки. Статуя була зроблена із золота...”.

Великим впливом проституції на суспільне життя позначена й антична література, де можна виділити напрямки художніх творів, у яких повії відіграють помітну роль, або які написані для повій та їх клієнтури: комедії, монографії про повій, специфічно еротична й порнографічна література.

Отже, в античні часи повії відігравали значну роль у світському житті. Вони могли з'являтися у театрі, брали участь у міських і сільських святах, в іграх (наприклад, в іграх у м'яч, тому що участь у них чесних жінок вважали аморальною).

Література

1. Князькин И.В. Всемирная история проституции. – М. : АСТ, 2006.
2. Богословский Н.Н., Князькин И.В. Душа человеческая. Anima hominis. Мифологические, религиозные и современные псевдонаучные представления. – СПб. : ИВЦ «Балтика», 2004.
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.russianboston.com/common/arc/story.php?id_cr=106&id=76351.
4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.xxxdosug.ru/?t=articles&id=175&VIP=02be9882a10024ba56897f7794a1eee2>.
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bettersex.ru/a.news-catID.1-viewID.1941>.
6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1171344&s=260000451>.
7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wciom.ru/poisk.html?no-cache=1>. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bookap.by.ru/sociopsy/dialpsy/gl5.shtm>.

УДК 808.5+316.77

КУЛЬТУРА СПРИЙМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

Канюка У.

*Наук. керівник – Гимер Н. О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

Важливим компонентом техніки професійного спілкування є вміння слухати. Слухання – не просто мовчання, а активна діяльність, своєрідна робота, якій передують бажання почути, інтерес до співрозмовника. Розпізнання істинного змісту повідомлення або поведінки означає перший крок до правильного вибору засобів впливу на співрозмовника.

Часто заважає слухати зосередженість на власних думках, проблемах або бажаннях, іноді буває так, що формально ми чуємо партнера, а насправді – ні, тобто виникає "псевдослухання", імітація уваги до співрозмовника.

Поширеним є "агресивне" слухання – прагнення якомога швидше висловити власні погляди і судження, не беручи до уваги позицію партнера. "Вибіркове" слухання дає можливість зосередитися лише на деяких деталях повідомлення, найважливіших або найцікавіших для реципієнта, за цих умов не вимальовується загальна картина, вона залишається мозаїчною.

Розглядаючи слухання як елемент техніки професійного спілкування, виділяють два його типи: пасивне й активне. *Пасивне* – це таке слухання, за якого відсутні дії реципієнта, що інформували б про те, чи сприйняли й зрозуміли його повідомлення. З метою кращого порозуміння співрозмовників рекомендують використовувати техніку *активного слухання*: з'ясування, дослівного повторювання, перефразовування і резюмування.

З'ясування полягає у зверненні до співрозмовника за уточненнями та у постановці перед ним відкритих запитань. *Дослівне повторювання* – відтворення частини висловлення партнера чи всієї його фрази. Воно допомагає зосередитися на його словах й постійно стежити за міркуваннями співрозмовника. Повторювання дає змогу партнерові зрозуміти, що його чують і сприймають. *Перефразовування* – коротке відтворення основного змісту повідомлення співрозмовника, сутності його висловлення. *Резюмування* використовують, якщо під час виступу увага переключається на інше, нерідко другорядне питання.

Під час сприймання публічного виступу слухачів зазвичай дратують:

- розповіді про особисті справи;
- банальність (розмова про всім відомі речі, повторення жартів та афоризмів);
- пасивність (підтакування співрозмовникові та небажання висловлювати вмотивовану думку);
- самозаглиблення (зосередженість лише на своїх успіхах і проблемах);

- надмірна серйозність;
- відсутність такту, схильність до передчасних висновків;
- гордовитість і зневага до співрозмовника;
- брутальність, надмірна балакучість.

Логічності виступу сприяють питальні конструкції, оскільки розвиток суджень відбувається через перехід від раніше відомого до нового, точнішого твердження. Ставлячи питання, формують відповідь на нього. Функції питальних висловлювань визначаються їх місцем у структурі тексту виступу і комунікативним завданням. За їх допомогою окреслюють проблему, викладають нову інформацію. Розрізняють такі види запитань, якими послуговуються під час виголошення і сприймання публічного виступу:

- *закрите запитання* – на нього можна відповісти однозначно, наприклад: "так/ні", назвати точну дату, ім'я або число тощо, їх використовують, щоб отримати конкретну інформацію, уточнити твердження, сфокусувати розмову;
- *відкриті запитання* – на них важко відповісти одним словом. Вони зазвичай починаються словами «чому», «навіщо», «яка ваша думка з цього приводу», «що ви могли б нам запропонувати» тощо – це вимагає розгорнутої відповіді. Відкриті запитаннями послуговуються на початку дискусії;
- *альтернативні запитання* – щось середнє: ставлять їх у формі відкритого запитання, але при цьому пропонують варіанти відповіді;
- *риторичні запитання* не потребують відповіді. До них вдаються у двох випадках: 1) відповідь і так усім слухачам відома, треба тільки актуалізувати її для сприймання інформації; 2) на це запитання ніхто не знає відповіді або її й зовсім не існує, на взірць: *Хто винен? Що робити? Куди йдемо?* Однак промовець, не чекаючи відповіді, вважає за потрібне поставити запитання, щоб підкреслити незвичайність ситуації [3, с. 126–150];
- *підтверджувальні запитання* (техніка Сократа): одержати від співрозмовника низку відповідей "так", щоб або створити атмосферу згоди, або додати розмові інерції та змусити вимовити "так" на головне запитання. Це можна зробити за допомоги зв'язок, тобто фраз, складених за схемою: спочатку твердження, потім запитання, що потребує твердження. Стандартні зв'язки: Правда? Ви згодні? Справді? Правильно? Дійсно? Чи не так? Чи не правда?
- *спрямовувальні запитання* використовують тоді, коли потрібно скерувати розмову в потрібному напрямку;
- *запитання-кристалізатори* допомагають шліфувати думку;
- *інформаційні запитання* забезпечать отримання інформації;
- *однопольсні запитання* віддзеркалюють запитання співрозмовника;

- *проблемні запитання* формують мету виступу, мікротему, визначають завдання;
- *провокаційні запитання* підбурюють на певні дії, спонукають до бажаних;
- *навідні запитання* стимулюють мислення, спрямовують хід думок у потрібному напрямку (Що б трапилося, якщо... ? Чи віддаєте ви перевагу...?), на отримання відповіді, яка зміцнить позицію промовця (Ви думаєте, що було б доцільно... ?);
- *прикінцеві запитання* використовують на етапі завершення розмови, виступу, їм мають передувати одне-два підтвердження запитання. Наприклад: Чи переконалися ви, наскільки ця думка є слушною? Чи зміг я вас переконати, у чому перевага саме цієї пропозиції? Потім без додаткового переходу можна ставити прикінцеве запитання.

Уміле використання промовцем у виступі різних запитань сприятиме ефективному сприйманню промови слухачами.

Література

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / А.М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 288 с.
2. Климанська Л.Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: таємниці політичної «кухні» : монографія / Л. Д. Климанська. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. – 332 с.
3. Бачинин В.А. Основы социологии права и преступности / Владислав Бачинин. – СПб., 2001. – 308 с.

УДК 808.5+316.77

ЗАГАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПРОМОВИ

Курклінська Н.

Наук. керівник – Гимер Н. О., канд. філол. наук

доцент кафедри українознавства

Львівський державний університет внутрішніх справ

Публічне мовлення може бути самостійним жанром ділової комунікації, а може входити у різноманітні форми, наприклад, наради, конференції, презентації, мітинги, свята. Будь-яка розмова повинна орієнтуватися на слухачів, бути спрямована на досягнення прагматичної цілі.

Як і в будь-якій формі ділового спілкування, у промові повинна бути продумана внутрішня структура, тому вона має містити вступ, основну частину і закінчення.

Античний риторичний канон виділяє п'ять етапів підготовки і виголошення промови:

1. Іntenція – на цьому етапі збирають і систематизують необхідні для майбутнього виступу матеріали.

2. Диспозиція, або «розміщення» – автор майбутньої промови обдумує матеріал, структурує його, зв'язує деталі, готує коментарі та ілюстрації.

3. Елокуляція, або «словесне оформлення думки» – у цій частині здійснюється перша редакція ключових слів, стилістичне оформлення головної частини, формулювання вступу і висновку, остаточна редакція тексту.

4. Меморію, або «запам'ятовування» – на цьому етапі необхідно в думках освоїти написаний текст, можливо, навіть вивчити його напам'ять і спробувати освоїти його риторично, тобто виділити місця, де необхідні паузи, модуляції голосу, невербальна підтримка тексту та інші прояви індивідуального ораторського стилю.

5. Виголошення [3, с. 185].

Промову необхідно старанно готувати. Тема повинна бути не тільки цікавою, важливою і зрозумілою для слухача. Вона повинна відображати такі аспекти:

- основні і групові інтереси аудиторії;
- злободенні інтереси;
- конкретні інтереси окремих слухачів
- новизну
- закладені в темі полярні думки

Крім того, тема повинна відповідати знанням і особистим інтересам оратора, повинна бути доречною в конкретній ситуації.

Важливими елементами промови є її вступ і висновок. Манера, у якій оратор представляє початок промови, дуже сильно впливає на перше враження слухачів й інтерес до оратора. Зазвичай у вступу дві мети: встановити контакт із слухачами і заволодіти увагою аудиторії. Ефективні прийоми, які зазвичай використовують у вступі:

- вражаючі заяви;
- адресне звернення до аудиторії;
- опис ситуації;
- цитування вислову відомої особистості;
- використання доречного гумору.

У висновку, оскільки він залишається в пам'яті, оратору варто знову зачепити центральну ідею. Хороший висновок демонструє слухачам, що тема повністю розкрита. Серед найпоширеніших способів того, як оратор може завершити свою промову, є:

- підсумувати основні пункти;
- запропонувати рішення;
- процитувати відому особистість [2, с. 35–58].

Здатність фахово організувати і представити публічно свої думки є найважливішим фактором, який визначає особистий і професійний успіх людини, її конкурентоздатність. Ситуація, коли оратор говорить, а інші слухають і адекватно реагують або відповідають на коментарі, – це ефективна можливість побачити себе збоку і зрозуміти, як оцінюють тебе інші.

Для успіху будь-якої промови необхідно дотримуватися таких вимог:

- а) виражати думки так, щоб слухачі ототожнили отриману інформацію зі своїми проблемами і роздумами;
- б) включати в основну частину промови центральну ідею, основні думки і підтверджувальні матеріали: цитати, приклади, аналоги, статистику;
- в) зачіпати особисті мотиви слухачів, їх інтереси;
- г) виражати думки коротко, образно й емоційно;
- ґ) орієнтувати аудиторію на конкретні прагматичні дії;
- д) користуватися логічною аргументацією, враховуючи при цьому емоційну культуру слухачів, їх сенсорні канали й переконання.
- е) послідовність основних думок оратора повинна відповідати схемам хронології, тематики, простору, логіки [5, с. 177–189].

Спеціалісти пропонують декілька правил, порушення яких може відштовхнути аудиторію, втомити слухачів і сприяти втраті контакту, а це, своєю чергою, означає приведення до деструктивної (конфліктної) взаємодії. Щоб не допустити такої ситуації, оратору варто дотримуватись таких пунктів:

- не демонструвати власну значимість;
- не починати промову з вибачень;
- не зловживати фактами і цифрами, які, до того ж, вимовляються в усній формі. Доцільно представити необхідний фактичний матеріал візуально;
- уникати використання нелітературних слів, важких професійних термінів, примітивних слів. Варто використовувати стандартні вирази для конкретної аудиторії, зрозумілою для неї мовою;
- не розповідати недоречних, у тому числі «брудних», жартів, анекдотів та історій. Водночас правильний жарт, вчасно розказаний на професійному рівні, може бути не тільки добре сприйнятим, але й дуже корисним;
- не робити дошкульних зауважень з приводу особливостей учасників взаємодії, тим більше стосовно їх релігійної, расової, вікової, статевої приналежності. Якщо все ж необхідно сказати щось критичне, то краще зберігати коректність [4, с. 134–158].

У підсумку зазначимо, що публічне мовлення у сучасному суспільстві має більше значення, ніж письмове, тому що за допомогою усного мовлення можна викласти той самий матеріал, використовуючи різноманітні прийоми і методи, на відміну від письмового, де це можна зробити, лише написавши його на папері, і без можливості підсилити зміст матеріалу будь-яким зі способів, доступних для усного мовлення.

Література

1. Панфилова А.П. Теория и практика общения : учебн. пособие сред. учебн. завед. – М. : Изд. центр «Академия», 2007. – 288 с.
2. Стернин И.А. Приктическая риторика : учебн. пособие для студ. высш. учебн. завед. – 5-е изд., стер. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 272 с.
3. Яковлев И.П. Основы теории коммуникаций : учебн. пособие. – СПб., 2001. – 229 с.
4. Зубков М. Сучасне українське ділове мовлення. – Х. : Торсінг, 2001. – 384 с.
5. Стернин И.А. Риторика. – Воронеж : Изд-во «Кварта», 2002. – 224 с.

УДК 159.923.32+316.77

ТЕОРІЯ ДЕЙЛА КАРНЕГІ В КРИТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ

Куровський О.

*Наук. керівник – Хлипавка Г.Г., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Є лише один спосіб змусити
людину щось зробити – це зробити
так, щоб вона захотіла це зробити.

Дейл Карнегі

Спілкування належить до базових категорій психології. Його соціальна функція полягає в тому, що воно є засобом передавання суспільного досвіду. Завдяки спілкуванню утворюються спільноти людей, у яких налагоджується взаємодія і виробляються соціальні норми поведінки. Проте дослідженні психологи стверджують, що за допомогою спілкування можна не тільки задовольняти потреби в обміні інформацією, але й маніпуляції підсвідомого стану людини [1].

Дейл Карнегі, американський письменник, лектор, що стояв біля витоків створення теорії спілкування, який перевів теоретичні розробки психологів у практичну сферу і розробив власну теорію безконфліктного й успішного спілкування.

Теорія Карнегі полягала в задоволенні співрозмовника його почуттів, вимог та правил поведінки для підкорення та маніпуляції його свідомості, почуттів та вчинків.

Одними із основних правил та принципів Дейла Карнегі є :

- щира посмішка та інтерес до співрозмовника;
- координування розмов у напрямок інтересів співрозмовника;
- бути уважним слухачем;
- радіти навіть незначним успіхам співрозмовника;
- не критикувати безпосередньо та інші [2, 3].

Якщо застосовувати теорію Дейла Карнегі думаючи тільки про себе, про свої особисті інтереси, то можна перетворитися неначе на запрограмованого робота або ж актора, який грає виставу перед глядачами для підкорення їхньої уваги та інтересу. З першого погляду для поставленої цілі (заволодіти слухачем) такий шаблон може використовуватись ефективно, та швидше за все призведе до можливості негативного впливу на психологію співрозмовника. Ураховуючи статистику досліджень Каліфорнійського інституту «Поведінки людини» (2011 року), до таких людей Дейл Карнегі відносив більш розумних та ерудованих, які застосовують цю формулу успіху в особистому житті чи кар'єрному рості [5]. Проте, ураховуючи універсальність людини, слід виділити такий фактор, як пригнічення власної особистості. Кожний індивідуум вправі висловити свою думку, проявити свої емоції, які, зрештою, і можуть призводити до конфліктів або ж і до справжньої та щирої захопленості співрозмовником.

Таким чином, людина починає брати під контроль своє еґо, порушуючи питання психології особистості, яке призводить до лицемірства перед самим собою, а в результаті до :

- психічного порушення та не контрольованості емоцій;
- замкненості в собі;
- життя постійним обманом та тривогою;
- психологічного дисбалансу та ін.

Зрештою, якщо ж невдало застосувати теорію чи то невміло, то прагнення уникнення когнітивного дисонансу в спілкуванні може набути ще гірших наслідків.

Спілкування – важлива складова частина життя людини, особливо коли вона знаходиться в суспільстві і бажає ефективно взаємодіяти з іншими людьми: забезпечити кар'єрне зростання, мати надійних друзів, кохану людину, а може, і просто «вилити комусь душу». Тому-то спілкування буває різним: залежно від того, які цілі ми ставимо. Але нам завжди хочеться, щоб ефект від спілкування йшов у єдиному руслі з нашими бажаннями. Однак дуже часто на нашому шляху постають різні проблеми. Одна з глибинних проблем спілкування – людський егоцентризм. Звідси – неможливість визнати свої помилки, складність співчуття, неприйнятність чужої точки зору, невміння слухати, грубість стосовно рідних людей, емоційний поріг, егоїзм, невміння висловлюватись. От, наприклад, дуже часто близькій людині ми через власний поганий настрій робимо жорсткі зауваження, у той час як з сторонніми людьми ведемо себе досить чемно. Чому так? Відповідь проста: бо ми з дорогими нам людям уже наче як склали контракт договору про взаємодопомогу, а чужі – це потенційні наші клієнти, які зможуть у майбутньому приносити нам користь. Карнегі спробував вказати людям на їхні помилки. Він склав ряд правил, але, застосовуючи ці правила, можна навчитися лише ззовні бути хорошим співрозмовником, хорошою людиною.

Тому дуже важливим є навчитися жити в мирі з собою та іншими людьми. Головне, щоб підхід Карнегі не йшов врозріз з вашими уявленнями про життя. Важливо любити людей і себе – і тоді можна буде не зачувати напам'ять приписи Карнегі, а просто жити так, як відчуває серце. І тоді спілкування буде приносити не тільки користь, а й радість.

Поводячись природньо, ми не будемо мати психологічних проблем та й співрозмовники будуть тільки ті, які справжні – ви ж їх завоювали своїм «я».

Слід пам'ятати, що неважко заставити інших полюбити себе – важко себе заставити полюбити інших.

Література

1. Ільїн Є.М. Мистецтво спілкування. – К.: Педагогіка, 2006. – 112 с.
2. Карнегі Д. Як завоювати друзів і впливати на людей / Пер. з англ. Рибінськ: ВАТ «Рибінський Будинок друку», 2007. – 275 с.
3. Карнегі Д. Як виробити впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно / Пер. з англ. – Рибінськ: ВАТ «Рибінський Будинок друку», 2007. – 205 с.
4. Карнегі Д. Як перестати турбуватися і почати жити / Пер. з англ. – Рибінськ: ВАТ «Рибінський Будинок друку», 2007. – 330 с.
5. Лоуелл Т. Найкоротший шлях до популярності. – Рибінськ: ВАТ «Рибінський Будинок друку», 2007. – 10 с.

УДК 82:[111.852:78]

МУЗИЧНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ АТРИБУТ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Матвійчук У.

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Синтез музики й літератури є унікальним явищем, що дає змогу двом мистецтвам яскравіше увиразнити свої естетичні функції. Дослідження їхньої взаємодії розкриває ще небачені можливості кожного виду зокрема.

Література у процесі розвитку неодноразово залучала у свій мистецький інструментарій музичні засоби та способи впливу на читача. Особливо це проявилось в епоху модернізму, коли символісти почали надавати великого значення саме музичності вірша. Часто її досягали різноманітними алітераціями та асонансами, які повинні були своєю магічною силою захопити читача.

Чимало дослідників поняття “музичності” розглядають саме в контексті символізму, а також звертають увагу на особливості звукопису. Наприклад, О. Волковинський, аналізуючи поетику символізму, використовує це поняття в такому контексті: “Унікальною музичністю вирізняються твори польського представника символізму Я. Каспровича, насамперед ті, що входять до циклу “Гімни”. Про це свідчить, за словами дослідника, значна кількість алітераційного поєднання епітета з означуваним словом [1, с. 32].

В українській літературі яскравим представником символізму вважають П. Тичину, який задекларував музичність своєї творчості першою збіркою “Сонячні кларнети”. У ній поет сформулював оригінальну концепцію осягнення світу за допомогою музики, для П. Тичини вона була своєрідним ключем відкриття неосяжних таємниць Усесвіту.

На думку Г. Клочека, музичність Тичини ґрунтується на справжньому новаторському відкритті – він “озвучував” поезію, в основному, через семантику слова і меншою мірою – через сонорику [4, с. 69].

Як бачимо, використання поняття “музичності” здійснюється у процесі аналізу особливостей звукової організації твору, а також його лексики (музичні терміни, музичні метафори).

Іван Франко у трактаті “Із секретів поетичної творчості” вказує на те, що поезія і музика мали спільне джерело походження. [5, с. 86]. Компонентом, який пов’язує ці два види мистецтва, очевидно, є ритм, адже і в музиці, і в поезії він відіграє одну із визначальних ролей.

Тому доцільно, на нашу думку, вважати вихідним пунктом вияву музичності поетичного твору його ритміку, яка може спонукати до утворення різноманітних мелодій. Специфіка ритму поезій, звичайно, визначена його віршовим розміром.

У поетичному творі музичність також може розвиватися і на фонічному рівні, тобто завдяки римуванню, і, як уже було зазначено, звукопису. Наприклад, В. Гуменюк, аналізуючи творчість П. Тичини, стверджує, що різноманітні способи внутрішнього та зовнішнього римування, зокрема перехресного, перегук наголошеного (чоловічого) завершення рядка з дактилічним, взаємодія римованого та білого вірша, розмаїття алітерацій є окремими прикметами незрівнянного поетового віршування [2, с. 57].

Відзначимо, що музичність поетичного твору може проявлятися і на структурному рівні. Чимало письменників у своїй творчості використовують номінації музичних жанрів. Зокрема, Б. І. Антонич у збірках “Зелена Євангелія” та “Книга Лева” виокремлює перше і друге ліричне інтермеццо. А в циклі “Зриви і крила” (збірка “Привітання життя”), за аналогією до музичного твору, маємо Прелюдію і Коду.

Отже, у поетичному творі музичність може бути зафіксована на чотирьох рівнях: ритмічному, фонічному, лексичному та структурному.

Що стосується прозових творів, то в них музичність виявляється на лексичному і структурному рівні. Наприклад, у новелі М. Яцківа “Adagio consolante” знаходимо багато музичних символів. Відчувається філософське осмислення людського життя крізь призму музики. Крім того, сама назва твору спонукає звернути увагу на зв'язок музики й літератури. Справді, настрій новели співзвучний з цим музичним жанром, з його повільним темпом і глибоким роздумом.

Оригінальний синтез музики і літератури на структурному рівні прозового твору знаходимо в повісті Майка Йогансена “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших” (Рис. 1, 2).

Рис. 1

Рис. 2

Нотні стани, зображені на Рис. 1 та 2, у творі автора супроводжуються такими поясненнями: “Це Гаррі, він іде сквером додому й весело висвистує “The last rose of summer” (остання троянда літа). Просвиставши перше коліно, він чує ззаду голос:

Голос трошки хрипкий, але приємний. Це співає дівчина” [3, с. 301].

Як бачимо, тут музика стає важливим компонентом твору. Насамперед, така ілюстрація привертає увагу читача. І якщо у творах, де нема такої музичної наочності, кількість інтерпретацій даного моменту не буде фіксована, то в цьому випадку реципієнт зможе відтворити саме таку мелодію, яка повністю відповідала б задуму автора.

Отже, музичність є важливим атрибутом літературного твору, який може проявлятися на ритмічному, фонічному, лексичному і структурному рівні. Дослідження ступеня музичності та її особливостей дасть змогу розкрити нові естетичні обрії літературного твору.

Література

1. Волковинський О. Алітераційний епітет (Із поетики символізму) / Олександр Волковинський // Слово і час. – 2006. – № 12. – С. 28–34.
2. Гуменюк В. Творчість Павла Тичини в контексті мистецьких ві-
янь його доби / Віктор Гуменюк / Дивослово. – 2005. – № 5. – С. 56–60.
3. Йогансен М. Вибрані твори / Упор. Р. Мельників. – 2-ге вид., до-
повнене. – К. : Смолоскип, 2009. – 768 с.
4. Клочек Г. Д. “Душа моя сонця намріяла...”. Поетика “Сонячних
кларнетів” Павла Тичини / Григорій Клочек. – К. : Дніпро, – 1986. – 367 с.
5. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Іван Франко. Зібран-
ня творів у п'ятдесяти томах. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 31. – 596 с.

УДК : [378.015.31:140.8]:001

РОЛЬ НАУКИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Матвійчук Т., канд. соціол. наук,
доцент кафедри педагогіки і соціальної роботи
Львівський державний університет внутрішніх справ

Основною тезою, що відображає ідею та зміст доповіді, є унікальна, на наш погляд, думка, висловлена в опублікованій лекції професора, доктора філософських наук Сергія Борисовича Кримського: «Історію бачити не можна, у ній можна тільки брати участь» [3, с. 37].

Формування світоглядної культури особистості на початку ХХІ століття є сукупністю реальних повсякденних процесів сучасності, у яких, через особливості існування цивілізованих суспільств, важливе місце повинна займати саме наука.

Незважаючи на значну кількість теорій та концепцій, котрі вдало виконують функцію пояснення для людини процесів і явищ зовнішнього світу (світу природи та світу людини), відкритим залишається питання світоглядної культури особистості. Світогляд як спосіб пояснення та інтерпретації всього, що відбувається з людиною та що вона спостерігає, перебуває ніби за межами наукового доступу. Хоча навіть об'єктивність процесів наукового пошуку визначена певним світоглядом.

З іншого боку, наукові досягнення та результати наукових пошуків стають повсякденними атрибутами побуту людини ХХІ століття. Сама ж наука вже достатньо давно виділилася в окрему сферу суспільства. Тому і сприйняття зовнішнього світу людиною багато в чому опосередковане науковими досягненнями.

Як справедливо зазначає Й. Гьофнер, людина є залежною від інших людей та суспільства в цілому як у тілесно-матеріальному, так і в духовно-культурному та моральному планах [2, с. 42].

Взаємозв'язок людини та суспільства – це, передусім, світоглядні механізми, з допомогою яких людина пояснює особливості зовнішнього світу, свої місце та роль у ньому, рольові і статусні диспозиції стосовно до інших людей.

На нашу думку, роль науки у формуванні світоглядної культури особистості на початку ХХІ століття повинна полягати не у формальному поясненні закономірностей, а саме в наданні можливості людині повному, вільно і відкрито сприймати зовнішній світ.

Такого результату можна досягти у випадку, якщо наука загалом і окремі наукові дослідження зокрема матимуть подвійну цільову спрямованість. З одного боку, наука повинна відповідати основним етично-моральним, методологічним та теоретичним принципам, а з іншого, – на решті ставати все більш науково-популярною.

Особливо такий процес важливий в освітньому просторі. Освіта, яка є унікальною нагодою для розвитку, зміни та покращення особистісних характеристик кожної людини, повинна ставати передусім цікавою завдяки підсиленню наукової складової.

Також зазначимо, що освітній процес є унікальним середовищем вироблення світоглядних характеристик студентів, які повинні бути націлені на нове розуміння місця й ролі науки в сучасному суспільстві.

О. Андрійчук в одній із публіцистичних статей зазначає, що в разі відсутності вартісних ідей потреба в інформації спонукає споживати не зовсім якісний інформаційний продукт [1, с. 17].

Отже, інформація, яка бере участь у процесах формування світоглядної культури особистості повинна мати позитивну спрямованість та об'єктивну достовірність. Тут діапазон використання науки майже не обмежений: від науково обґрунтованої інформації про здоровий спосіб життя до наукових висновків щодо змістовного проведення дозвілля.

І найважливіше: роль науки у формуванні світоглядної культури особистості на початку XXI ст. визначатиме те, якою мірою наука відповідатиме на все нові питання, що виникають під час безперервного процесу відкриття людиною для себе світу в його постійній змінності й динаміці.

Література

1. Андрійчук О. Україна-Європа : тести на сумісність / Олесь Андрійчук. – К. : Смолоскип, 2007. – 373 с.
2. Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення / Йозеф Кардинал Гьофнер / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. – Львів : Свічадо. – 2002. – 304 с.
3. Сила м'якого знака, або Повернення Руської правди / За заг. ред. Л. Івшиної. – Вид. 1-ше. – К. : ПрАТ «Українська прес-група», 2011. – 800 с.

УДК 001.1

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ НАУКИ: РОЗВИТОК І ХАРАКТЕР НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Мілян К.

*Наук. керівник – Логвиненко В.М., канд. філос. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Наука як історичне явище має свою історію. Вона налічує чотири етапи: переднаука (від найдавніших часів до XV ст.), класична наука (XV–XIX ст.), посткласична наука (перша половина XX ст.) та постнекласична наука (від середини XX ст. донині). Кожен етап має свої особливості, які характеризують стан розвитку і характер наукового знання.

Для періоду переднауки характерна спорадичність наукових знань, певні відкриття відповідали безпосереднім практичним потребам людей. Відкриття, які були справжніми знахідками для людини в найдавніші епохи, відомі у Стародавньому Китаї (II тис. до н. е.) – там винайдено компас, спосіб виготовлення пороху, паперу, фарфору, шовку з коконів тутового шовкопряда тощо. Жерці у Стародавньому Єгипті володіли астрономічними знаннями, як і індіанці майя та інки. Про перетворення науки в особливий соціальний інститут можна говорити у Стародавній Греції, де вже у V ст. до н. е. з натурфілософії як мудрості виділилися математика, згодом астрономія й основи хімії. Розвинулись також гуманітарні науки – поезика, історія, театральне мистецтво тощо. У старогрецькій науці створювалися навіть перші теоретичні системи з описом об'єктивних закономірностей на абстрактному, ідеалізованому рівні: геометрія Евкліда, механіка Архімеда, астрономія Птолемея тощо. Та все це були лише спорадичні знання, які ще не мають ознак класичної науки, для якої властива системність, об'єктивність та строга доказовість.

Класична наука виникла в Європі в епоху Відродження, коли суттєво змінився світогляд людини. Вже у другій половині XV ст. європейці здійснили низку відкриттів, які докорінно змінили картину світу. Ренесансна людина, що дозволила собі помислити, що гідна називатися майстром-творцем, розпочала не тільки активно пізнавати навколишній світ, а й удосконалювати та перетворювати його для своїх потреб. Така людина потребувала систематизованих знань. Класична наука, що сформувалася в Європі протягом XV–XIX ст., характеризується суб'єктно-об'єктивними відносинами, людина вивчає світ з метою його підкорення.

На межі XIX–XX ст. відбувся новий революційний переворот у галузі науки, особливо природознавства. Квантова фізика, квантова механіка, теорія поля, проникнення у мікросвіт, доведення принципової відмінності мікросвіту

від макросвіту, теорія відносності А. Айнштейна – усе це й багато інших відкриттів продемонстрували невичерпність природи й безкінечність процесів її дослідження. Наука повертається до самої людини – відкрито підсвідоме як головний фактор у психіці, досліджуються таємниці інтуїції, сновидінь, трансцендуючої діяльності людини. Філософська антропологія утвердила дух як творчий потенціал, що принципово відрізняє людину від тварини. Цей переворот якісно змінив уявлення про роль науки в суспільстві, підтвердив її невичерпні можливості у пізнанні таємниць мікросвіту насамперед. Цей період у розвитку науки називають посткласичною наукою. Посткласична наука, що інтенсивно розвивалася протягом першої половини ХХ ст., у другій половині цього століття переходить у новий етап – постнекласичну науку. Вона продемонструвала не лише можливості науки використовувати прихований потенціал природи, а й синтезувати нове, штучне. Людина за допомогою технічних засобів сягає поза межі галактики, відкриває нові світи, моделює штучний інтелект, розшифровує генетичну карту тощо. Такі наукові здобутки вже загрожують самій людині і всьому живому на Землі й у Всесвіті. Об'єктом дослідження стали не лише макро- й мікросвіти, а й мегасвіт. Водночас наука продемонструвала деструктивні впливи, розкрила не лише творчі, а й демонічні властивості людини (атомна та воднева бомби, вакуумна бомба, біологічна та хімічна зброя, що породили екологічні хвороби).

Період постнекласичної науки особливо гостро поставив проблему етики науки, продемонструвавши, що наука – це надпотужний інструмент і використання його повинно бути мудрим і гуманним. Наукове знання повинне бути не засобом впливу на природу і її використання, а засобом збереження й охорони природних ресурсів та порозуміння між людьми з метою виживання.

Література

1. Добронравова І. С. Новітня філософія науки : підруч. [для студ. філос. ф-тів ун-тів і аспір.] / Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. – К. : Логос, 2009. – 244 с.
2. Кашуба М. В. Соціально-філософський аналіз суспільного розвитку / Кашуба М. В. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 73 с.
3. Максюта М. Є. Філософія науки : навч. посіб. / Максюта М. Є. – К. : Урожай, 2004. – 418 с.
4. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки : підруч. для студ. вищих навч. закл. / Семенюк Е. П., Мельник В. П. – Л. : Світ, 2006. – 152 с.

УДК 17.036.2:177.9

**БЕЗПЕКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР
КАТЕГОРІЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ТЕОРІЇ УТИЛІТАРИЗМУ
ДЖОНА СТЮАРТА МІЛЯ**

Назарук Т.

*Наук. керівник – Ярошенко Т.М., канд. філос. наук.,
доцент кафедри теорії та історії культури*

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Проголошені сучасні цінності – індивідуальна свобода, право на власність та безпеку – часто створюють ситуацію конфлікту між свободами індивідів. Нерідко людина змушена робити вибір між загальною моральною цінністю та індивідуальною вигодою. Або надмірне зацікавлення у власній вигоді спонукає людину порушити свободу та права іншої людини чи спільноти. Такі наслідки є достатньо передбачуваними в суспільстві з ринковою економікою, правом на приватну власність та свободу вибору. Особливо гостро такі проблеми стосуються сучасної України, яка перебуває на стадії перехідної ринкової економіки: з одного боку – задекларовані ліберальні цінності, з іншого боку – як для пересічного громадянина, так і для представників провладних структур відсутній підготовчий ґрунт – раціональна основа становлення цінностей. Проблеми, з якими зіткнулися європейські держави у ХІХ ст. на початку свого демократичного шляху, споріднені із проблемами у сучасній Україні, це – утвердження вільної торгівлі, звільненої від монополії держави, формування світогляду на ліберально-демократичних засадах, які становлять основу європейської соціокультурної моделі. З огляду на вищезазначене, звернення до спадщини англійського ліберального мислителя ХІХ ст. Джона Стюарта Міля є достатньо актуальним.

Моральна філософія Дж. Ст. Міля містить три вагомих концепти, який кожний окремо розвивається в незалежну теорію: принцип корисності або найбільшого щастя як основний та вирішальний критерій моральної поведінки, ідея громадянської свободи та права людини.

Серед завдань будь-якої етичної концепції – визначення критеріїв, згідно яких можлива оцінка в площині «справедливо – несправедливо». Відтак оцінка вчинку згідно критерію справедливості логічно зумовлена тим, який моральний принцип покладено за основу. У концепції утилітаризму за моральну настанову у проблемі вибору індивіда править принцип корисності або найбільшого щастя, що, своєю чергою, може суперечити ідеї справедливості. Отже, справедливо чинити в теорії утилітаризму – означає робити вибір у здійсненні вчинку з огляду на принцип корисності або найбільшого щастя. Але такий наслідок є лише одним із можливих варіантів етичних концепцій утилітаризму, зокрема прямої форми утиліта-

ризму: «Моральна оцінка об'єкту (дії, мотивації, політики) повинна здійснюватись за результатом у його пропорції до загального щастя», та акт-утилітаризму: «Дія є правильною у тій мірі, наскільки її наслідки для загального щастя є як мінімум такі ж самі добрі як наслідки альтернативної дії» [1, с. 1671–1672]. Акт-утилітаризм вважає, що дотримуватись таких загально визнаних принципів, як чесність, вірність, нелиходійство, потрібно тільки тоді, коли це призводить до найкращих наслідків.

Дж. Ст. Міль усвідомлює, що найбільші складнощі у визнанні доктрини корисності або щастя стосуються критерію оцінки про правильність або помилковість, який походить з ідеї справедливості. Він звертає увагу на те, що суб'єктивне почуття справедливості є сильнішим за почуття вигоди, тому люди вважають – переважаюча сила обов'язку (змушення) першого потребує цілком відмінної природи походження, ніж друге. На думку Дж. Ст. Міля, цього недостатньо для заперечення несумісності почуття справедливості із почуттям корисності. Справедливість – це особливий вид загальної корисності [2, с. 314–315].

Дж. Ст. Міль виокремлює шість модусів (елементів) поведінки, згідно яких дію характеризують як справедливу або несправедливу. Такими елементами є: законні права, моральні права, принцип заслуги або відплати, принцип дотримання слова, неупередженість, рівність.

Огляд згаданих модусів поведінки у їх стосунку до почуття справедливості не дає Дж. Ст. Мілю можливості виокремити спільну ознаку щодо категорії справедливості. У результаті вчений стверджує, що почуття справедливості постає із: 1) тваринного бажання протистояти або помститися за шкоду собі чи людям, до яких є симпатія; 2) з концепції розумного егоїзму [2, с. 326]. Відтак, це комплексне почуття: з першого елемента виводиться його інтенсивність, а з другого – моральні правила поведінки.

Дж. Ст. Міль застосовує натуралістичний підхід до розуміння концепту справедливості, враховуючи природу інстинктів. З іншого боку, раціональний компонент людської природи спонукає людей, на відміну від тварин, усвідомлювати, що індивідуальний інтерес залежить від суспільного інтересу. У цьому випадку Дж. Ст. Міль має на увазі безпеку індивіда та суспільства загалом. Поведінка, яка загрожує суспільству, має загрозу й для окремого індивіда. Відповідно, будь-яка загроза пробуджує в людині інстинкт співчуття та спонукає протидіяти небезпеці. Виходячи із природи справедливості, вчений пов'язує це почуття із потребою безпеки. Справедливість як безпека постає в якості особливого виду корисності – найбільш життєво необхідна вигода, яка переважає всі інші інтереси. Безпека є основою людського існування, вважає Дж. Ст. Міль і продовжує: «Справедливість – це певний клас моральних правил, які стосуються предметів першої необхідності для людського добробуту та мають більш абсолютний обов'язок, ніж інші правила для керівництва у житті; ця позиція є суттю

ідеї справедливості». І детальніше: «Моральні принципи, які забороняють завдавати шкоду (ранити) іншому є більш вітальними для людського добробуту ніж будь-які інші максими» [2, с. 327]. Філософ ще раз наголошує, що людина може не потребувати вигоди від інших, але завжди має потребу, щоб інші не завдавали їй шкоди.

Отже, концепт справедливості Дж. Ст. Міля базується на двох складових: потребі в безпеці та принципі, який забороняє шкодити іншій людині. Категорія справедливості у такому разі посідає пріоритетне місце у співвідношенні із принципом корисності або щастя в утилітаризмі вченого.

З огляду на пріоритетність категорії справедливості щодо принципу корисності або щастя, зачислимо концепцію Дж. Ст. Міля до непрямой форми утилітаризму: «Моральна оцінка об'єкту повинна здійснюватись не за результатом у його пропорції до загального щастя, а у відповідності до норм, мотивів, відповідальності і т. д., які мають оптимально схвалену цінність» [1, с. 1671]. У такому разі, регуляція поведінки відбувається не лише за принципом максимізації щастя окремого індивіда, а береться до уваги узгодженість поведінки із справедливістю. Це означає, що в реалізації індивідуального щастя необхідною умовою є врахування безпеки іншого індивіда, яка включає принцип заборони фізичної або моральної шкоди щодо нього та шкоди, яка стосується предметів першої необхідності для його існування.

У сучасних термінах теорії утилітаризму інтерпретація поглядів Дж. Ст. Міля відбувається в межах непрямой форми утилітаризму та є єдиним підґрунтям для узгодження справедливості як безпеки із принципом корисності. Обираючи серед альтернативних рішень, індивід повинен керуватись не тільки принципом максимізації індивідуального щастя, але й зважати на вторинні принципи, які у цьому разі стосуються постулату «не зашкодь іншому» та стають визначальними.

У цій частині роботи зроблено акцент на категорії справедливості у вигляді безпеки як необхідного елемента добробуту, який узгоджує співжиття індивідів у суспільстві. Безпека та врахування вітальних потреб людини є умовою людського добробуту. Згідно з поглядами Дж. Ст. Міля, тільки на основі цього людина може прагнути до інших благ.

Література:

1. Brink D. Mill's ambivalence about rights / D.Brink // Boston University law review. – 2010. – 90. – P. 1669–1704 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bu.edu/law/central/jd/organizations/journals/bulr/documents/BRINK.pdf>.
2. Mill J.S. Utilitarianism / J.S. Mill // John Stuart Mill and Jeremy Bentham: Utilitarianism and other essays/ ed. Alan Ryan. – Penguin books, 2004. – С. 272–338.

УДК 801.311

КУЛЬТУРА ГРОМАДЯН – ОСНОВА НОВОЇ УКРАЇНИ**Оленюк Н.***Наук. керівник – Міллер О.В.,**професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Криза, яка сьогодні вразила усі сфери життя людей в Україні, може бути визначена як велика соціальна драма. Ознаки цієї драми помітні усюди. Суспільство корчиться від проявів сваволі й ілюзій. «Вірус» сваволі й ілюзій, проникнувши у кожную клітину суспільного організму, отрує наше життя. І це тому, що «вірусоносіями» є не лише українська влада, а й самі громадяни України.

Головним ворогом цього «вірусу» є культура українців. Якщо соціальна культура громадян відіграє визначальну роль усупільному житті, то з цього випливають, принаймні, такі висновки:

Висновок перший: справжня демократія можлива лише за наявності належної соціальної культури у громадян. Без неї можливою є тільки псевдодемократія (що сьогодні і маємо в Україні). Тому слід позбавлятися ілюзії, начебто демократія вже існує в Україні, – є демократичні форми без демократичного змісту. А відтак, актуальним для України є розвиток концепції «культурної демократії», згідно з якою справжню демократію може забезпечити лише формування у громадян соціальної культури.

Висновок другий: соціальна культура громадян вища за будь-які конституції, кодекси та інші законодавчі акти, бо від соціальної культури громадян залежить, як ці акти застосовуватимуть, адже вони – лише інструмент у руках людей. Тож слід позбавлятися ілюзії, начебто законодавство може діяти саме по собі, тобто є «машиною», яка самостійно здатна забезпечувати порядок у суспільстві.

Висновок третій: просвітництво, яке формує у громадян соціальну культуру, – вище за політику, а просвітники – за політиків. Тому слід позбавлятися ілюзії, начебто політики можуть ошчасливити народ. Люди самі можуть себе ошчасливити, отримуючи для цього соціальну культуру у просвітників і змушуючи до цього політиків, які мають виконувати волю громадян. До речі, вищезазначене розуміння національної ідеї дозволяє Україні бути учасницею процесів європеїзації і глобалізації. Бо, відповідно до вже згаданого принципу соціального натуралізму, лише соціальна культура громадян як міра пристосованості їх до природних законів політики, економіки, права, моралі може стати для всіх націй «спільним знаменником», який робить можливою гармонізацію між ними.

Закони культурології є спільними для всіх націй, тому й соціальна культура особи – відображення цих законів у волі й свідомості людей.

Література

1. Багацький В. В. Культурологія. Історія і теорія культури ХХ століття : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – Вид. 2-ге, перероб. і доповн. – К. : Кондор, 2007. – 304 с., 8 л. іл.
2. Безвершук Ж.О. Культурологія : відповіді на питання екзаменаційних білетів : навч. посібник / Ж.О. Безвершук. – К. : Знання, 2010. – 326 с.
3. Білик Б. І. Культурологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. І. Білик. – К. : КНИГА, 2004. – 408 с.
4. Бокань В. А. Культурологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. А. Бокань. – К. : МАУП, 2000. – 134 с.
5. Гіоргадзе Г. В. Культурологія для вищих мистецьких навчальних закладів : навч.-метод. посіб. / Галина Гіоргадзе. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 135 с.
6. Гриценко Т. Б. Культурологія : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К., 2007. – 392 с.

УДК 168.522

ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Станько Н.

*Наук. керівник – Сурмай І. М., канд. філос. наук, доцент,
проф. кафедри українознавства
Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

У наші дні проблема ментальності викликає підвищений інтерес – як у філософів і культурологів, так і в істориків, політиків, психологів, правознавців, соціологів та ін. Актуальність зазначеного питання обумовлена, насамперед, постійними процесами самоусвідомлення людиною себе як суб'єкта духовної діяльності, здійснення національної самоідентифікації, а також необхідністю самоствердження і самовиявлення нації в історико-культурній еволюції людства.

Феномен ментальності постає своєрідним культурним тлом стрімких і динамічних трансформацій соціального та індивідуального буття людей. Ментальні процеси, як потужний чинник культурного поступу кожного народу, стають об'єктом наукових студій і змушують вчених враховувати їх вплив при аналізі взаємопов'язаних явищ – зовнішніх реалій суспільнотворчої життєдіяльності людини та внутрішніх сенсів функціонування її свідомості в цих реаліях.

На сьогодні в науковій літературі ще не зовсім конкретно означено зміст поняття «менталітет», у якому є щось таємниче, що не підвладне чистій раціональності, бо функціонує на рівні підсвідомості, є невловимим і невисловленим, не сформульоване точно, повністю не усвідомлене, але з усією очевидністю діє і впливає на специфічне ставлення людини до світу, особливості її стереотипних поведінкових моделей. Менталітет – це не стільки раціональна, скільки ірраціональна здатність людського мислення, а точніше – його особливий стиль, його

унікальність, що визначена специфічними емоційними реакціями, психологічними станами, стійкими поведінковими установками [1, с. 3]

Особливості ментальності українців мають яскравий вияв у традиційній народній культурі, системі обрядів і ритуалів, символічно-образній специфіці національного мистецтва. Культура нації витворюється протягом тривалого історичного часу: починаючи з прообразів етнічної міфології і завершуючи сучасною художньою творчістю. Світовідчуття прадавніх українців органічно ввійшло в ментальність їхніх нащадків і виявляється на всіх рівнях соціокультурної життєдіяльності сучасної нації.

Національну ментальність науковці розглядають на різних рівнях:

- соціокультурних світів, регіональних чи історичних типів культури (ментальність архаїчна, антична, середньовічна, західно-європейська, східна тощо);
- національних культур (ментальність українців, росіян, китайська, американська);
- субкультур, носіями яких є різні соціальні групи (аристократична, сільська, корпоративна, християнська, православна).

Менталітет формується протягом усього часу існування нації та виявляється в стереотипах поведінки, прийнятті рішень, самобутніх традиціях і звичаях. Він має конкретно-історичний характер, відповідає певним періодам розвитку суспільства, визначає стереотипне ставлення до навколишнього світу та забезпечує можливість адаптації людини до нього [1, с. 21].

В українській культурі провідним чинником, що справив вирішальний вплив на українську ментальність, був сільськогосподарський спосіб життя, громадський уклад взаємостосунків, що більшою мірою узалежнювало людину від звичасвої культури, прив'язувало до землі і природи, а постійна загроза завоювань і тривалі колонізаційні обставини підносили значення індивідуальних пріоритетів над колективними, сімейно-родинних цінностей над суспільними.

Характеризуючи особливості ментальності українців, варто врахувати їхні помисли, прагнення, ідеали, світоглядні орієнтації, індивідуально-особистісні риси характеру, поведінкові стереотипи, морально-етичні установки, естетичні смаки й уподобання, своєрідність емоційно-образного сприйняття довкілля та художніх форм і методів його відображення.

Дослідники ментальності українського народу (М. Костомаров, П. Куліш, П. Юркевич І. Нечуй-Левицький, Д. Чижевський, С. Білокінь, В. Дорошенко, М. Шлемкевич, Н. Яковенко та ін.) уважають, що духовний світ українства вирізняється підвищеною емоційністю й чуттєвістю вдачі, контрастною дуалістичністю несвідомого і надсвідомого, ірраціонального і розумового, почуттів і волі, перевагою індивідуалізму, хиткістю і нестабільністю характеру, особливим сентименталізмом, вишуканим естетизмом і романтично-поетичним сприйняттям світу. Показовою формою вияву української ментальності вчені вважають особливу релігійність і піднесену духовність як підвалини свідомого творчого життя – служіння високим ідеалам істини, добра, краси та мудрості [1, с. 21–25].

Традиційні риси національної ментальності в останні десятиліття Незалежної Української Держави зазнають певних трансформацій, інноваційних мутацій, пов'язаних із процесами звільнення від рудиментів тоталітарного мислення, насаджених утопічних ідеалів, психічних деформацій «радянської» ідеологічної пропаганди та необхідністю побудови нового для країни ринкового соціально-економічного середовища. Ці нові завдання вимагають формування нової людини ринкового типу, якій притаманні такі загальноновизнані риси ментальності, як готовність інтенсивно, креативно та високопродуктивно працювати, усвідомлювати цінність індивідуальної приватної власності. З переходом до капіталістичного укладу економіки і демократично-правової перебудови усього суспільного життя постає потреба швидкої адаптації, інновацій, перенавчання, піднесення самодисципліни, підвищення на ринку праці своєї конкурентоздатності, вироблення прагматичного економічного мислення, формування установки на адекватну і справедливую оплату праці, задоволення різнобічних потреб, орієнтації на зростання власного капіталу, зацікавленості в успішній та прибутковій діяльності особи, колективу, громади тощо.

У наявних трансформаційних умовах сучасній українській ментальності властива певна еклектичність і деформованість, непостійність і непослідовність економічних, політичних, правових ідей і поглядів, нестабільність установок [2, с. 50]. Водночас, завдяки особливостям української ментальності (певному консерватизму, уповільненості, нерішучості), незважаючи на кризовий стан, у державі не сталося соціального вибуху. Саме ці особливості національного характеру українців є суттєвим бар'єром на шляху до більш інтенсивного і швидкого реформування суспільного устрою.

Отже, вести мову про менталітет українців – означає аналізувати їхні помисли й ідеали, їхній світогляд, індивідуально-національні риси характеру, своєрідність духовності, етнографічні та соціокультурні традиції, а також умови життєдіяльності й увесь комплекс конкретних суспільно-історичних детермінант. Український народ, котрий є нащадком прадавніх культурних традицій, психічно асимілював та синтезував духовний історичний досвід, традиційні стереотипи мислення, а тому в українській національній ментальності відображені своєрідні ознаки свідомості, народного характеру, система світоглядних уявлень, що реалізується у пошуку універсальних засад людського буття, у вільному творчому самовиявленні та пошуку конструктивних способів державного самоствердження.

Література

1. Грабовська І. Українська ментальність крізь призму 20 ст. // Пам'ять століть. – 2000. – № 1–2 – С. 8–25.
2. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Українська правова ментальність: до проблеми розуміння сутності // Гуманітарний часопис. – 2007 – № 4. – С. 48–52.
3. Козуб О.О. Особливості українського національного менталітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Staptp/2012_54/files/ST5412_05.pdf

УДК 316.7

**«ОЧИМА КУЛЬТУРИ»
– КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВІДЕОСТУДІЇ М. Р. СТЕХА****Пальна А.***Наук. керівник – Гдакович М.С., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

Марко Роберт Стех (англ. Marko Robert Stech) – канадський літературознавець та письменник українського походження. М. Р. Стех народився 1961 р. в Любліні, Польща. З 1982 р. живе в Канаді. Доктор славістики (завершив докторат у Торонтському університеті дисертацією про драматургію М.Куліша) і магістр інженерії. У 1980-х рр. засновник і мистецький керівник Авангардного українського театру (АУТ); співзасновник, разом з А.Іваховим, новаторського журналу «Термінус», який виходив у 1986–89 рр. і вплинув на тогочасний український андеграунд. Продюсер фільму «Кисневий голод» (реж. А. Дончик) (1992), асистент-продюсер «Лебединого Озера. Зони» (реж. Ю.Ілленко) (1990). Директор Видавництва Канадського інституту українських студій, менеджер проекту «Енциклопедії України в Інтернеті» та англomовного видання «Історії України-Руси» М. Грушевського. Викладає курс української культурної історії в Йоркському університеті в Торонто. Марко Роберт Стех є упорядником (разом із Л. Ржегоржіковою) антології сучасного українського оповідання «Україно, давай, Україно!», яка 2012 р. вийшла друком у празькому видавництві «Вітряні млини» («Větrné mlýny»). Автор філософського роману-лабіринту «Голос». М. Р. Стех відомий своїми дослідженнями драматургії М. Куліша, а також літератури української діаспори, зокрема творчості І. Костецького та Е. Андіївської.

М. Р. Стех є автором та ведучим циклу культурологічних передач «Очима культури» (цикл розпочався 2011 р.), присвячених представленню маловідомих українських культурних діячів та інтелектуалів. У цьому авторському циклі телепередач «Очима культури» доктор порушує одвічні й повсякчас актуальні для кожного українця проблеми культури та національної ідентичності. Втішає, що такі телепрограми транслюють у Канаді (де налічується 1 209 085 українців), – адже доносити людям вартісні сенси самоусвідомлення й концептуальні культурні ідеї українського, навіть далеко від їхніх витоків, – це і є сьогодні тією необхідною функцією телебачення. На жаль, не кожен український телеканал зможе похизуватися такими змістовними та якісними передачами, принаймні, не у прайм-тайм. Пласти української культури – надзвичайно об'ємні, і їх, звісна річ, не вмістити у формат десяти хвилин (а саме стільки триває серія циклу); проте навіть цього часу може вистачити, аби зацікавити того чи іншого глядача, ввести його в культурний дискурс та змістовий контекст, де він згодом зможе розвивати власні рефлексії. Тож кожен випуск цієї програми – це іскра, яка запалює полум'я національної самосвідомості, імпульс для розгортання у світі зацікавлення Україною. Ми глибоко переко-

нані: якщо канадцю поталанить побачити цю телепрограму, то він уже крізь призму автентичного культурного потенціалу нації, нарощеного за 1160 років державності України, відкриє для себе по-справжньому якісно нову державу, потужну інтелектуальну та духовну спадщину українців. Транспонування української культури у світ – це ж найшвидший та найефективніший спосіб створення позитивного реноме держави на міжнародній арені (до речі, цю проблему також порушує Л. Костенко у статі «Гуманітарна аура нації») [2]. Культура для України важливіша за будь-який сектор економіки, адже вона створює єдиний сконсолідований культурно-духовний простір країни, який стає чи не головною передумовою становлення демократичної держави та підґрунтям для формування громадянського суспільства. І навіть у добу медіа-гігантів та глобального інформаційного простору саме такі короткометражки зможуть стати для багатьох «лікнепом» національного самоусвідомлення.

М. Р. Стех у короткометражних відеосюжетах про сутність української культури та її феномен окреслив бачення важливих проблем, які не до кінця вивчені та усвідомлені українцями. Тематика передач різна, їх можна, зокрема, класифікувати так: сюжети, що стосуються:

- історії України;
- української мови;
- поетів та митців, які «загубилися» в часі.

М. Р. Стех здійснив огляд визначних, але невідомих для багатьох культурних феноменів, спонукаючи глядачів до поглиблення «фрагментарних і поверхових роздумів про суть нашої культурної спадщини та ідентичності». Погляди, які висловлює М. Р. Стех, є надзвичайно цікавими. Звичайно, вони дещо відрізняються від бачення культурних подій, яке поширене в нашій країні, проте це не означає, що їх не потрібно брати до уваги. Цікавим факт, що сам автор не перебуває в українському середовищі, змушує кожного з нас подивитися на ситуацію, що склалася навколо, під іншим кутом зору.

Передачі «Очима культури», на нашу думку, могли б слугувати еталоном змістової якості та свідченням інтелектуальної потуги будь-якого ефіру українського телебачення. Настав час телебаченню взяти на себе відповідальність за формування суспільної свідомості, і тут варто брати за взірєць доктора М. Р. Стеха. Його програми зможуть зацікавити глядачів значно більше, аніж низькопробна «розважалівка» та дешева гламурна мас-культура, у якій за блискучою обгорткою розмитої форми загублено сутнісне наповнення. Варто пам'ятати, що втрата культури призводить до девальвації духовних цінностей людини й суспільства в цілому. Сьогодні не можна допустити, щоб істинна українська культура опинилася на маргінесі через кризу цінностей сучасної генерації.

Проблема самоідентифікації та самоусвідомлення в координатах своєї історії, культури, духовності є чи не найпершим та найголовнішим етапом євроінтеграції, до якої ми так прагнемо. М. Р. Стех вкотре пояснює, що Європа – це не лише матеріальний достаток і безтурботне життя, а консолідована система цінностей, що формувалася віками, це глибоке відчуття єдності зі своєю культурою, що, зрештою, дорівнює повазі до самого себе [3]. Більшість українців ще не визначила, що у їх культурі українське, що російське,

що польське... Вони не почуваються вільно у своєму культурному просторі, бо знають його доволі поверхнево. Проте М. Р. Стеха не просто розповідає нам про відомих особистостей чи твори українського мистецтва. Він вибудовує логічний ланцюжок розвитку та здобутків нашої культури, пояснює значення минулих подій і процесів, шукає їх зв'язок з сучасністю. Загалом, автор має новий, свіжий погляд на все, про що говорить. У будь-чому історичному він шукає те, що не вміщалося в певну епоху, те, що актуальне для українців і сьогодні. У багатьох програмах наголошено на тому, що українці отримали багато нових можливостей для вивчення своєї культурної спадщини. Та чи всі ними скористалися? Більшість українців, на жаль, своєї культури майже не знають, а отже, і не можуть її поважати, – не поважаючи самих себе. Тоді як нас може поважати інший народ? Тому для Європи українці не можуть бути партнерами, а тільки наймитами, джерелом дешевої робочої сили. Україна та її політики не можуть здійснити вибору, поки наш народ, кожен громадянин не розпочне незалежно від них активно мислити і діяти як інтелектуальна і своєрідна частка людської культури і західної цивілізації [3]. Програми Марка Роберта Стеха – це ще один шанс зробити на крок більше у вивченні історії в її інтелектуальному осягненні.

«Один із перших кроків на шляху до себе – це спроба зрозуміти, звідки ми походимо, до якої культури належимо, який наш живий зв'язок із нею...». У ці слова вкладено неабиякий сенс, і висловлювати таку думку може тільки людина, глибоко обізнана у сфері культури та культурних особливостях певної країни чи народу. Ключовим ядром і метою циклу телепередач «Очима культури» є пробудження в українців бажання змін. А що для цього потрібно? Потрібно зрозуміти себе, пізнати себе, пізнати свої звичаї і традиції, культуру, ментальність.

Безумовно, 20 років незалежності ще замало для того, щоб виростити, виховати та сформувати високоінтелектуальне, всебічно розвинене, а головне – самосвідоме суспільство. На нашу думку, такі культурологічні телепередачі є надзвичайно пізнавальними та корисними не лише для української діаспори в Канаді, але й для корінних мешканців України. Телепрограми, виховні години, зустрічі з видатними діячами культури та подібні заходи сприятимуть швидкому процесу культурної ідентифікації українців. Радимо всім, хто не байдужий до своєї долі та долі своєї нації і майбутнього покоління, переглянути щонайменше 1–2 сюжети. Передачі «Очима культури» тривають 7–10 хвилин, але в цей невеличкий проміжок часу вкладено найголовніше – *культуру*.

Література

1. Офіційний сайт М. Р. Стеха. – Режим доступу: <http://www.oa.edu.ua/ua/etc/kontaktukrainiantv/>.
2. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. – Режим доступу : <http://publisher.bookmate.com>.
3. Телепередача «Очима Культури». № 1. Думки про українську культуру на канадському ТБ.
4. Телепередача «Очима Культури». № 11. Історія української мови від Юрія Шевельова.

УДК 81'243'23'24:37.016:003'028.3

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ПИСЬМА СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Панас М.

*Наук. керівник – Станкевич Н.І., канд. філол. наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. І. Франка (м. Львів)*

Мова як культурний феномен втілює всю глибину людського знання, відбиває історичний розвиток того чи іншого народу, є носієм народного духу та чи не найважливішим засобом у процесі творення міжлюдських комунікацій. Сучасна дійсність вимагає йти в ногу з часом, мова ж стає невід'ємною частиною глобалізаційного процесу. Уміння володіти мовою сьогодні стає однією з найважливіших умов проникнення в соціокультурний простір тієї чи іншої країни, забезпечення акультурації іноземця. Таким способом іноземець знайомиться з культурою, історією, повсякденним життям спільноти без будь-яких перешкод.

Письмо як практичний вид мовленнєвої діяльності – це важливий і дієвий крок до опанування іноземцями української мови, тож останніми роками воно набуває все більшого поширення, увага до нього з боку методистів і лінгвістів дедалі збільшується і в українській методиці як науці, і в досягненнях західної методики навчання іноземних мов.

Сьогодні письмо є невід'ємною складовою сучасного світу науки, культури, бізнесу. Як і усне мовлення, письмо – експресивний продуктивний вид мовленнєвої комунікації, за допомогою якого ми висловлюємо свої думки, ідеї, міркування у відповідь на прослухане або прочитане та реалізуємо власні потреби як суб'єкти ділових стосунків.

У методичній літературі термін „письмо” трактують по-різному. У ширшому значенні – це специфічний, активний спосіб формування і формулювання думки і письмових мовних знаках. У вузькому значенні – це вид мовленнєвої діяльності, здебільшого продуктивний, іноді репродуктивний, що уможливорює передання інформації в часі і просторі. Письмо забезпечує графічну фіксацію мовлення в його літерному коді, такий процес називають писанням, а його результатом є письмовий текст [2].

Письмо, що є графічним зображенням мови на письмі, має широке використання в житті кожної сучасної ерудованої людини. Будучи одним із чотирьох видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), що формують комунікативну систему людини і забезпечують її різноманітне соціокультурне буття, письмо є найважчим для опанування під час вивчення мови. Формування цього вміння, особливо іноземною

мовою, вимагає багато підготовки та зусиль. У реальній комунікації вага письма – лише 9%, під час навчання мови йому приділяють 20% навчального часу, водночас саме вміння написати письмове повідомлення свідчить про повне й досконале володіння іноземною мовою [5, с. 226].

Методисти виділяють два види письма: *практичне та академічне*. Ті тексти, які „зумовлені потребами майбутньої професійної діяльності або особистісними потребами”, називають *практичним письмом*. До них можна зарахувати: ділові і приватні листи, різні види документів (заява, оголошення, аплікаційна форма, автобіографія, резюме, інструкція, анотація, реферат, конспект, стаття, звіт та ін.). Тобто це письмові твори, які здебільшого можемо зарахувати до офіційно-ділового стилю, вони найбільше сприяють виробленню поведінки іноземця в новому для нього соціальному середовищі. Також сюди належать жанри наукового стилю (науково-навчального підстилю), творення яких дає змогу студентам-іноземцям зрости професійно. *Академічне письмо* – це твори, за допомогою яких навчаються письма як виду творчої продуктивної мовленнєвої діяльності, але які не мають значення з погляду професії або життя майбутнього випускника ВНЗ (наприклад, перекази, розповіді, описи, роздуми та ін.) У складі академічного письма методисти виділяють креативне письмо (твори, есе, нариси, вірші, оповідання). Креативність (від лат. – *створення*) – новітній термін, запозичений з англійської мови, яким окреслюють творчі здібності індивіда продукувати принципово нові ідеї. Цей вид продуктивного письма сприяє виявленню творчого потенціалу особистості, здатен допомогти її самореалізації та самовираженню, адже під час виконання таких завдань людина опирається на власний життєвий досвід, уяву, залучає всі можливості свого творчого „я”. Прагнення людини розповісти про себе, свою сім'ю, країну, культурний простір батьківщини стимулюють до оволодіння навичками письма, відповідно, поліпшують знання української мови.

Письмо активізує та збагачує лексичний вокабуляр іноземця [1], є „загальним закріплювачем” знань з граматики мови, „інтегратором умінь” з інших видів мовленнєвої діяльності” [6, с. 15], оскільки внаслідок своєї багатопланової психологічної природи включає підсвідоме говоріння, читання про себе й слухання [3, с. 173]. Також письмо дає змогу отримати задоволення від процесу продукування письмово-мовленнєвого висловлювання і від факту наявності готового продукту – твору [4].

Науковці з вивчення мови як іноземної, серед них – і української, розробляють методичні рекомендації щодо організування процесу письмової навчальної діяльності. Зокрема, великого значення надають формулюванню тем творчих письмових робіт, які мають бути проєктовані на соціопростір. Теми творів мусять „бути пов'язані з *тут і зараз*”, тобто не бути штучними, мають належати до світу тих, хто навчається, бути їм придатними, давати змогу виговоритися та спиратися на емоції [7, с. 244]. Найак-

туальнішим жанром практичного письма визнають діловий лист (паперовий чи електронний). Він допомагає оволодіти мовними засобами ділової мови, національно-специфічними формулами етикету.

Серед методичних проблем, які виникають під час навчання письма, науковці обговорюють складність, жанрове розмаїття, лексичне наповнення креативних текстів, частотність їх написання, організацію перевірки й оцінювання, умови і способи презентації письмових робіт, а також урахування зацікавлень студентів, їхнього віку, соціокультурного ґрунту, етнічного походження тощо. Щодо практичного письма, то головним є використання його у „класичних ситуаціях”, які є продуктом діяльності суспільства.

Отже, письмо визнають „найсвідомішим і найповільнішим” видом мовлення. Очевидно, що саме ці його характеристики як виду мовленнєвої діяльності доцільно використати під час навчання української мови як іноземної. Це водночас найактивніший спосіб інтегруватися в суспільство.

Література

1. Володіна Н. В. Креативність писемного мовлення як чинник компетентнісного підходу до навчання іноземних мов / Н. В. Володіна, І. В. Власенко. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/262/84>.
2. Загорулько І. В. Роль письма у процесі навчання іноземної мови / І. В. Загорулько. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1599/1/17.pdf>.
3. Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі : колект. монографія / за ред. К. Я. Кусько. – Львів, 1996. – 228 с.
4. Кінах Л. С. Креативне письмо як засіб підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови / Л. С. Кінах, Л. М. Близнюк. – Режим доступу :
5. Станкевич Н. І. Розвиток писемного мовлення у студентів-іноземців. / Н. І. Станкевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – Вип. 4. – Львів, 2009. – С. 226–237.
6. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посібн. / О. Б. Тарнопольський. – К. : Фірма „Інкос”, 2006. – 248 с.
7. Seretny A. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako. Seretny A. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego / A. Seretny, E. Lipińska. – Kraków, 2000. – 331 s.

УДК 159.99

**ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ТРИВОЖНІСТЬ
КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДСНСУ****Сірко Ю.***Наук. керівник – Слободяник В.І., канд. психол. наук,
заст. декана гуманітарного факультету**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Курсанта формує не тільки предметна діяльність, але й спілкування, яке виникає у процесі її виконання. Через спілкування відбувається раціональний і емоційний взаємовплив колективу і курсанта, передання способу життя від групи до особистості, досягається їх взаємодія, що, своєю чергою, впливає на тривожність особистості. Високий рівень тривожності зумовлений як зовнішніми умовами, так і внутрішніми чинниками, які взаємодіють між собою. До зовнішніх умов належать: особливості курсантського колективу та особливості сімейного виховання, до внутрішніх умов – характеристики курсанта, такі як темперамент, акцентуація, характер, наявність агресивної поведінки, рівень самооцінки та домагань, захисні механізми особистості.

Опитування на визначення рівня тривожності, за яким проводили подальший аналіз даних, зроблено за методикою Спілберга–Ханіна. Завдання визначення особистісних характеристик, які формують високий рівень тривожності, за допомогою запитальників: опитувальник Айзенка спрямований на визначення типу темпераменту; методика К. Леонгарда, яка визначає провідні риси характеру особистості; тест Келермана–Плучека для діагностики захисних механізмів психіки, методика агресивності Басса–Дарки.

Згідно з отриманими даними, по вибірці в цілому визначено: з високим рівнем тривожності – 39,1% (9 осіб з 23); з середнім рівнем тривожності – 34,7% (8 осіб); з низьким – 26,08% (6 осіб).

Розглянемо внутрішні чинники, такі як особливості темпераменту та характеру. Згідно з отриманими даними, у всіх осіб зафіксовано високий рівень екстраверсії, вони орієнтовані більше на взаємодію з навколишнім світом. Це можна пояснити особливостями раннього юнацького віку та специфікою навчального закладу закритого типу, оскільки курсанти проживають у казармах і постійно перебувають в оточенні людей. Значимі відмінності діагностовано (100% нейротизму у високого та 0% у низького рівня тривожності) за шкалою нейротизму. В осіб з високим рівнем нейротизму діагностовано високі показники особистісної тривожності. Отримані цікаві результати щодо впливу типу темпераменту на формування тривожності. У групи високого рівня тривожності більше зафіксовані меланхолічні та холеричні типи темпераменту (холерик – 45, %, меланхолік – 54,7 %).

Це пов'язано з тим, що меланхоліки швидко збуджуються, проте повільно заспокоюються, їм притаманна слабка нервова система, спрямованість на внутрішній світ (інтроверти). У цій групі холерики, внаслідок переважання високого рівня нейротизму, показують високу тривожність, проте, на відміну від меланхоліків, вони швидше заспокоюються.

Доволі високий відсоток за низьким рівнем тривожності осіб флегматичного типу темпераменту (54,3%). На нашу думку, це пов'язано з тим, що для кожного другого респондента характерна сильна нервова система, урівноваженість процесів збудження і гальмування, що характерне для флегматичного типу темпераменту, і позитивно впливає на формування низького рівня тривожності.

Зафіксовані значні відмінності у високого і низького рівня тривожності в осіб із гіпертивним, лабільно-емотивним, педантичним, екзальтованим типами. Майже в кожного третього респондента 33,3% високого рівня тривожності та 37,5% середнього рівня тривожності зафіксовані прояви гіпертивності, тоді як по низькому рівню тривожності такі особи відсутні. Ми інтерпретуємо це так: для низького рівня тривожності характерні врівноваженість, емоційна стійкість, поміркованість у вчинках, розсудливість, що не є притаманним для гіпертивних. Кожен другий респондент низького рівня тривожності характеризується педантичною акцентуацією характеру, оскільки для них властива впорядкованість, дисциплінованість, чітке дотримання норм і правил, що знижує рівень ситуативної тривожності. Кожен другий респондент високого рівня тривожності характеризується екзальтованістю. Для них властива емоційна нестійкість, лабільність, властивий широкий діапазон емоційних станів, надлишкова, але не завжди цілеспрямована активність. Усі решта акцентуації характеру проявлені незначною мірою в усіх типах тривожності. Встановлений двосторонній зв'язок між рівнем тривожності і деякими типами акцентуації характеру. Високий рівень тривожності викликає такі прояви поведінки, як гіпертивність, екзальтованість, а вони ще більше підсилюють рівень тривожності.

До внутрішніх чинників, які впливають на рівень тривожності, належать також і захисні механізми, які в нашому дослідженні розглянуто за допомогою методики Келермана–Плучека. Найбільші відмінності виявлено по шкалах заперечення реальності та раціоналізації. У курсантів високого рівня тривожності більший відсоток (66,7% проти 33,3% групи низького рівня тривожності) діагностовано по шкалі раціоналізації, оскільки раціоналізація розвивається внаслідок стримання емоцій очікування через страх пережити розчарування. У ситуаціях конфлікту це може проявлятися в дискредитації мети, перебільшені ролі обставин, самодискредитації, що збільшує тривожність. Водночас у групі низького рівня тривожності набагато вищі показники по шкалі заперечення реальності: (50% у низького рівня тривожності та 33,3% – у високого). Механізм «заперечення реальності» розвивається, щоб стримати емоції прийняття оточуючих за емоційної холодності близьких. При цьому негативні зовнішні чинники блокуються.

Важливі дані отримані за методикою Басса–Даркі, яка визначає форми агресивної поведінки особистості. Кожен другий респондент високого рівня тривожності вказує на аутоагресивні прояви (44,4%). Це пояснюється тим, що люди з високим рівнем тривожності схильні вбачати у всіх негараздах власну провину. Відрізняються типи агресивної поведінки по групах: особи з низьким рівнем тривожності більш схильні проявляти непряму агресію (22,2% у групі високого рівня проти 9,8% групи низького) та образливість (33,3% у групі високого рівня проти 10,5% групи низького), що свідчить про нездатність відстояти власні інтереси та уникання відкритих конфліктів. В осіб з низьким рівнем тривожності відзначаються піки по шкалах негативізму (16,6%), підозрливості (16,6%), та вербальної агресії (75%), що в поведінці проявляється конфліктністю, впертістю, нав'язуванням своєї думки іншим. У групах високого рівня тривожності зазначені прояви агресивності взагалі відсутні.

Значимі відмінності діагностовано по шкалі нейротизму: у групі високого рівня тривожності більше зафіксовані меланхолічні та холеричні типи темпераменту, у низького рівня – флегматичного типу темпераменту. Встановлено двосторонній зв'язок між рівнем тривожності і деякими типами акцентуації характеру. Високий рівень тривожності викликає такі прояви поведінки, як гіпертивність, екзальтованість, а вони, своєю чергою, ще більше підсилюють рівень тривожності. До внутрішніх чинників, які впливають на рівень тривожності, належать і захисні механізми. Найбільші відмінності виявлено за шкалами заперечення реальності та раціоналізації. У курсантів високого рівня тривожності більший відсоток діагностовано за шкалою раціоналізації, тоді як у групі низького рівня тривожності набагато вищі показники за шкалою заперечення реальності. Кожен другий респондент високого рівня тривожності має аутоагресивні прояви.

Література

1. Жлуктенко В.І., Наконечний С.І. Теорія ймовірностей і математична статистика. Частина 2. Математична статистика. – Київ, 2001.
2. Немов. Р.С. Психология. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – ВЛАДОС, 2006. – 630 с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие. – Самара : «БАХРАХ», 1999.

УДК 811.161.2'373.23:908

**ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНТРОПОНІМІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО
„ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО”)**

Ірина Телюх

Наук. керівник – Антонів О.В.,

*ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. Івана Франка (м. Львів)*

Як відомо, мова – носій культури, а культура кожного народу зафіксована в його мові.

Зв'язок мови й культури можна відобразити так:

- по-перше, мова і культура розвиваються в одному просторі й часі;
- по-друге, як мова, так і культура є виявом спільних креативних зусиль, наслідком діяльності народу та його окремих представників;
- по-третє, мова є одним із виявів культури народу [2, с. 8].

Для іноземця важливо розуміти не лише мову народу, а й відчувати неподільний зв'язок мови та культури, адже „слововживання, – за Л. Вітгенштайном, – це певна мовна гра, де діють закони багатозначності, підпорядковані мовним правилам” [1, с. 48].

Лінгвокраїнознавство – розділ науки про мову, який включає навчання цієї мови та подає певні відомості про країну, в якій вона є засобом спілкування. Тож метою лінгвокраїнознавства є вивчення мовних одиниць, які найяскравіше відображають національні особливості культури народу-носія мови та середовище його існування [3, с. 58].

Вивчаючи роман Ліни Костенко „Записки українського самашедшого”, можемо ствердити – лінгвокраїнознавча цінність роману (і художнього тексту загалом) для вивчення української мови як іноземної є великою.

Використання художніх текстів невіддільне від країнознавчого аспекту викладання іноземних мов. Художня література є цінним джерелом країнознавчих знань.

У кожного народу існують свої традиції і системи найменування людей. Для кожної культури характерні національні особливості утворення та побутування власних імен. За фонетичною і морфологічною структурою особових імен можна дізнатися, звідки родом денотат. Хоча є багато позичених імен, але кожна мова, яка засвоює ці назви, виробила для себе національні варіанти або еквіваленти. В антропонімії кожного народу у різні періоди історії по-різному віддзеркалювалися суспільна свідомість людей та зміни в соціальній структурі нації. Тому іноземець, вивчаючи антропоніми, поглиблює свої знання про культурний та соціальний розвиток країни, мову якої він вивчає.

Працюючи над художнім текстом роману Ліни Костенко, ми особливо увагу звертали на антропоніми, які побутують в українському суспільному просторі.

Наприклад, онім **Валера Ходемчук**, використаний Ліною Костенко у романі, позначає старшого оператора реакторного цеху, який навечно залишився у будівлі зруйнованого енергоблоку № 4 під час вибуху на Чорнобильській атомній станції. У пам'ять йому на стіні, яка сполучає третій блок з четвертим, була споруджена меморіальна дошка [5, с. 32].

У романі лексема вжита із сарказмом для підкреслення байдужості влади, а іноді і пригноблення українського народу: „Куди тим єгипетським фараонам, у них там у саркофагах мумії, а у нас в атомному живцем похований Валера Ходемчук” [4, с. 121].

Використовуючи в тексті прізвище **Вернадський**, Ліна Костенко має на увазі українського філософа, природознавця, мислителя, засновника першої наукової бібліотеки в Україні Володимира Вернадського [5, с. 44]. У тексті онім вжито для спростування думки Фур'є: „Через те жінка швидше здогадується, а чоловік глибше аналізує. Хоча Вернадський вважав, що інтуїція – це інформація згори” [4, с. 67].

Онім **Сосюра** у романі вжито на означення українського письменника, поета-лірика, автора понад 40 збірок поезій, широких віршованих епічних полотен (поем) Володимира Миколайовича Сосюри [5, с. 143]. Автор відомого вірша „Любіть Україну”, який став другим гімном усіх свідомих українців в час другої світової війни.

У тексті онім вжито для підкреслення втрати патріотизму українцями, зросійщення нації: „Лопотіли гетьмани на плакетках. Сосюра просив з того світу «Любіть Україну!». Публіка ходила, тусувалася, всуціль російською мовою” [4, с. 170].

Як бачимо, Ліна Костенко часто вживає антропоніми, щоб підкреслити значущість тих чи тих особистостей у творенні історії народу, у формуванні його культурних та моральних цінностей. Для іноземних громадян, які читатимуть роман, вживання антропонімів без лінгвокраїнознавчого коментаря не буде зрозумілим.

Онімна лексика – особливий і надзвичайно важливий складник словникового фонду національної мови, оскільки містить закодовану в слові мовно-історичну інформацію.

Література

1. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження / пер. Євгена Поповича. – К. : Основи. – 1995. – 311 с.
2. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
3. Миньяр-Белоручев Р. К. Лингвострановедение или иностранная культура / Р. К. Миньяр-Белоручев // ИЯШ. – 1993. – № 6.
4. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. – К. : Аба-ба-га-ла-ма-га, 2010. – 414 с.
5. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / [голов. ред. М. Попович]. – К. : „Ірина”, 1999. – 1551 с. – Режим доступу: http://www.hohlopedia.org.ua/use_universalnyy_slovnyk_entsyklopediya.

УДК 355.48/.49: 394.43

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ ПРИСЯГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Царук Т.

*Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Традиційно в багатьох сферах життєдіяльності прийнято використовувати певний обряд, який гарантуватиме невідступне виконання обов'язків. Ідеться про обітницю, клятву або ж присягу: обітниця перед Богом, обітниця подружжя, клятва Гіппократа, присяга Президента, судді й військовослужбовця.

Присяга – офіційне урочисте зобов'язання, яке беруть з нагоди отримання певних особливо відповідальних обов'язків чи вступу в особливий соціальний стан. У присязі поєднані правові та моральні соціальні норми, тож вона може закріплюватися як звичаями, традиціями, так і правовими актами [2].

Таке правове явище, як присяга, має глибоке історичне коріння, що сягає часів звичаєвого права. Уважають, що присяга як суспільне явище первинно мала зміст релігійного обряду, яким скріплювали урочисто прийняте особою зобов'язання. Історично в основі присяги лежить страх перед невидимою силою, руйнівна дія якої може впасти на особу, що присягнула, у разі порушення вірності присязі. Відомий спартанський законодавець і оратор Лікурґ (IX–VIII ст. до н. е.), звертаючись до співвітчизників, зазначав: «Потрібно, щоб ви розуміли, що клятва є основою демократії, оскільки троє складають сутність державного ладу – правитель, суддя і приватна людина. Кожен із них приносить цю клятву вірності. Якщо хто-небудь порушить клятву, принесену богам, він не сховається від них і не уникне покарання. І якщо не він сам, то діти його і весь рід клятвовідступника потраплять у великі біди» [3].

Російський історик і етнограф В. В. Латишев увів до наукового обігу текст-пам'ятку «громадянської присяги херсонесців» і датував її кінцем IV – початком III ст. до н. е. Напис на мармуровій плиті зберігся практично повністю, за винятком частини прикінцевої фрази. Учений стверджує, що присягу складав кожен херсонесець, вступаючи до числа громадян. Натомість академік С. А. Жебельов обґрунтував думку, що ця присяга – реакція владних структур на планований або здійснений (невдало) заколот, у зв'язку з чим від громадян вимагали підтвердити свою лояльність.

Якщо простежити за історією традиції складання присяги в Україні, зокрема доби Київської Русі, то можна побачити, що присяга, як юридичне явище, вже мала характер релігійно-правового інституту. Інститут присяги проходив процес трансформування з одного історичного періоду в інший. Глибокий правовий зміст вкладали в присягу українські судді-правники під час

створення «Прав, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), де в артикулі 2 «Про суддів та їх присяги» присяга судді виступала основним джерелом його службових обов'язків. Уже у другій половині XIX ст. були відомі три види присяги: 1) на вірність службі, 2) певній посаді та 3) з конкретної справи. Усі вони зберігали характер релігійного інституту, який передбачав обов'язкову присутність духівника того сповідання, до якого належала особа, що присягала. Відмова від складання присяги (чи урочистої обіцянки, що її замінювала) була безумовною перепорою допуску до посади; коли особа відмовлялася скласти присягу на виконання покладених на неї державних обов'язків, винного притягували до відповідальності, як за ухилення від виконання покладеного обов'язку.

Отже, як бачимо присяга (клятва) з найдавніших часів була важливим релігійно-правовим чинником, гарантією вірності обов'язку. Активно використовували цю традицію і в побутовому, і в громадському, і в соціальному та правовому вимірах.

А як щодо військової присяги? Коли вона вперше прозвучала на українських теренах? Яке значення вона мала і має для наших військовослужбовців?

Ритуал складання військової присяги як клятви воїна на вірність своєму народові, Вітчизні, існує з давніх-давен. На території України його започатковано у IX ст. з приходом на наші землі скандинавів. Саме від них було запозичено цей обряд. Вступаючи до дружини, воїни клялися князеві у вірності, і після цього дружинники вважалися побратимами.

Разом із ритуалом вербального складання присяги, в Україні побутувала традиція використовувати й народні святині – хліб та сіль, а також землю, традиція цілування якої при виголошенні клятви бере початок від епохи козацтва. Земля здавна – найвірніший свідок, тому, клянучись, їдять землю або цілують її; вірять, що земля не подарує тому, хто не дотримає слова. Саме такий народно-обрядовий ритуал для присяги чи клятви використовували у козацькому війську. Відомо, що в часи імперського панування Росії протягом VIII–XIX ст. Україна не мала свого війська, тому цей традиційний духовно-вольовий обряд не мав практичного значення.

Лише на початку XX ст., як свідчать історики, з утворенням українських військових легіонів, повертається давно забута традиція. З вересня 1915 р. в Україні вперше після кількох століть був проведений ритуал складання військової присяги на вірність Україні у Легіоні січових стрільців. Подібно в умовах окупації, під час Другої світової війни, присягали на вірність українському народу вояки Української Повстанської Армії. Перша така присяга відбулася на Великдень 1943 року в лісах Рівненщини. Присягати вояки УПА мали дуже урочисто, за участі представників від проводу чи вищого місцевого керівництва, а також священика, який відправляв літургію або молебень за упокій полеглих повстанців. До присяги приводилися вояки після закінчення вишколу. Це міг бути і один відділ, хоча часом на урочистості збиралося разом кілька сотень.

До свята присяги вояки готувалися кілька днів: відбувалися репетиції хору, вивчали напам'ять текст присяги, встановлювали польовий вівтар. Іноді для богослужіння споруджували окремих престол, який ставили трохи осторонь. Крім того, особливу увагу приділяли і зовнішньому вигляду: повстанці підстригали волосся та голилися, лагодили одяг, ремонтували взуття, начищали зброю до блиску. Церемонія відбувалася на великій галявині, де вояки зі зброєю в руках шикувалися в каре (незамкнений чотирикутник). У центрі стояв вівтар, на який ставили реліквії для присяги: згідно з інструкцією підпільного парламенту України – Української Головної Визвольної Ради – це був тризуб, однак нерідко присягали на важкій зброї, переважно на кулеметі.

Така урочистість церемонії складання присяги була тією чи іншою мірою традиційна як для українських збройних формувань періоду Української революції 1917–1921 рр., так і для армій інших країн, адже вона символізувала не лише прийняття новобранців до війська, але і їх відданість державі та народу. Використання національної символіки підкреслювало небуденність і особливу місію ритуалу, особливе ставлення до нього. Отже, присягу складали в піднесеному урочистому дусі, що надавало текстові особливого звучання.

Слушним було б запитання щодо текстового наповнення присяги в історичному зрізі: від княжих часів до сучасності, про її дидактичне значення. За княжих часів дружинники, складаючи присягу, виголошували: «згодні голови свої зложити...». Українські січові стрільці, складаючи присягу, промовляли: «...присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві...». Воїни Української повстанської армії клялися: «...урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським...». У сучасній присязі читаємо: «...присягаю не зрадити народу України».

Як бачимо, у різні історичні зрізи текст Військової присяги мав відмінне вербальне вираження і порядок складання, але ідея, зміст та значення цього акту всюди були однакові – це була клятва воїнів на вірність своєму народові, своїй Вітчизні.

Література

1. Білань Н. Буду революційно-пильним воїном... Військова присяга УПА // Українська правда, Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua>.
2. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://te.zavantag.com>.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://nickfilin.livejournal.com>.

УДК 51(09)

**ЗНАЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ВІДКРИТТІВ
ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ У ФОРМУВАННІ
МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА****Черниченко О.***Наук. керівники – Кусій М.І., канд. пед. наук,
доцент кафедри прикладної математики і механіки,**Карабин О.О., канд. фіз.-мат. наук,
доцент кафедри прикладної математики і механіки**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Розвиток культури – важлива складова історії суспільства. Тому детермінацію руху культури слід шукати і поза нею самою, передусім у розвитку основи суспільства, матеріального виробництва, а також і всіх інших підсистем і сфер суспільного життя. Аналізуючи розвиток культури суспільства, бачимо, що при вкрай низьких темпах розвитку матеріального виробництва в епоху феодалізму настільки ж низькою була й динаміка розвитку в галузі культури. Проте, в окремі періоди спостерігалися активні підйоми в культуротворчому процесі за відсутності аналогічних зрушень в економічній сфері. Це, зокрема, було характерним для епохи Відродження в Європі.

За своїм характером епоха Відродження (XIV–XV ст.) є перехідною. З нею пов'язаний важливий перелом у культурному розвитку: кінець панування середньовічної культури й початок формування культури Нового часу. В основі культури Відродження лежить принцип гуманізму, утвердження гідності й краси реальної людини, її розуму та волі, її творчих сил. Спрага пізнання реального світу і захоплення ним сприяли піднесенню науки. Починає розширюватися торгівля, вдосконалюється мореплавна справа, швидко зростають міста. У таких передових на той час країнах, як Франція, Англія, Нідерланди, зростає попит на інженерів, техніків і рахівників. Виникає потреба озброїти людей знаннями й уміннями, які б дали змогу вдосконалювати технологію продуктивної праці. У процесі розвитку суспільства дедалі важливішу роль починає відігравати математика. Проведемо невеликий екскурс в історію розвитку математики епохи Відродження, згадаємо видатні імена вчених цієї епохи, винаходи яких вплинули на подальший розвиток науки і людства в цілому. Італійські художники XV ст. навчилися застосовувати стереометрію в живописі. Вони винайшли техніку перспективи, завдяки якій плоскі зображення просторових тіл здаються невідрізненими від реальних предметів. Особливо вирізнявся в цій області Леонардо да Вінчі із Флоренції (1452–1519). Йдучи стопами Архімеда, він застосовував геометрію до розв'язання механічних задач: наприклад, Леонардо розраховував і побудував водолазний дзвін, створив

проекти підводного човна й вертольота, проектував літальні апарати, які могли б діяти на основі прикладання сил людини. Ще одним видатним математиком епохи Відродження був Лука Пачолі (бл. 1445 – бл. 1514), найбільший європейський алгебраїст XV ст. Він народився в містечку Борго-Сан-Сеполькро в Центральній Італії, вчився в Болонському університеті. Пачолі став професором математики й викладав у Римі, Неаполі, Мілані, Флоренції, Болоньї. Він написав книгу "Про Божественну пропорцію" (її друковане видання вийшло у Венеції 1509 р.). Ілюстрації для цієї книги виконав сам Леонардо да Вінчі, у ній було 59 зображень многогранників. Але найзнаменитішим твором Пачолі стала "Сума знань з арифметики, геометрії, відносин і пропорційності" (1487 р.). Книга була надрукована у Венеції 1494 р. Розв'язання рівнянь-многочленів третього степеня стало великим успіхом нової європейської математики. Проте, до сьогоднішнього дня тривають суперечки про те, хто першим запропонував метод його розв'язання. Більшість учених сходиться на тім, що вперше розв'язання кубічного рівняння знайшов дель Ферро; Фіоре довідався про нього від свого вчителя; Тарталья перевідкрив формулу дель Ферро (таке нерідко буває в науці); Кардано ж дав повну й вичерпну теорію розв'язання будь-якого рівняння третього степеня. Одним з найвидатніших математиків епохи Відродження був Франсуа Вієт (1540–1603), який народився в місті Фонтене ле-Конт провінції Пуату, недалеко від знаменитої фортеці Ла-Рошель. Вієт зробив принципово нове відкриття, поставивши перед собою ціль вивчати не числа, а дії над ними. Такий спосіб запису дозволив Вієту зробити важливі відкриття при вивченні загальних властивостей алгебраїчних рівнянь. Не випадково за це Вієта називають "батьком" алгебри, основоположником буквеної символіки. Серед інших відкриттів Вієта – вирази для синусів та косинусів, кратних дуг через $\sin x$ і $\cos x$. Ці знання тригонометрії Вієт з успіхом застосовував як в алгебрі для вирішення алгебраїчних рівнянь, так і в геометрії, наприклад, для вирішення за допомогою циркуля й лінійки знаменитої задачі Аполлонія Пергського про побудову кола, дотичного до трьох заданих кіл. Німецький астроном і математик Йоганн Кеплер, розвиваючи вчення польського астронома Коперника, вивів закони руху планет, поглибив теорію сонячних і місячних затемнень, склав таблиці, за якими на сто років наперед можна було обчислити положення планет у небесній сфері. Учений працював і над створенням теорії обчислення об'ємів тіл обертання. Шотландський математик Джон Непер винайшов натуральні логарифми, вивів правила логарифмічних обчислень. Його сучасник Генрі Брігс склав і видав 1624 р. таблиці десяткових логарифмів. Застосування логарифмічних таблиць значно скоротило час, який астрономи, інженери та інші фахівці витрачали на розрахунки.

У першій пол. XVII ст. прискорився розвиток теоретичної механіки, ключем до якої була математика. Механіку тіл, що падають у просторі, створив видатний італійський астроном і математик Галілео Галілей. Учений досконало обґрунтував Коперникову геліоцентричну систему будови

світу, вивів формулу, за якою методом інтегрування можна визначити шлях, пройдений падаючим тілом, за відомою його швидкістю, та перший почав досліджувати питання теорії ймовірностей.

Отже, у XVI ст. європейські математики нарешті зуміли зрівнятися в мудрості зі стародавніми греками й перевершити їх там, де успіхи у греків були незначними, а саме – у розв'язанні рівнянь. Арифметика цілих чисел і десяткових дробів упевнено проникала в побут нових європейців. Підручники практичної геометрії й арифметики видавали накладами в сотні екземплярів живими мовами: італійською, французькою, німецькою, англійською. Картографи створювали нові варіанти глобусів з новими континентами й океанами й намагалися зобразити земну поверхню на плоскій карті. 1559 р. фламандець Герард Кремер запропонував циліндричну проекцію глобуса на площину.

Пройшовши сторінками розвитку математики епохи Відродження, бачимо, що у процесі пізнання математиці належить дуже важлива роль. Проблеми, вирішення яких раніше вважали неможливим, можна успішно розв'язати завдяки застосуванню математики. Математика – це феномен загальносвітової культури, в ній відображена історія розвитку людської думки. Математика є ключем до пізнання навколишнього світу, базою науково-технічного прогресу і важливою компонентою розвитку особистості. Це ще раз доводить, що математика важлива не сама по собі, її потребують інші науки, які спираються на математичні факти і тим самим допомагають розвиватися людству все далі і далі.

Ще однією важливою причиною потреби людства в математиці є виховання в людині здатності розуміти сенс поставленого перед нею завдання, вміння правильно, логічно міркувати, засвоїти навички алгоритмічного мислення. Кожному треба навчитися аналізувати, відрізняти гіпотезу від факту, критикувати, схематизувати, чітко висловлювати свої думки, а також розвинути уяву та інтуїцію. 1267 р. відомий англійський філософ Роджер Бекон сказав: «Хто не знає математики, не може дізнатися ніякої іншої науки і навіть не може знайти свого невігластва».

Література

1. Математика в житті суспільства [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/mathematics/00082112_0.html.
2. Підстави математики як мови науки [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.situation.ru/app/rs/lib/pobisk/systema/main.htm>.
3. Гиндикин С.Г. Розповіді про фізиків і математиків / С.Г. Гиндикин. – М. : Наука, 1987.
4. Никифоровский В.А., Фрейман Л.С. Народження нової математики / В.А. Никифоровский, Л.С. Фрейман. – М. : Наука, 1976.

УДК 316.7

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Чолак Я.

*Наук. керівник – Усов Д.В., канд. філос. наук,
доцент кафедри іноземних мов та гуманітарних наук
Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (м. Черкаси)*

Початок ХХІ ст. ознаменувався радикальними змінами суспільного життя в Україні, найбільш помітними напрямками якого стали глобалізація та інформаційна революція. Водночас змінюється ціннісний контент епохи, трансформується менталітет української нації. Проблема формування ментальності сучасної молоді, системи смисложиттєвих цінностей та орієнтирів є надзвичайно актуальною для українського суспільства.

Питання формування та розвитку ментальності українців стали об'єктом уваги сучасних вітчизняних філософів І. Бичка, О. Висоцької, І. Грабовської, А. Єрмоленка, О. Красовської, І. Лисого, Е. Макаренко, Н. Михайловської, Л. Ситніченко та ін.

Поняття “менталітет” відображає складну систему основних уявлень людей, закладених у їх свідомість культурою, мовою, релігією, наукою, етносом, суспільним спілкуванням. Менталітет включає елементи суспільної психології, історичну пам'ять, соціальні емоції, бажання, настрої, реакцію на зміну зовнішнього середовища – як природного, так і соціального. Головне положення серед визначених елементів у структурі менталітету займають цінності. Аналізуючи структуру цінностей (як одного з елементів менталітету), звертаємо увагу передусім на те, що в менталітеті кожної особистості існує власна ієрархія цінностей. Ієрархічно організовані уявлення стосовно цінностей лежать в основі рішень, які приймає особа в нескінченних ситуаціях соціального вибору; вони беруть активну участь у формуванні внутрішньої програми її дій, як у повсякденних, так і в критичних ситуаціях життя, певним чином “вбудовують” індивіда в соціальне буття. Менталітет виступає специфічним полем вибору суб'єктом власної лінії поведінки, життєдіяльності, виявленої в певних ціннісно-нормативних параметрах.

Цінності сучасної молоді переважно раціональні та прагматичні. Молоде покоління егоїстичніше, цинічніше, раціональніше, з одного боку, а з іншого боку, більш активне, ініціативно креативне, сподівається на власні сили, вільне від умовностей, ідеологічних обтяжень. У сучасній молодіжній культурі явно виявлена матеріальна складова порівнянр з старшими віковими групами, у яких переважає духовність. На наш погляд, духовні орієнтири у структурі молодіжних цінностей втрачають вплив не тому, що молодь стала гіршою, аморальнішою, а через те, що традиційні форми регуляції людської поведінки поступово втрачають свої функції і значущість. Молоде покоління нерідко засвоює стиль і зразки поведінки, демонстровані політико-економічною елітою України. Оскільки саме на рівні політич-

ного істеблішменту мораль, моральність, законність руйнуються в першу чергу. Зразком для наслідування українських молодих людей часто виступають політики-бізнесмени, що розбагатіли в найкоротші терміни.

Аналіз опитувань, що здійснював Інститут соціологічних досліджень [3], дав можливість скласти загальний характерологічний портрет духовно-культурних цінностей і ціннісних орієнтацій сучасної молоді та виявити основні тенденції їхніх змін. Так, найвищий рейтинг серед життєвих цінностей респондентів як гуманітарних, так і технічних вузів зайняли орієнтації на забезпечення себе матеріальними благами. Серед респондентів-гуманітаріїв тих, що на перше рейтингове місце серед життєвих цінностей поставили «матеріальні блага», виявилось 74%, серед респондентів технічних вузів – 81%. Отже, можна зробити висновки, що молодь практично відмовилась від «батьківських цінностей» і зосередилася на пошуку, пріоритетом якого стали матеріальні потреби.

Серед визначних причин радикальних змін менталітету української молоді є стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Масштаби охоплення українського суспільства комунікативними сервісами стали дійсно глобальними, про що свідчать аудиторії соціальних мереж, які налічують десятки мільйонів користувачів. Засоби комунікації настільки полегшують життя молоді, настільки поневолюють її. Можливість завжди бути в центрі подій незалежно від місця перебування людини вже давно не є проблематичним питанням, оскільки мобільні телефони перетворилися на мобільні комп'ютери з потужними мультимедійними функціями, а постійний доступ до Інтернету дозволяє постійно перебувати онлайн. Середньостатистичний користувач смартфона витрачає близько 30 хвилин на день на розмови та повідомлення, а на соціальні мережі – більше години. Однак за привабливістю соціальних мереж ховаються серйозні небезпеки, про які або не знають, або не хочуть знати більшість користувачів.

Стрімке поширення інформаційно-комунікативних технологій породжує й проблематичні питання. Деякі дослідники вважають, що поруч з демократичністю та плюралізмом вони здатні формувати нові форми соціального примусу та прихованої маніпуляції. Зокрема, Н. Постман зазначав, що приватне життя людей стало доступнішим для маніпуляцій владними інститутами та комерційними структурами [5], а Ж. Бодріяр вважає засоби комунікації системою соціального контролю [1].

Окрема проблема – соціальні мережі, які мають безліч додаткових функцій, таких як групи, новини, можливість додавання фото-, відео- та аудіоматеріалів, нагадування про дні народження друзів. Завдяки зростаючій популярності вони стали справжнім трендом. Соцмережі дозволяють завжди перебувати в курсі того, що відбувається як локально, так і глобально. Але, на нашу думку, найважливіший недолік соціальних мереж – публікація у вільному доступі особистої інформації про людину. Більшість мереж збирають значно більше особистих даних користувача, ніж фактично необхідно для реєстрації. Через соціальні мережі можна дізнатися про людину та її приватне життя практично все.

Глобальне поширення сучасних інформаційно-комунікативних технологій породило серед молоді новий особливий тип психологічної залежності – Інтернет-адикцію [4]. Молоді люди настільки зосереджуються на

віртуальному житті, що реальне життя для них відходить на другий план. Надмірне спілкування у віртуальному просторі може призвести до небажання спілкуватися в реальному світі. Для характеристики цього явища дослідники з комунікації вживають поняття «ескапізм» – тобто втеча від реального життя у віртуальний світ ілюзій та фантазій.

Сучасні інформаційно-комунікативні технології є визначальним системоутворювальним чинником формування світоглядних орієнтацій як на рівні окремої людини, так і на соціоглобальному рівні. Комунікація виступає, за висловом Ю. Габермаса, «продуктивною силою суспільства» [2]. Невпинно зростає роль комунікативних процесів не лише у формуванні інституцій демократичної держави, але й у переосмисленні, наповненні новими сучасними сенсами таких людських чеснот, як відповідальність, справедливість, довіра та сумління. На цьому наголошують і вітчизняні дослідники з комунікації, зокрема А. Єрмоленко та Л. Ситніченко, які розглядають комунікацію як основу суспільних ціннісних перетворень.

Глобальне поширення соціальних мереж формує новий тип комунікації – соціально-мережевий. Однак нові інформаційно-комунікативні технології виробляють нові форми соціального контролю, які дозволяють маніпулювати свідомістю людини.

Суттєву роль у поширенні інформаційно-комунікативних технологій відіграє комерційний чинник, який вимагає прибутковості, що призводить до залучення користувачів у процес споживання, передусім, розважального контенту. У підсумку це знижує загальний культурний рівень української молоді на глобальному рівні, відволікає від політичних і соціальних проблем.

Важливою залишається проблема використання інформаційно-комунікативних технологій у гуманітарному напрямку, що має привести до покращення життя окремої людини, до повернення в бік духовності. Але всеохопні можливості комунікації залучають до її поля все більше комерційних та політичних структур, які розглядають особистість лише як об'єкт прагматичної маніпуляції.

Література:

1. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Vodr/Rekviem.php.
2. Габермас Ю. Залучення іншого. Студії з політичної теорії. – Львів, 2006.
3. Калюжна Т.Г. Зміни в системі цінностей та ціннісних орієнтаціях суспільства й студентської молоді / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://www.google.com.ua/url?d=bGE>.
4. Мартинова О.С. Інтернет-залежність. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://crk-knteu.kiev.ua/61778-Internet_zavisimost.html.
5. Постман Н. Информированность до смерти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://neilpostman.ucoz.ru/publ/1-1-0-37>.

УДК 316.36

ГРУПОВИЙ ШЛЮБ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ**Щербак Ю.**

*Наук. керівник – Грицанюк В.В., канд. політ. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Історично шлюб був союзом між чоловіком і жінкою, але в сучасну епоху законодавство деяких країн дозволяє цивільні шлюби між особами однієї статі і груповий шлюб безпосередньо.

Шлюб у класичному розумінні цього поняття – це історично зумовлена, санкціонована й регульована суспільством форма взаємин між чоловіком та жінкою, яка визначає їхні права та обов'язки одне одного та щодо дітей.

Аналіз різноманітних джерел свідчить про те, що сьогодні у світі молодь не поспішає вступати у шлюб. Вік, у якому укладають шлюбний союз, різниться у різних країнах світу, але помітною є тенденція до його збільшення.

Видами шлюбу є:

- моногамія – союз одного чоловіка та однієї жінки;
- полігамія, яку поділяють на полігінію – союз одного чоловіка і декількох жінок, та поліандрію – союз однієї жінки і декількох чоловіків;
- поліаморія, або груповий шлюб – союз між кількома чоловіками і жінками одночасно, на якому ми детальніше зупинимося.

Дослідник сімейних стосунків Дж. Джинат, автор праці «Полігамні родини в сучасному суспільстві», пише, що одна третина всесвітнього населення перебуває в полігамних шлюбах. Звичайно, групові шлюби частіше трапляються у країнах Азії, Африки й навіть Америки, але на сьогодні звичай поліаморії існує в більшості народів у всіх частинах світу. Однак поліаморія не є загальним явищем для цілих народів, тому що в такому випадку необхідно, щоб кількість жінок та чоловіків була рівною.

Отже, груповий шлюб, або поліаморія – найдавніша форма шлюбу, характерна для періоду перетворення "первісного людського стану" на родову общину. Плем'я поділялося на 2 групи – "шлюбні класи". Усі чоловіки однієї групи могли вступати в шлюбні стосунки з усіма жінками іншої шлюбної групи.

Деякі антропологи, наприклад, Морган та багато сучасних етнологів вважають, що це найдавніша форма шлюбу, при якій усі чоловіки однієї кривної групи або роду могли мати шлюбні зв'язки з усіма жінками іншої такої самої групи. Свідчень такого шлюбу немає, проте вважають, що теоретично він міг існувати тільки як етап розвитку шлюбно-сімейних відносин. Надалі, на думку тих же вчених, його змінив парний шлюб.

У наш час груповий шлюб усе-таки існує як форма експериментів молоді. Наголосимо, що не можна плутати поліаморний шлюб із проміскуїтетом (безладними статевими стосунками).

Поліаморію розуміють як любовний союз з визначеною кількістю учасників, наприклад, чотирма (дві пари, хлопець + дівчина), при цьому без одностатевого сексу. Основна ідея таких союзів – «дарувати один одному любов, не обмежуючи чиюсь свободу». Поняття сім'ї тут досить розпливчате, якщо взагалі існує. Сім'я, як відомо, ґрунтується на взаємній вірності партнерів. У поліамористів поняття зради і почуття власництва теж не існує в принципі, хоч окремі послідовники течії і говорять про деякі взаємні домовленості в межах одного любовного союзу. З часом, кажуть соціологи, поліаморія може стати такою самою розповсюдженою офіційного шлюбу, як, скажімо, цивільний шлюб.

Дитячий психолог В. Колесніков стверджує, що сучасна тенденція до раннього початку статевих стосунків з часом деформує нинішнє уявлення про шлюб і сім'ю. Він наводить чотири види шлюбів майбутнього:

Гостьовий шлюб – це сім'я, в якій пара зареєстрована, але живе окремо. Час від часу зустрічаються, вечеряють у ресторані, проводять разом ніч або відпустку, інколи живуть разом, але спільно господарства не ведуть.

Дружній шлюб – це пара, яка живе під одним дахом, але вільно має стосунки на стороні, при цьому обговорює їх зі своєю половинкою.

Комунальний шлюб – це сім'я, у якій декілька чоловіків і жінок. Пов'язані вони не тільки спільним сексом, але й господарством і дружніми стосунками. Якщо з'являються діти, то їх виховують усі члени комуни.

Ситуативний шлюб – обмежений певними умовами, наприклад, часом.

Як бачимо, принаймі два з майбутніх видів шлюбу містять елементи поліаморії.

І на останок зачитуємо думку одного інтернет-видання: «Поліаморія: для мене є тільки ти, і ти, і ти..».

СОЦІУМ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

УДК 364

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ

Адольф М.

*Наук. керівник – Лозинський А.Ф., канд. іст. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Родина – це найдорожче для кожної людини. Тут вона робить свої перші кроки, звідси виходить у широкий світ. У сім'ї вона навчається любові і добра, вчиться шанувати свій рід, свою землю, берегти пам'ять своєї нації. Крім того, від сімейного благополуччя залежить самопочуття людини, у родині відбувається становлення її особистості, формуються основи світогляду. Термін «прийомна сім'я» почали вживати у 1998 р., коли в Україні почали проводити активну роботу зі створення нових сімейних форм утримання та виховання дітей, які позбавлені батьківського піклування, – інституту прийомної сім'ї. У Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» наголошено, що прийомна сім'я – це сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно прийняла за плату із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та для спільного проживання. Прийомні діти – це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до прийомної сім'ї. Прийомні батьки – це подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування [4].

Завдання соціального працівника – так побудувати свою діяльність, щоб адаптація дитини в сім'ї відбувалася якомога ефективніше. Науковці називають цю діяльність соціальним супроводом – цілеспрямованою діяльністю соціального працівника зі створення необхідних умов для оптимального функціонування прийомної сім'ї і розвитку дитини.

Основними завданнями соціального супроводу є: ефективно використання наявних ресурсів для оптимальної та швидкої адаптації сім'ї та дитини-вихованця з метою вирішення її проблем; надання допомоги батькам з метою подальшого вирішення проблем шляхом мобілізації власних ресурсів; забезпечення партнерських стосунків між сім'єю, соціальною службою, іншими державними установами та громадськими організаціями для комплексного забезпечення прав прийомної дитини.

Кожній дитині потрібно надати можливість повністю реалізувати свій потенціал. Для неї слід забезпечити максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я, доступ до отримання якісної освіти, безпечне життя та захист від заповідання шкоди, позитивні емоційні переживання, відчуття того, що її люблять та цінують, розвиток навичок догляду за собою й вирішення повсякденних проблем, позитивне уявлення про себе, формування самоідентичності, розвиток навичок міжособистісного спілкування і впевненості у різних ситуаціях суспільної взаємодії. Кожна дитина повинна мати сім'ю, відчувати батьківську опіку і любов, бути в ній захищеною і самостійною, а в майбутньому – передати все це своїм дітям. Але бути прийомними батьками – складне завдання.

Питання про влаштування дитини у прийомну сім'ю як форму державної опіки узгоджується з органами опіки та піклування районної державної адміністрації (міськвиконкому). При з'ясуванні можливості влаштування до прийомної сім'ї соціальний працівник проводить оцінку стану розвитку дитини, яка потребує влаштування [5, с. 173].

Для кожної дитини, яку влаштовують у прийомну сім'ю, існують чинники ризику, що ускладнюють її адаптацію до нових умов. Їх можна поділити на дві групи: чинники, що пов'язані з біологічною сім'єю прийомної дитини та умовами її попереднього проживання; чинники, пов'язані з особливостями психічного розвитку самої дитини, отриманими внаслідок втрати опіки з боку біологічних батьків [5, с. 185].

Опираючись на встановлені ризики дитини, соціальний працівник визначає ресурси, якими повинні володіти прийомні батьки. Ресурси прийомної сім'ї – це запаси, засоби, можливості, які будуть задіяні з приходом до неї прийомної дитини. Це означає, що прийомна сім'я повинна мати такі характеристики, які б уможливили позитивне вирішення питань щодо кожного встановленого ризику дитини. Ресурс прийомної сім'ї поділяють на три основні складові: матеріальний, соціальний, психологічний.

Матеріальна складова забезпечує відповідний економічний та матеріальний стан сім'ї. Соціальна – вказує на характеристики її соціальної інтеграції. Психологічна – включає знання про розвиток цієї категорії дітей, навички та уміння взаємодії з ними, емоційне прийняття та розуміння особливих станів таких дітей, навички виходу із важких емоційних переживань тощо. Тож якщо прийомні батьки мали досвід подібних переживань і знайшли їх конструктивне вирішення, тоді можна передбачити, що вони з більшою готовністю зможуть допомогти прийомній дитині знайти вихід із травмуючої ситуації.

Підготовка дитини є необхідним етапом процесу влаштування у прийомну сім'ю. Існують такі рівні підготовки дитини: мотиваційний; емоційний; когнітивний; поведінковий.

Підготовча робота з дитиною, яка влаштовується у прийомну сім'ю, проводять на всіх рівнях. Інтенсивність роботи на тому чи іншому рівні залежить від віку дитини. Чим молодша дитина, тим більше значення має емоційний рівень підготовки. Якщо дитина старшого віку, на передній

план виступає когнітивний рівень (обміркування та судження про ситуацію, що склалася) [1, с. 60]. Поведінковий рівень підготовки передбачає використання ігор для відображення звичної поведінки дитини та моделювання нової. Робота на когнітивному рівні спрямована на відображення історії життя дитини, щоб допомогти їй зрозуміти минуле та сучасне. Інтенсивність роботи на цьому рівні особливо важлива для дітей підліткового віку. За допомогою цих та інших методів дитина звикає до того, що в неї з'явиться сім'я. Це дозволяє уникнути небажаних випадків під час перебування у прийомній сім'ї (втечі з сім'ї, невротизації стосунків тощо) [3, с. 64]. Рішення про проведення першої зустрічі прийомних батьків з дитиною приймають після проведення взаємодобору.

Основна умова успішного влаштування дитини у прийомну сім'ю – наявність контакту між прийомними батьками та дитиною. Якщо при першій зустрічі у прийомних батьків виникають сумніви або негативне сприйняття дитини, краще відмовитися від подальших кроків і не сподіватися на те, що з часом щось зміниться. Завданням соціального працівника є вияв таких сумнівів з метою їх обговорення з прийомними батьками. Організація знайомства та входження дитини в сім'ю має певні принципи та правила. Термін від першого знайомства прийомних батьків з дитиною до повного її входження в сім'ю може тривати від двох тижнів до одного місяця. Контакт батьків з дитиною налагоджується ненав'язливо, поступово. Провести першу зустріч дитини і прийомних батьків допоможе альбом, підготовлений дитиною на попередньому етапі. Першу зустріч слід організувати в невеликому приміщенні у звичному для дитини місці. Зустріч має тривати не більше 20 хвилин. Якщо вік дитини не більше 3–4 років, то прийомні батьки частіше за все не ініціюють спілкування, поведуться пасивно, спостерігають за поведінкою дитини, намагаються її відчутти [6, с. 98]. Роль соціальних працівників в організації знайомства прийомних батьків з дитиною є визначальною. Соціальні працівники з питань супроводу прийомної дитини й прийомної сім'ї працюють у команді, узгоджуючи свої дії [7, с. 74].

Дуже важливим є соціальний супровід прийомних сімей та прийомних дітей. Як свідчать наукові дослідження з психології, влаштування нерідних дітей у прийомні сім'ї призводить до появи нових проблем та ускладнень у стосунках між членами родин [2, с. 88–90]. Учасниками супроводу прийомних сімей є: представники органів державної влади; соціальні працівники; прийомні батьки та їхні діти; прийомні діти; біологічні батьки прийомних дітей, родичі; залучені спеціалісти; супервізор. Учасники процесу супроводу мають усвідомлювати, що ефективність підтримки прийомних сімей залежить від їхньої узгодженої взаємодії. Для цього важливо, щоб принципи взаємодії основних учасників були відображені в угоді про влаштування дитини у прийомну сім'ю [5, с. 201–211]. На сьогодні організацію та здійснення соціального супроводу сімейних форм опіки покладено на Центри соціальних служб для молоді. Тому ефективне функціонування прийомної сім'ї, відновлення її виховного потенціалу вимагає постійної підтримки.

Література

1. Бойко А. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів. – К., 2004. – 166 с.
2. Волинець Л. Британська модель соціальної допомоги дітям // Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. – № 1. – С. 25–31.
3. Волинець Л. Наші діти? // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 33–55.
4. Зверева І.Д., Лактіонова Г.М. Діти у скруті: альтернативи вирішення проблеми // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 3. – С. 9–10.
5. Кон И. Ребёнок и общество: Историко-этнографическая перспектива. – М. : Наука, 1988. – 224 с.
6. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребёнка и его значение. – М. : Педагогика, 1991. – 176 с.
7. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. – К. : Логос, 2000. – 87 с.

УДК 316.7

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ

Барабаш В.

*Наук. керівник – Грицанюк В.В., канд. політ. наук, доцент кафедри
гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський інститут менеджменту (м. Львів)*

З середини ХХ ст. почався інтенсивний розвиток інформаційних технологій. Власне це дало поштовх до формування нового суспільства – інформаційного. Сьогодні вже майже кожна людина не може уявити життя без соціальних мереж. У соцмеражах люди шукають давніх друзів, далеких родичів, з якими давно не спілкувались і не бачились. Для молоді інтернет-мережі є її своєрідним способом самовираження. Молоді люди створюють блоги, спілкуються в чатах, знімають відео, ведуть віртуальні щоденники. Інколи віртуальний світ може повністю замінити людині реальний, тоді виникають проблеми. Тому, на нашу думку, тема впливу соціальних мереж на формування культури людини є дуже актуальною.

Для початку визначимо поняття «соціальна мережа» – це спільнота людей, об'єднаних однаковими інтересами, уподобаннями, або тих, що мають інші причини для безпосереднього спілкування між собою.

Перша соціальна мережа з'явилася 1995 р, коли компанія Classmates Online відкрила для відвідувачів сайт Classmates.com (створений Ренді Ко-нрадом), що дозволяє відвідувачам знаходити тих, з ким вони колись разом вчилися, працювали або служили в армії. Саме з цього року починається бурхливий розвиток соцмереж в Інтернеті. Сьогодні ця мережа досі залишається однією з найпопулярніших в світі і налічує більше 50 млн користувачів. Серед найпопулярніших соціальних мереж також:

1. **Facebook** (заснований 2004 р.; більш ніж 800 млн користувачів на місяць);
2. **LinkedIn** (2003 р.; більш ніж 100 млн користувачів на місяць);
3. **Twitter** (заснований 2006 р.; більше 98 млн користувачів на місяць);
4. **ВКонтакте** (2006 р.; зареєстровано більш ніж 220 млн користувачів);
5. **Однокласники** (2006 р.; більш ніж 23 млн. користувачів на місяць);
6. **Connect** (2007 р.; більш ніж 2,5 млн користувачів на місяць).

Визначимо плюси й мінуси соціальних мереж. Науковці з Університету ім. Стірлінга з Великобританії провели дослідження, в ході якого виявлено, що користування деякими сервісами погіршує пам'ять. Вчені пояснюють це тим, що на мікроблогах на людину спрямований потік дуже лаконічних повідомлень, над якими не потрібно думати, а це скорочує об'єм уваги. Також було доведено, що інтенсивний обмін повідомленнями знижує рівень IQ людини, а довготривалий перегляд відеороликів розвиває синдром порушення уваги з гіперактивністю.

Згідно з опитуванням Careerbuilder, проведеним 2009 р., 45% роботодавців перевіряють потенційних працівників у соцмережах, а 35% зізналися, що не взяли людей на роботу, виявивши негативний контент у них на сторінці. Наприклад, основною причиною відмови роботодавців були фотографії провокативного характеру.

Існує також певна небезпека того, що в соціальних мережах зловмисники можуть отримати важливі персональні дані індивіда (номери паспортів, пенсійні, страхові документи) і використати інформацію у злочинних цілях.

Також до вад можна зарахувати нестримний спам, анонімність, віртуальне хижацтво та інші приховані загрози.

Проте одним з найбільших недоліків соціальних мереж є залежність від них. Особливий вплив мають соцмережі на підлітків, які постійно проводять час у віртуальному світі, часто використовуючи для цього і стільникові телефони. У таких людей змінюється ставлення до часу і простору, моделі комунікації, пріоритети. Посилюються тенденції до індивідуалізму, а також агресивність. Вивчаючи вплив технологій на роботу головного мозку людини,

вчені виявили, що в сучасного покоління, яке виростає на соціальних мережах, **зникає емпатія – здатність співпереживати та розуміти інших.**

Плюси соціальних мереж, як було зазначено вище, – знайомство з новими людьми, пошук давніх знайомих, родичів, друзів і навіть першого кохання. Завдяки соціальним мережам багато людей знайшли не тільки нових друзів чи знайомих, а й свою половинку. Також соціальні мережі допомагають підтримувати стосунки і зв'язок з людьми, які знаходяться далеко від нас.

Ще один з плюсів полягає в тому, що тут є можливість познайомитися з потрібними людьми у потрібний час. І непогані шанси влаштуватись на хорошу роботу. Для бізнесу ж соціальні мережі виступають новим каналом комунікації зі споживачем та інструментом дослідження уподобань аудиторії. На них можна розміщувати рекламу і пропонувати свої послуги іншим.

Соціальні мережі неймовірно розширюють людські можливості комунікації, однак слід пам'ятати, що людське спілкування і справжню дружбу найкраще реалізувати в реальному світі, також це стосується обіймів, поглядів, усмішок, і ніяке віртуальне спілкування цього не замінить.

Ми живемо у столітті інформаційних технологій. Мережі вже дуже глибоко проникли в наше життя і продовжують набирати популярність. У подальшому вони будуть розвиватися, будуть створюватись нові проекти. Мережі стали невід'ємним атрибутом у житті й культурі людей. На жаль, люди все частіше забувають про реальне спілкування, а це в майбутньому може призвести до труднощів у комунікації, до нерозуміння одне одного, спричинити проблеми із здоров'ям та психікою. Хочеться вірити, що з часом негативний вплив новітніх технологій на людину нівелюється і ми отримаємо нову форму спілкування, де зможемо поєднувати віртуальне і реальне життя та зростати духовно.

Література

1. Занько Т. Соціальні мережі як новітні медіа: провокативний вплив на масову свідомість. Виникнення мови ворожнечі: [ХайВей]. – Режим доступу : <http://h.ua/story/187673/> .

2. Перша соціальна мережа. – Режим доступу: <http://mobilnks.com/news/2012-02-09-189>.

УДК 796.011–057.874(567)

**ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ІРАКУ****Алі Абдулкарім Джассім Аль-Убаїді
(Ірак)**

Наук. керівник – Виноградський Б. А., доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри стрільби та технічних видів спорту Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Багаторічна педагогічна практика і психолого-педагогічні дослідження в галузі фізичного виховання показали залежність ефективності навчання від реалізації принципу наочності, що підкреслює важливість використання наочних навчальних посібників у практиці фізичного виховання дітей у навчальних закладах різного профілю [1, с. 4].

Одним із завдань нашої роботи є запровадження арабського варіанта ігрового посібника-графіті у вигляді двох збірок: одного з рекомендованих естафет, а іншого – атракціонів і забав [2].

Посібник складається з оригінальних малюнків фізкультурних ігор, естафет, забав та атракціонів, систематизованих з урахуванням зростання складності та поетапності навчання. Малюнки разом з текстовою частиною виконані у розмірі 14 x 9,5 см з урахуванням можливості приклеїти їх на окремі картки і використовувати як завдання при коловому тренуванні, а також для домашніх завдань. Самі малюнки виконано в умовно-графічній формі з мінімумом деталей, які ускладнюють сприйняття.

Для оцінювання впливу нового методу занять за допомогою РУ-графіті застосовували відповідні методи контролю фізичних навантажень у контрольній та експериментальній групах. Контроль навантаження здійснювали за такими компонентами: тривалість, інтенсивність, тривалість інтервалів відпочинку, характер навантаження, характер відпочинку, кількість повторень. Моторна щільність визначали шляхом хронометрування діяльності окремих учнів на заняттях [2, с. 3].

Аналіз хронометражу уроків показав, що моторна щільність занять була на 14,8% вища, ніж у контрольній групі при достовірних відмінностях між даними при $p < 0,05$ (табл. 1). Середня частота пульсу на цих уроках також була вищою у дослідній групі (на 17,2 уд./хв) при рівні значущості відмінностей $p < 0,05$.

Таблиця 1

Моторна щільність уроку і середня частота пульсу під час проведення уроків фізичної культури за високої температури повітря на стадіоні

Групи випробовуваних	Показники	Моторна щільність	Середня частота пульсу
Дослідна група		78,5 ± 3,2	142,1 ± 4,3
Контрольна група		63,7 ± 2,9	124,9 ± 3,8

Рівень фізіологічного тремору, що відображає стан нервово-м'язового апарату і ступінь його стомлення упродовж уроку, визначали двічі – до і після уроків, що проводили із застосуванням РУ-графіті і без них. Дані відображені в табл. 2.

Таблиця 2

Показники рівня фізіологічного тремору в учнів досліджуваної та контрольної груп у динаміці уроку (кількість торкань за 15 с)

Групи випробовуваних	До уроку	Після уроку
Дослідна група	14,8 ± 2,67	39,5 ± 3,39
Контрольна група	17,2 ± 2,92	25,5 ± 3,12

З табличних даних видно, що показник тремору в обох групах упродовж уроку значно зріс. Особливо це стосується дослідної групи.

Тут різниця в кількості торкань за 15 с досягла 24,7 при $p < 0,01$, тоді як у контрольній групі торкань було менше – всього 8,3 при $p > 0,05$. Ці відмінності можна пояснити насамперед вищою моторною щільністю і більшою інтенсивністю навантаження на уроці з РУ-графіті. При цьому, якщо міжгрупова різниця показників до уроку була несуттєвою, то після уроку вона стала достовірною ($p < 0,05$).

Отже, заняття за експериментальною ігровою програмою з використанням РУ-графіті дозволили отримати мультиефект, який сприяв зростанню не тільки моторної щільності уроку та його інтенсивності, що свідчить про підвищення рівня урочного навантаження, а й до ефекту усунення гіпертонусу шийних м'язів з розширенням діапазону координації, що свідчить про високу прикладну цінність використання наочно-ігрового методу у фізичному вихованні школярів Іраку. Цей метод не тільки сприяє реалізації кінезофільії учнів, а й приводить до руйнування кінезофобії завдяки підвищенню інтересу до занять, що й показано в табл. 3, де узагальнено результати анкетування.

Таблиця 3

Ставлення учнів середніх шкіл Іраку до уроків з використанням РУ-графіті

Показники	Відповіді, у % від кількості анкетова- ваних
<i>Ставлення</i>	
- дуже подобаються	100
- байдуже	-
- негативно	-
<i>Ставлення до спрямованості впливу</i>	
- заняття цікавіші	87,5
- дозволяють індивідуалізувати навантаження.	28,5
- менше простоїв	58,3
- вища інтенсивність	33,3
- легше навчатися нових технічних прийомів.	25
- чи знизилися негативні емоції.	75

Отже, заняття з графіті ігровим методом дуже сподобалося всім учням, заняття стали цікавішими – це відзначили 87,5% школярів; що менше простоїв і вища інтенсивність, відзначили 58,3 і 33,3% школярів, а 75% учнів зауважили зниження рівня негативних емоцій.

На підставі проведеного дослідження розроблено методичні рекомендації щодо застосування розробленого ігрового посібника графіті змагально-ігровим методом для середніх шкіл Іраку.

Література

1. Абдельразик Бассам. Характеристика уровня физического развития и физической работоспособности детей 7–12 лет Палестины // Фізичне виховання студентів творчих спеціальностей. – Харків : ХХІІІ, 2000. – № 1. – С. 28–33.
2. Джассим Рана Абдальссатар Джассим. Повышение значимости основной части урока гимнастики на физическое развитие обучающихся /А. Д. Джассим Рана. – Ирак : Крбалаа университет, 2009. – 13 с. (на арабском языке).
3. Рисан Х. М. Биохимический и физиологический анализ в обучении физической культуре. – Университет Басра, 1996. – 580 с.
4. Рисан Х. М. Анализ системы движений. – Университет Басра, 1996. – 515 с.

УДК 316.77.177+130.2:808.1

**СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗНАКІВ У
СУЧАСНОМУ КОНФРОНТАТИВНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ
ПРОСТОРІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНО МАРКОВАНИЙ ДИСКУРС
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ
ПРОЗОВИХ ТВОРІВ)**

Бандура М.

*Наук. керівник – Ясіновська О.В., канд. філол. наук,
асистент кафедри загального мовознавства*

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Невербальна та вербальна мова тісно пов'язані, оскільки вони є двома сторонами одного процесу – спілкування [6, с. 88]. Невербальні засоби – складники комунікативної ситуації. Зазвичай їх кваліфікують як допоміжні, хоч, за підрахунками лінгвістів, вони передають від 60 до 93% інформації (А. Піз, Р. Бердвістел, Ж. Драйвер). Невербальні знаки є не лише однією з ділянок вивчення комунікативної лінгвістики, але й перебувають у полі зору дослідження таких лінгвістичних дисциплін, як семіотика, прагматика, соціолінгвістика тощо. Причинами проникнення невербальної семіотики в ці галузі є сама специфіка немовних знаків [3, с. 22]. Такі чинники, як вік, соціальне становище, стать, момент мовлення, атмосфера, ситуація, мета тощо, виформовують науку про мову тіла як одну цілісну систему зі своїми категоріями та проблемами дослідження.

Актуальність дослідження обумовлена зростанням інтересу до розуміння та вивчення невербальних кодів, а тому постає проблема аналізу особливостей невербальної комунікації мовних особистостей із різним менталітетом та виявлення релевантності культурного фактора у виборі моделей мовленнєвої поведінки. **Метою** роботи є опис немовних засобів спілкування з точки зору міжкультурної комунікації та встановлення основних відмінностей у їхньому вживанні. *Об'єкт* – невербальна поведінка персонажів англійськомовного та українськомовного художнього дискурсу. *Предмет* – співвідношення вербального та невербального коду в типових для двох лінгвокультур конфронтативних ситуаціях. Джерелом фактичного матеріалу є тексти сучасних американських авторів П. Робінсона (P. Robinson), Л. Барклея (L. Barcley) та українських – В. Лиса та А. Кокотюхи, які за жанрами є детективно-історичними, із напруженим сюжетом, що зумовлює необхідність введення немовних знаків у різних ситуаціях.

Коли співрозмовники перебувають у незвичному для них комунікативному просторі (приховування правди, обман), досить легко відчитати невербальні коди їхнього тіла, наприклад, вираз обличчя. Як навчитися розуміти та контролювати емоції, їхні різні відтінки, які зовнішньо виражені через невербальні засоби? Інтерес до невербальної семіотики помітно зріс після виходу американського телесеріалу «Теорія брехні» («Lie to me», S. Baum,

2009). Головний герой Кел Лайтман, прототипом якого є П. Екман, уміло та досить просто читає мову тіла, виявляючи справжні емоції та наміри. Чи справді ми можемо так само легко відчитувати імпліцитні невербальні коди? З віком навички невербального спілкування покращуються, інформація головним чином передається вербально та більшою мірою контролюється. Але мовленнєві дії, які призводять до конфлікту (відмова, незгода, звинувачення, докір тощо), яскраво відображають невербальне багатство мовців незалежно від їх бажання чи небажання, культурної приналежності.

В Америці невербальні дослідження в першу чергу ґрунтуються на виступах політиків. Відомо, що дебати між Ніксоном та Кеннеді у 1960-их рр. вказали на важливість зовнішнього вигляду, постави тощо. Ніксона здебільшого підтримали люди, які слухали його по радіо, а Кеннеді – ті, хто його бачив, оскільки перший щойно одужав після хвороби та відмовився від гриму, а другий – уміло контролював свої рухи та виглядав презентабельніше [5, с. 70]. Отже, дослідники зрозуміли важливість невербального коду в досягненні очікуваної мети.

Фізично однакові рухи у різних етномовних спільнотах можуть мати цілком відмінне значеннєве навантаження. Якщо розглядати систему кінесики, то американці вживають деякі жести із відмінними адаптерами: чухати бік носа, чола (означає брехню). Міміка, пов'язана із чолом в українській лінгвокультурі – це морщення, що може означати відразу, незадоволення (Мал. 1). Міміка українців є значно багатшою. Для американців характерне піднімання однієї брови, в той час як для українців обидві – для вираження здивування (Мал. 2). Для обох лінгвокультур притаманне хмурення брів (Мал. 3), воно має негативну конотацію, але виражає різні емоції: сум, недовіра, суворість в українців та зацікавлення, незадоволення, брехня в американців.

Симптоматичні знаки (поблідіння, почервоніння, виділення поту, посмішка), які є несвідомими явищами відображення психічного та фізіологічного стану людини, можна назвати міжкультурними невербальними засобами. Зокрема, почервоніння, збліднення використовуються з однаковим значенням усюди: в американській та українській лінгвокультурах такі знаки інтерпретують як вираження сорому, гніву та прояв емоції страху з різними притаманними їм емоційними відтінками (ніяковіння, злість, переляк, побоювання тощо): «Шдурисек, **наливишиє багрянцем** від безсилового гніву, ледве зняв перстень із великого м'ясистого пальця» (1, с. 16); «*Is it true, Donna? Daniels butted in, **face red** with anger*» (7, с. 155). Ці дві конфронтативні мовленнєві ситуації однаково ілюструють вираження гніву, що у тексті супроводжується прямими мовними вказівками на цю емоцію.

Однак як і вербальна мова, невербальна багата на синонімію. Напр.: для американської лінгвокультури синонімічними є такі симптоми, як «облизування губ» та «гризіння нігтів», які означають сильну знервованість людини, страх: «*He licked his lip nervously. 'What did Clayton tell you?'*» [4, с. 424]; «*Kinsey paused and chewed on his fingernails. 'Can I have a cup of tea or something? He asked. 'I'm thirsty'*» [7, с. 143].

В українській лінгвокультурі на позначення страху використовується симптоматичний знак «здригання усього тіла»: «*-А ти, колего, не згадував би тут чорта. Попередження патрульного прозвучало настільки несподівано, що Сергій аж здригнувся...*» [2, с. 145]. Тобто, є спільні міжнаціональні для двох культур невербальні симптоматичні засоби, але в той самий час можуть використовуватися різні знаки для вираження одних і тих самих емоцій (наприклад, страху).

Часто нейтральні жести в українській культурі, вживають як знаки погрози в американській (Мал. 4). Представники американської лінгвокультури, як правило, вищі за соціальним статусом, використовують вказівний палець під час того, як попереджають адресата, застерігають, залякують, найчастіше погрожують: «*He stabbed a finger at my chest. 'But I don't like private eyes, and I want you to know that. You should get back to the butter where you belong'*» [8, с. 171]. Вказівний палець для української культури є дейктичним маркером, тобто вживається на позначення напрямку руху, хоча може використовуватися як знак застереження, але не погрози. Окрім того, вживається для підсилення вербального висловлювання: «*- Голова не болить? - У мене? – водій для впевненості тицьнув себе пальцем у груди*» [2, с. 39].

Стрес, напруження, нервування – ситуації, у яких людина не може свідомо контролювати мову свого тіла, на відміну від вербальних комунікативних актів. Наприклад, під час інтерв'ю популярний американський співак Кріс Браун «показав» різноманіття мови свого тіла, яку не зміг контролювати. Його неусвідомлювані рухи рук виявили переживання, облизування губ та притуляння вказівного пальця до них – стали свідченням брехні, паралінгвістичні засоби, такі як тон та інтонація голосу, були нерівномірними, часто змінювалися, знаки окулекси вказували його напружений стан, що був викликаний сильною роздратованістю та гнівом.

Іншим показником брехні може бути дотик до носа. Адресант може використовувати декілька видів жестів, які свідчать про брехню – перш за все, потирання носа або одноразовий дотик до нього,

відхилення тіла назад, перехрещення ніг, покусання губ, зведення брів догори. Спостерігаємо цілу гаму невербальних знаків, які в неочікуваній ситуації виказують справжні думки мовця. Такі засоби більше притаманні представникам американської лінгвокультури. Щодо українців, то невербальними кодами вираження брехні є дотуляння вказівного пальця до повік, до кінчика носа, також людина часто хапається за мочку вуха (Мал. 5). Такі знаки невербальної семіотики притаманні не лише українській лінгвокультурі, їх широко використовують й інші народи, зокрема слов'янські.

Істинна імпліцитна інформація виражається у нормальній типовій ситуації для співрозмовників. Тому варто перш за все встановити, що є нормою для реципієнта, адресанта. Обов'язково потрібно враховувати контекст, адже невербальні засоби спілкування фізично обумовлені і можуть виражати потреби, проблеми зі здоров'ям (наприклад, шкрябання носа не завжди буде показником брехні).

Отже, виявлено низку спільних, відмінних та специфічних рис невербального спілкування представників американської та української лінгвокультур. З'ясовано, що конфронтативні мовленнєві жанри яскраво представляють засоби немовної комунікації. Люди не можуть свідомо контролювати мову тіла в таких мовленнєвих діях і станах, як погрози, злість, агресія, стрес тощо (це стосується як української, так і американської лінгвокультур). Представники цих двох ментальностей використовують здебільшого однакові імпліцитні коди, але відмінність полягає в адаптерах, які супроводжують основні невербальні знаки.

Перспективою подальших досліджень є вивчення соціолінгвістичного впливу культури та статі на особливості невербальної комунікації у порівняльному аспекті: окрім українського, американського дискурсу, візьмемо до уваги британську культуру, для якої характерна стриманість та виваженість.

Література

1. Лис В. Маска. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. – 320 с.
2. Кокотюха А. Аномальна зона. – К.: Нора-Друк, 2009. – 246 с.
3. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Г.Е. Крейдлин. – М., 2002. – 579 с.
4. Barclay L. No time for goodbye. – UK.: Orion Books Ltd, 2007. – 436 p.
5. Ekman, P. The repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage and Coding / P. Ekman, W.V. Friesen // *Semiotica*. – 1969. – № 1. – P. 49–98.
6. Lapaire, J.-R. Grammar, gesture and cognition / Lapaire, J.-R // Вісник Львів. нац. ун-ту імені І. Франка. Серія філологічна. – Вип. 52. – Львів, 2011. – С.88–207.
7. Robinson P. Friend of the Devil. – UK.: Hodder and Stoughton Ltd, 2007. – 515 p.
8. Robinson P. The price of Love. – UK.: Hodder and Stoughton Ltd, 2009. – 372 p.

УДК 123

СВОБОДА КАК ОСОЗНАННАЯ ВОЗМОЖНОСТЬ СУБЪЕКТА

Бородин Н.

*Науч. руководитель – Рябинина Е. В., д-р философ. наук, профессор,
начальник кафедры социальных и гуманитарных дисциплин
Национальный университет гражданской защиты Украины(г. Харьков)*

Свобода есть идея, определяющая субъекта как возможность, то есть как основание, действующую силу, а не следствие событий. Но так ли важно оказывать влияние? Имеет ли возможность отсутствия возможности в своём основании скрытую привлекательность? Ведь люди в поиске власти теряются и находят приют лишь в ограничении свободы и собственного Я.

↑ – «Направление», или собственно субъект. Само название этого типа акцентирует в субъекте его векторную устремленность. Это люди, несущие в себе власть и силу менять, и они предстают перед нами как вектор, стремящийся куда-то. Он устремлён на других людей, события и среду, – но не на то, что в биологическом значении есть окружающая среда, и не просто «окружение» в смысле социальном; но некое содержание «мира», включающее в себя и людей, и их действия, обстоятельства, объекты, в эти действия вовлекаемые. «Направление» – смотрит вдаль, дальше от себя.

∧ – «Объект». Второй тип людей – те, кто принимает на себя роль следствия, основного инструмента. Снимая с себя тяжесть воли, ответственности, а с ними – свободы, запрягаются и тянут. Безропотно и монотонно, как им велят. Вектор движения направлен на них.

| – «Индивид». Название этого типа совпадает с определением индивида в психологии. Это существующие единицы. Индивиды, не имеющие стремления к воли, но и не противопоставляющиеся ей. Кирпичики социума, не движимые в том смысле, что они взяты как тождество самих себя, и спонтанно расположенные в механизме социума.

● – Объекты воздействий общества. Структурно-функциональные единицы. Человек, идущий навстречу в толпе. Цифра в статистике. Имеет перспективу стать движением, причиной, или событием. Но для нас так и остаётся точкой безразличия.

На пути к свободе, как возможности творить, возможности иметь возможность, стоит бесконечное количество препятствий. Что мешать может точке, единице, обратному вектору иметь волю?

Государство, как инструмент насилия над личностью, оказывает первоначальное давление в качестве инстанции полагаемой границы.

Финансовое рабство, не позволяющее выйти за рамки движения. Однако, преодолению данных барьеров и достижению юридической и финансовой свободы, подобно кожаному пузырю, сопротивляется сама ментальность человека.

Границы психики неумолимо сдерживают индивида стать субъектом, дать ему возможность эту возможность взять.

Но ещё более неподатливым является само бытие. Ведь само существование порождает отношения рабства, неуместности и боли. В определенном смысле достигнуть свободы – значит отказаться от собственного Я, как материального, так и духовного. Слиться во всем многообразии с «миром» и стать ничем. Возникает вопрос: возможно ли это в границах субъективного бытия? Ответ может лежать в сфере религии; и тогда личность делегирует Богу статус субъекта, наделяя его силой и властью, отдавая статус «Направление». Но если ответ не предполагает обязательности Бога в картине мира, то противоречие поставленного вопроса может быть разрешено только отдельно взятой жизнью, в которой субъект стремится реализовать свою свободу и, однако, не способен осуществить ее в полной мере. Тогда экзистенциалы человека – свобода, любовь, дружба – оказываются метафизическими реалиями.

Литература

1. Drewermann E. *Strukturen des Wcsen.* – München ; Wien ; Zürich, 1988. – Bd. 2. 6. Auflage. Paderborn. – S.151.
2. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / Пер. с франц. С. Ч. Офертаса; под общ. ред. В. П. Визгина и Б. М. Скуратова. – М. : Праксис, 2002. – 384 с.
3. Ньюберг Э., Уолдман М. Р. Как Бог влияет на ваш мозг – М : Эксмо, 2013. – 576 с.

УДК 510:392.8

ПІЦА, ПАСТА, ЛОКШИНА, КЕТЧУП У КИТАЙСЬКІЙ КУЛЬТУРИ

Ван Юнмін
(Китай)

*Наук. керівник – Мацюк З. О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

Як відомо, існують три найбільші світові імперії їжі – це Китай, Туреччина і Франція. Китайські страви були дуже популярні як у давні часи, так і тепер.

З-поміж багатьох страв привертає увагу поширена всюди у світі піца. Однак мало хто знає, що батьківщиною піци є Китай. Згідно зі словником іншомовних слів, назва *піца* за походженням є італійською і позначає

страву у вигляді млинця із запеченими на ньому шматочками м'яса, сиру, овочів, грибів (з томатним соусом) [1, с. 738]. Проте багато вчених вважає, що сама страва походить з давнього Китаю. Простіше кажучи, у Китаї з найдавніших часів і до наших днів теж є багато видів піци. Більше того, піца розроблена в багатьох різновидах. Один з її різновидів походить з нашого рідного міста Ві Фан. Зовні вона має вигляд хліба, а м'ясо чи овочі кладуть усередину, оскільки піцу печуть на сковорідці з олією та іншими приправами. У Китаї є ще один знаменитий вид піци, яку люди називають *пиріг із зеленою цибулею*, тому що в таку піцу додають зелену цибулю.

Слово *піца* мандрувало по всьому світу з найдавніших часів і тепер повертається до місця свого походження – у Китай, хоча, відповідно до традицій та світогляду китайського народу, сама страва відрізняється від екзотичної італійської піци.

Інша дискусія пов'язана з походженням *пасту*, тобто тістоподібної маси, з якої виготовляють різноманітні страви, зокрема піцу і макарони. Ця дискусія точиться між науковцями, які вважають, що пасту привіз Марко Поло з давнього Китаю, і тими, хто переконаний, що вона виникла під сонцем Неаполя. Деякі вчені стверджують, що пасту везли через Шовковий шлях з Китаю до Арабії, а потім з Арабії до Італії. Вважають, що найдавніша у світі страва *китайська локшина* датується другим тисячоліттям до н. е. Історія страв із борошна є дуже давньою. Наприклад, існує більш ніж 50 видів локшини в Китаї. В основному китайці їдять локшину в супі. Таку локшину називають *голена локшина*, бо її розрізають ножем. А ще є *пекінська локшина*, яку їдять без супу, але з соєвими бобами і свіжими дрібно порізаними соломкою огірками.

Більше того, вважають, що *кетчуп* також має китайське походження. Етимологічний словник англійської мови [2] засвідчує, що слово *кетчуп* походить з китайської мови, а точніше – з південного китайського діалекту. Сьогодні це слово функціонує у транслітрованому вигляді як запозичене з китайської мови у багатьох мовах світу, зокрема в українській мові.

Отже, вважаємо, що слова *піца*, *паста*, *локшина*, *кетчуп*, а також страви, які вони називають, мають давнє китайське походження і сьогодні активно побутовують не лише в Китаї, але в усьому світі.

Література

1. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
2. Oxford English Dictionary / T. J. Benbow & etc. – Oxford University Press, 2009.

УДК 811.161'276:355(477)

СЛЕНГ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Варлам Р.

*Наук. керівник – Куцька О.М., канд. істор. наук, доцент кафедри тактики
Академія сухопутних військ (м. Львів)*

Армія – це невід’ємна частина українського суспільства, яка об’єднує людей, що виконують соціально значиму функцію захисту Вітчизни, і яка історично відрізняється сформованим способом життя, відносин і поведінки, специфічними моральними імперативами і духовними цінностями. Одним з найважливіших елементів цієї субкультури є військовий сленг.

Військовий сленг – це різновид так званої професійної лексики (що включає сленгізми різних видів збройних сил та родів військ – сленг моряків, сленг артилеристів, танкістів, тощо), що, однак, відрізняється від простих професіоналізмів [1].

Для частини лексики, іменованої військовим сленгом, характерні такі особливості:

1. Військовий сленг – це лексичне явище.
2. Військовий сленг – це емоційно забарвлена лексика.
3. Для військового сленгу характерне фамільярне забарвлення більшості слів і словосполучень.
4. Військовий сленг – це в більшості випадків нелітературна лексика, він зароджується і функціонує в основному в розмовній мові військовослужбовців.
5. Багато слів і словосполучень військового сленгу незрозумілі або малозрозумілі для основної маси населення (особливо в період їх виникнення і переходу в ширшу сферу вживання).

З точки зору вживання військовий сленг можна розділити на дві частини. Першу частину (порівняно нечисельну) уживають представники конкретного виду збройних сил України. Друга частина (чисельніша) має ширшу сферу вживання і зрозуміла військовослужбовцям будь-якої спеціальності [1, 2, 3].

Військовий сленг використовують для опису певних сторін життя військового соціуму в мирний і воєнний час [3]: статусів військовослужбовців (наприклад, «дух» – солдат-новобранець і «дембель» – солдат, якому залишилось недовго до демобілізації або «комод» – командир відділення і «полкан» – полковник чи командир полку), ритуалів, видів діяльності, відносин у колективі (наприклад, «дембельський акорд» – робота, по завершенні якої солдат звільняється у запас; «відбитись» лягти спати (похідне від слова «відбій») і т. д. Широке використання військового сленгу обумовлено потребою в скороченні слів або заміни одним словом цілого поняття («парадка» – парадна форма одягу; «оружейка» – кімната зберігання зброї в караульному приміщенні або казармі); відповідно до професійних традицій, які міцно вкорінилися у практику (Наприклад, «стояти на тумбочці» – нести службу в добовому наряді), бажанням засекретити деяку інформацію у присутності «чужого» (наприклад, «шабля» – дуга від ліжка, яку можна використати як холодну зброю) та ін.

Слід наголосити, що словотвір у військовому слензі вирішує завдання номінації, експресивації промови, економії мовних засобів.

Продуктивними типами морфологічного словотворення у військовому слензі є основоскладання, аббревіація і афіксальний словотвір [2].

Основоскладання в українському військовому слензі здійснюється на базі моделей літературної мови. (Наприклад, «замкомвзвод» заступник командира взводу). Специфічною особливістю складних слів є те, що літературна структурна модель нерідко накладається на простомовні основи.

Абревіатурний словотвір. Тут передусім ідеться про поодинокі утворення (усічені слова, які становлять серединну і кінцеву частину слова). В українському військовому слензі аббревіатурні утворення виявляють дуже низьку активність (ініціальні, складові, складо-звукові аббревіатури, що виникли на базі скорочення слів). Наприклад, «акашка» або «акуліна» – автомат Калашнікова.

Активними процесами, які сприяють вираженню сленгової специфіки, є суфіксальна універбація і суфіксальне утворення на базі ініціальних аббревіатур (наприклад «парадка» – парадна форма одягу; «отмашка» – отримання дозволу на виконання певної дії).

Деякі слова і словосполучення військового сленгу можуть означати і невійськові поняття (наприклад, «мильно-рильні» – засоби гігієни). Ця лексика також стосується військового сленгу через обмеженість сфери її вживання [1].

До воєнного сленгу можна зарахувати речення, які не створюються щоразу в процесі спілкування, а регулярно відтворюються як готові одиниці мови. Частіше це вітання, вигуки, вираження схвалення або незгоди [1] (наприклад, «баж здоров тов полковник» – скорочення при вітанні «бажаємо здоров'я, товаришу полковник»).

Військовий сленг служить елементом зближення військовослужбовців, що належали раніше до різних соціальних груп («зьома» – земляк; «піхота» – солдат, який служить у піхотному підрозділі). Спільність розмовної лексики є одним із засобів адаптації нових членів у колективі [3].

Поряд з цим в українському військовому слензі є чимало словосполучень, яким притаманний явно вульгарний відтінок і які використовуються з метою надати мові грубо-фамільярний тон (наприклад, «салага» – молодий солдат; «сопля» – полоска на пагоні старшого солдата; «мазута» – солдати-танкісти, автомобілісти) [2].

Отже, однією з причин збільшення слів військового сленгу можна вважати той факт, що військова справа є галуззю, до якої бувають залучені тією чи іншою мірою, тимчасово або постійно найширші маси населення. Жодна виробничо-технічна галузь, не кажучи вже про області наукових знань, не пов'язана з такою величезною кількістю людей різноманітного рівня розвитку і освіти, які в короткий термін повинні засвоїти безліч спеціальних понять, опанувавши теоретично і практично низку досить складних елементів військової справи.

Український військовий сленг є професійним соціолектом, а не груповим (корпоративним) сленгом. Його професійна детермінованість можна довести вичленуванням і аналізом тематичних груп, що відображають військово-професійну та військово-побутову сферу. Специфіка військового сленгу проявляється на рівні лексики, фразеології та словотвору.

Література

1. Кочарян Ю.Г. Функциональные особенности американского военно-морского сленга. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://kalanov.ru/index.php?id=123>.

2. Лазаревич С.В. Лексика и фразеология русского военного жаргона: Семантико-словообразовательный анализ : Автореф. дисе. по спец. русский язык. – Нижний Новгород, 2000. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/leksika-i-frazeologiya-russkogo-voennogo-zhargona-semantic-slovoobrazovatelnyi-analiz>.

3. Сайфутдинов Р.А. Военный сленг в контексте современной российской армейской субкультуры. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/voennyi-slang-v-kontekste-sovremennoi-rossiiskoi-armeiskoi-subkultury>.

УДК 215. 94

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ XVII–XVIII СТ.

Великий А.

*Наук. керівник – Великий Р.Г., канд. богослов. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

У XVII–XVIII ст. в Україні сформувалася особлива філософська думка, яка була в центрі духовно-культурного процесу, що було зумовлено її високим рівнем, пов'язаністю світоглядних концепцій з актуальними проблемами тогочасного соціального буття. Вагомість впливу тогочасної філософії на народні маси посилювалася тим, що вона була вплетена в проповіді священників. Адже творцями філософських ідей виступали високопоставлені церковні діячі, архієпископи, архімандрити, які як духовні наставники мали вплив на гетьманів та козацьку старшину, керівників міського самоврядування, а через них – і на політику в Гетьманщині. Твори наставників церкви читало рядове духовенство й несло ці світоглядні ідеї вірянам. У Києво-Могилянському колегіумі вже у XVII ст. посилено прагнули розмежувати філософію та релігію, визначивши їх предмети як окремі, хоч деякі представники цієї школи в цей же час “вплітали” філософію до своїх богословських творів. Від такого поєднання вигравали й релігійні твори, посилені філософськими роздумами та висновками, і філософія, яка спиралася на віковічну мудрість, втілену в релігії. Здобутком українських філософів можна вважати і раціональне розуміння суспільства як системи зв'язків між людьми. В основу цих стосунків були покладені релігійні від-

носини, які при цьому не поглинали всіх інших соціальних зв'язків, а лише були їх центральною ланкою. Релігію та її організаційну ланку – Церкву – в умовах слабкості гетьманської влади висували на перший план як своєрідну державу, здатну відіграти вирішальну роль в оновленні людини й суспільства. У Церкві вбачали миротворця у стосунках між людьми, у відносинах між народами й країнами. Обґрунтування українськими філософами необхідності гуманних стосунків між людьми, толерантності у стосунках між ними, поваги до поглядів та переконань інших, сформовані у XVII–XVIII ст., залишаються актуальними на всі часи.

У середині XVII ст. значної ваги в духовному житті українського народу набрала полемічно-публіцистична проповідь, яка переросла релігійні рамки і мала загальнокультурну та політичну цінність. Вона стала активним засобом впливу на населення. Найвідомішими представниками ораторського стилю цього часу були спудеї Києво-Могилянської академії, а потім і її викладачі Лазар Баранович та Іоаникій Галятовський, проповідник Києво-Печерської лаври Антоній Радивиловський. Вихованців одного з найкращих навчальних закладів об'єднувала спільна мета – досягти престижності й самобутності рідного колегіуму і виправдати його надію особисто. Досить слушно про це висловився М. Сумцов: “Що особливо мало викликати духовну єдність між українськими письменниками... Це поки що незначна іскра національної української самосвідомості. Вони відрізнялися від великоруських того часу людей досить відчутною рисою самобутності. В духовному відношенні вони нічого не запозичували від них, навпаки, з причини крайнього культурного їхнього убозтва, самі виділяли їм частину знань і були для них учителями. Природно, вони мали привід і основу пишатися своєю українською наукою і літературою, і кожний із них зобов'язаний був цінувати представників цієї науки, якщо сам зачисляв себе до таких; звідки, головно, виходила моральна солідарність українських письменників, обмін думками і взаємна підтримка”.

Література

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту. – Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Київ, 2007. – 1416 с.
2. Галятовський І. Небо нове, Пам'ятки української мови XVII ст.: Іоаникій Галятовський. Ключ розуміння. – К. – С. 242–343.
3. Сумцов Н.Ф. Иоанникий Галятовский: Кистории южнорусской литературы XVII века // Киевская старина. – 1884. – VIII. – С. 1–390.

УДК 614.842.86

**ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЖІНОЧИХ ПОЖЕЖНИХ
ФОРМУВАНЬ НА ВОЛИНІ****Гапон М.***Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Жінка-пожежник?... Як не дивно звучить поєднання цих слів, проте на багатьох континентах жінки, які вступають у двобій із вогнем, давно не дивують. На щастя, на пострадянському просторі жінкам, які працюють у пожежно-рятувальних підрозділах, пожежі ліквідувати не доводиться. Їхнім умінням, професійним навичкам та здібностям знаходять інше, менш ризиковане, застосування. Проте, як свідчать історичні джерела, так було не завжди.

На теренах Волині у міжвоєнний період пожежна справа серед жіноцтва була досить поширеною, нехай навіть земляки (автор з Волині – Гапон М.) і не завжди схвально сприймали європейські ноу-хау, звикнувши бачити жінку за традиційними заняттями [1]. Відомо, що десь у 1916–1917 рр. у Львові було вирішено підібрати 10–20 кандидаток, які після проходження відповідного курсу нестимуть пожежну службу, а також здійснюватимуть нагляд за містом з вежі ратуші. З обов'язків пожежниць було вилучено вимогу підніматися по драбинах і рятувальні роботи на дахах [2].

На початку ХХ ст. у калейдоскопі суспільно-економічних проблем, що потребували першочергового розв'язання, протипожежному захисту не завжди приділяли належну увагу. Створення системи пожежництва на Волині припадає на кінець 20-х початок 30-х рр. минулого століття (Львівщина у цьому плані йшла на крок попереду). Саме тоді зафіксовано відомості про зародження жіночого руху у сфері рятування, проте це були випадки радше спорадичні. Новостворені команди зазвичай не мали ані власного статуту, ані нормативно-правової бази. Зауважимо, що для того, щоб приступити до виконання своїх службових обов'язків, жінки повинні були пройти спеціальну підготовку.

У 1927–1928 рр. у деяких повітах наприклад, у Луцьку та Кременці, Дубні та Рівному вже успішно діяли групи жінок при пожежних командах. А перша самостійна жіноча пожежна дружина постала у с. Новокотів Луцького району. Цю організацію, як і наступні десять, створених до 1932 року, називали жіночою пожежно-самаритянською службою [1].

Для того щоб жінки могли професійно виконувати свої обов'язки, волинське воєводське керівництво 30 липня 1932 р. видає розпорядження про створення спеціальних курсів, на яких жінки проходили дворівневе навчання. Окрім п'ятиденного інформаційного курсу для працівниць відділень було передбачено ще й окрему десятиденну програму підготовки для кандидаток на керівні посади. Від 5 червня до 7 липня 1933 р. 12 учасниць добровільних пожежних команд були делеговані на двотижневі курси з підвищення кваліфікації до Любліна.

Навчальні програми, які почали розробляти на Волині, передбачали для майбутніх пожежниць засади рятувальної праці, пожежогасіння, осно-

ви медичних знань. Крім того, їх навчали працювати у протигазах. Практичні навички вони здобували у шпиталях та повітових лікарнях. Після теоретичної й практичної підготовки випускниці були готові до самостійної діяльності. Зазвичай жінкам доручали профілактичну роботу, а якщо бракувало чоловіків, їх залучали до гасіння пожеж. До речі, доручену роботу жінки-вогнеборці виконували дуже сумлінно. Проте не всі спроби залучити жіноцтво до пожежної справи увінчувалися успіхом: так, відомий випадок, коли 1935 р. в Здолбуніві вони не впоралися з нелегкою роботою, і невдовзі група розпалася. Такі випадки поодинокі.

Під кінець 1930-х рр. окреслилася тенденція до збільшення кількості жіночих пожежних відділень. Відомо, що у 1935 р. функціонувало близько 50 підрозділів, що налічували 198 учасниць, а вже у 1938–1939 рр. – аж 95 команд, до яких входило майже тисяча жінок [1].

Наприкінці 1930-х рр. Європа перебувала в очікуванні війни. Саме у цей період означається нова тенденція у підготовці жінок-пожежниць. Відтепер, окрім медичної підготовки, багато уваги приділяють фізичному вихованню. Передбачалося, що коли чоловіки вирушать на фронт, на плечі жіноцтва ляже відповідальність за приборкання пожеж, навіть найскладніших. Тому із 1938 р. їх активно і дуже серйозно готували – теоретично і практично – до боротьби з вогнем. З цією метою навіть було сформовано особливий відділ. Того ж року організовано спеціальні навчальні курси. У більших містах запроваджено посади районних референток, здатних керувати пожежними підрозділами. Цього ж року відбулася перша конференція жіночої пожежної служби. Несення служби перевіряли, і за результатами перевірки було відзначено: а) високий рівень фахової майстерності, б) відповідальність за виконання поставлених завдань.

Попри вагомі успіхи, у багатьох місцевостях громадськість різко критикувала участь жіноцтва в структурі пожежної служби. Хоч як прагнули прогресивні волинянки вийти за домашній поріг, освоївши професію, розімкнути зачароване коло трьох «К» – «*кірха, кухня, кіндер*» (нім.) – суспільство диктувало інші вимоги. Колесо історії перемололо все по-своєму. Наміри про розширення жіночої пожежної служби на землях історичної Волині не змогли реалізуватися. Гітлерівська навала, котра полонила у 1939-му чималу територію Польщі, а до 1941 р. окупувала майже всю Україну, вже диктувала свої права [1].

А на жіночу долю чоловічої праці ще вистачило. Коли Друга світова війна покликала на фронт чоловіків, жіноцтву довелося братися за всю роботу – і чоловічу, й жіночу.

Зараз сучасна жінка знову намагається відстоювати своє право на професію рятувальника, захисника від різних стихій

Література

1. Науково-виробничий журнал пожежної безпеки. – 2012. – № 2(149).
2. Попович С. Пожежна охорона Львівщини: (1772–1939). – Львів : Світ, 1999.

УДК 316.61

**РОЛЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ****Горохова Ю.**

*Наук. керівник – Цюприк А.Я., канд. пед. наук,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Серед основних факторів, що впливають на розвиток особистості, вагоме місце займає процес соціалізації дитини, через який безпорадне дитя поступово перетворюється на особу, що розуміє і саму себе, і навколишній світ, адаптується до нього, набуваючи знань та звичок, притаманних культурі певного суспільства, в якій він або вона народився (народилася). Різні підходи до використання вагомих можливостей соціального середовища осмислювали педагоги, психологи, соціологи. Зокрема, можливі наслідки взаємодії людини й соціального середовища розкрили К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, І. Кон, С. Моложавий та ін. [2].

Перетворення біологічного індивіда в соціального суб'єкта відбувається у процесі соціалізації людини, її інтеграції в суспільство, в різні типи соціальних груп і структур через засвоєння цінностей, установок, соціальних норм, зразків поведінки, на основі яких формуються соціально важливі якості особистості.

Соціалізація – безперервний і багатогранний процес, який триває протягом усього життя людини. Однак найінтенсивніше він протікає в дитинстві і юності, коли закладаються базові ціннісні орієнтації, засвоюються основні соціальні норми і відносини, формується мотивація соціальної поведінки. Процес соціалізації дитини, її формування та розвитку, становлення як особистості відбувається у взаємодії з навколишнім середовищем, яке вирішально впливає на цей процес за допомогою різних соціальних чинників [1].

Розрізняють макро-, мезо- та мікрофактори соціалізації особистості. На соціалізацію людини впливають світові, планетарні процеси – екологічні, демографічні, економічні, соціально-політичні, а також країна, суспільство, держава в цілому, які розглядають як макрофактори соціалізації. До мезофакторів належать формування етнічних установок; вплив регіональних умов, у яких живе й розвивається дитина, тип поселення, засоби масової комунікації та ін. До мікрофакторів зачисляють сім'ю, освітні установи, групи однолітків, що становлять найближчий простір і соціальне оточення, в якому перебуває дитина і в безпосередній контакт з яким вона вступає. Це найближче середовище, де відбувається розвиток дитини, називають соціумом, або мікросоціумом.

Якщо уявити ці фактори у вигляді концентричних кіл, то картина виглядатиме так: у центрі сфер перебуває дитина, і всі сфери впливають на неї. Дитина освоює соціум поступово. Якщо при народженні вона розвивається в сім'ї, то надалі вона освоює все нові і нові середовища: дошкільний заклад, школу, позашкільні установи, компанії друзів, дискотеки і т. д. З віком освоєна

дитиною "територія" соціального середовища все більше і більше розширюється. Для процесу соціалізації важливе значення має, які установки формує те чи інше середовище, в якому перебуває дитина, який соціальний досвід може накопичуватися в цьому середовищі – позитивний чи негативний.

Ставлення середовища до людини визначене тим, наскільки її поведінка відповідає очікуванням середовища. Поведінка ж людини багато в чому визначена її позицією в суспільстві. Таку позицію людини в суспільстві, що характеризується певними правами і обов'язками, в соціології називають соціальним статусом. Статус визначає поведінку людини в суспільстві в тому сенсі, що в певних ситуаціях особистість поводить себе не просто так, як їй того хочеться, а відповідно до свого статусу, за аналогією з тим, як ведуть себе в таких ситуаціях інші люди [3]. Важливо також те, що і навколишні люди очікують від людини в цих ситуаціях певної поведінки. Тобто людина наче змушена відігравати певну роль. Тому таку очікувану поведінку, обумовлену статусом, звать соціальною роллю.

Засвоєння різних соціальних ролей є найважливішою складовою процесу соціалізації особистості. Освоєння дитиною механізму рольової поведінки забезпечує їй успішну включеність у соціальні відносини, оскільки дає можливість пристосовуватися, адаптуватися до кожної нової для неї ситуації або позиції протягом усього життя. Цей процес пристосування індивіда до умов соціального середовища називають соціальною адаптацією.

У процесі соціалізації, і зокрема соціальної адаптації дитини, проявляється об'єктивна потреба людини бути "як усі". Однак паралельно у процесі індивідуального розвитку особистості у дитини поступово формується інша об'єктивна потреба – проявити себе, свою індивідуальність. Дитина починає шукати способи і засоби для її вираження, у результаті чого відбувається її індивідуалізація, коли соціально значимі якості та властивості особистості виявляються в індивідуальній, властивій саме цій людині формі, її соціальна поведінка при всій загальній зовнішній схожості з поведінкою інших людей набуває рис неповторності, унікальності. Соціальний розвиток дитини, отож, відбувається за двома взаємозалежними напрямками: соціалізації (оволодіння соціокультурним досвідом, його присвоєння) та індивідуалізації (набуття самостійності, відносної автономності) [1].

При входженні дитини в соціум встановлюється рівновага між процесами соціалізації та індивідуалізації, коли, з одного боку, людина засвоює норми і правила поведінки, прийняті в цьому соціумі, а з іншого – робить свій "внесок" у нього, свою індивідуальність, відбувається інтеграція дитини в соціум. При цьому відбувається взаємна трансформація і особистості, і середовища. У випадку, коли дитина не адаптується до групи, у неї може з'явитися боязкість, невпевненість у собі, безініціативність, що може призвести до серйозної особистісної деформації. Якщо ступінь втрати або несформованості соціально значимих якостей настільки високий, що це перешкоджає успішному пристосуванню дитини до умов соціального середовища, (відбувається її соціальна дезадаптація), то необхідна соці-

альна реабілітація дитини, що передбачає застосування спеціальної системи заходів, спрямованих на відновлення втрачених суспільних зв'язків і відносин, відновлення соціального статусу [2].

Отже, у процесі розвитку в соціумі повинна здійснюватися соціалізація дитини, що включає соціальну адаптацію. Якщо ж цього не відбувається, спостерігаємо інше явище – дезадаптацію, тоді виникає необхідність у соціальній реабілітації дитини.

Література

1. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Богданова І. М. – К. : Знання, 2008. – 343 с.

2. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Заверико Н. В. – К. : Слово, 2001. – 240 с.

3. Пенішкевич Д. І. Соціальна педагогіка : модульна технологія навчального курсу / Д. І. Пенішкевич, Л. І. Тимчук. – Чернівці : [б. в.], 2010. – 496 с.

УДК 801.311

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Гупало В.

Наук. керівник – Міллер О.В.,

*професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

В умовах реформування системи державної служби в Україні висока кваліфікація, професійні та моральні якості державних службовців є одним з найважливіших факторів утвердження громадянського суспільства, побудови демократичної держави, створення ефективної системи державного управління, що відповідає стандартам правової держави. Професійна культура державних службовців так само як духовність та моральність, формується соціальним середовищем, суспільством, його принципами та нормами. Вона є показником громадянського суспільства, його внутрішньою характеристикою.

Про це сказано у правилах етичної поведінки, які визначають норми поведінки осіб, уповноважених виконувати функції держави або місцевого самоврядування, під час виконання службових повноважень та в порядку притягнення їх до дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та матеріальної відповідальності з урахуванням особливостей правового статусу таких осіб, визначених Конституцією і законами України.

Водночас, питання культури поведінки державного службовця також урегульовані загальними правилами поведінки державного службовця. Вони є узагальненням стандартів етичної поведінки, доброчесності та запобігання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців і встано-

влюють основні вимоги до етики працівників органів державної влади, що займають державні посади.

Загальні правила поведінки державного службовця ґрунтуються на Конституції України, Законі України «Про правила етичної поведінки» та Законі України «Про державну службу», вони спрямовані на підвищення авторитету державної служби та зміцнення репутації державних службовців, а також на інформування громадян про норми поведінки державних службовців.

Згідно з загальними правилами поведінки державного службовця, він повинен сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, дотримуватися високої культури спілкування, шанобливо ставитися до громадян, керівників і співробітників, інших осіб, з якими він спілкується під час виконання посадових обов'язків. Державний службовець зобов'язаний не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам суспільства та держави чи негативно вплинути на його репутацію.

Крім того, державний службовець повинен постійно поліпшувати свої вміння, знання і навички відповідно до функцій та завдань займаної посади, підвищувати професійний, інтелектуальний та культурний рівень.

Одяг державного службовця повинен бути офіційно-діловим і не суперечити загальноприйнятим вимогам пристойності. Водночас, законодавство України не передбачає визначення терміну «загальноприйняті вимоги пристойності».

При прийнятті на державну службу державний службовець ознайомлюється з загальними правилами поведінки державного службовця, про що роблять запис у його особовій справі. За порушення правил етичної поведінки державні службовці несуть відповідальність відповідно до ст. 18 Закону України «Про правила етичної поведінки».

Суспільне призначення державної служби полягає в забезпеченні ефективного здійснення завдань і функцій Української держави шляхом сумлінного виконання державними службовцями покладених на них обов'язків.

Отже, культура поведінки державного службовця характеризує рівень якості управлінських послуг, які вони надають, а такі явища, як недостатня професійність, прояви корупції, хабарництва, є свідченням низького рівня культури управління та дискредитують органи державної влади.

Література

1. Стаття 5 Закону України «Про державну службу» від 6 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ.
2. Розділ II Закону України «Про правила етичної поведінки» від 17 травня 2012 р. № 4722-VI.
3. Наказ Головного управління державної служби України «Про затвердження загальних правил поведінки державного службовця» від 04.08.2010 № 214.

УДК 159.922

СОЦІУМ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ**Готь Л.***Наук. керівник – Легендзевич Г. Я., викладач кафедри практичної психології
Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

На сьогодні немає єдності в оцінці впливу середовища на розвиток людини. Як відомо, абстрактного середовища не існує. Є конкретний суспільний лад, конкретні умови життя людини, її сім'я, школа, друзі. Природно, людина досягає вищого рівня розвитку там, де близьке і далеке оточення надає їй найсприятливіші умови.

Величезний вплив на розвиток людини, особливо в дитячому віці, має домашнє середовище. У сім'ї зазвичай минають перші, вирішальні для становлення, розвитку та формування роки життя людини. Дитина – досить точно відображення тієї сім'ї, в якій вона росте й розвивається. Сім'я багато в чому визначає коло її інтересів і потреб, поглядів і ціннісних орієнтирів. Сім'я надає їй умови, в тому числі матеріальні, для розвитку природних задатків. Моральні і соціальні якості особистості також закладаються в сім'ї [1].

Школа, клас, друзі – наступний концентр близького оточення людини. Їх вплив на становлення і розвиток особистості досить значний. Від сили, рівня і якості впливу залежить, якою людина виросте, носієм яких цінностей вона стане.

Що має більший вплив на розвиток людини – середовище чи спадковість? Думки фахівців з цього питання розділилися. Прихильники так званого біогенного напрямку в педагогіці безумовну перевагу віддають спадковості, а соціогенних – середовищу. Багато дослідників намагалося встановити точні кількісні пропорції впливу середовища і спадковості на розвиток людини. Результати дуже суперечливі, що свідчить лише про одне: частка досліджуваних факторів у розвитку різних людей неоднакова. Вплив середовища, за оцінками представників соціогенних напрямків, може досягати 90%; вплив спадковості, вважають прихильники біогенного напрямку, аж ніяк не менш важливий: 80–90%. Більшу довіру викликають зважені оцінки, які ігнорують крайнощі [3].

Освоєння дитиною механізму рольової поведінки забезпечує їй успішну «включеність» у соціальні відносини, оскільки дає можливість пристосовуватися, адаптуватися до кожної нової для неї ситуації або позиції протягом усього подальшого життя. Цей процес пристосування індивіда до умов соціального середовища називається соціальною адаптацією.

У процесі соціалізації у дитини проявляється об'єктивна потреба бути «як усі», паралельно з якою формується інша потреба – проявити себе, свою індивідуальність. Дитина починає шукати способи та засоби для її вираження, виявляти їх, у результаті чого відбувається її індивідуалізація.

Отже, соціальний розвиток дитини відбувається за двома взаємопов'язаними напрямками: соціалізації (оволодіння соціокультурним досвідом, його присвоєння) та індивідуалізації (придбання самостійності, відносної автономності) [2].

Якщо при входженні дитини в соціум встановлюється рівновага між процесами соціалізації та індивідуалізації, коли, з одного боку, вона засвоює норми і правила поведінки, прийняті в даному соціумі, а з іншого – робить свій значущий «внесок»у нього, свою індивідуальність, відбувається інтеграція дитини в соціум [4].

Людина стає особистістю лише у процесі соціалізації, тобто спілкування, взаємодії з іншими людьми. Поза людським суспільством духовний, соціальний, психічний розвиток відбуватися не може. Реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини, називається середовищем. На формування особистості впливають різноманітні зовнішні умови, у тому числі географічні, соціальні, шкільні, сімейні. За інтенсивністю контактів виділяють ближнє і дальнє середовище. Коли педагоги говорять про вплив середовища, вони мають на увазі перш за все середовище соціальне та домашнє. Перше зараховують до віддаленого оточення, а друге – до найближчого. У поняття «соціальне середовище» входять такі загальні характеристики, як суспільний лад, система виробничих відносин, матеріальні умови життя, характер протікання виробничих і соціальних процесів і деякі інші. Ближнє середовище – це сім'я, родичі, друзі [4].

Замість висновку вчитаймося в слова Г. Ітарда: «З'являючись на земній кулі фізично слабкою і не володіючи вродженими ідеями, будучи не в змозі підкорятися основним законам свого існування ... людина лише в суспільстві може домогтися того виняткового положення до якого її призначила сама природа. Якби не було цивілізації, вона виявилася б одною із найнікчемніших і нерозумних тварин ... людина завжди тільки те, що з неї робить суспільство ... » [3].

Література

1. Дружинін В. А. Психологія і психодіагностика загальних здібностей. – М. : Наука, 1994.
2. Лобанова Є. А. Дошкільна педагогіка: навчально-методичний посібник / Є. А. Лобанова. – Балашов ; Миколаїв, 2005. – 76 с.
3. Петровський А. В., Ярошевський М. Г. Основи теоретичної психології: навчальний посібник для вузів. – М. : Инфра-М, 1998. – 528с.
4. Подласий І. П. Педагогіка: Новий курс : учеб. для студ. вищ. уч. заведений : У 2 кн. – М. : Гуманит. вид. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1. – 576 с.

УДК 004.424.2

ВПЛИВ СУЧАНИХ ТЕЛЕШОУ НА МОЛОДЬ**Кобилкін Д., Данилик М.***Наук. керівник – Кульчицька М.О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Науково-технічний прогрес наприкінці ХХ ст. призвів до революції у сфері масових комунікацій. Він забезпечив появу нових засобів збору, переробки та поширення інформації. Все це дозволяє дуже швидко поширювати інформацію в будь-який куточок Землі [3].

Сучасний медійний простір України та світу важко уявити без телебачення та популярних телешоу. Останнім часом їх з'являється все більше. Однак якість цього продукту маскультури часто бажає кращого. Можна стверджувати, що ЗМІ, як і будь-що інше, мають дві сторони медалі. З одного боку – це хороша картинка, що допомагає відволіктись від буденності, весело провести час, можливо, навіть чогось навчитись, проте з іншого – вони справляють безпосередній вплив на людину, на формування її світогляду та культури загалом. Тобто за допомогою ЗМІ не тільки розвивається стандартизація думки, стереотипізація поглядів, а й деградація класичної культури, її спрощення і перетворення у таке поняття як «масова культура» [2].

Основне завдання масової культури – захопити внутрішній світ особистості, позбавити людину вміння мислити самостійно, навязавши їй стандартні, пропоновані суспільством спрощені погляди на життєві ситуації. Духовна культура замінилася культурою «зірок», які штучно створені тими самими ЗМІ [1].

Телебачення посідає провідне місце у впливі ЗМІ на людину. Воно таке популярне тому, що людина більше довіряє побаченому, ніж почутому чи прочитаному, оскільки 80% всієї інформації людина сприймає зором. Зорова інформація легше сприймається і краще запам'ятовується. На цьому одностайно наголошують дослідники особливостей людського сприйняття. Питання впливу ЗМІ на свідомість пересічної людини досліджували такі науковці, як Е. Фромм, А. Моль, Д. Смайт та інші.

На формування особистості, її соціалізацію завжди впливали соціальні інститути, наприклад, сім'я, школа, друзі і т. д. Американський дослідник Д. Смайт першим вивів положення про те, що «незалежних ЗМІ не може бути. Якщо розглядати ЗМІ в цьому аспекті, то можна побачити деякі суперечності: у суспільстві прийнято вважати соціальним інститутом той, що доносить до мас суспільно-значимі повідомлення, при цьому ігноруючи аудиторію» [4]. З кожним роком вплив ЗМІ, зокрема телебачення, на соціалізацію особистості зростає в арифметичній прогресії. Якщо так буде далі, то вплив телебачення на людину може призвести до початку так званого «теле- чи медіатоталітаризму».

За ще однією концепцією – Е. Фромма – «продукт ЗМІ – це послуга із забезпечення контакту рекламодавця і потенційної рекламної аудиторії. Існує багато досліджень, які показують, що музичні трансляції збирають аудиторію більшу, ніж, наприклад, новини. Отже, виникає більше станцій, які транслюють музичні програми і менше тих, які видають суспільно-політичну інформацію» [6].

А. Моля пише про ЗМІ: «Вони фактично контролюють всю нашу культуру, пропустивши її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особисту вагомість, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюючи іншу, поляризують таким чином все поле культури». Те, що не потрапило до каналів масової комунікації, в наш час майже не впливає на розвиток суспільства. А оскільки сучасна людина не може оминати впливу ЗМІ, то й закладеної для публічного поширення інформації також [8]. За концепцією А. Моля, можна виділити такі поняття, як семантична інформація та естетична інформація. Семантична інформація спонукає людей діяти відповідно до їх інтересів та переконань, вона відкрито підштовхує людину до певних дій і звернена до людської логіки. Естетична інформація, своєю чергою, примушує людину думати не головою, а серцем, базується на цінностях і переконаннях людини. Як правило, такі цінності створені за допомогою колективного досвіду [8].

Щоб краще зрозуміти концепцію А. Моля, розглянемо декілька телешоу, які сьогодні є популярними у світі, а їхні аналоги створено і в Україні. Зокрема, це такі проекти, як «Х-фактор» та Пісенний конкурс Євробачення.

«Х-фактор» – це телевізійне шоу, яке прийшло в Україну з Західної Європи та США і транслюється на приватному українському каналі СТБ. Цей канал орієнтований на публіку будь-якої вікової категорії від наймолодших до людей похилого віку, транслює новини, розважальні телепередачі, художні та документальні фільми. Історія реалізації проекту «Х-фактор» у світі не перевищує 15 років. Зокрема, їхнім аналогом у США є American Idol, у Великій Британії – X-factor Britain. Головна мета шоу полягає в пошуку пісенних талантів шляхом прослуховування учасників чотирма суддями. Шоу відбувається у три етапи – кастинг, тренувальний табір та саме шоу, де в ході щотижневих концертів відсіюють найслабших учасників. Головна відмінність іноземних випусків цієї програми та українського аналога полягає у виборі суддів шоу. Якщо у Британії чи США це є представники виключно їх країн, то в Україні з незрозумілих причин з чотирьох суддів тільки один представник України (Ігор Кондратюк), який, до речі, є доктором фізичних наук та не має ні музичної, ні іншої фахової освіти. Решта трое суддів представники Російської Федерації (Ірина Дубцова та Сергій Сосєдов) та Білорусі (Серьога). Так само обурює факт постійного використання російської мови членами журі та конкурсантами, які виборють звання кращого виконавця України. Це створює негативний вплив на популяризацію української пісні та культури, їх вживання в суспільному житті.

Другим прикладом є пісенний конкурс Євробачення. Він виник за ініціативи Європейської мовної спілки 1956 р. Історичною передумовою

створення конкурсу була ідея культурного відтворення Європи та демократичних країн антирадянського простору після II Світової війни. Перший конкурс відбувся у Швейцарії, у ньому взяло участь сім країн, а сьогодні учасниками конкурсу були понад 50 країн, які входять в Європейську мовну спілку [9]. Ідея Євробачення про об'єднання Європи була висунута на противагу Радянському блоку та ідеї гонки озброєнь й нарощування військової могутності. Це засвідчує, що менталітет демократичних країн відрізняється від тоталітарних. Якщо в перших акцент зроблено на культурне відродження та об'єднання, то у другому випадку – це зброя, яка всіх певним чином програмує й змучує. Упродовж перших років проведення Євробачення набуло великої популярності серед населення країн Європи. В соціалістичному блоці на противагу Євробаченню було прийнято рішення глушити сигнал трансляції Європейської мовної спілки до СРСР, оскільки конкурс сповідував інші цінності – демократії та свободи, свободи вибору. На противагу Євробаченню був створений фестиваль у Сопоті, згодом перейменований на Інтербачення. В ньому брали участь лише країни соціалістичного блоку і вибір переможця був завжди передбачений вказівкою Москви. Згодом історичний розвиток Європи та зміцнення демократичних процесів, зокрема і в Польщі, де проходило Інтербачення, призвели до прийняття рішення про закриття конкурсу. З кожним роком Євробачення набирало масштабності, культурної та рушійної сили. Конкурс став однією з причин об'єднання Німеччини та розпаду СРСР. Згодом після 1991 р. країни пострадянського простору почали приєднуватися до ЄМС та почали брати участь у конкурсі. А на зламі тисячоліть конкурс почали вигравати постсоціалістичні країни: 2001 – Естонія, 2002 – Латвія, 2004 – Україна, 2008 – Росія, 2011 – Азербайджан [10]. Мало хто з політиків міг би відзначити культурний вплив Євробачення як рушійного засобу до проведення реформ та впливу на суспільство. Однак, саме цей конкурс, який є найбільшим телешоу у світі і який уже протягом 58 років пропагує ідеали демократії та свободи, зробив історичний внесок у відновлення Європи та світу.

Крім впливу на формування масової культури та естетичного смаку як людини, так і цілої нації, телебачення й усьє медіапростір загалом має тотальний вплив на нашу психіку, оскільки тривале перебування перед телеекраном все частіше призводить до специфічного виду психологічної залежності – телеманії [5]. Людина, яка дивиться телевізор, глибше сприймає інформацію, гостріше переживає почуття радості чи страху, а її психіка може перебувати в більшій мірі гальмування чи збудження. Все залежить також від стану особистості: що більше людина втомлюється за день, то більший ступінь втоми нервової системи, і у процесі відпочинку разом з тілом розслабляється і нервова система, яка легше піддається впливу, зокрема, телевізійних програм [7].

Отже, ЗМІ можуть викликати вплив не лише на формування особистості, масової культури чи нав'язування своїх поглядів, а й спричиняти психічні розлади та розлади нервової системи. Враховуючи все вищесказане, можна припустити, що тривале перебування людини біля екрану телевізора може

спричинити «зомбування особистості». Якщо людина переглядає новини чи інші телепередачі, у будь-якому випадку здійснюється вплив на її свідомість та підсвідомість. І щоб цього уникнути, варто обмежити перегляд телепередач, або, якщо вже і відпочивати перед екраном телевізора, то розумно й вибірково, думаючи про можливі наслідки такого проведення часу.

Література

1. Буданцев Ю.П. Соціологія масової комунікації. – М., 1995.
2. Киященко Н.І. Сучасні концепції естетичного виховання. – М. : ИФРАН, 1998.
3. Маєрс Д. Соціальна психологія. – СПб. : Пітер, 1997.
4. Назаров М.М. Масова комунікація й суспільство. – М.: Аванті плюс, 2004.
5. Науменка Г.В. Соціологія масової комунікації. – СПб. : Пітер, 2005.
6. Фромм Е. Анатомія людської деструктивності. – М. : Республіка, 1990.
7. Шерковин Ю.О. Психологічні проблеми масових інформаційних процесів. – М. : Думка, 1973
8. Моль А. Социодинамика культуры. – М. : Прогресс, 1973.
9. Документальний фільм « The Secret History of Eurovision».
10. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.eurovision.tv.

УДК 316.342.6

СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ КУЛЬТУРНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Захарків Т.

Наук. керівник – Цюприк А.Я., канд. пед. наук,

доцент кафедри практичної психології та педагогіки

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Історично групи людей створювалися і об'єднувалися у складних природних умовах заради спільної мети. Кожен член спільноти знав, що він має підтримку і захист свого племені. Саме тому кожна людина старалася не відрізнятись від інших та дотримуватися встановлених правил і вимог групи, щоб не тільки розраховувати на захист і підтримку товаришів, а й показати свою відданість і заслужити довіру одноплемінників.

Об'єднуючись у громаду, люди знали, що між ними не повинно бути ні брехні, ні крадіжок і тим більше ворожнечі. Навколо були родичі та близькі люди, а стосунки були побудовані на довірі. Членів суспільства, які не дотримувалися загального закону і правил, виганяли з племені або жорстоко карали. На сьогоднішні змінилося не тільки суспільство, а й поведінка всередині соціальних груп людей.

Часто люди нехтують моральним і благородним, а поведуться один з одним неправильно, а часом по-зрадницьки і жорстоко. Проте, люди продовжують шукати собі спільників, тих, хто зможе зрозуміти їхні погляди, розділити думку, кому можна довіряти, бути щирим і відкритим. Відносини, які вважаються цілком нормальними в одній соціальній групі, можуть бути абсолютно неприйнятними в іншій групі.

Усі люди схильні до впливу соціуму і часто живуть, діють і розвиваються за шаблонами нав'язаними суспільством. Процес розвитку на сучасному етапі дає можливість проявити індивідуальність, виділитися з загальної маси і жити врозріз зі стандартами. Тільки в цьому випадку людині доводиться одноосібно брати відповідальність за нестандартні дії і вчинки, які індивід вважає правильними, навіть якщо суспільство його не підтримує. Право на існування власної думки доводиться відстоювати, доводити справедливість і моральність вчинків і методів.

Суспільство з метою відтворення соціальної системи і збереження своїх структур прагне сформувати соціальні стереотипи і стандарти (групові, класові, етнічні, професійні та ін.) зразки поведінки. Щоб не перечити вимогам суспільства, особистість засвоює цей соціальний досвід шляхом входження в соціальне середовище, систему наявних соціальних зв'язків. Проте, у зв'язку зі своєю природною активністю особистість зберігає й розвиває тенденцію до автономії, незалежності, свободи, формування власної думки, неповторної індивідуальності. Цей фактор визначив розвиток і перетворення не лише самої особистості, але й суспільства [1].

Отже, сутнісний зміст соціалізації розкривається в сукупності таких процесів, як адаптація, інтеграція, саморозвиток і саморегуляція. Їхня єдність забезпечує оптимальний розвиток особистості протягом усього життя у взаємодії з навколишнім середовищем.

Соціалізація відбувається за допомогою широкого набору *засобів*, які є індивідуальними для кожного суспільства, соціального стану, віку людини. До них належать способи годування немовляти й догляду за ним; методи заохочення і покарання в сім'ї, у групах ровесників, у навчальних і професійних групах; різноманітні типи відносин в основних сферах життєдіяльності людини (спілкування, гра, спорт та ін.) [3]. Що краще організовані соціальні групи, то більше можливостей виявити соціалізувальний вплив на особистість. Однак, соціальні групи за своїми можливостями не завжди мають однаковий вплив на особистість на різних етапах її розвитку. У ранньому і дошкільному віці найбільший вплив виявляє сім'я. У підлітковому і юнацькому віці найдієвіший вплив виявляє група ровесників, у зрілому віці на перше місце за значимістю висувається соціальний стан, трудовий і професійний колектив, окремі особистості. Є фактори соціалізації, цінність яких зберігається протягом усього життя людини. Це нація, ментальність, етнос.

Фактори соціалізації – це середовище розвитку, яке повинне бути добре організоване. Найважливішою вимогою до середовища, яке розвивається, є створення атмосфери, де пануватимуть гуманні стосунки, довір'я, безпека, можливість особистісного зростання. Водночас, не можна переоцінювати роль соціальних факторів у формуванні особистості [2].

Переоцінення ролі середовища дозволило зробити висновок: щоб змінити людину, потрібно змінити середовище. Але середовище – це передусім люди, тому виходить замкнуте коло. Щоб змінити середовище, потрібно змінити людину. Однак, людина – не просто продукт середовища, вона теж впливає на нього. Змінюючи середовище, людина тим самим змінює себе.

Провідним фактором становлення особистості є її цілеспрямований саморозвиток, неперервна робота над собою, над власним духовним розвитком постає на перше місце. Саморозвиток забезпечує можливість послідовного ускладнення завдань і змісту освіти, реалізації вікового та індивідуального підходу, формування творчої індивідуальності школяра, здійснення колективного виховання та стимулювання особистістю свого подальшого розвитку.

Характер розвитку особистості, тобто якісний і кількісний показник цього розвитку за однакових умов навчання й виховання залежить від власних зусиль, які вона виявляє в різноманітних видах діяльності, враховуючи при цьому природні задатки. Саме цим у багатьох випадках можна пояснити ті відмінності в розвитку людей, у тому числі й школярів, які живуть і виховуються в тих самих умовах і відчують на собі приблизно однакові виховні впливи.

Доходимо висновку, що вільний і гармонійний розвиток особистості можливий в умовах колективної діяльності. Звичайно, за певних умов колектив підлаштовує особистість під себе. Однак, індивідуальність може розвиватися і знайти свій вияв навіть у колективі. Організація різноманітних форм колективної діяльності (навчально-пізнавальна, трудова, художньо-естетична та ін.) сприяє виявленню творчого потенціалу особистості. Колектив з його громадською думкою, традиціями, звичаями – незамінний фактор формування суспільного розвитку особистості, а також соціально значимих умінь і навичок громадської поведінки в суспільстві.

Література

1. Зайченко І. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих пед. навч. закладів / І. Зайченко. – К. : Освіта України, 2006. – 528 с.
2. Вульффов Б.З., Семенов В.Д. Школа и социальная среда: Взаимодействие. – М. : Знание, 1981. – 94 с.
3. Кон И.С. Социология личности / И. С. Кон. – М. : Изд-во политической литературы, 1967. – 383 с.

УДК 821.111(73)

**ЧАК ПАЛАНІК – ПИСЬМЕННИК ПОКОЛІННЯ Х ТА
АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПРЕДСТАВНИК СТИЛЮ
НОНКОНФОРМІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ****Зайшлюк О.***Наук. керівник – Кость С.П., канд. наук із соціал. комунікацій,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

З давніх-давен на життя людини мають вплив різноманітні фактори, такі як клімат, влада, робота, місце проживання. З розвитком цивілізації прогресують і інші чинники, яких стає дедалі більше. З необхідності печери людина просунулася до потреби гарної домівки, затишної квартири, а зрештою, і пент-хауса.

У ХХІ ст. людині не загрожує така велика кількість очевидних небезпек. Масштабні війни в минулому, хвороби, які скошували цілі міста, також давно позаду. Зараз людина бореться зі своєю лінню та шукає своє місце у світі. Небезпеки, які наявні в наш час, очевидні, і ми не зважаємо на них так, як зважав наш пращур. На сьогодні ведеться війна інформаційна, війна людини з самою собою. У людини є дах над головою і є оплачувана робота, тоді вона починає шукати фактори, які допомогли б їй перерости з банального поняття «індивід» у чарівне та милозвучне поняття «особистість». У таких випадках і виходять на перший план чинники, які формують найтонші частинки нашого особистого я. Це вподобання і смаки, які у людей найрізноманітніші. Ми любимо неоднакову музику, дивимося різні мультфільми та кіно, читаємо багатоманітну літературу. І саме література є, на нашу думку, тим чинником, який найбільше впливає на формування особистості.

З літературою вибудовуються дещо інші стосунки. Навіть якщо нам порадили прочитати якусь книгу, розпочавши її читати, ми залишаємось з нею наодинці, і ніщо не змусить наші думки працювати краще, ніж спілкування з книгою. Адже, читаючи книгу, ми ведемо з автором своєрідний діалог, він розмовляє з нами на сторінках, а ми відповідаємо йому розумінням, роздумами чи власними позиціями з приводу тієї чи іншої ситуації.

Світ літератури різноманітний. Кожен обирає свій стиль, свого улюбленого автора. На нашу думку, Чак Паланік є творцем з великої літери. Відомим Паланік став завдяки своїм бестселерам «Бійцівський клуб» та «Задуха», за мотивами яких були зняті однойменні фільми.

Паланік народився в Песко, Вашингтон, у сім'ї Керол і Фреда Паланіків, і дитячі роки провів у вагончику в Бербенку (штат Вашингтон) разом із сім'єю. Згодом його батьки розлучилися, залишивши його і ще трьох братів з дідусем і бабусею на їхньому ранчо у східному Вашингтоні. Цікаво, що дід Паланіка був українцем, який мігрував на Захід через Канаду,

південні штати до Північної Дакоти, а врешті-решт 1907 р. осів у Нью-Йорку. Сам Чак Україну поки що не відвідував, хоча тут ще й досі живе брат письменника. Будучи вже дорослим, Паланік приєднався до організації непокори Sасорphony Society. Він став регулярним учасником їхніх акцій, включаючи щорічні «Безчинства Санти» (різдвяна вечірка, у якій брали участь хулігани і п'яниці) в Портленді. Членство в організації надихнуло його на написання деяких творів – як художніх, так і публіцистичних. Найзнаковішим є використання досвіду в Sасорphony Society для прототипу Проекту «Знищення» (Project Mayhem) у «Бійцівському Клубі».

Паланік почав писати художні твори приблизно у віці 35 років. За його підрахунками, це сталося у період відвідин письменницької майстерні Тома Спанбауера, куди він приходив, щоб завести нові знайомства. Спанбауер значною мірою надихнув Паланіка на мінімалістичний стиль письма. Його перша книга «Безсоння» («Insomnia: If You Lived Here, You'd Be Home Already») не була опублікована через розчарування в ній самого автора (хоча невелика частина світу цієї книги все ж таки буде використана у «Бійцівському Клубі»). Коли він спробував надрукувати свій наступний твір «Невидимі монстри» («Invisible Monsters»), видавці відмовили, назвавши новелу такою, яка занадто нервує. Це підштовхнуло Паланіка до написання його найвідомішого роману «Бійцівський Клуб». Автор написав твір у вільний від роботи на «Freightliner» час. Після публікації його як оповідання (що пізніше стане главою 6 роману) у збірці «Навздогін Щастю» («Pursuit of Happiness»), Паланік розширив написане до повноцінного роману, який – на його великий подив – видавець погодився опублікувати. Хоча перше видання твору у твердій обкладинці отримало позитивні відгуки і кілька нагород, книга невдовзі втратила популярність, проте згодом вона проторувала шлях до Голлівуду, де виник значний інтерес до її екранізації. Зйомку фільму було завершено 1999 р. (режисер Девід Фінчер). На фільм очікували низькі касові збори (хоча він був № 1 за зборами в США у свій перший уїкенд) і критична реакція, однак фільм невдовзі з'явився на DVD і став надзвичайно популярним.

Паланік як альтернативний письменник безпосередньо впливає на соціум висвітленням прототипів його героїв у книгах. Всі без винятку герої Паланіківських романів є маргіналами соціуму. Їхні нонконформістські погляди на життя в цілому змушують, зціпивши зуби, гортати сторінки книг.

Розглянемо основні ідеї популярних творів Паланіка. У «Бійцівському клубі» сюжет розгортається навколо безіменного героя, який бореться з наростаючим дискомфортом через консюмеризм і зміни стосовно осіб чоловічої статі, які панують у американській культурі. Намагаючись подолати це, він створює підпільний бійцівський клуб як радикальну форму психотерапії.

Культурний вплив «Бійцівського клубу» виражається в тому, що організації американських підлітків та комп'ютерників створили власні бійцівські клуби. Такі описані в романі злі жарти, як псування їжі в ресторані та інші були повторені шанувальниками Паланіка в реальному житті, про

що письменник написав у своєму есе «Мавп'ячі звички», яке пізніше увійшло до збірки «Фантастичність вимислу». Інші прихильники, навпаки, були натхнені на просуспільну діяльність, вони розповіли авторові, що після прочитання роману вирішили повернутися до навчання в коледжі.

Ще одним прототипом Паланіка, героя книги «Рент. Біографія Бастера Кейсі» є сам Бастер Кейсі на прізвисько Рент – нонконформіст з невеликого американського містечка, а прізвисько дала йому сіра маса через незвичайні здібності. У творі розкрито недоліки як сучасного суспільства, так і соціуму недалекого майбутнього. Основна ідея – соціальний розклад суспільства викликаний кризою філософії споживацтва, що домінує в капіталістичному світі. Цьому розкладу намагаються протистояти послідовники альтернативних соціальних ідей – сам Рент і так звані «руйнівальники» – молодь, що виплескує енергію й намагається змінити світ засобом погоні один за одним на автомобілях і поступового, із ризиком для життя, нищенням авто.

Героями роману «Задуха» є Віктор і Денні – сексоголіки, які ходять у групи, де збираються такі ж залежні від сексу люди. Мета цих зібрань – навчитися контролювати себе і свої бажання. Крім цього, Віктор заробляє гроші, інсценуючи напади задухи в ресторанах. Люди, які рятують його, пізніше надсилають Вікторові листи і невеликі суми грошей. Його рятували стільки разів, що листи надходять практично щодня. Віктор каже, що люди роблять це тому, що у них прокидається інстинкт турботи про людину, якій вони врятували життя.

На нашу думку, всі герої Ч. Паланіка, яскравого представника письменників покоління X (ікс) відображають множинність поглядів на те, як жити. Їх можна формувати, змінювати, удосконалювати, відкидати. Людина не зобов'язана бути консерватором, який діє під впливом думки більшості і не має бажання змінювати та вдосконалювати світ, зокрема свій внутрішній.

Варто пам'ятати, що, коли сприймати все, що діється навколо, і черпати з цього корисну енергію, то, навіть будучи просто глядачем життя, можна побачити багато цікавого – за умови, якщо очі будуть широко розплющені.

Література

1. Kellman S.G. The Self-Begetting Novel. – N.Y. : Columbia Univ. Press, 1980. – 159 p.
2. Kleffel R. Review: Chuck Palahniuk. Diary: a novel. – Doubleday : Random House, 2003. – Режим доступу : <http://www.trashotron.com/agonyp/reviews/2003/palahniuk-diary.htm>.
3. McGowin K. Review: Chuck Palahniuk. Diary: a novel. Doubleday (2003). – Режим доступу : http://www.eclectica.org/v7n3/mcgowin_palahniuk.html.
4. Palahniuk Ch. Diary: a Novel. N.Y.: Doubleday, Random House, 2003. – Режим доступу : http://www.altbook.ru/index.php/site/en_diary/.
5. Chuck Palahniuk. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Chuck_Palahniuk#Writing_style.

УДК 378.1: 37.01342

СІМЕЙНІ ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ІНСТИТУЦІЙНІЙ ОПІЦІ

Міхеєва Ю., Зеленко Т.

Міхеєва О.Ю. – канд. пед. наук, в.о. доцента кафедри соціальної педагогіки
Т.М. Зеленко – лаборант кафедри соціальної педагогіки
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ)

Україна ратифікувала Конвенцію ООН «Про права дитини» і тим самим зобов'язалася визнати право кожної дитини зростати та виховуватись у сім'ї.

Тому можна сказати, що від того, як батьки будуть виконувати свої функції, та від самого функціонування в сім'ї залежить подолання проблем та негараздів, які негативно впливають на молоде покоління. Хоча, за статистикою, причини перебування під опікою держави дітей різні: бідність у сім'ях, причини соціального характеру – неповні сім'ї, юні батьки, нестабільні сім'ї, алкоголізм батьків, відмови від дітей в ранньому віці.

Станом на 01.01.06 в Україні 96,7 тис. дітей-сиріт. Із загального числа дітей-сиріт лише 7% – біологічні сироти, решта – це діти, які стали сиротами при живих батьках (батьки позбавлені батьківських прав або перебувають у місцях позбавлення волі) [4, с. 8].

Незважаючи на задекларовані державні пріоритети, традиційною формою влаштування дітей, які з різних причин втрачають можливість виховуватися в рідній сім'ї, сьогодні залишається їх утримання в інтернатних закладах.

У результаті, опіку про дітей, які залишились без батьківського піклування, бере на себе держава (Конституція України, ст. 52). Питанням влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, займаються органи опіки та піклування державної адміністрації. Державна система опіки передбачає утримання таких дітей від народження до повноліття. Відповідно, і кількість дітей, влаштованих до закладів усіх форм власності для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та наповнюваність шкіл-інтернатів збільшилась.

На сьогодні державні заклади посідають провідне місце в системі утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В основу функціонування системи таких закладів покладено віковий принцип. Це означає, що до досягнення повноліття дитина перебуває у двох-трьох закладах – будинок дитини, дитячий будинок, інтернатний заклад, щоразу пристосовуючись до нового середовища, педагогічного та дитячого колективу, що спричиняє психологічне травмування і ускладнює в подальшому соціальну адаптацію.

На основі результатів, отриманих Українським інститутом соціальних досліджень, можна сказати, що уявлення випускників інтернатних закладів про життя побудовані на принципі «нам повинні». Такі діти «не готові брати на себе відповідальність», «невпевнені в собі», у них «відсутній досвід сімейного життя».

Основною проблемою інтернатних закладів є невідпрацьована система психологічної підготовки дітей до отримання інформації про біологічних батьків та причин, за яких вони потрапили до державної системи опіки.

Усі ці проблеми вихованців інтернатних закладів відображаються на міжособистісних стосунках: 1) з однолітками: самоутвердження, суперництво, комплекс „Ми”; 2) з дорослими: дорослих сприймають як обслугу; 3) з особами протилежної статі: ранні сексуальні стосунки, невміння налагоджувати сімейні взаємини; 4) відсутність уявлень про майбутнє, проекція життєвого досвіду на власних дітей.

Такі умови утримання та проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в інтернатних закладах можуть призвести до таких негативних наслідків: 1) неуспішна соціалізація; 2) неприйняття соціального оточення поза інтернатним закладом; 3) брак досвіду поведінки та спілкування з різними людьми – як дорослими, так і однолітками. Часто ці діти уникають спілкування, що свідчить про наявність „комплексу неповноцінності” та невпевненості в собі. Крім того, відсутність сімейної взаємодії, постійне перебування в умовах замкнутого кола спілкування спричиняють підвищену агресивність, підвищене почуття відчуженості, нехтування соціумом.

Перед закінченням інтернатного закладу такі діти стикаються з низкою проблем морального та духовного плану: брак підтримки близької людини; пошук нових друзів, спілкування, входження в новий колектив; проблеми адаптації до нового оточення; відсутність повного пакета необхідних документів; невміння налагодити свій побут.

На сьогодні існують такі форми сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки: усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Прийомна сім'я як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, законодавчо набула чинності в Законі України „Про охорону дитинства” (від 26 квітня 2001 р.), який і визначив поняття «прийомна сім'я».

Лише Положенням про прийомну сім'ю та Положенням про дитячі будинки сімейного типу було визначено порядок передачі дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї / дитячому будинку сімейного типу. З лютого 2006 р. таку форму влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, регулює Сімейний кодекс України.

Метою створення прийомної сім'ї є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки. Прийомних дітей влаштовують у сім'ю до досягнення вісімнадцятиріч-

ного віку або до закінчення навчання у професійно-технічних чи вищих навчальних закладах, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку. Станом на 2005 р. в Україні функціонувало 180 прийомних сімей, у яких виховували 288 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [1, с. 70].

Особливістю прийомної сім'ї як сімейної форми влаштування дітей, які залишилися без батьківської опіки, є: а) дитина, що виховується в прийомній сім'ї, не позбавляється статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, і за нею закріплені всі пільги, що передбачені законодавством для таких категорій дітей; б) кандидати у прийомні батьки проходять обов'язковий курс підготовки для осмислення проблем, пов'язаних із приходом у сім'ю нової дитини; в) батьки співпрацюють з соціальними працівниками, що здійснюють соціальний супровід прийомної сім'ї. Прийомні діти мають право підтримувати контакти з біологічними батьками й іншими родичами в тому разі, якщо таке спілкування не суперечить інтересам дитини і не заборонене рішенням суду.

Тому основним критерієм визначення ефективності сімейних форм виховання можна вважати рівень адаптації дітей у новому житті відповідно до вимог розвитку суспільних відносин.

Виховання у прийомній сім'ї дозволяє підготувати дитину до самостійної діяльності, навчає самостійно приймати рішення, розвиває такі якості, як ініціативність, соціальна відповідальність, які є визначальними рисами нашого суспільства.

Література

1. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2005 року. – К. : Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2006.
2. Картер Р. Опіка над дітьми: сім'я і держава. Вплив інституційної форми виховання на розвиток дітей / Р. Картер – К. : Логос, 2005.
3. Реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: передумови, реалії та перспективи / за ред. Ж.В. Петрочко. – К. : Науковий світ, 2006.
4. Лактіонова Г.М. Створення та соціальний супровід прийомної сім'ї і дитячих будинків сімейного типу / Лактіонова Г.М., Петрочко Ж.В. – К. : Науковий світ, 2006.

УДК 614.8.084

**ФОРМИРОВАНИЕ У КУРСАНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ****Калиновский А., Жалковский А.***Науч. руководитель – Карпиевич В.А., канд. истор. наук,
доцент кафедры гуманитарных наук**Командно-инженерный институт МЧС Республики Беларусь (г. Минск)*

В нашем исследовании центральным является понятие «культура безопасности». В социологической, педагогической и методической литературе данное понятие обозначается при помощи различных терминов. Кроме того, разные авторы по-разному определяют данное понятие, используют его для обозначения различных явлений, выделяют в обозначаемом при его помощи явлении различные элементы.

В.Н. Кузнецов определяет культуру безопасности как процесс сохранения и развития целей, идеалов, ценностей, норм и традиций человека, семьи и общества; социальных институтов и сетей; обеспечения устойчивого и конструктивного взаимодействия людей с защищенностью их от неприемлемых рисков, угроз, опасностей и вызовов [1, с. 221].

Авторы книги «Основы формирования культуры безопасности жизнедеятельности населения» определяют понятие культура безопасности жизнедеятельности (КБЖ) как состояние общественной организации человека, обеспечивающее определенный уровень его безопасности в процессе жизнедеятельности [2, с. 81].

Термин «культура безопасности» прост, достаточно краток и в то же время может быть использован для фиксации широкого круга явлений: от культуры безопасности общества до культуры безопасности конкретного человека. Различают следующие направления формирования культуры безопасности: формирование морально-психологической безопасности; физической безопасности; экологической безопасности; безопасности в чрезвычайных ситуациях; правовой безопасности; социальной безопасности; информационной безопасности; военной безопасности и др.

Интерес к проблеме формирования культуры безопасности жизнедеятельности курсантов МЧС обусловлен тем, что резко повышается воздействие государственных институтов власти в сфере обеспечения национальной безопасности. Перед офицерским и преподавательским составом в числе наиболее важных стоят задачи формирования культуры безопасности жизнедеятельности курсантов МЧС. Это связано с тем, что обществу нужны высококвалифицированные кадры, что, наряду с другими актуальными проблемами, ставит перед системой образования задачу совершенствования культуры безопасности жизнедеятельности при подготовке к будущей профессиональной деятельности.

Формирование безопасности жизнедеятельности характеризуется развитием концепции безопасности, одним из важнейших направлений которой является учебно-воспитательная, пропагандистская и практическая деятельность по предупреждению, распознаванию и защите человека от чрезвычайных ситуаций различного характера. В связи с этим первоочередное значение приобретает решение теоретических проблем обучения курсантов безопасности жизнедеятельности, определение содержательной части образования, усиление практической подготовки обучения студентов и курсантов МЧС. Во время обучения курсантов активную работу с ними проводят психологи, что также немаловажно при формировании КБЖ.

Для более эффективной и результативной подготовки в наше время начинают применять компьютерные технологии. И результат показывает, что данное обучение намного эффективней старого способа. Анализ методов, использующих ПК в качестве средства обучения, показал, что наиболее перспективными из них являются методы, стимулирующие продуктивное мышление и имеющие близкие по смыслу разновидности: творческое, самостоятельное, креативное, эвристическое мышление.

В первую очередь будущая профессия курсантов МЧС связана с чрезвычайными ситуациями (ЧС) и их ликвидацией. В нашей стране есть все условия для подготовки к будущей профессии и к готовности ликвидировать ЧС.

Таким образом, необходимо развивать КБЖ у курсантов при подготовке к будущей профессиональной деятельности, так как это будет способствовать их плодотворной и результативной работе в ОПЧС РБ. И нынешние курсанты смогут без проблем ликвидировать ЧС природного и техногенного характера.

Литература

1. Кузнецов В.Н. Культура безопасности : социологическое исследование. – М. : Наука, 2001. – 380 с.
2. Воробьев Ю.Л. Основы формирования культуры безопасности жизнедеятельности населения // Ю.Л. Воробьев, В.А. Пучков, Р.А. Дурнев; под общ. ред. Ю.Л. Воробьева. – М. : Деловой экспресс, 2006. – 316 с.

УДК 591.555.112.2

CZYNNIKI INSTYNKTU MACIERZYŃSKIEGO**Kovalevska L.***Kierownik – Ryabinina E.V., dr. filozofii,
profesor katedry nauk społecznych i humanistycznych
Narodowy Uniwersytet Obrony Cywilnej Ukrainy*

Większość mam jest przekonana o swoim instynktownym związku z dzieckiem. Kobiety, które nie mają jeszcze potomstwa niekiedy z przerażeniem zastanawiają się, gdzie zapodział się ich instynkt macierzyński. Przecież utarło się, że każda kobieta chce być matką i – co więcej – instynktownie wie, jak opiekować się maluszkiem, wyczuwa, co mu dolega i zawsze wie, co dla niego najlepsze. Od dawna pojawiają się jednak głosy, że może instynkt macierzyński w ogóle nie istnieje.

Na temat instynktu macierzyńskiego narosło wiele mitów. Do dziś prowadzone są zakrojone na szeroką skalę badania dotyczące jego istnienia. I nie ma ostatecznej odpowiedzi. Spierają się naukowcy, psychologowie, behawioryści, socjologowie. Dla jednych instynkt macierzyński to naturalna potrzeba człowieka, dla innych – szereg uwarunkowań społecznych i kulturowych.

Przeciwnicy teorii uwarunkowań kulturowych podają na swoją obronę chociażby przykład ludów zamieszkujących Republikę Dominikany oraz Papui-Nowej Gwinei. Zaobserwowano tam deficyt genetyczny, który prowadzi do zakłóceń w przemianach testosteronu już w życiu płodowym. Dlatego rodzą się chłopcy, którzy wyglądają jak dziewczynki. Jak dziewczynki są też wychowywani – uczestniczą w typowo kobiecych pracach i obrzędach, w pełni przygotowuje się ich do pełnienia roli matki. Okazuje się jednak, że nagle w okresie dojrzewania zaczynają się oni zachować jak chłopcy. Przykład ten ma potwierdzać, że wpływy kulturowe nie mają aż tak dużej siły jak natura i hormony. Kultura może więc tylko pewne sprawy „wspierać”, a wygrywa i tak natura.

Wiadomo, że wszystkie instynkty są u ludzi znacznie słabsze niż u innych gatunków. Ponadto niepokojąco częste przypadki maltretowania i zaniechania dzieci niezbyt dobrze pasują do koncepcji powszechnie wrodzonego instynktu macierzyńskiego. Wiadomo obecnie, że większość fizycznie agresywnych rodziców sama była maltretowana i zaniechana w dzieciństwie – ze względu na „złe dziedzictwo”, „złe środowisko” lub oba te czynniki jednocześnie.

Prace Harlowa rzucają interesujące światło także na tę sprawę. Zamierzał on zbadać, jak małpy, które przez pierwszych kilka miesięcy swego życia wychowywane są w izolacji, odnoszą się do swojego potomstwa. Problem polegał na tym, że izolowane małpy nie były rozbudzone seksualnie i praktycznie nie można było uczynić je matkami naturalną drogą. Zdesperowani badacze skonstruowali więc urządzenie, znane pod emocjonującą nazwą maszyny do gwałcenia, w której unieruchomione małpy mogły być zapładniane.

Co się stało, gdy izolowane samice urodziły pierwsze dziecko? Najczęściej po prostu je ignorowały. Jedynie bardzo wytrwałym i upartym młodym udawało się uzyskać odrobinę kontaktu dotykowego, którego się domagały. Począwszy od czwartego miesiąca, niektóre z pierwszych dzieci „matek wychowanych bez matek” były nawet rzadziej karane niż dzieci matek normalnych, a także zezwalano im na więcej kontaktu z sutkami matki. Po urodzeniu drugiego dziecka matka taka zajmowała się nim w sposób zadowolający, nieodbiegający od normalnego.

Ale sprawy nie zawsze toczyły się tak gładko. Niektóre z izolowanych samic rozdeptywały swoje dzieci lub rozbijały ich głowy o podłogę klatki.

W kilku wypadkach eksperymentatorzy nie zadziałali dość szybko, by zapobiec odgryzieniu przez matkę stóp lub palców dziecka.

Obserwacje Harlowa sugerują, że założenie o istnieniu uniwersalnego instynktu macierzyńskiego może być błędne. Wiele małpich (a zapewne i ludzkich) matek, którym w dzieciństwie zabrakło normalnej matczynej miłości, zdaje się być całkowicie pozbawionych instynktu macierzyńskiego.

Przekonanie o istnieniu u kobiet instynktu macierzyńskiego w wielu kulturach czy społecznościach jest tak silne, że panie, który go nie odczuwają, nie czują się stuprocentowymi kobietami. Bo to właśnie macierzyństwo w pewnym sensie stało się wyznacznikiem kobiecości i „rolą”, w której każda kobieta powinna się spełniać. A bycie matką nie jest przecież i nie musi być udziałem wszystkich kobiet. W wielu przypadkach to właśnie głównie presja społeczna wymusza na kobiecie posiadanie dziecka.

Macierzyństwo zaś przede wszystkim powinno być wyborem. Świadomym wyborem nie tylko kobiety – ale dwójki partnerów. A żeby takiego wyboru dokonać, trzeba być dojrzałym, gotowym na przyjęcie maleństwa. I to niezależnie od tego, czy „zdolności” macierzyńskie warunkuje natura czy też kultura – trzeba być po prostu zdolnym do miłości.

Bibliografia

1. Eysenck H.H. Podpatrywanie umysłu. – Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2003 – 285 s.
2. Fet A.I. Инстинкт и социальное поведение. – Sowa, 2008 – 715 s.

УДК 811+316.77

**МОВА – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ
ЛЮДСЬКИХ СТОСУНКІВ****Колядінцев Ю.***Наук. керівник – Гимер Н. О., канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів)*

Мова є специфічно людським засобом спілкування, що існує об'єктивно в духовному житті людського суспільства і становить систему знаків, які функціонують як засоби такого спілкування. Мова виникла у процесі становлення самої людини як суспільної істоти, у процесі спільної трудової діяльності. Біологічними передумовами виникнення мови були звуки та рухи, які у пращурів людини слугували засобом спілкування, задоволення потреби в обміні думками, у пізнанні властивостей предметів та явищ, що оточували людину, і позначалися словами. Мова – суспільне явище, найважливіший засіб організації людських стосунків. За її допомогою люди досягають розуміння, обмінюються думками, здобувають знання, передають їх нащадкам, дістають можливість налагодити спільну діяльність в усіх галузях людської практики [3, с. 207-214].

Вимовлювані комплекси звуків, якими позначали певні об'єкти, набували значення, ставали спільними для людей засобами обміну думками. Мова є системою знаків, що мають соціальну природу, яка утворилася й закріпилася у процесі історичного розвитку діяльності членів суспільства. Мова і мовлення – поняття нетотожні. Мовлення – це процес використання людиною мови для спілкування. Залежно від віку, характеру діяльності, середовища мовлення людини набирає певних особливостей, незважаючи на те, що люди спілкуються однією мовою.

Так, мовлення однієї людини образне, яскраве, виразне, переконливе, а іншої – навпаки: обмежене, бідне, сухе, малозрозуміле. У цьому вже виявляється відмінність у володінні мовою. Кожній людині властиві індивідуальний стиль мовлення, відмінність в артикуляції звуків, інтонаванні, логічній виразності; кожна людина говорить по-своєму, хоча й користується спільною для всіх мовою.

Мовлення не існує і не може існувати поза будь-якою мовою. Водночас, сама мова існує як жива тільки за умови, що її активно використовують люди. Мова розвивається і вдосконалюється у процесі мовного спілкування. Мовлення і є формою актуального існування кожної мови.

Мовлення розглядають і як мовну діяльність, оскільки за його допомогою можна, наприклад, забезпечити спілкування, розв'язання мнемонічних або мисленнєвих завдань. У цьому разі мовлення може набирати

вигляду мовних дій, що є складовими іншої цілеспрямованої діяльності, наприклад, трудової чи навчальної. Отже, мова – це засіб чи знаряддя спілкування між людьми [5, с. 67].

Слово як одиниця мови має два боки – зовнішній звуковий (фонетичний) та внутрішній смисловий (семантичний). Обидва вони є продуктом тривалого суспільно-історичного розвитку. Єдність цих боків (але не тотожність) утворює слово. Зовнішня фонетична форма слова – це умовний знак предмета або явища, що не передає прямо й безпосередньо його властивостей.

У слові зливаються функції знака та значення. Останнє історично розвивалося, звужувалося, узагальнювалося, його переносили на нові об'єкти. Унаслідок цього виникла багатозначність слів, що також є продуктом історичного розвитку кожної мови.

Основні елементи мови – її словниковий склад і граматична будова.

Словниковий склад – це сукупність слів у кожній окремій мові. Його специфіка характеризує рівень розвитку мови: що багатший і різноманітніший словник, то багатша і різноманітніша мова. У практиці користування мовою вирізняють активний словник, тобто слова, якими людина користується для вираження власних думок при спілкуванні з іншими людьми, і пасивний – слова, які вона розуміє, коли їх чує або читає, але сама вживає не всі з них. Обсяг і характер активного та пасивного словників людини залежать від її освіти, професії, міри володіння мовою, характеру та змісту діяльності [4, с. 327].

Словниковий склад, узятий сам по собі, ще не становить мови. Для того щоб за допомогою слів людина могла обмінюватися думками, потрібна граматики, яка визначає правила зміни слів, сполучення їх у речення. Це забезпечує граматична будова мови.

Слова, що є в реченні, необхідно не лише розуміти, а й відповідно взаємоузгодити для того, щоб точно передати зміст думки. Правила зміни слів (морфологія) і правила сполучення їх у речення (синтаксис) формулює граматики і цим дає змогу виражати поняття та судження, робити умовиводи про предмети та явища, їх ознаки та відношення.

Слово як одиниця мови є носієм інформації, яка завжди співвідносна з означуваними ним певними об'єктами та явищами дійсності. Фіксація у слові об'єктивної реальності та суспільно-історичного досвіду в різних формах їх прояву визначає сигніфікативну (означальну) функцію мови. Іншою функцією мови, що зумовлена розвитком її граматичної будови та потребами людського спілкування, є вираження змісту предмета інформації. Ця функція забезпечує можливість формулювання думки і передання змісту повідомлень [7, с. 67].

Схарактеризовані основні елементи та функції мови стають засобом спілкування, засобом обміну думками за умови, що відбувається процес мовлення між людьми.

1. Комунікативна функція належить до найважливіших функцій мови. Її суть полягає в тому, що мову використовують для інформаційного

зв'язку між членами суспільства. При цьому комунікацію у сфері права не варто розуміти спрощено – як здійснення комунікативного акту між двома чи кількома членами суспільства [2, с. 25]. Спілкування може відбуватися у часі й просторі, діахронно і на синхронному зрізі, в усній і писемній формах. Так, спілкування з попередніми поколіннями лише одностороннє, переважно – писемне. Ми дізнаємося про життя наших предків із документальних матеріалів: літописів, актових книг, а відтак – з художньої літератури, газет, журналів минулих років. Віднедавна маємо й усну форму – фонозаписи на фонографах, платівках, магнітофонних стрічках, у кіно- і телематеріалах.

2. Ідентифікаційна. Відомо, що на земній кулі існує не одна мова, а незліченна їх кількість. Тому, потрапляючи в іншомовне оточення, людина, яка не знає мови, відчувається безправною, нереалізованою. Ідентифікація – це ототожнення в межах певної спільності, за яким легко встановити соціальний статус, вік, рід занять та ін. Кожна людина має своєрідний індивідуальний мовний портрет, мовний паспорт, у якому відображено всі її національно-естетичні, соціальні, культурні, духовні, вікові та інші параметри.

3. Гносеологічна – функція пізнання світу. Людина, на відміну від тварини, послуговується не лише індивідуальним досвідом, а й усім тим багатством, якого досягли її попередники і сучасники, тобто суспільним досвідом. Йї ніколи не треба починати пізнання світу "з нуля". Досвід суспільства закодовано і зафіксовано в мові, її словнику, граматиці, фраземіці, а за наявності письма – у текстах. Пізнаючи мову, людина пізнає світ. І навпаки, пізнаючи світ, людина розширює і збагачує словниковий запас. Гносеологічна функція мови полягає не лише у сприйнятті й накопиченні досвіду суспільства. Вона безпосередньо пов'язана з функцією мислення, формування та існування думки.

4. Мислетвірна. Мова – це засіб мислення, форма існування думки. Існує мислення конкретне (образно-чуттєве) й абстрактне (поняттєве). Думання відбувається у формі мови, яку ми найкраще знаємо. Переважно процес мислення має національну специфіку. У народі кажуть: «Хто ясно думає, той чітко висловлюється».

5. Естетична. Вона властива мові художньої літератури. У художньому творі головне призначення мови – образотворення, формування естетичних ідеалів.

6. Культуроносна. Мова є зряддям і водночас матеріалом створення культурних цінностей. Вона – першоелемент культури. Культура кожного народу зафіксована в його мові. Фольклор, художня література, театр, кіно, як і юриспруденція, послуговуються мовою. За допомогою мови відбувається засвоєння культури, в тому числі правової. Людина, пізнаючи мову свого народу, долучається до джерел духовності нації.

7. Номінативна. Це функція називання. Все пізнане людиною одержує свою назву і лише так існує у свідомості. Мова є картиною, "зліпком" реального світу. На рівні номінативної функції проявляється специ-

фіка кожної мови. Так, на позначення поняття снігу в українській мові існує одне слово – сніг, а у мові ескімосів – аж 40, де зафіксовані й форма зимових опадів, і ступінь їх вологості, й температура.

Безумовно, понять реального світу значно більше, ніж слів для їх позначення. Якби кожне поняття позначати одним словом, то наша мова мала б не 250 тис. слів, а кілька мільйонів. І вивчити досконало таку мову було б неможливо. Тому нерідко для позначення певних понять мова використовує вже наявні слова, що сприяє розвитку полісемії, омонімії. Так, слово *земля* може позначати і планету, і ґрунт, і сушу.

Окремі вчені виділяють ще *етичну*, фатичну функцію, оскільки мова є засобом дотримання норм поведінки, моралі, національної специфіки ведення розмови, а також *експресивну* (мова як засіб вираження внутрішнього світу людини), *виховну* (за допомогою слова виховуємо), *імпресивну* (синоніми: апелятивна, контрактивна, прагматична – домогтися від слухача бажаного результату (наприклад, військові команди), *державотворчу* (державна мова консолідує націю, формує національно свідомих людей) тощо [7, с. 32–149].

Перелічені функції вважають основними функціями мови. Проте вони виступають не ізольовано, а в сукупності та взаємодії. Відсутність однієї з них або неповне використання кількох згубно відбивається на мові як системі, а відтак, і на житті певного суспільства, певної нації, певного народу.

Отже, нормативним у мові є все, що: 1) відповідає системі мови, не суперечить її законам; 2) не веде до стилістичного і стильового дисонансу; 3) увиразнює, уточнює контекст, дає додаткову і вичерпну інформацію; 4) не містить елементів норми інших мов.

Література

1. Зубков М. Г. Українська мова. Універсальний довідник. – Х. : ВД «Школа», 2004. – 496 с.
2. Наказ МВС України №155 від 22.02.2012 «Про затвердження правил поведінки та професійної етики осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ».
3. Онуфрієва Н.М., Зелінська Т.М. Соціальна психологія : навч.-метод. посібник. – К. : Каравели, 2009. – 216 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації : навч. посібник. – Чернівці : Книги XXI, 2010. – 528 с.
5. Токарська А. С. Довідник із фахового мовлення для працівників правоохоронних органів. – 2-ге вид., доп. і випр. – Львів : ПАІС, 2004. – 140 с.
6. Токарська А. С. Комунікація у праві та правоохоронній діяльності. – Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, 2005. – 284 с.
7. Філоненко М. Психологія спілкування : навч. посібник. – К., 2008. – 338 с.

УДК 316.723

**СУБКУЛЬТУРА ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ:
МІФ І РЕАЛЬНІСТЬ****Корніліч А.***Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Проблема виникнення й існування субкультур як особливого феномена культури була предметом досліджень багатьох науковців другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зокрема істориків О. Яворницької [3], англійського соціолога М. Брейка [1], соціологів Е. Гаджієвої, Б. Іванова, С. Кулакова, З. Сикевича, Л. Туріщевої [2]. У їхньому розумінні субкультура – це система норм, цінностей, настанов, способів поведінки і життєвих стилів певної соціальної групи, яка відрізняється від панівної в суспільстві культури, хоча і пов'язана з нею.

На наше переконання, молодіжна субкультура – це культура молодого покоління, що має спільний стиль життя, поведінки, групові норми, цінності та стереотипи. Відповідно, субкультура реалізується у групах молоді. Вона не є стороннім утворенням, а глибоко вкорінена у соціально-культурному контексті. Формування нової субкультури залежить від вікових особливостей, етнічного походження, релігійних переконань, соціальної групи чи місця проживання. Субкультура не означає відмову від національної культури, яка визнана більшістю, але виявляє певні відхилення від неї.

Актуальність поширення різних субкультур в Україні визначена низкою соціальних, психологічних і культурних чинників, адже, на нашу думку, в останні десятиріччя відбувається трансформація культурних явищ минулих століть у молодіжній субкультурі, яка змінила спосіб життя, світогляд, музику, зовнішність.

За довгі роки існування субкультур у суспільстві виникли щодо них певні міфи, які несуть негативне ставлення до неформалів. Проаналізуймо деякі з цих надуманих історій, з якими не завжди можна погодитися.

Міф 1. Субкультури протягом багатьох років сприймали як патологію. – Поняття субкультури спочатку використовували американські та європейські соціологи щодо кримінальної сфери. Згодом це поняття перекинулося на молодіжні рухи. Саме звідси й починається формування стереотипу негативного сприйняття субкультур.

Міф 2. Субкультури не потребують уваги і досліджень (мовляв, як прийшло, так і піде). Із цим твердженням важко погодитися, адже щодня все більше тінейджерів у різних країнах світу долучаються до неформальних рухів. Тому потрібно знати про цю культурну нішу, розуміти її, вміти пояснити зміст субкультур і зрозуміти психологію їхніх творців. Цією проблемою займається відгалуження соціології – окрема наукова дисципліна – теорія субкультур.

Міф 3. Неформальні рухи є хаотичними, нестабільними й неорганізованими. Так стверджують люди, які не знають, що більшість субкультур мають свої клуби, іноді – громадські організації, періодичні видання, сайти, форуми тощо. Зокрема, у 2000-ті рр. спостерігали широку палітру субкультур в Україні. Зараз у Києві, Дніпропетровську, Львові відбуваються конференції, прес-клуби, присвячені молодіжним субкультурам. У Хмельницьку розробляють проект “Анімешна субкультура”.

Міф 4. Багато хто вважає приналежність до тієї чи іншої субкультури тавром. Проблема полягає в тому, що навіть люди, які ототожнюють себе з певною субкультурою, часто не розуміють її змісту. Підлітки можуть влаштовувати масові побоїща і вчиняти безлад, вважаючи, що їх поведінка є показовою для кожного представника відповідного середовища. Проте їм навіть не спадає на думку, що будь-який молодіжний рух заснований на певній культурній ідеології: музика, спорт, політика.

Міф 5. Дуже дискусійною є думка, що загальна культура поглинає субкультури. Субкультури є носіями нових ідей і цінностей, яких потребує суспільство, і з часом загальна культура, поглинаючи їх, сама змінюється відповідно до нових потреб суспільства. Офіційна культура виявилася неспроможною жити інтереси певної частини молоді, яка звільнилась від ідеалів. Молоді люди, які не мають певного статусу, міцної позиції, потрапляють у вакуум. Отже, на нашу думку, субкультура є своєрідним компенсаційним механізмом.

Міф 6. Субкультури не несуть нічого цінного. Звісно, не можна погодитися з таким твердженням, адже молодь у пошуках спілкування, творчого і соціального вираження розуміє, що існуюча культура не здатна задовольнити її потреби (перш за все – духовні) через свою формальність і застарілість, тому знаходить нові альтернативні шляхи, які, зрозуміло, відрізняються від попередніх, і в цьому немає нічого жахливого. Тому, на наш погляд, для молоді людини нове неформальне об’єднання – не забава, а необхідність. Головне, що дає молодіжна субкультура – самореалізацію, можливість суб’єктивно втілитися, тобто виправдати своє перебування у світі.

Отже, субкультура є видовим поняттям, похідним від родового "культура" і означає культурну спільність з деякими особливими рисами та ознаками, виділеними з тієї чи іншої культури. Будь-який прояв неухаги до проблем підлітків і молоді здатний створити ще більші проблеми для суспільства.

Література

1. Брейк М. Сравнительная молодежная культура // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.http://region.zebra.com/resources/books/subcult/subcult14/text4/](http://www.region.zebra.com/resources/books/subcult/subcult14/text4/).
2. Шулдик Г. Вплив субкультур на формування особистості в підлітковому віці // [Електронний ресурс] : – Режим доступу : [www.http://vuzlib.com/content/view/945/94/](http://vuzlib.com/content/view/945/94/).
3. Яворницька О. Український вимір // Міжнародний збірник інформаційних, освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. – Ніжин : НДУ, 2005.

УДК 159.922.27

**ПРОБЛЕМИ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ІНДИВІДА В МОЛОДОМУ
ШЛЮБІ. ПСИХОЛОГІЯ ЗРАДИ ТА РОЗЛУЧЕННЯ****Куровський О.***Наук. керівник – Слободяник В.І., доцент кафедри психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Шлюбний союз – це перший ступінь людського суспільства, початок зародження нової сім'ї як нового соціального інституту. І справді, сім'я – це унікальне явище, найдавніший інститут людських взаємин. Сім'я служить фундаментом для розвитку людського характеру, зародження нового життя.

Молода сім'я – це початок нового, великі зміни в житті обох партнерів. Але в кожній сім'ї виникають проблеми й конфлікти, адже взаємодія людей стає дуже тісною, та й сам конфлікт іноді носить характер розрядки, яку нам і дають сімейні відносини, що призводить до стресових ситуацій індивіда, порушення психологічного контролю та створення екстремальної ситуації для психіки людини.

К.М. Томас стверджує, що конфлікти за своєю сутністю можуть бути відкритими (різкі висловлювання, крика, прямі сварки), а також закритими (ігнорування, образи, мовчання). Метою конфліктів зазвичай є бажання досягти своїх інтересів, самоствердитися, задовольнити якісь свої психологічні бажання та ін. Подружніми конфліктами частіше за все є сварки, суперечки, звинувачення, форма, прояви і причини яких можуть бути різними.

Конфлікти можуть виникати, коли починаються труднощі або з'являється загроза незадоволення наших бажання і очікувань. У сім'ї є кілька "кризових" періодів, коли відносини загострюються і ризик виникнення конфлікту зростає.

Терещенко М.В. виділяє декілька етапів. Першим з них буде найбільш ранній етап відносин, коли ламається сприйняття "я" й у свідомості пари виникає "ми". Це період адаптації, подружжя вчиться жити разом, закоханість і романтика зникають – і на їх місце приходять буденність, зовсім інший спосіб життя, кожен показує себе з іншого боку, відкриває своє справжнє "я". Перший період сімейних відносин важкий, ризик розлучення дуже великий.

Другий період пов'язаний з народженням дитини. Виникають проблеми, пов'язані з моральним і фізичним виснаженням, у цей момент можуть стикатися різні погляди й життєві позиції.

Третій період – "середина" подружнього віку. Партнери переглядають своє життя, помічаючи в ньому все більше побуту, рутини й сірості, виникає "перенасиченість" один одним.

Причинами конфліктів на різних стадіях може бути психологічно сексуальна несумісність партнерів, невміння висловлювати свою думку і давати інформацію про свої психологічні потреби партнеру.

Так само причиною конфліктів може бути незадоволеність у спілкуванні, брак ніжності, допомоги, підтримки, неповага до почуттів одного з партнерів, зниження його "Я".

Невдалі відносини з людиною, з якою ділиш усе – виникає важка емоційна стресова ситуація. Замкнутість у собі, ігнорування другої половинки сприяє розвитку загострення стосунків у малодосвідчених пар, що призводить до психічного захисту – «заміни». При розумінні та повній усвідомленості віддаленості від супутника, свідомість шукає таки партнера, але з деяких мотивів ще не розриваючи зв'язку з попереднім, що і призводить до «зради».

Зрада – сексуальні зв'язки, які характеризуються великою тривалістю і виникненням емоційної залежності від нового партнера. Сильне любовне почуття в цьому випадку може бути причиною зради або, навпаки, з'явитися в процесі розвитку відносин з позашлюбним партнером. Такий зв'язок веде до різного роду проблем так званого подвійного життя. З одного боку, сім'я, у якій дружина і діти, а з іншого – нове кохання, від якого не так то просто відмовитися.

Як стверджує Сердюк Людмила Захарівна, провідних психолог ХХІ ст., позашлюбні зв'язки зазвичай пов'язані з різноманітними причинами психологічного, соціально-побутового, нейрофізіологічного, емоційного, інтелектуального й морального порядку. У кожному окремому випадку ці причини мають суб'єктивний характер, що визначається не тільки специфічними випадковостями й обставинами, а й особистісними особливостями партнерів.

Звістка про зраду шлюбного партнера часто призводить до серйозного стресу. До стресу в цьому випадку схильні обидві сторони. Людина в такому стані кілька днів не знаходить собі місця і може наробити багато помилок.

Переживання зради в змістовному плані характеризується переважанням когнітивних, афективних або поведінкових реакцій, а так само їх різними комбінаціями. Когнітивні реакції виражаються в прагненні аналізувати факт зради, шукати її причину і винного, вибудовувати прогноз ситуації, простежувати передісторію, тобто створювати картину події.

Афективні реакції проявляються в емоційному переживанні зради. Найбільш характерні емоції – відчай, страх, гнів, ненависть і презирство до себе і партнера, почуття неповноцінності.

Розлучення – розрив шлюбу – відповідно до досліджень займає одне з високих місць за шкалою стресів. Це драматичний час у життя сім'ї, коли руйнуються стосунки пари, коли двоє внаслідок сімейних конфліктів чи усвідомлення емоційної відчуженості, вирішують розлучитися, щоб жити порізно чи відновити пошуки власного щастя. Ситуація розлучення пов'язана з важкими емоційними переживаннями, із необхідністю розділу майна, і якщо у пари є діти, вони дужестраждають.

Причини розлучення можуть бути дуже різноманітними. Це може бути дисгармонія в інтимних стосунках, поява коханців чи коханок в одного з подружжя (зрада чоловіка чи зрада дружини), побутові та матеріальні проблеми, ситуації, коли чоловік і жінка розуміють, що «не зійшлися характерами» і їх життєві інтереси суттєво відрізняються. Наприклад, буває, що чоловіку отілося б, щоб дружина стала турботливою матір'ю, привабливішою, щоб здобула освіту та ін. Проте, нерідко справжньою причиною розлучення є нудьга, рутинність у сімейному житті, коли кожен у подружжі настільки добре вивчили «плюси» і «мінуси» одне одного, колишня теплота відносин, прихильність поступається місцем нудьзі.

«Емоційне розлучення» – руйнація ілюзій у подружньому житті, почуття незадоволеності, відчуження подружжя, власний страх і розпач, спроби контролювати партнера, суперечки, уникнення проблем. І на цьому шаблі доречна парна терапія подружжя або групова терапія.

Час міркувань і розпачу перед розлученням. Цей період супроводжується болем і розпачем, злістю і навіть острахом, суперечливістю почуттів та вчинків, найчастіше шоком, відчуттям хаосу. На когнітивно-поведінковому рівні характерно заперечення існуючої ситуації, відступ на фізичному та емоційному. Робляться спроби зробити, щоб було знову добре, повернути любов, одержати таку допомогу від друзів, членів сім'ї, церкви. На цьому етапі психотерапевт може запропонувати подружню терапію обох партнерів, терапію у ситуації розлучення чи будь-який варіант груповий терапії.

Юридичні розлучення – оформлення розриву відносин відбувається на формальному рівні. Ця стадія пов'язана тільки з судочинством. На емоційному рівні люди переживають депресію, відокремлення, а поведінка супроводжується суперечками, спробами самогубства, погрозами, прагненням до переговорів. Терапевтичне втручання може бути корисним як для сім'ї, так і для кожного індивідуально.

Під час розлучення і періоду правових суперечок покинута людина відчуває жалість себе, безпорадність, почуття розпачу й злості. Своєчасна консультація адвоката чи посередника допомагає сім'ї зберегтися. Аналізуючи цей етап розлучення психологічної допомоги особливо потребують діти.

Економічне розлучення може викликати в когось із подружжя сум'яття, шалений гнів чи сум. Терапевтичний супровід може мати індивідуальний характер для дорослих і груповий – для дітей.

Установлення психологічної рівноваги й сексуальної відповідності в сім'ї може бути тривалим і складним. Адже кожна людина має свої індивідуально-психологічні особливості, які можуть спричинити сімейні суперечності. Тому важливу роль у подружньому житті відіграє вміння своєчасно згладжувати розбіжності. Сімейні чвари здебільшого є наслідком невідповідності до взаємного пристосування, вироблення нового психологічного режиму. Старання робити одне одному приємне, позитивне стають результативними в прагненні зберегти сім'ю.

Література

1. Целуйко В.М. Психологія сучасної сім'ї. – М., 2004.
2. Новейтіс Г. Чоловік, дружина і ... психолог. – М., 1995 р .
3. Ключова Н.В. Психолог і сім'я: діагностика, консультації, тренінг–Ярославль., 2002.
4. Мініяров В.М. Психологія сімейного виховання. - М., 2000 р .
5. Витек К. Проблемы супружеского благополучия / пер. с чеш. ; общ.ред. и предисл. М. С. Мацковского / Витек К. – М. : Прогресс, 2008. – 138 с.
6. Каблуков В. А. Проблема студентських сімей / Каблуков В. А. – К. : АВС, 2009. – С. 36.
7. Карнеги Д. Как быть счастливым в семье. / Д. Карнеги ; пер. с англ. П. Петрова. – Минск : Попурі, Г.К.М., 2006. – 431 с.
8. Ковалёв С. В. Психология современной семьи / Ковалёв С. В. – М. : Москва, 2008. – С. 105–146.

УДК 159.922.27

СТРЕС ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Максютинський О.

Наук. керівник – Слободяник В.І., доцент кафедри психології та педагогіки Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Кожного дня будь-яка людина незалежно від того, яка в неї професія, чим вона займається, кожного дня на своєму шляху зустрічає різні життєві ситуації, які мають певний вплив на настрій, поведінку, діяльність. Це може бути якась стресова ситуація (як наприклад: непорозуміння з караулом, конфлікт з керівництвом, пережита аварія чи пожежа до того ж можуть виникнути проблеми й після роботи сварки з коханою людиною, батьками та ін.), відчуття тривоги, стан афекту або стан депресії. Кожен стан певною мірою формує поведінку людини. Такі стани називаються психічними.

Як стверджує знаменитий дослідник стресу, канадський фізіолог Ганс Сельє психічний стан – сукупність ознак психічної діяльності людини, які характеризують її стан у певний момент або період часу. Він розрізняє такі стани розумової діяльності, як стан настрою, стан мобілізації (розслаблення волі), стан поведінки.

Будь-який психічний стан – це складний комплекс. Він включає настрій – відносно стійкий стан помірної або слабкої інтенсивності, який надає на деякий період часу певного емоційного забарвлення психічному життю людини. Значний вплив на настрій має задоволеність чи незадоволеність життям, відносинами з друзями чи рідними, або станом здоров'я.

На події різного характеру, які викликають емоції, переживання, організм людини реагує певною комплексною реакцією. Те, який психічний стан буде викликаний через ту чи іншу ситуацію, залежить від складності ситуації і від того, як реагує людина на неї.

Під дією стресу в організмі людини виробляються певні гормони, які змінюють режим роботи серця, підвищують тиск, частоту пульсу, послаблюють захисні сили організму. Якщо навіть у важкій стресовій ситуації людина контролює свої дії, здатність її пристосування до нових умов знижується, і внаслідок цього підвищується ймовірність захворювання.

Виділяються такі основні види професійного стресу:

- інформаційний стрес — виникає у умовах жорсткого ліміту часу й погіршується за умов високої відповідальності завдання;
- емоційний стрес — виникає за реальної чи гаданої небезпеки: відчуття провини за невиконану роботу, відносини з і ін.;
- комунікативний стрес — пов'язані з реальними проблемами ділового спілкування: підвищена конфліктність, нездатність контролювати себе, невміння тактовно відмовити у чомусь тощо. п.

Основні правил поведінки за умов стресу:

- стежити за собою;
- шукати способи «зупинки» себе;
- перевести свою енергію до іншої форми діяльності;
- подумати про те, що може допомогти зняти емоційну напругу.

Ще в 1946 році Ганс Сельє виділив такі фази розвитку стресу:

1. *фаза тривоги* – для неї характерні зміни в організмі (блідість чи почервоніння, холодний піт, тремтіння), які готують організм до нової ситуації. Якщо ця фаза затягується, то складається враження, що організм повертається до свого нормального стану.

2. *фаза опору* – організм, щоб не змінюватись зовнішньо, використовує залишки ресурсів. Вони не є безмежні, і якщо стрес продовжується, то їх кількість катастрофічно зменшується. Це 3-тя фаза розвитку стресу.

3. *фаза виснаження* – веде до нервових зривів або й до смерті.

При аналізі психологічного стресу потрібно враховувати такі моменти як: важливість ситуації для людини, інтелектуальні процеси і особливості людини. Ці психологічні фактори зумовлюють реакції у відповідь. На відміну від фізіологічного стресу, при психологічному стресі реакції є індивідуальними і не завжди можуть бути передбаченими. Наприклад, на погрозу одна людина реагує гнівом, а інша – страхом.

Російський сімейний психолог Столяренко Л.Д. психічні стани класифікує наступним чином:

1. Залежно від ролі особистості й ситуації у виникненні психічних станів особисті й ситуативні;

2. Залежно від домінуючих компонентів – інтелектуальні, вольові, емоційні;

3. Залежно від міри глибини – стани (більш або менш) глибокі або поверхневі;

4. Залежно від часу протікання – короточасні, затяжні, тривалі;

5. Залежно від впливу на особистість – позитивні, негативні; стеничні (підвищують життєдіяльність) і астеничні;

6. Залежно від міри усвідомлення – стани більш або менш усвідомленні;

7. Залежно від причин, що їх викликають;

8. Залежно від міри адекватності об'єктивності обстановки, що викликала їх.

Виникнення і протікання психічних станів людини залежить від її індивідуальних психічних і нейрофізіологічних якостей, попередніх психічних станів, життєвого досвіду, віку, фізичного стану, конкретної ситуації. Однак можна виділити типові позитивні і негативні психічні стани, притаманні більшості людей як у повсякденному житті (любов, щастя, горе), так і в професійній діяльності (усвідомлення значимості професії, стан радості від успіхів в роботі).

Негативними психічними станами є: нерішучість, напруження, стрес, неспокій, тривога, фрустрація (переживання невдачі, марні очікування), агресія (озлобленість, задиркуватість, ворожість, задиркуватість), персеверація (пасивний стан, який виникає через інерцію, нав'язливий, стереотипний, в'язкий), ригідність (більш активний стан, що характеризується опором змінам, близький до упертості).

Існують також специфічні психічні стани людини: бадьорість, сон, медитація, гіпноз, біль, анальгезія (зниження або повне усунення чутливості до болю), віра, ейфорія (стан, що виявляється в підвищеному, радісному настрої, цей стан добросердя, безтурботності), дисфорія (протилежний стан ейфорії), дидактогенія (негативний психічний стан учня, викликаний порушенням педагогічного такту з боку педагога), ятрогенія (навіяна хвороба).

Отож, вивчення стресової поведінки та психічних станів людини є важливому в нашому житті, адже зі стресом стикається кожна людина незалежно від професії, умов життя, чи поведінки. Кожний з нас може отримати стрес, а методи уникнення стресу ніколи не будуть зайвими для нас.

Література

1. Меркулова О.С. Психологія праці. – М.: Приор-издат, 2004.
2. Психологія праці, професійної, інформаційної та організаційної діяльності (реклама, управління, інженерна психологія і ергономіка): Словник /Автори-сост. Б.А. Душкова, Б.А. Смирнов, А.В. Корольов — М.: Академічний Проект; Єкатеринбург: Ділова книга, 2003.
3. Пряжников М.С. Пряжникова Е.Ю. Психологія праці та людської гідності. – М.: Видавничий центр Академія, 2001.
4. Столяренко Л.Д. Основи психології. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2005.
5. Стреси у житті. // Медичний журнал. – 2004. – №8.

УДК 811.161.2'24

**ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МІСЬКОМУ
СЕРЕДОВИЩІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ****Кутепова В.***Наук. керівник – Черемська О.С., канд. філол. наук, проф.,
завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківський національний економічний університет (м. Харків)*

Українській мові відводять провідну роль в ідентифікації народу, державотворчому процесі та створенні іміджу держави. Мова є найважливішим засобом людського спілкування та інтелектуального розвитку особистості, визначальною ознакою держави, безцінною й невичерпною скарбницею культурного надбання народу [1]. Загрозлива ситуація вживання мови, особливо в міському середовищі, є результатом тривалої культурно-мовної експансії. На сучасному етапі розвитку спостерігається гостра потреба в активізації, забезпечення функціонування й підтримки використання української мови в культурній, інформаційній, масовій, науково-освітній і технічній сферах.

Асиміляція значної частини українського населення, що спричинила ослаблення національної самосвідомості українців, витіснення української мови російською у східних, південних і частково центральних областях України (Табл. 1), передусім у великих промислових центрах, становить одну з головних перешкод у побудові могутньої національної держави.

Оцінюючи мовну ситуацію в Україні та поширення російської мови, використовують два критерії. Під час перепису населення 2001 року, наприклад, враховували відповіді на питання про рідну мову, тоді як у багатьох соціологічних опитуваннях використовують питання про найзручнішу для спілкування мову або про мову спілкування в сім'ї, зважаючи на це, одержувані відомості, звичайно, різняться. Згідно з офіційними даними перепису 2001 р. [2], російську мову назвали рідною 29,6% громадян України, з яких етнічні росіяни складають 56%. З іншого боку, за даними опитування, проведеного у 2004 році Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), російська мову використовує вдома 43–46% населення України.

Таблиця 1.

Підтримання мов у регіональному розрізі, % [3]

Регіон	Українська	Російська	Інша	Жодна	Важко відповісти
Західний	73,7	4,9	1,3	12,3	7,8
Центральний	63,7	11,6	1,5	18,6	4,6
Східний	15,0	44,0	0,5	29,2	11,3
Південний	29,2	42,7	6,7	18,6	2,8

Регіональний поділ:

- Західний регіон (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька обл.);
- Центральний регіон (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ);
- Східний регіон (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області);
- Південний регіон (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Складне становище української мови характеризує опитування Research & Branding Group. Збір інформації проведено методом особистого інтерв'ю у 24-х областях України і АР Крим у період 12–22 серпня 2011 р. Респондентів обрано за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за місцем проживання (область), статтю і віком. Обсяг вибіркової сукупності склав 2075 осіб. Очікувана середня помилка вибірки складає $\pm 2,2\%$.

Таблиця 2.

Результат опитування Research & Branding Group [3]

Пропоновані питання	Варіанти відповідей	2005 рік, %	2012 рік, %	2013 рік, %
Рідна мова	Українська	64,3	62,6	56,0
	Російська	34,3	36,0	40,0
	Інша	1,5	2,0	3,0
Мова спілкування	Українська	41,8	44,0	-
	Російська	36,4	35,0	-
	Обидві	21,6	20,0	-
	інша	-	1,0	-

Через відсутність відповідної державної мовної політики негативні тенденції домінують на ринку друкованих ЗМІ та в царині вітчизняного книговидання. Річний тираж продукції на українському ринку, за даними експертної оцінки Асоціації книговидавців і книгорозповсюджувачів, 2008 р. складає 13% українською, 87% російською.

Проаналізувавши дані опитування, можемо зробити висновки, що використанню і стану функціонування української мови в міському середовищі властива негативна динаміка. З 2005 до 2013 рр. спостерігаємо зниження рівня використання української мови на 8%, тоді як рівень уживання російської мови зріс на 5,7%.

Масштаби проблеми можемо проілюструвати на прикладі Харкова. За даними опитування, проведеного 2004 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), 74% населення на території міста використовують російську мову. Частка російськомовних громадян (за даними перепису 2001

р.) і частка тих, хто навчається російською мовою в середньоосвітніх школах і ВНЗ різного ступеня акредитації, у 2006/2007 н. р. в Харківській області склала 60%, серед яких 44% російських етнічних громадян [2].

Характеризуючи мовну ситуацію в Харкові на межі тисячоліть, О.С. Черемська і В.Ф. Жовтобрюх стверджують, що в місті наявна динаміка зростання рівня української мови у сфері науки й освіти, побутовій сфері та зниження потенційних можливостей її використання в засобах масової інформації та державній службі [5].

Вирішення цієї проблеми, на наш погляд, можливе за таких умов:

- стимулювання вивчення української мови в навчальних закладах та освітніх установах шляхом проведення спеціальних тренінгів, ігор, написання наукових робіт та участі в конференціях. Заохочення ініціативи з боку службового персоналу та педагогічного (наукового) складу;
- розширення функціонування української мови у ЗМІ, сфері культури, освіти та науки, комп'ютерної техніки. Розширення державного бюджету виділеного в ці сфери. Приваблення закордонних інвесторів через участь у світових культурних фестивалях, конкурсах, тендерах;
- збільшення обсягу видання літератури українською мовою;
- заохочення вітчизнянів поетів, співаків, діячів мистецтва та культури;
- зменшення впливу закордонної культури, що спричинить поліпшення якості власної.

Отже, під час виконання роботи з'ясовано, що спостерігається поглиблення поділу суспільства за мовною ознакою, з'явилася тенденція до поступового збільшення частки російськомовного населення, зокрема в Східному та Південному регіонах. Слід докладати зусиль для розширення сфери функціонування державної мови, щоб вона розвивалася та відігравала вирішальну роль у становленні громадянського суспільства. Послідовне вирішення мовних питань через активізацію чинників зміцнення державного статусу української мови передбачає стимулювання процесу побудови заможної та демократичної України.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку і функціонування української мови», Київ, 2003–2004 рр.
2. Результати Всеукраїнського перепису населення, Київ, 2001 р.
3. Research & Branding Group: Проект «Мови спілкування українців». Режим доступу : <http://www.rb.com.ua/upload/medialibrary>.
4. Черемська О.С., Жовтобрюх В.Ф. Українська мова в Харкові на межі тисячоліть / О.С. Черемська, В.Ф. Жовтобрюх // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 26, Ч. 3. – К. : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2009. – С. 283–286.

УДК 364:376:37-04

НЕПРАВИЛЬНЕ СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Лаврикович Т.

*Наук. керівник – Лозинський А.Ф., канд. іст. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Інфантильність, на думку психологів та психоаналітиків – це результат не зовсім правильного виховання або несприятливих умов у період з 8 до 12 років життя індивіда. Саме в цьому віці дитині треба починати передоручати відповідальність за себе самого і свої вчинки. З 13 до 16 років у дитини формується почуття дорослості, індивідуальності, створюється власна система цінностей, а з 17 років – розуміння свого місця в людському суспільстві та призначення в житті [11].

Уперше термін інфантилізм (від лат. *infantilis* – дитячий) стосовно людської поведінки запропонував використовувати 1864 р. французький невропатолог і психіатр Е. Ш. Ласег [7]. Інфантилізм – це стан, при якому прояви особистості не відповідають віку (т. зв. “дитячість”) [2].

За проявами інфантилізм поділяють на психічний, соціальний та фізіологічний [1; 6; 9].

Психічний інфантилізм пов’язують із наявністю властивих дитячій психіці особливостей суджень і поведінки: підвищеною емоційною нестійкістю, незрілістю суджень, примхливістю, підкорянням, залежністю від батьків та ін. При психічному інфантилізмі відзначають крайню нестійкість настрою й уваги, схильність до фантазування, уразливість, страх перед усім новим. Судження в інфантильної особи неглибокі й поспішні. У поведінці проявляється безтурботність і легкодумство сполучене з егоцентризмом, дитячою вимогливістю. Ці люди звикли, щоб їх проблеми вирішував хтось інший. Зародження паростків майбутніх психопатій та затримку емоційного дозрівання теж пов’язують з психічним інфантилізмом [10]. Одним з найважливіших чинників у розвитку психічного інфантилізму є недостатньо серйозне ставлення батьків, які не дозволяли їй приймати самостійні рішення. Такі батьки свідомо віддаляли дитину від реальності. Ще однією з перешкод психічного особистісного росту є розпещеність. Розпещені діти мають труднощі у розвитку “почуття соціального інтересу та кооперації”. Їм бракує впевненості у своїх силах, оскільки інші завжди робили все за них [8].

Соціальний інфантилізм пов’язують із неприйняттям молодими людьми нових обов’язків, пов’язаних з процесом дорослішання. Причинами такого інфантилізму є неправильне виховання (індивіда виховують як “єдину дитину в сім’ї”, “кумира сім’ї”, гіперопіка батьків та ін.). При цьому в

особи можуть виникати такі риси, як несаможиттєвість, неорганізованість, брак практичних навичок та ініціатив, недостатня соціальна зрілість і адаптованість [3]. У неблагополучних сім'ях і закритих дитячих установах, в умовах гіперопіки та бездоглядності, не настає своєчасна позитивна соціалізація особи, у результаті чого не формується система позитивно орієнтованих внутрішніх заборон і система цінностей, переважають, як правило, утилітарні інтереси, споживацьке ставлення до життя, нездатність до стійких міжособистісних відносин, виникає легкість закріплення різних негативних звичок, брак контролю за проявами своїх емоцій, спонукань, потягів [12].

Фізіологічний інфантилізм пов'язують із відставанням у фізичному розвитку через медичні й фізіологічні, а не психологічні й соціальні причини. Фізіологічного відставання індивіда спричиняють вроджений сифіліс, малярія, тривале неповноцінне харчування (авітаміноз), гіпофункція щитовидної залози та ін. Дослідження показали, що причини і клінічна картина інфантильності можуть бути досить різноманітні – спадкові і набуті як результат різних захворювань раннього дитинства, а також несприятливих умов зовнішнього середовища [4].

Сьогодні інфантилізм є універсальним психічним явищем і певною мірою притаманний кожній людині. Відверто девіантні форми його прояву, як правило, пов'язані з тотальною фіксацією особистості у вигляді психологічного захисного механізму – регресії (спрямована головним чином на зниження тривоги) [5]. Людина надає перевагу задоволенню потреб простими, “дитячими” способами. Зокрема, гризе нігті; переїдає; займається оральним пізнанням, зумовленим “неповнотою” психічної зрілості та ін.

Захисний механізм регресії у людини – повернення на більш ранній рівень розвитку або до простішого способу висловлювання, більш властивому дітям. Недарма регресію вважають примітивнішим способом подолання конфлікту, при цьому джерела тривожності залишаються невирішеними. З. Фрейд писав, що “...навіть здорові, добре пристосовані люди дозволяють собі час від часу регресії, щоб зменшити тривожність або, як кажуть, випустити пару. Вони курять, напиваються, переїдають, виходять із себе, кусають нігті, длубаються в носі, читають оповідання про таємниче, ходять у кіно, порушують закони, белькочуть по-дитячому, псують речі, мастурбують, займаються незвичайним сексом, жують жуйку або тютюн, одягаються, як діти, і роблять тисячі інших “дитячих” речей. Багато з цих регресій настільки загальноприйняті, що їх приймають за ознаки зрілості. Насправді все це – форми регресії, що їх використовують дорослі” [12].

Отже, можна зробити висновок, що інфантилізм як особистісна незрілість проявляється у несформованості на достатньому для конкретного віку рівні емоційно-вольової сфери особи. Як правило, інфантильність як стійка особистісна характеристика високо корелює з такими особливостями, як завищена самооцінка і рівень домагань, егоцентризм, готовність за

будь-яких обставин атрибутувати відповідальність за невдачу іншим, загострене, часом хворобливе почуття психологічної незахищеності. При цьому основним компенсаторним механізмом виявляються спроби будь що втекти від необхідності оцінювати об'єктивну соціальну реальність, в тому числі через особистісне занурення у віртуальну реальність. Треба особливо зазначити, що інфантилізм може поєднуватися як з нормальним інтелектуальним розвитком, так і з відставанням та випередженням у цій сфері.

Література

1. Астапов В.М., Микадзе Ю.В. Психология детей с нарушениями и отклонениями психического развития: хрестоматия [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2008. – 384 с.
2. Большой психологический словарь / [сост. Б.Мещеряков, В.Зинченко]. – М. : Олма-пресс, 2004.
3. Вікова психологія / за ред. Г.С.Костюка. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1976. – 272 с.
4. Возрастная и педагогическая психология / под ред. А.В. Петровского. – М. : Просвещение, 1973. – 288 с.
5. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
6. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2002. – 464 с.
7. Майерс Д. Социальная психология. – СПб., 2000.
8. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе. – М., 2001.
9. Самосознание и защитные механизмы личности : хрестоматия / под ред. Д.Я.Райгородского. – Самара : Издательский дом "Бахрах-М", 2008. – 656 с.
10. Смирнова Е.Т. Экспресс-психодиагностика. Введение в целостную психологию. Методики и тесты. – Самара : Издательский дом "Бахрах-М", 2005. – 320 с.
11. Фельдштейн Д.И. Хрестоматия по возрастной психологии: [изд. 2-е, доп.]. – М. : Институт практической психологии, 1996. – 304 с.
12. Фрейд З. Введение в детский психоанализ. Норма и патология детского развития. "Я" и механизмы защиты : сборник / [пер. с нем.]. – Минск : "Попурри", 2010.

УДК 355.244.1

КРАСА І СИЛА: ЖІНКА У ВІЙСЬКОВІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**Лукашук Н.***Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Традиційно в нашій культурі існує стереотип, що жінка на українських землях з давніх часів була віддана сім'ї, дітям і чоловікові. Вона народжувала і виховувала дітей, молилася, співала пісень, була опорою чоловікові і чекала його з походу, далекої дороги. Однак існували і жінки-воїни. Недаремно існує вислів: «Всюди, де важко й небезпечно, попереду завжди жінки».

Про жінок-воїнів в українській історії маємо небагато досліджень, хоча кожне століття дало нам величні постаті жінок героїчного духу, які захоплювали сучасників, прославляли наш народ та були прикладом для наступних поколінь. Тому наше завдання – на основі досліджень істориків та археологів простежити етапи формування образу жінки-воїна в українській мілітарній історії.

Досліджуючи кургани північного Причорномор'я, український археолог С. Буланович виявила поховання молодих озброєних жінок і, узагальнивши весь доступний матеріал, підтвердила, що у скіфському суспільстві існував інститут жінок-воїнів, які брали участь у кінних легкоозброєних допоміжних загонах, охороняли майно, худобу, житло, коли чоловіки йшли у воєнні походи або вирушали в довге сезонне кочування. Діодор Сицилійський писав: «У цих народів жінки подібно чоловікам залучалися до війни і ніскільки не поступалися їм у хоробрості, тому багато великих подвигів звершили славні жінки не тільки в Скіфії, але і в сусідніх з нею землях» [3, с. 235]. Основним озброєнням скіфських жінок були луки і стріли, рідше – списи, мечі, ще рідше – захисний обладунок. Аналіз великого масиву скіфських поховань Степового Подніпров'я показав, що майже у третині жіночих поховань була зброя.

Історик другої половини X ст. Лев Диякон описав битву під Доростолом у 971 р. під час війни київського князя Святослава проти Візантійської імперії. Він стверджує, що нелегко дісталася грекам перемога. Скіфи (русичі) билися відважно. Коли настала місячна ніч, грецькі воїни почали обходити поле битви, «знімаючи обладунки із вбитих варварів, ромеї знаходили між ними мертвих жінок, які воювали разом з чоловіками». Отже, у княжому війську жінки воювали пліч-о-пліч з чоловіками – і це не міф, а історичний факт.

Важливе місце в давній історії нашої держави займають сармати, сусіди скіфів на сході. У них були великі загони жінок-воїнів. Г. Ловмянський стверджує, що в багатьох жіночих похованнях I тис. до н. е. на півдні Східної Європи під час археологічних розкопок виявлено різноманітні предмети озброєння, зокрема, наконечники стріл.

Історики засвідчують, що жінки-русинки вміли воювати не лише із зброєю в руках, вони використовували стратегію гострого розуму й управлінські здібності [4].

Згадуючи про часи Київської Русі неможливо оминати увагою постать славної княгині Ольги. Державницька діяльність княгині показує, що так правити може тільки володарка, що змалечку звикла наказувати й розпоряджатися, а вияви пошани до себе приймати за належне. Після смерті чоловіка Ігоря, Ользі припало керувати величезною, неконсолідованою державою від Волги і Кавказу до Карпат і Балтики. У тій державі під зверхністю княгині володарювало 25 «світлих і великих князів», охочих вирвати владу з рук жінки. Та Ольга зуміла втримати владу, зуміла зберегти і змінити велику державу, знайти, зрозуміти та вказати майбутнім поколінням шлях до Бога, а тим самим до майбутнього в контакт з всевишнім Творцем. Отже, бачимо ще одну жінку-воїна, та не зі списом у руках, а зі зброєю куди могутнішою – гострим розумом і сильною волею.

Задумаймося, яку мудрість і мужність треба було мати, щоб повернути у ті давні часи колесо історії, щоб зробити перший крок української нації на шляху до християнства – і його зробила українська жінка!

Роздумуючи над роллю жінки у визвольній боротьбі за національну незалежність, зокрема в часи козачини, Г. Чикаленко-Келлер писала, що в той час козацька старшина та й самі козаки провадили войовниче життя, обороняючи кордони від чужих наїздників. Жінки часто мусили йти з чоловіками в похід, навіть брати участь у боях. Борючись разом з чоловіками за свободу своєї держави, жінки того часу проявляли енергійність та силу як фізичну, так і духовну. За відсутності чоловіка українська жінка виявляла впевненість, вміла дбати про себе та сім'ю. Вона брала участь у політичному житті. Засідала в сеймі й виступала на вічах, брала участь у судових процесах [5, с. 93].

Героїчними подвигами прославились українські дівчата-січовики, які не вагаючись стали поруч чоловіків на прю з найбільшим ворогом українства – московською навалою. Видатною історичною реальністю стала жіноча чота Січового Стрілецтва. Активність і героїзм українських дівчат, що створили жіночу бойову одиницю і гідно пройшли крізь випробування Першої Світової війни, були воістину унікальними. Австрійські газети відзначили, що це перші жінки у бойових формаціях Європи: Олена Степанівна, Софія Галечко, Гандзя Дмитренко, Василина Ощипко, Олена Кузь... Ці та інші жіночі імена пробиваються до нас із тих важких, але героїчних днів. Жінки – стрільці та санітарки – витримали пекло бою під Маківкою. Після цього бою Олена Степанів та Софія Галечко були нагороджені срібними медалями хоробрості – факт беззаперечний і чи не найперший в історії українського війська.

Згадуючи військові дії 1914–1918 рр. та участь у них українських жінок, пам'ятаймо, що тоді, уперше після тривалої відсутності української держави та українського війська, Україна формувала свою власну армію із добровольців, не з примусу. І відразу зголошувалися молоді жінки й дівчата, які покидали рідні домівки, затишні гімназійні, студентські аудиторії задля того, щоб служити загальноукраїнській справі. Тут, очевидно, дала про себе знати генетична пам'ять – жінки-воїни в українській військовій історії не новизна, а радше традиція, яка відродилася з відновленням державності й національної армії.

Зараз, на початку XXI ст., якось навіть моторошно ставити питання: а чи сьогоднішня молодь, навіть та, що служить чи навіть навчається у військових структурах, керується такими самими почуттями любові, патріотизму, жертвовності? Чи готова вона захищати Україну?

Сучасні жінки опанували всі професії, зокрема і військові. Відомо безліч прикладів у сучасній світовій практиці, де жінка виконує військовий обов'язок на рівні з чоловіками. У Британії та США жінки є пілотами бойових літаків і гелікоптерів. Із ЗМІ відомо, що дві британки командують бойовими кораблями, а норвежка, капітан третього рангу Сольвейг Крей, уже кілька років керує особовим складом торпедного підводного човна. 1999 р. у Франції з'явилися жінки-пілоти реактивних винищувачів. Уже й не злічити країн, які можуть похизуватися «генералами на шпильках» [2].

В Україні жінки служать майже в усіх видах Збройних Сил. Проте більшість – у частинах протиповітряної оборони та у військах зв'язку, де обіймають посади, на яких потрібна неабияка увага, пильність та акуратність – планшетистів, радистів, телефоністів, а також – в адміністративно-господарських підрозділах, військових навчальних закладах, у медико-санітарних частинах. Є серед них і рядові, є сержанти та старшини, прапорщики й офіцери, але генералів поки що, на жаль, немає. Найвище звання українських жінок-військових – полковник. І обіймають вони керівні посади, мають десятки підлеглих, а це вимагає від них дотримання дисципліни та виконання завдань, проте залишаються при цьому чарівними жінками, турботливими мамами, приємними співробітницями.

У сфері безпеки життєдіяльності людини до недавнього часу жінки виконували роль лише радіотелефоністки чи медсестри. Уже кілька років поспіль у нашому Університеті (у Харкові та Черкасах) готують жінок-рятувальниць (напрями підготовки «пожежна безпека», «цивільний захист», «управління транспортною безпекою»). Це ще одна військова сфера, де жінка буде гідно виконувати обов'язок не берегині сімейного вогнища, а берегині, рятівниці людських життів. Це не наслідок гендерної політики, це щось значно глибше і переконливіше. Це генетична пам'ять, це внутрішня потреба оберігати, захищати усе, що дороге й рідне серцю жінки – сім'ю, дітей, свій народ – від усіх небезпек.

Література

1. Північно-Західне Причорномор'я в античну добу : навч. посібник.. – Ч. II. – Одеса, 2007. – 39 с.
2. Міжнародний жіночий день і жінка у війську. – Режим доступу : <http://www.clutch.in.ua/mizhnarodnyj-zhinochyj-den-i-zhinka-u-vijsku/#ixzz29UcBUr2A>.
3. Архітектура Античного світу. – М., 1940.
4. Київська Русь. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/>.
5. Мацько В. Білий цвіт на калині. – Хмельницький : Просвіта, 2001. – С. 93.

УДК 372.48:0055.2

ОСМИСЛЕННЯ МІСІЇ ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Лучковська У.

*Наук. керівник – Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

У контексті розвитку рівноправ'я з'явилося дуже багато професій, які опанувала жінка. У минуле відійшли ті часи, коли вона займалася лише вихованням дітей та господарством, оберігала сімейне гніздо. Зараз же жінки не лише на рівні з чоловіками можуть заробляти гроші, а й перевершують їх у споконвічних справах: бізнес, політика, спорт. Сьогодні до цього переліку можна додати військову справу.

У дослідженні ми порушуємо проблему і питання, на які складно дати однозначну відповідь. Чи виправдовує себе зіставлення понять жінка – зброя? Яка мета жінки у воєнній справі? Тому ми поставили перед собою завдання: привернути увагу до проблем, з якими стикається жінка, потрапляючи у воєнну установу, і показати роль жінки-військовослужбовця в історії.

Творцями історії початку ХХ століття були відважні, вільні духом, але при цьому чарівні та величні Олена Степанів та Ольга Басараб. Їхня діяльність полягала не в тому, щоб самоутвердитись або ж показати, що жінки абсолютно рівні з чоловіками. Це показала їхня діяльність. Вони мали перед собою величну мету, у них була ідея, з якою вони крокували через усі перепони. Щоб зрозуміти цих жінок, потрібно знати їх життєпис.

Олена Степанів ще з дитинства прагнула знань і науки, що й привело її до Львова, до семінарії "Українського Педагогічного Товариства". Там вона потрапила під вплив таких вихователів, як професор Іван Боберський, засновник фізичної культури України, співзасновник «Пласту», учений-географ, автор книги «Україна: земля і народ», що значно вплинула на посилення українського національного руху; Степан Рудницький, поет-державник, націоналіст; прибічник Миколи Міхновського Василь Пачовський. Тобто, основа її світоглядних позицій була закладена розумними, сильними особистостями, українцями з великої літери. Це зіграло велику роль у подальшому житті Олени Степанів. Коло вчителів відкрило їй організації старшокласників та пласту, значну частину свого часу вона проводила, навчаючись користуватися зброєю, робити засідки, розвивала навички таборування. Олена будувала точний розпорядок дня, увесь час була зайнята, дуже любила музику.

Вихователькою Олени була Костянтина Малицька, скромна, проте енергійна захисниця всього українського. Вона 1912 р. очолила рух львівських патріоток, була співзасновницею фонду «На потреби України», що давав суттєву підтримку УСС.

Завдяки оточенню зі звичайної дівчинки виточувався воїн, справжній націоналіст та патріот. Вона не бачила іншого шляху до здобуття незалежності, як

збройного. Біографи стверджують, що батьки категорично забороняли доньці присвячувати себе військовій справі, проте дівчина вже не уявляла собі іншого життя, навіть пожертвувала улюбленою музикою, для якої у час підготовки до збройної боротьби, постійних військових тренувань просто не залишалось часу. Відомо, що жінці у ХХ ст. нелегко було потрапити до війська: Бойова Управа не дозволяла жінкам виходити на фронт. Наражаючись на небезпеки, ризикуючи потрапити у концтабір, вона різними способами йшла у бій, проте всі заборони йти на фронт викликали в неї обурення, адже вона доклала не менше зусиль, ніж чоловіки, до спільної справи. Згодом в українській закордонній пресі відзначали її високу військову професійну майстерність. Навіть зачіска в неї була чоловіча. За битву на Маківці їй присвоєно звання хорунжого.

Після закінчення війни Олена Степанів перейшла на інтелектуальне поле битви: розпочала викладацьку справу у школі. Учениці згадують її як суворого, вимогливого викладача, проте з розкішною зовнішністю і потужними знаннями: «З розмахом відкриваються двері до шкільної залі гімназії Сестер Василянок у Львові і бистрим кроком ступає за катедру молода жінка з грізною повагою на ніжному обличчі. Учениці вп'ялили очі в знайоме всім із світлин обличчя, тільки без стрілецької шапки: над рівним чолом гладка зачіска золотистого волосся, з проділом посередині й вузлом на потилиці, синява очей під темними бровами, шляхетна лінія овалю, тонкі риси, малі, гарно викроєні уста – вигляд мадонни чи лялечки? Замість військового мундира – коротка спортова сукня, що підкреслює повні жіночі форми. Замість шаблі – в руці каталог» – такою перед нами постає Олена зі спогадів учениці. У цей період Олена повернулася до гри на фортепіано, не раз з її дому було чути веселі стрілецькі пісні. Складно було повірити, що руки, які так майстерно вигравали на фортепіано, все життя тримали зброю. Вона була настільки вимогливою, що часом здавалось, хотіла бачити лише готового до бою, вимуштруваного бійця. Її завжди можна було знайти у важливих громадських починах: точну, солідну, з вояцьким запалом. Ще не одна перепона була на її шляху, бо ніхто не хотів бачити вільнодумну жінку, яка виховувала собі подібних.

Не менш важкою буда доля Ольги Басараб. Якщо про Олену Степанів написано і сказано чимало, то про Ольгу Басараб маємо не так багато свідчень. В Україні про неї знають дуже мало, хоча за кордоном, наприклад, в Канаді ім'я видатної українки носить організація Українок Канади. Про долю цієї мужньої і легендарної жінки досить ґрунтовно написала Мирослава Дядюк у книзі «Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині», присвятивши їй цілий розділ.

О. Басараб народилася 1 вересня 1889 р. Дівчина походила з Івано-Франківської області, з багатого роду, де була вихована на високоморальних релігійних засадах та любові до свого народу. О. Басараб навчалася в німецькій школі черниць у Вайсвассері, далі у перемишлянському ліцеї. Вона мріяла здобути університетську освіту, проте їй завадила велика біда: у 13 років помер батько, у 14 – улюблений дідусь, а в 15 – мати. Дівчина залишилася сиротою. 1914 р. вийшла заміж, проте її чоловіка, як офіцера-резервіста, незабаром відправили до форту Мальборжет в Альпах. Незва-

жаючи на кохання і тугу за чоловіком, Ольга займалася громадською діяльністю, віддавалася стрілецьким та громадським справам. Вона працювала в бібліотеці «Жіноча громада», у «Просвіті», закінчила курси Червоного хреста, організувала жіночу дружину в «Пласті». Разом з О. Степанів вона була одною з організаторів жіночої чоти УСС, яка складалася з 33 жінок і дівчат. Смерть і далі переслідувала її. У 25 років вона залишилася вдовою, коли її чоловік загинув під час обстрілу у Відні 1915 р. Тоді вона попрощалася з мрією стати матір'ю. У листах до чоловіка, незадовго до його смерті, вона пише, що, як кожна жінка, мріє «мати той дім, а в нім і свого малого. Так вже не можу дочекатись сего» [2]. Сильний дух не дозволяє зламатися їй і вона глибше поринає у свою діяльність. Вона починає опікуватися пораненими українцями у Відні, працює в Українському жіночому комітеті допомоги пораненим воякам. Ольга влаштовувала курси навчання в шпиталях для тих, хто лікувався дуже довго, організувала бібліотеку в приміщенні комітету. Працювала бухгалтеркою в уряді ЗУНР.

Отже, і Олена Степанів, і Ольга Басараб – дві феноменальні жінки, які є яскравим прикладом того, що прагнення українки працювати в різних сферах: і у сімейному колі, і в громадській, просвітницькій, і навіть у військовій справі – це поклик душі і серця бути потрібною, корисною своєму народові. Це, очевидно, генетична потреба – захищати не лише дітей, сім'ю, а й, подібно Оранті, увесь свій народ і край. Саме тому в нашій історичній пам'яті зафіксовані образи жінок зі зброєю в руках.

Література

1. Героїня України Олена Степанів. – Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2005. – 32 с.
2. Українки в історії / За заг. Ред. В. Борисенко . – К.: Либідь, 2004. – 328 с.
3. Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині. – Львів : Астролябія, 2010. – 368 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу :<http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.

УДК 673:316.733

МУМУЛА – КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН АНГОЛИ

Мабіала А.М.

Наук. керівник – Антонів О.В.,

*ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет ім. Івана Франка (м. Львів)*

Колишня португальська колонія, а зараз незалежна держава на південному заході Африки, площею 1246 тис. км², що межує з Намібією, Замбією, ДР Конго, Ангола цікава своєю культурою і неповторним колоритом.

В Анголі проживає близько 19 млн людей, більшість з яких живе в містах.

Основну частину населення Анголи становлять три етнічні групи: овімбунду (37%), амбунду (мбунду) (25%) і баконго (13%). Решта народностей, що населяють країну, – чокве, гангуела, нханека-хумб, амбо, гереро і ксіндунга.

За расовою приналежністю 95% становлять банту (африканський етнос, нігер-конго), 2% – мулати, 2% – білі, 1% – інші.

У країні розмовляють португальською. Це державна мова. Населення використовує також африканські мови банту: умбунду (південний мбунду) – мова овімбунду, кімбунду (північний мбунду), киконго, чокве, кваньяма.

Понад 53% населення в Анголі – християни. Більшість з них – католики (38%) і протестанти (15%). Близько 47% ангольців сповідують місцеві вірування.

Ангола багата своїми племенами. Інколи вони дуже специфічні. Серед таких племен – плем'я мумуїла. Це етнічна група на південному заході Анголи, представники якої вирізняються незвичним зовнішнім виглядом.

Чоловіки племені не привертають такої уваги, як жінки, які ходять з неприкритими оголеними грудьми і яскравим намистом. Вони прикривають тіло клаптиками різнобарвної тканини *самакака*. Їхні шиї обплетені низками бісеру різних кольорів, прикраси відображають багатство місцевої культури.

Представники племені займаються випасом великої рогатої худоби. Це основне джерело доходу і засобів до існування.

Крім того, продукти, які плем'я отримує від цієї худоби, перетворюються в екзотичні матеріали. Наприклад, члени племені купаються в коров'ячому молоці та доглядають за волоссям за допомогою молочних продуктів.

Цікаво, що жінки носять кільця. Це пов'язано з подружніми стосунками, сформованими у племені. У мумуїла побутує багатоженство. Цього закону дотримуються, а отже, кожен чоловік може вибрати собі стільки жінок, скільки хоче мати.

Найстарша жінка відповідає за багатство сім'ї, тому вона має найбільшу кількість прикрас на шиї, ногах і ступнях.

Ніхто з представників племені, крім вождя, не говорить португальською мовою. Між собою вони спілкуються національною мовою *неганека гумбі*.

Цей екзотичний спосіб життя не сприймає інше населення і засуджує його.

Як бачимо, сучасна Ангола – дуже різна. У ній живуть і переплітаються різні раси, релігії, мови. Вона – живе свідчення мультикультурності сучасного африканського суспільства.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.pt/#q=mumuilas+angola>.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.abelar.com.br/os-mumuilas/>.

3. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.historia.uff.br/nec/sites/default/files/A_Historia_Contemporanea_de_Angola.pdf.

УДК 372.851

ПРО МАТЕМАТИЧНУ КУЛЬТУРУ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мала Х.

Наук. керівники – Карабин О.О., канд. фіз.-мат наук, доцент,

Чмир О.Ю., канд. фіз.-мат наук, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)

Високі темпи розвитку і бурхливі зміни сучасного суспільства потребують від випускника вищого навчального закладу, молодого спеціаліста вміння пристосувати здобуті знання та вміння до навколишніх умов. Можливість особи адаптуватися до нових ситуацій, активно в них працювати та комфортно почуватися визначає такий показник, як рівень інтелектуальної культури. У багатьох психологічних концепціях інтелектуальну культуру особи пов'язують із системою її розумових дій, з можливістю знайти оригінальний та ефективний підхід до вирішення питань та проблем, що виникають у пізнавальній та професійній діяльності. Інтелектуальну культуру визначають як комплекс знань і умінь у сфері емоційно-розумової праці: вміння визначити цілі пізнавальної діяльності, планувати їх, виконувати пізнавальні операції у різний спосіб, працювати з джерелами, робити висновки, розвивати емоційний інтелект [1].

Динамізм сучасної цивілізації, пов'язаний із надзвичайно швидкими змінами технологічних процесів, технічних засобів, змушує особу, яка хоче досягти високих результатів у своїй професійній діяльності, вміти виділити з фундаментальних знань те, що дозволить сприйняти, опрацювати та застосувати нову інформацію. Для цього потрібне вміння логічно мислити, правильно й адекватно оцінювати ситуацію, вміти чітко, зрозуміло і лаконічно висловлювати думки. Усього цього можна досягти за наявності високої дисципліни розуму. Таку дисциплінованість, вміння логічно мислити, аргументовано висловлювати свою точку зору, знаходити раціональний вихід з нестандартної ситуації розвиває математика. Саме математика є важливим засобом розвитку і збереження інтелектуальної культури суспільства, наступності знань, пізнання закономірностей навколишнього світу та використання їх у практичній діяльності людей.

Математика як наука має два взаємопроникні аспекти – абстрактний і прикладний. Теоретичні абстрактні математичні відкриття знаходять своє застосування в багатьох фізичних процесах, а незрозумілі процеси природи пояснюються абстрактними математичними теоріями, відбувається процес проникнення математики в буденні необхідні практичні речі. Уміння побачити в абстрактному його застосування в повсякденній діяльності і є тим засобом, який дозволяє бути в курсі новітніх технологій, пов'язаних з глибоким математичним апаратом. Молодий фахівець повинен вміти чітко поставити перед

собою задачу, використати свої знання для виконання роботи на належному рівні та знайти креативне вирішення проблеми. Вивчення математики постійно супроводжується запитанням про застосування абстрактного теоретичного матеріалу до практичних речей. Власне вміння застосувати набуті математичні знання, вміння і навички у практичній професійній діяльності визначається рівнем математичної культури фахівця. Але математична культура – це не тільки знання, уміння і навички, вільне оперування ними, але й такі компоненти, як математичне мислення й математична мова.

Серед складових математичної культури виділяють математичну грамотність, знання математичних методів і вміння їх застосовувати, озброєння навичками математичного моделювання [2].

С. Березин трактує поняття математичної грамотності як уміння правильно застосовувати математичні терміни, наявність необхідних математичних знань і відомостей для виконання роботи в конкретній предметній галузі. Це поняття має включати не тільки термінологічну грамотність, але й правильну математичну мову (усну та письмову), обчислювальну та графічну культуру [2]. Саме за допомогою знання математичної мови, яка включає логіко-математичні символи, графічні схеми, креслення, наукові терміни, можна правильно сформулювати математичну думку, що є одним із основних важелів у вирішенні тої чи іншої проблеми [3].

Математична культура – важлива частина загальнолюдської культури. Широка застосовність математики в техніці та в інших науках робить володіння математичними знаннями основною ознакою високої кваліфікації в більшості галузей знань. Загальноосвітнє значення математики полягає у вивченні математичних структур, в опанування математичної мови, у набутті навичок математичного моделювання, в оволодінні основними методами розв'язування математичних задач.

Математичному мисленню, як і математиці взагалі, властива висока логічність, строгість, виразність, глибина, точність, лаконізм. Математичне мислення тісно пов'язане з математичними здібностями, які спираються на природні задатки особистості та формуються у процесі її активної творчої діяльності. Математичне мислення, гранично абстрактне і теоретичне, – це складник загальної культури мислення, який необхідно систематично виховувати і вдосконалювати кожному студентові. Мислення людини тільки тоді можна вважати культурним, коли воно здійснюється у повній відповідності із законами логіки.

Фахівець, який володіє математичною культурою, не мислить своєї роботи без використання математичних знань і вмінь. Накопичуючи достатній досвід роботи, він готовий спланувати і впровадити нові методи в свою діяльність, знаходити нові сфери застосування математичних знань у сфері своєї діяльності.

Математичну культуру слід закладати від початків викладу математики у школі. Тоді можна досягнути високих результатів у становленні особистості, яка зможе самостійно скласти задачу та знайти неординарне її вирішення.

Література

1. Пархоменко А.О. Інтелектуальний капітал як інтегрований чинник інноваційного розвитку : монографія / О.В. Пархоменко, А.О. Пархоменко. – Хмельницький : Хмельницький держ. центр науки, інновацій та інформації, 2012. – 162 с.
2. Чашечникова О.С., Москаленко І.М., Калюсенко Л.О. Математична грамотність як одна зі складових інтелектуальної компетентності учнів // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 209–215.
3. Икрамов Дж. И. Теория и практика развития математической культуры школьников / Дж. И. Икрамов. – Ташкент : Изд-во ТашГПИ им. Низами, 1983. – 123 с.

УДК 801.311

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Мелько В.

Наук. керівник – Міллер О.В.,

*професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Україна як незалежна держава мусить турбуватися не лише про економіку, виробничу галузь, політичну сферу, а й, у першу чергу, про культуру мови своїх громадян. Оскільки мова – це показник мислення, інструмент вирішення економічних і виробничих питань. Саме від чистоти мови залежить, наскільки точно вашу думку зрозуміє опонент. Вироблення культури мови починається ще змалку. З раннього дитинства і до глибокої старості особа невіддільно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, що вивисує людину над світом, робить її нездоланною в пошуках істини. Бабусині казки і материнські колискові пісні прилучають дитину до краси рідної мови. Кожен день дає нам урок пізнання. Завжди і скрізь наш учитель – мова.

В останні роки з'явилися нові спроби теоретичних досліджень суржиків у статтях В. Радчука, О. Рудої, В. Труби, М. Феллера, М.Флаєра, О. Шарварка, Т. Кузнецової та ін. Проте, незважаючи на спроби науковців дослідити культуру мови нашого суспільства, питання чистоти мови сучасної молоді залишається проблемним. Працюючи зі студентами, спостерігаючи за їхнім мовленням, манерою висловлюватися, вдалося зібрати чималий матеріал, що ілюструє суржикове мовлення. Найпоширенішими помилками у вимові, що порушують чистоту мови, є неправильний наголос (рóbлю, пі́шу, підéмо замість роблю́, пишú, пíдемо), невиправдане «акання» (*галасувати* замість *голосувати*, хоча слова мають абсолютно різні значення: *галасувати* – здійснювати галас, сильно кричати, *голосувати* – віддавати голос за якесь рішення, за кого-небудь; *пакупка*, *галитися*) та впливи інших мов, переваж-

но російської. Порушують чистоту мови лексичні засоби, а саме: діалектні, просторічні, суржикові, жаргонні слова, канцеляризми і професіоналізми, лайливі й вульгарні слова.

Суржик – це збіднена мова, позбавлена національного колориту. З побутового мовлення він потрапляє на сторінки газет і журналів, книжок і брошур. У художній мові суржик – стилістичний засіб типізації та індивідуалізації персонажів, створення комічного, іронічного ефекту, наприклад, у творах Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, Остапа Вишні, С. Олійника, О. Чорногуза, П. Глазового та інших.

На жаль, суржик – це реальність нашого суспільства. Звичайно, всі ми бажаємо, щоб наша молодь говорила літературною мовою, чи хоча б максимально наближеною до неї. Тому не можна допустити, щоб суржик претендував у майбутньому на статус мови всеукраїнського спілкування. Бо мова – це єдність народу. А суржик – це розкол навіть одного народу на окремі складові. Тому необхідно більше працювати над удосконаленням індивідуального мовлення. Цьому сприятиме, насамперед, читання якісної художньої літератури, підвищення ступеня відповідності мови нормам літературної вимови. У програмовий матеріал шкіл та вишів потрібно вводити спецкурси з вивчення культури мови, адже рівень мовної культури сприяє вихованню всебічно розвиненої особистості, громадянина незалежної України.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович – К., 1991.
2. Тлумачний словник сучасної української мови [за ред. проф. В. С. Калашника]. – Х., 2009. – 959 с.

УДК 316.25

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ИНДИВИДА

Садовская М.

Научн. руковод. – Максимов П.В.,

*кафедра автоматических систем безопасности, преподаватель
ГУО «Командно-инженерный институт» МЧС Республики Беларусь*

В социологической и философской науке существуют различные подходы к определению сущности процесса социализации. Так, например, Л.П. Буева считает, что социализация означает процесс социального становления человеческого индивида, формирование его социальной сущности [4]. Человек становится личностью, приобретает и приумножает определенную совокупность социальных качеств и свойств через усвоение социального опыта; этот процесс включает его в активную социальную деятельность, что само по себе предполагает овладение разнообразным социальным опытом.

Соціалізація – це процес, який не обмежується періодом становлення особистості, а продовжується всю життя, охоплює всі сфери діяльності людини. В.Ж. Келле відзначає, що становлення особистості включає в себе три взаємопов'язаних складових:

1) самої загальної і вихідної є соціалізація, т. є. оволодіння мовою, знаннями, набуття цінностей і норм культури, формування світогляду і т. д., що робить людину здатною жити в даному суспільстві, бути його членом;

2) потім відбувається індивідуалізація людини, т. є. вироблення якостей, що відрізняють дану індивідуальність від інших, причому ступінь індивідуалізації може бути дуже різною, що в багатьох залежить від характеру соціалізації: чи вона обмежується підкоренням людини певним стандартам, чи дає свободу розвитку індивідуальності;

3) синтезуючою складовою всього процесу є персоніфікація, т. є. становлення особистості [2,3,4].

На формування особистості значуще впливають біо- і психогенні властивості, а також фактори соціального середовища. Домінуюче вплив на процес формування особистості робить груповий досвід і суб'єктивний, унікальний особистий досвід. Вони об'єднуються індивідом в процесі соціалізації.

С терміном «соціалізація» тісно пов'язані такі поняття, як формування, розвиток, виховання особистості.

Під формуванням особистості розуміється єдність об'єктивних і суб'єктивних умов і суб'єктивних факторів, цілеспрямовано впливаючих на процес становлення і розвитку людини. Звичайно, тільки враховуючи вплив всієї сукупності суспільних відносин в поєднанні з суб'єктивною діяльністю класів, груп і самої людини, можна говорити про багатобічне вплив на особистість і відповідно формувати її розвиток. Розвиток особистості відображає послідовність і поступальність змін, що відбуваються в свідомості і поведінці особистості. Виховання пов'язано з суб'єктивною діяльністю, з виробленням у людини певних уявлень про оточуючий її світ. Хоча виховання враховує вплив зовнішнього середовища, воно в основному характеризується зусиллями, здійснюваними соціальними інститутами [3].

В процесі соціалізації відбувається соціальна адаптація (процес пристосування до певних соціально-економічних умов), інтерналізація (усвоєння) індивідом норм і цінностей, прийнятих в його групі.

Таким чином, можна виділити особливості різних періодів соціалізації.

1. Соціалізація в дитинстві. Тут розрізняють два типи соціалізації дитини: репресивний і учасницький. На цій стадії діють такі психологічні механізми, як імітація, ідентифікація, почуття сорому і провини (З. Фрейд).

2. Социализация после детства – юношеская, когда молодые люди видят противоречия между своими ценностями и ценностями взрослых. На первый план в это время выдвигаются отношения между ровесниками .

3. Социализация взрослых отличается от социализации детей несколькими моментами: социализация взрослых скорее изменяет внешнее поведение, в то время как социализация детей формирует ценностные ориентации.

Взрослые способны оценивать нормы, а дети могут лишь их усваивать. Социализация взрослых рассчитана на то, чтобы помочь человеку приобрести определенные навыки, тогда как социализация в детстве в большей мере имеет дело с мотивацией.

В отечественных исследованиях выделяются следующие стадии социализации: дотрудовая стадия, трудовая стадия и послетрудовая стадия.

Свойства личности, сформировавшиеся ранее, не остаются неизменными. Ресоциализация означает овладение новыми ценностями и ролями для замены ранее недостаточно усвоенных или несоответствующих новой ситуации.

Социальные институты и люди, индивидуально и группами, если они способны социализации, называются агентами (проводниками) социализации [1].

На каждой стадии социализации в действие вступают определенные группы агентов: институты и группы, способствующие первоначальному развитию природных и социальных свойств (семья, ровесники), институты образования, институты трудовой, политической, культурной, познавательной деятельности.

Следует отметить, что социализация может быть неудачной или не произойти вовсе.

Таким образом, социализация – это процесс вхождения индивида в общественную жизнь, который играет важную роль, как в жизни личности, так и общества. Она обеспечивает самовозобновляемость общественной жизни. В какой бы сфере ни действовал человек, духовный момент всегда и во всем сопровождает его деятельность. Человек не пассивно воспроизводит то, что диктует ему общество. Он обладает возможностью проявить свою творческую силу и воздействовать на окружающие его явления и протекающие процессы. Особое значение для социализации индивида, обогащения его духовного мира имеет свободное время, которое, по замечанию К. Маркса, служит мерилем истинного богатства человека. Духовный компонент, таким образом, является определяющим в социализации индивида.

Література

1. Комаров, М.С. Введение в социологию: Учебник для высших заведений. – М.: Наука, 2004. – С.23-24
2. Осипов, Г.В. и др. Социология. М., 2005. – с.54-65
3. Пригожин, А.И. Современная социология организаций. – М.: Интерпракс, 2005. – С.100-103
4. Романенко, Л.М. Гражданское общество (социологический словарь-справочник). М., 2005. – С.69.

УДК 796.011.1:159.923

ВПЛИВ ФЕНОМЕНУ СПОРТУ НА КУРСАНТСЬКУ ТА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ

Орел А.

*Наук. керівник – Антошків Ю.М., канд. наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спеціально-рятувальної підготовки та фізичного виховання
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Фізичне виховання молоді в Україні є невід'ємною частиною системи вищої освіти, важливим компонентом гуманітарного виховання, вироблення патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, удосконалення фізичної і психічної підготовленості до активного життя і діяльності. Дозвілля традиційно є однією з найважливіших сфер життя студентської та курсантської молоді. Молодь – це особлива соціальна група, найсприйнятливіша до соціокультурних інновацій, що мають різний за спрямованістю вплив на становлення особистості молодої людини. Для сфери дозвілля найбільш характерна свобода особистості, яка проявляється у виборі форм, місця, часу проведення дозвілля. Для неї властива свобода від професійних та сімейно-побутових обов'язків, окрім того, в її межах послаблюється тиск на особистість молодої людини. Тому в сучасному суспільстві, для якого характерна нестабільність нормативно-ціннісних систем, проблема духовного розвитку молоді набуває особливої гостроти. Актуалізація питань молодіжного дозвілля зумовлена й тим, що молодь, відповідно до своїх культурних потреб, переважно присвячує вільний час спілкуванню в компаніях, групах однолітків, де побутує особлива молодіжна субкультура, що впливає на становлення духовних цінностей особистості. У зв'язку з тим, що негативні прояви у сфері дозвілля багато в чому зумовлені його неорганізованістю, необхідно визначити способи регулювання дозвільної сфери життєдіяльності студентської та курсантської молоді. У житті багатьох студентів та курсантів таким феноменом виступає спорт [4, с. 281].

У всіх культурах у всі часи та епохи фізкультура і спорт протягом багатьох століть нагромаджували свій потенціал. Спорт як важливий соціальний феномен пронизує всі рівні сучасного суспільства. Він впливає на національні відносини, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні цінності, спосіб життя молоді [3, с. 8].

Розвиток спорту в Україні та інших країнах світу показує, що активна позиція населення стосовно спорту формується внаслідок пропаганди ЗМІ. Саме від ЗМІ, передусім від ТБ, залежить популяризація видів спорту.

Головною постаттю, що формує уявлення про спорт, є спортсмен. Сприйняття феномену спорту в сучасній молоді, часто залежить від особистостей спортсменів, особливо від спортивної еліти держави. Спорт асоціюється з перемогами видатних атлетів Яни Клочкової, Віталія та Володи-

мира Кличків, Андрія Шевченка, та інших, що вибороли найпочесніші нагороди чемпіонатів світу та Європи, Олімпійських ігор. Спорт асоціюється зі спортсменами, які уособлюють найкращі людські якості і своїм професіоналізмом, а також поведінкою, манерами та зовнішнім виглядом формують позитивне образ розвиненої та освіченої людини [5, с. 308].

Соціологічні опитування населення, особливо студентської та курсантської молоді, що займається спортом, показують, що спорт формує початкове уявлення про життя у світі. Саме у спорті найяскравіше виявлені такі важливі для сучасного суспільства цінності, як досягнення успіху, прагнення бути першим, перемогти не тільки суперника, а й самого себе [1, с. 199]. Люди, які пройшли „школу спорту”, переконані, що спорт допоміг їм виховати віру у власні сили й можливості, а також уміння ними скористатися. Заняття, засвоєні спортсменами упродовж навчального процесу в системі вищої освіти, потім, як правило, допомагають і в житті. Більшість спортсменів стверджує, що саме спорт зробив із них людину, здатну бути особистістю. За допомогою спорту реалізується принцип сучасного життя – „розраховувати на самого себе”. Це означає, що досягнення успіху залежить насамперед від особистих, індивідуальних якостей – ініціативи, працьовитості, терпіння, вольових навичок.

Ефективність спортивної діяльності залежить від того, наскільки цінності спорту збігаються з цінностями суспільства й особистості. Спорт акумулює в собі цінності суспільства, а завдяки заняттям спортом або навіть простого споглядання спортивних змагань індивіди засвоюють такі цінності, інтегрують як особисті [2, с. 124].

За своєю природою спорт, незважаючи на притаманну йому змагальність, є гуманним, адже сприяє гармонійному розвитку особистості, допомагає розкрити непізнані можливості людського організму і духу. Спорт – це школа виховання мужності, характеру, волі. Спортивна діяльність дозволяє студенту та курсанту стійко переносити труднощі, які нерідко виникають у вузі, в сім’ї, в інших життєвих ситуаціях. Як відомо, тільки фізично здорова людина може отримувати більшу насолоду від життя, результативніше працювати, краще забезпечувати себе і свою сім’ю. Кожен знає, що фізично загартовані люди рідко хворіють, можуть стійко переносити холод і спеку, погодні і життєві незгоди, витримувати тривале фізичне навантаження.

Отже, у виробленні цінностей особистості значну роль відіграють не лише матеріальні, культурні, освітні, політичні й економічні фактори, а й фізична культура і спорт. Потреби у фізичному вдосконаленні впливають на всі сторони духовного життя: знання, уміння, навички. Фізична культура сприяє розвитку в людині, поряд з фізичною силою, здоров’ям і гарною поставою, таких якостей, як фізична вправність, справедливість, рішучість, обережність, толерантність, товариськість, відвага, чесність, культура суспільства та повага до супротивника.

Література

1. Антошків Ю.М. Мотивування курсантів та студентів до занять фізичним вихованням і спортом / Ю.М. Антошків, А.М. Ковальчук, Ю.С. Баран // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. праць. – Львів : ЛДУБЖД, 2009. №3 – С. 197–201.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129.
3. Гассем Аль Гази А. Международный спорт как социокультурный феномен / А. Гассем Аль Гази // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 8.
4. Жамардй В.О. Вплив на духовний світ особистості занять з фізичної культури і спорту / В.О. Жамардй // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : Зб. наук. праць. – Х., 2012. – №1(6). – С. 281–284.
5. Садовник О. Модель іміджу українського спорту, сформована на основі інформаційних повідомлень засобів масової комунікації / О. Садовник // Вісник Львів. Університету. Серія журналістики. – 2006. – Вип. 28. – С. 306–310.

УДК 372.355.177

МОРАЛЬНІ ТА ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Романюк Ю.

*Наук. керівник – М. Я. Нагірняк, канд. іст. наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Особливістю сучасного світу є поступова втрата духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних пріоритетів і цінностей. Прискорений розвиток науки і техніки у дечому обмежив можливості всебічного розвитку людини. На перший план виступила підготовка “вузького” спеціаліста, який ефективно виконує призначені функції, а це деформує загальнокультурну підготовку людини, призводить до стандартизації особистості.

На цьому фоні особливо насторожує стан духовності людини, стан моральних стосунків, відчуженість, грубість, небажання зрозуміти іншого, виявити повагу, толерантність, співчутливість, милосердя. Такі риси, як озлобленість, егоїзм, цинізм, жорстокість, зневага до іншого і брак почуття власної гідності роз’їдають людські стосунки, руйнують їх, завдячи у безвихідь вирішення найважливіших питань індивідуального й суспільного життя. Перелому в суспільній думці можна досягти лише за умови, якщо буде налагоджена система духовного та морального виховання.

Загальновизнано, що духовність і моральність – це те, що складає фундамент людини як особистості. У них – запорука гармонійного розвитку всіх потенційних можливостей особистості, запорука того, що плоди її діяльності дійсно слугуватимуть в ім'я людини як вищої цінності. Розвиток суспільства в будь-якому вимірі зумовлений саме наявністю відповідної духовної основи. Духовність створює підґрунтя для принципів будь-якого розвитку.

Становлення духовності – це вища мета кожної особистості, адже на міцному ґрунті духовності зростає й особистість людини. Духовний розвиток реалізується передусім у сферах: розумової діяльності – як шлях від сприйняття інформації про навколишнє до глибокого усвідомлення її сутності; моральної діяльності – через референцію широкого спектра моральних норм (від засвоєння формальних норм увічливості до прийняття гуманістичних принципів взаємодії з людьми); естетичної діяльності – у напрямі осягнення краси та вироблення потреби створювати прекрасне, оволодіння способами творіння прекрасних учинків, дій, речей.

Формування творчої, духовно багаті особистості нерозривно пов'язане з формуванням моралі, відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства.

Духовний розвиток особистості не можна розглядати у відриві від реальної поведінки, у ході якої складаються й реалізуються переконання, почуття, звички. Як сукупність усвідомлених людьми принципів, правил, норм поведінки, мораль встановлює необхідні орієнтири для саморозвитку та побудови людських стосунків.

Знання рівня сформованості ціннісних орієнтацій особистості, їх ієрархії – ключ до виховання особистості, формування її моральних засад. Ціннісні орієнтації впливають на місце особистості в суспільстві, допомагають молодій людині, яка пізнає світ, пізнати себе, навчають мистецтва жити, розвивати розумові здібності, вміння самостійно здобувати знання, бути духовно багатою особистістю, дотримуючись законів добра, любові та милосердя.

Завдяки осмисленню, осягненню духовних цінностей (істини, добра, краси, любові, совісті, свободи, демократії, людської гідності) та виробленню відповідних ціннісних орієнтацій відбувається прийняття чи неприйняття тієї чи іншої якості життєдіяльності, її подальше удосконалення або нівелювання. Це підносить людину у ході засвоєння нею духовної культури до рівня творця нових індивідуально-значущих і суспільно-корисних цінностей, зразків поведінки.

Неперервність освітнього та професійного вдосконалення особистості, звернення до загальнолюдських і духовних цінностей – це основа морального зростання.

До показників такого зростання належать:

– усвідомлення значущого вибору;

– зростання внутрішньої чесності, заміна критеріїв обов'язку, совісті на критерії естетичної та творчої спрямованості, коли людина починає свідомо творити своє життя;

– зростання почуття гармонії світу, уникнення емоційного ставлення до добра і зла.

Піднесення пріоритетів духовності, формування духовної культури, виховання високоосвічених і високоморальних особистостей можливе лише на засадах національних і загальнолюдських цінностей. Розв'язувати ці проблеми треба разом, залучаючи до співпраці громадські, молодіжні, релігійні організації, батьків, педагогів – усіх, кому не байдужа доля дітей і молоді, майбутнє України.

Література

1. Боришевський М. Й. Духовність особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [За ред. С. Д. Максименка]. – К., 2007. – Т. IX, Ч. 5. – С. 25–32.

2. Великий Р., прот. Духовність молоді людини. – Львів : ЛПБ МНС України, 2003. – С. 92–94.

3. Гончаренко М. О. Теоретико-методологічні засади вивчення духовного розвитку особистості / М. О. Гончаренко // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірн. наук. праць ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [За ред. С. Д. Максименка]. – К., 2009. – Т. XI, Ч. 5. – С. 105–114.

4. Караульна Н.В. Духовність і самовизначення особистості // Матеріали “Днів науки – 1998” наукових доповідей та виступів студентів, аспірантів, докторантів, викладачів. – К. : РВЦ “Київський університет”. – С. 104–110.

5. Нагірняк М.Я. Духовне становлення працівників МНС // Особистість в екстремальних умовах. Матеріали науково-практичного семінару 29 лютого 2008 р. – Львів : ЛДУ БЖД, 2008. – С. 44–48

6. Принципи морального життя // Свічадо. – Львів, 1996.

УДК 364

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З
ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ****Пітик Х.**

*Наук. керівник – Лозинський А.Ф., канд. істор. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного та психічного розвитку. Протягом багатьох років соціальна робота у відношенні до дітей-інвалідів розвивалася від елементарного догляду у спеціальних закладах до навчання дітей-інвалідів та реабілітації людей, які стали інвалідами у дорослому віці [8, с. 169]. Розрізняють такі обмеження дитячої життєдіяльності: діти з порушеннями слуху і мови (глухі, слабочуючі, логопати); порушеннями зору (сліпі, слабобачучі); порушеннями інтелектуального розвитку (розумово відсталі, з затримкою психічного розвитку); порушеннями опорно-рухового апарату; з комплексними порушеннями психофізіологічного розвитку (сліпоглухонімі, ДЦП з розумовою відсталістю); хронічними соматичними захворюваннями; психоневрологічними захворюваннями [3, с. 87].

Перш ніж говорити про напрямки організації соціальної роботи з дітьми-інвалідами, необхідно визначити моделі, на основі яких розробляють ті чи інші напрямки. Зокрема, така робота має базуватися на чотирьох провідних моделях: медичній, політико-правовій, соціальній та моделі культурного плюралізму. *Медична модель* організації соціальної роботи включає: патронаж дітей з обмеженими функціональними можливостями вдома; медичне обслуговування; забезпечення медикаментами; санаторне лікування; виплату коштів та реалізацію пільг, гарантованих державою [4; 5]. Стрижнем *соціальної моделі* є взаємозв'язок між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не відхилення у здоров'ї та розвитку. Необхідною є організація інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство через створення умов для максимально можливої самореалізації, а не через пристосування до норм та правил життя здорових людей. Завданням *політико-правової моделі* організації соціальної роботи полягає в захисті прав дітей з обмеженими функціональними можливостями, що має бути закріплено законодавчо і реалізуватися через стандартизацію положень і правил в усіх сферах життєдіяльності. А завданням моделі *культурного плюралізму* є формування в суспільстві толерантного ставлення до дітей з обмеженими функціональними можливостями [3, с. 91].

Загалом соціальний захист є системою гарантованих засобів (медико-соціальні заходи, реабілітація, організація забезпечення життєдіяльності та ін.), спрямованих на створення умов, що зможуть забезпечити дітям-інвалідам рівні з іншими дітьми можливості участі в усіх сферах суспільного життя і здійснюються в тих чи інших видах соціального захисту залежно від характеру та ступеня потреби дитини-інваліда [6, с. 75].

Організація соціальної роботи має стосуватися не лише дитини-інваліда, а й усього її соціального оточення, оскільки особливе значення для дітей-інвалідів має норма, яка стверджує, що за наявності фізичних чи розумових обмежень людина повинна жити у своїй родині або з прийомними батьками та брати участь у житті суспільства [7, с. 63]. Для успішної соціальної роботи з дитиною з обмеженими можливостями фахівець з соціальної роботи повинен володіти глибокими й різнобічними знаннями про особливості розвитку людини як особистості; основні тенденції суспільного розвитку і вимоги, що пред'являються суспільством до людини; вікові та індивідуальні особливості психічного й особистісного розвитку дитини (в нормі і патології) та ін. Ці знання є необхідними, оскільки соціальний працівник у процесі взаємодії з дитиною, що має обмежені можливості, та її сім'єю виступає в різних ролях: вихователя, консультанта, психолога. Тому він має володіти якостями, які були б притаманні другу, педагогу, психологу та правознавцю [2, с. 323].

Кожна дитина має право навчатися і здобути освіту. Зважаючи на те, до якої категорії вона належить: важковиховувана, сирота чи інвалід, соціальний педагог будує певну стратегію роботи з такою дитиною. *Дитина-інвалід*, що навчається у школі, це учень, який повинен бути завжди під пильним, але непомітним для нього наглядом. Провідним компонентом соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей та молоді є формування індивідуальності, соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної особи. Завдання соціального педагога полягає в тому, щоб створити такі соціально-педагогічні умови, які сприятимуть внутрішньому розвитку індивіда, досягненню ним своїх цілей, реалізації типів поведінки, гнучкій адаптації. Тільки за таких умов людина може виявити себе нестандартно, по-новому, тобто творчо. Завдяки творчій адаптивній поведінці вона діє продумано, прагне до самостійності, гармонійності, а коли спрямовує свої зусилля на досягнення власних цілей, то діє продумано. Соціально-педагогічна реабілітація молодих інвалідів допомагає їм досягти й підтримати оптимальний рівень своєї самостійності та життєдіяльності. Навчаючись у звичайній школі, діти з обмеженими функціональними можливостями гостріше, ніж їх ровесники, переживають вікові кризи. Так, спочатку, при вступі дитини до школи, завданням соціального педагога є робота з дитиною щодо подолання почуття страху перед новим соціальним оточенням, підготовка дитини до нової соціальної ролі – “учень” [9, с. 287].

Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями – це складний процес, що потребує переорієнтації, і насамперед – у напрямі розробки методології і методики соціально-педагогічної та психологічної моде-

лі соціальної роботи. Специфіка такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до дітей-інвалідів, які потребують не тільки матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійної, соціально-побутової), а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, моральному і духовному самовдосконаленні [1, с. 93]. Реабілітація дітей з обмеженими можливостями має свої особливості, оскільки вона повинна забезпечувати, враховуючи, що мова йде про зростаючий організм, розвиток усіх систем і функцій, запобігати затримці в рості та розвитку [2, с. 55–57].

Ставлення суспільства до аномальної дитини є мірилом його цивілізованості. Донедавна питання дитячої аномалії – інвалідності – у нас замовчували. Інвалідів намагалися ізолювати від суспільства у спеціальних закладах. Дитина-інвалід та її близьке оточення опинялися сам-на-сам зі своєю бідною.

Отже, провідним компонентом соціальної роботи з цією категорією дітей є формування індивідуальності, соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Важливе значення також мають: побудова взаємозв'язків з мікро- і макросередовищем; розвиток психофізичних можливостей; розширення сфери спілкування, організація дозвілля, творчої та ігрової діяльності; допомога в самообслуговуванні й пересуванні; забезпечення ліками і продуктами харчування; організація оздоровлення, розроблення і реалізація програм реабілітації дітей-інвалідів.

Література

1. Айшевурд М.М. Полноценная жизнь инвалида. – М. : Педагогика, 1991. – 88 с.
2. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : Гуманитарный изд. центр «ВЛАДОС», 2003. – 368 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2–3. – С. 36.
5. Зверєва І.Д., Іванова І.Б. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональними обмеженнями // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К., 1995. – С. 4–10.
6. Кузнецова Л.П. Основные технологии социальной работы : учеб. пособ. – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2002. – 92 с.
7. Теорії і методи соціальної роботи : підруч. для студ. вищих навч. закл. / за ред. Т.В.Семигіної, І.І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 328 с.
8. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : Гуманитарный изд. центр «ВЛАДОС», 2001. – 432 с.
9. Ярская-Смирнова Е.Р., Неберушкина Е.К. Социальная работа с инвалидами. – СПб. : Питер, 2004. – 316 с.

УДК 351: 614.8

СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РИСКОВ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Титов В., Новиков В.

*Науч. руководитель – Карпиевич В.А., канд. истор. наук,
доцент кафедры гуманитарных наук*

Командно-инженерный институт МЧС Республики Беларусь (г. Минск)

События последних лет вновь напомнили человечеству, что научно-технический прогресс не только способствует повышению производительности и улучшению условий труда, росту материального благосостояния и интеллектуального потенциала общества, но и таит немало опасностей, возникающих, в частности, при использовании сложных инженерных систем.

Чрезвычайные ситуации оказывают негативное воздействие на социальные процессы в любой стране, в том числе и в Республике Беларусь. Ежегодно различные стихийные бедствия и аварии наносят экономике республики непоправимый ущерб, разрушая не только здания, технические объекты и коммуникации, но и унося жизни тысяч людей. И каждый год государственная казна из-за нанесенного ущерба теряет миллиарды рублей. Также и граждане вынуждены нести урон от бедствий, тратить деньги на возмещение убытков, причиненных стихией. Не следует сбрасывать со счетов и то, что ежегодно огромные деньги уходят из бюджета страны на преодоление последствий аварии на Чернобыльской АЭС. К сожалению, практика показывает, что количество чрезвычайных ситуаций будет возрастать. Причем это происходит помимо воли и возможности человека.

Один из важнейших рисков XXI в. – это технократическая парадигма, определяющая мышление подавляющей части руководителей экономической, политической и других важнейших сфер общества. О негативной направленности технократической тенденции свидетельствуют данные Брюссельского исследовательского центра: если в начале 1960-х годов от ЧС природного и техногенного характера в среднем за год пострадал 1 человек из 62 проживающих на Земле, то в 1990-х – уже 1 из 29 [1, с. 328].

Решающим критерием до сих пор является чисто техническая эффективность и даже эффектность внедряемых технологий. Масштабы возможного ущерба окружающей среде и вероятность возникновения ЧС если и учитываются, то лишь в последнюю очередь, да и то далеко не в полной мере. Характерным остается стремление экономить за счет расходов на обеспечение надежного уровня безопасности.

Наблюдается усиление взаимозависимости и взаимосвязи в происхождении ЧС факторов природного и техногенного характера. Все чаще стихийные бедствия, будучи внешними по отношению к инженерно-технологической инфраструктуре, порождают возникновение техногенных катастроф.

Известно преобладание сугубо человеческих, социальных факторов в возникновении техногенных катастроф. По оценкам экспертов, человеческие ошибки обуславливают 45% экстремальных ситуаций на АЭС, 80% авиакатастроф и свыше 80% катастроф на море. Еще выше этот показатель для автодорожных аварий, в том числе – при перевозке опасных грузов. Среди причин катастроф – разрыв хозяйственных связей, падение технологической дисциплины, снижение квалификации кадров, прогрессирующий износ средств производства и техники, превышающий в некоторых отраслях 80–90%, рост стрессовой нагрузки на граждан из-за снижения жизненного уровня и политической нестабильности [2].

Деятельность МЧС связана не только с преодолением локальных проблем, возникающих в результате природных, техногенных отклонений, просчетов или неорганизованности отдельных людей, профессиональных групп или руководящих органов.

Своей деятельностью МЧС, преодолевая стрессовые нагрузки и сохраняя жизнь граждан и стабильность общества, способствует нормализации общественных отношений, укрепляет авторитет власти, доверие народа к ней.

Литература

1. Владимиров В.А. Управление риском. Риск, устойчивое развитие, синергетика / В.А. Владимиров, Ю.Л. Воробьев, Г.Г. Малинецкий и др. – М. : Наука, 2000. – 432 с.

2. Человеческая ошибка // Большая энциклопедия нефти и газа [Электрон.ресурс]. – Режим доступа : www.ngpedia.ru/id299155p2.html.

УДК 355.337:781.1

РОЛЬ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВОЇНА

Чемес К.

Наук. керівник – Кожевніков В.М., канд. істор. наук, доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м.Львів)

Музика на сьогодні стала невід'ємною частиною життя сучасної людини. Вона оточує нас скрізь: на вулицях, у транспорті, у концертних залах, на стадіонах, урочистих святах, у мобільних телефонах та ін. Ми не уявляємо свого життя без музики [1].

Військовослужбовці серед усіх видів мистецтва надають перевагу музичному мистецтву. І цьому є пояснення: музика надихає воїнів на патріотизм – коли звучить гімн України, вони відчувають гордість за Батьківщину, відповідальність за виконання військового обов'язку.

Від солдата до генерала, кожен військовослужбовець певним чином залежить від музики. Адже тоді в нашій армії не існувало б пісенно-стройових композицій, тематичних вечорів, які супроводжують музичними творами різного жанру, концертів та ін. Такі твори, як опера «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського, «Тарас Бульба» Миколи Лисенка, твори Бетховена, Моцарта, Верді та ін. надають військовослужбовцям насолоду, високі почуття, покращують та прикрашають нелегку, але дуже почесну військову справу. Недарма в нашій державі ще з 1991 року, коли Україна стала незалежною, існувало понад 130 оркестрів, і всі вони мали досить різний репертуар, але всіх їх об'єднувала спільна мета – прославлення нашої держави. Саме військово-оркестрова музика одуховнює та пробуджує патріотичний настрій кожного військовослужбовця. Пісенно-стройові композиції, які вже стали візитною карткою нашої Академії сухопутних військ – це чудовий приклад патріотичного настрою, наповненого оптимізмом, любов'ю до свого народу, своєї країни, своєї армії. Візьмемо до прикладу слова одної із провідних пісень нашої Академії:

Гайда козаче, в звитяжний бій,
Як Сагайдачний – за волю стій!

Хіба після таких слів не пробуджується бажання віддати душу своїй Державі, гідно та достойно служити на благо Батьківщині, підніматись до вершин військової кар'єри? А скільки таких пісень ще існує в Україні! Наприклад, «Ой, у лузі червона калина», «Калина пам'яті», «Січова слава», «За рідну Землю» та ін. Вони примушують замислитися та відчутти велич своєї країни.

Отримати такі враження за допомогою музики може не лише військовий, а й кожен українець, кожен громадянин. Саме для цього і проводять різні музичні фестивалі на зразок «Сурми України». Такі фестивалі існують не лише на території України, наші військовослужбовці подорожують оркестровою групою і в Данію, Швецію, Німеччину, Нідерланди та інші країни Європи і цілого світу.

Великі здобутки наших оркестрів позитивно впливають на формування особистості сучасного воїна, зокрема, солдата строкової служби та молодого курсанта, які тільки починають свою кар'єру у військовому середовищі.

На формування внутрішнього світу воїна значно впливає і класична музика. Тому, на нашу думку, не дарма організовують різні походи в театри та інші заклади культури, де проводять концерти, тематичні вечори та так звані вечори музики, де військовослужбовець реалізує рекреативну, пізнавальну та духовну функції, розвиває фантазію. Та просто слухати класичну музику недостатньо. Для того щоб «увійти» у смак того чи іншого музичного витвору, потрібно знати жанр (а їх досить багато), тематику, інструменти, залучені до виконання, та автора твору [2].

Неможливо залишити поза увагою й музику сучасності. На жаль, сучасна естрада не знає правил та цензури. Тому сучасний військовослужбовець має змогу слухати та сприймати не лише позитивні якості нашої сцени, а й усі її негативні риси.

До прикладу, у телефонах та плеєрах молоді з'явилося багато іноземних пісень, а рівень знання іноземної мови у багатьох молодих людей недостатній, вони не розуміють сенсу слів, які звучать, але намагаються точно повторити зміст, використовуючи вирази, яких у побуті, можливо, навіть і не вживають. Але не так страшно, коли особа не розуміє сенсу пісні і повторює її, значно страшніше, коли вона усвідомлює всю огидність слів, які там проспівують, і повторює їх, отримуючи від цього певне задоволення.

Якщо звернутись до теми сучасної (постмодерної) музики, то можна сказати що вона відіграє й певну позитивну роль у формуванні особистості воїна та деяким чином допомагає йому. Ось наприклад, коли в нашій Академії випускники здають, зокрема, такий предмет, як фізична підготовка, то ми чуємо веселі та бадьорі пісні з величезних колонок, що мають широку акустику, для того щоб курсанту, майже лейтенанту, було легше бігти. Напряма таких пісень ми називаємо простою мовою – клубні. І хоча це лише звучання певних нот у швидкому темпі, та саме таке звучання підбадьорює, і, нехай не сильно, але все ж поліпшує результат, допомагає підняти настрій військовослужбовця, який здає норматив [2].

Сьогодні ми чуємо не лише клубні, але й інші напрямки сучасної музики. Їх досить багато, зокрема: рок, поп, метал, фольк та багато-багато інших. Усі вони мають свою особливість, свій ритм, своє значення, та кожна людина, у тім числі військовослужбовець, сприймає різну мелодію по-різному [3]. Тому командир, якщо радить послухати своєму підлеглому ту чи іншу пісню, повинен досить серйозно та відповідально поставитися до підбору напряму. Адже кожна особистість сприймає той чи інший фактор по-своєму. Те, що комусь до вподоби, іншому не миле чи навіть ненависне. І музика – не виняток. Вона створює настрій військовослужбовця. Послухавши сумну пісню, він сам нерідко починає сумувати. Тому пісні про рідний дім, матір, сім'ю загалом або про кохану дівчину солдатів строкової служби чи ще не адаптованому курсанту краще не слухати. А от патріотичні пісні, навпаки, сприяють покращенню настрою та бажанню служити.

Отже, музика у військовому середовищі відіграє значну роль. Саме музичне мистецтво надає допомогу і командиру і підлеглому як у проведенні заходів на різну тематику, так і в покращенні морально-психологічного стану військовослужбовця. Музика відображає зрілість людини, виконує гедоністичну, пізнавальну, комунікативну, виховну та інші функції музичного мистецтва, які досить активно впливають на формування особистості сучасного воїна.

Література

1. Словник-довідник. Музика / Уклад. Юркевич Ю. Є. – Тернопіль: Навчальна книга, 2003. – 966 с.
2. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства : учебное пособие. – 2-е изд. – М. : Консерватория, 1994. – 260 с.
3. Музична форма від звуку до стилю : навч. посібник / За ред. Шип С.В. – К. : Заповіт, 1998. – 368 с.

УДК 364:376

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ

Хлопецька К.

*Наук. керівник – Лозинський А. Ф., канд. іст. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Ставлення суспільства до дітей відображає загальний рівень захисту та поваги прав людини. Якщо держава піклується про своє майбутнє покоління, вона повинна забезпечити повагу його гідності, створити належні умови для всебічного розкриття здібностей, закладення основи для повноцінного та плідного життя. Проте, на жаль, не всі діти в Україні живуть у сім'ях. Ідеться про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно до ст. 52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладене на державу.

Юридичний статус, правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначені Законом України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, який набув чинності у січні 2005 р. і є складовою законодавства про охорону дитинства [5].

Законодавством України передбачено, що дитина-сирота – це дитина, в якій померли чи загинули батьки; а діти, позбавлені батьківського піклування, – це діти, які залишилися без піклування батьків: у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав; відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав; визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними; оголошенням їх померлими; відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства; розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місце перебування; тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати батьківські обов'язки; а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки та безпритульні діти.

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг, які підтверджуються комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Крім цього, законодавчо визначені такі терміни: державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, – це встановлені законами мінімальні норми і нормативи

забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без батьківського піклування, та осіб з їх числа; особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були зачислені до дітей, позбавлених батьківського піклування; державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа – повне забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів матеріальними та грошовими ресурсами дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Особливості повного державного забезпечення передбачають, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів. Дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення, виплачують стипендію в розмірі, який на 50% перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також 100% заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики. Дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачують щорічну допомогу для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачені для навчальних закладів у відповідних бюджетах. При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь період академічної відпустки повне державне забезпечення та виплачується стипендія. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування. Випускники навчальних закладів забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи органів праці та соціального захисту населення одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку при їх працевлаштуванні [4].

Оскільки на повне державне забезпечення мають право діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які мають цей статус, відповідна служба у справах дітей зобов'язана протягом двох місяців підготувати комплект документів, який підтверджує набуття дитиною статусу дитини-сироти.

Сьогодні в Україні працюють державні органи піклування про дітей-сиріт, які перевіряють умови утримання, виховання, навчання дітей-сиріт, клопочуть про захист їхніх прав, за потреби розшукують батьків. Соціальні центри для дітей, сім'ї та молоді надають дітям, позбавленим батьківського піклування, послуги щодо їх соціальної та психологічної адаптації у

суспільстві, підготовки до самостійного життя. У багатьох містах створено кризові центри – тимчасові дитячі притулки, де протягом місяця дитина, яка має неблагополучну сім'ю, зазнала жорстокості в сім'ї, втекла з дому і опинилася на вулиці, голодує, жебракує, ночує по підвалах і на вокзалах, може знайти тимчасовий притулок, поїсти, помитися, отримати медичну допомогу, консультацію психолога. Під час перебування дітей у кризовому центрі соціальні працівники уточнюють, чи є в дитини родина, чи може вона повернутися в сім'ю, чи займаються батьки її вихованням. При потребі оформлюють документи на влаштування дитини до інтернату [1].

Суспільство небайдуже до малюків, яким не пощастило з батьками. Не залишаються осторонь громадські організації, студенти, школярі, бізнесові структури. Вони організують спонсорську допомогу, акції зі збору допомоги (одяг, взуття, підручники, канцтовари, продукти харчування, солодощі, подарунки), влаштовують свята для вихованців дитячих будинків. Проте, за результатами соціологічних досліджень, понад 80% дітей, які живуть у дитячих будинках та школах-інтернатах, вважають себе нещасливими. Інтернат ніколи не стане альтернативою сім'ї, його можна розглядати лише як місце тимчасового перебування дитини [3].

Отже, можна зробити висновок, що проблема сирітства в Україні є досить актуальною і потребує негайного вирішення на законодавчому, соціальному та економічному рівні. Держава робить певні кроки у напрямі соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, однак сьогодні вони є недостатніми.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
2. Енциклопедія освіти / В.Г.Кремень (голов. ред.). – К. : Юрінком-Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Діти-сироти: проблема, про яку говорять вголос [Електронний ресурс] / Державна підтримка дітей-сиріт в Україні. – Режим доступу до ресурсу : <http://ua.textreferat.com/referat>.
4. Сергієва О. Проблеми прав дітей в Україні [Електронний ресурс] / Проблема сирітства в Україні. – Режим доступу до ресурсу : <http://postup.lg.ua/nova-publikaciya>.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Закон України від 13.01.2005 р., № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1.

УДК 215

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЦЕРКВИ

Цибран Н.

*Наук. керівник – Лозинський А.Ф., канд. істор. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Епоха Середньовіччя успадкувала від Римської імперії християнську релігію, яка була неоднорідною. 1054 р. відбувся розкол християнської церкви на західну (католицизм) і східну гілки (православ'я). Згодом католицизм став ідеологічною основою середньовіччя, поступово зміцнюючи свої позиції у Європі, а церква стала першим носієм благодійності й суспільної опіки. Велику роль у наданні соціальної допомоги відіграли чернечі ордени – спільноти монахів, які добровільно прирікали себе на безшлюбність та обітницю зречення від усіх благ світу. Також до церкви перейшла важлива функція – підтримувати суспільний мир і пом'якшувати соціальні суперечності [4, с. 27–31].

Стосунки церкви з бідними, фактично, зводились до вимоги милостині, при цьому не згадували про знищення соціальної нерівності. Зокрема, постановами Ельвірського (306 р.) і Антіохійського соборів (341 р.) єпископату було надано право розпоряджатися на свій розсуд майном церкви для потреб соціально незахищених осіб та допомагати тим, хто потребує невідкладної допомоги. Церква не обмежувалася лише проповідями про необхідність милостині, вона прагнула “не словом, а ділом” допомогти соціально незахищеним. Зокрема, майже 25% церковних прибутків використовували з благодійною метою, а роздавання хліба і складання списків убогих стали виключною прерогативою церкви.

Значною благодійною діяльністю займався св. Василій Великий (329–379), єпископ з Кесарії Каппадокійської в Малій Азії). Він заснував притулок для перестарілих, госпіталь та притулок для хворих і калік. Джерелом для функціонування таких закладів слугували церковні прибутки та приватні пожертви парафіян [1, с. 117–134].

Монахи опікувалися й лікували хворих, паралельно навчаючись медичної справи. Проте, перші монастирські соціальні медичні заклади були досить низького професійного рівня. Лікування в основному відбувалося “постом і молитвою” і рідко досягало мети. Крім того, в періоди епідемій, такі лікарні за скупчення багатьох хворих перетворювалися у розсадники небезпечних інфекційних захворювань, які легко передавалися від однієї людини до іншої та мали назву “будинків страждань” [4, с. 27–31].

Середньовічна соціальна робота в Україні також значною мірою була зосереджена у церквах і монастирях. Церковна соціальна допомога базувалася на т. зв. “десятині” – фінансовому відрахуванні від князівських доходів. Монастирі проводили багатопротифільну роботу і стали провідними центрами благо-

дійності, виконуючи різноманітні функції: лікування, надання одноразової допомоги харчуванням, милостині, навчання грамоти, контролю над убогими та ін. Соціальною роботою у князівські часи займалися й парафіяльні організації. Зокрема, біля храму споруджували спеціальні будівлі, де могли перебути негаразди соціально незахищені парафіяни. Монастирі стали не лише інституціями соціальної допомоги, але й своєрідними органами громадського контролю та місцем покарання для невірних жінок [6, с. 168–169].

Об'єктом турботи церкви були бездомні та бідні. Зокрема, 542 р. в Ліоні був відкритий соціальний притулок “Божий будинок”, де надавали соціальну допомогу монахи і міські добровольці. Проте, згодом епідемії, війни та інші соціальні катаклізми змінили ставлення до бідності людей. Новоутворені середньовічні держави потребували здорової робочої сили та активних людей для економічного будівництва. Поступово сформувалися два погляди на убогість. Одні сприймали бідняків як деградованих, неповноцінних, небезпечних істот, до яких необхідно застосувати дискримінаційно-репресивні заходи, а інші – проявляли співчуття і прагнули надати їм соціальну допомогу [3, с. 102].

Активну роль у процесах соціальної підтримки вразливих верств населення відігравали чернечі ордени, які стали своєрідним суспільним благодійним інститутом, де на практиці реалізовували ідеї милосердя й допомоги ближньому. Зокрема, іоаніти і лазаристи надавали допомогу хворим; бегарди і алексіани допомагали тим, хто помирає, та здійснювали їх поховання; а тринітарії турбувалися про повернення чи викуп полонених християн із мусульманської неволі. В Україні найактивнішою соціальною допомогою займалися францисканці, домініканці і бенедиктинці (проводили велику місіонерську роботу в монастирях, де організовували лікарні для страждених, нічліжки для бідних і подорожніх та ін.), василіяни (один з основних чернечих орденів Української греко-католицької церкви, організовували постійну місіонерську допомогу хворим і бідним задля їхнього спасіння) та кармеліти і єзуїти (відкривали при монастирях і колегіях інтернати для незаможної молоді, допомагали убогим) та ін.

Поряд із соціальною роботою церква формувала теоретичні підходи до проблем допомоги і опіки через осмислення найважливіших християнських догматів про милосердя. Особливого поширення набули праці Василя Великого, Григорія Богослова, Іоана Златоуста, Федора Студита, Афанасія Александрійського та ін., які мали великий вплив на становлення суспільної свідомості у питаннях соціальної допомоги, підтримки й опіки. Зокрема, святий Василій Великий суть соціального милосердя вбачав у співчутті до пригноблених. Він вважав, що треба турбуватися про людей, які з великого багатства впали у крайню бідність, а також про тих, хто, маючи міцне здоров'я, став хворим [1, с. 154–160]. Св. Григорій Богослов (Григорій Назіанський (330–390), Константинопольський патріарх) подав зразок практичної соціальної роботи: “Будь для нещасного Богом”. Однак, милосердя і благодійність у ставленні до ближнього передбачають і певні завдання для того, хто творить цю милостиню. Так, Григорій Богослов розрізняв благодійність

вищу і нижчу. Перша приносить користь душі й представлена законами пророків, учителів, пастирів та ін., а друга – приносить їжу, ліки, спокій і терпіння. Ідея наближення людини до гармонії душі і тіла отримала інтерпретацію: “Заслужи перевагу перед ближнім твоїм тим, що ти за нього більш благодійний” [2, с. 668–712]. Твори проповідника св. Іоана Златоуста (347–407), єпископа Константинопольського представлені найбільш повно і об’ємно із всіх праць церковно-соціального змісту. На його думку, людина найбільше повинна навчатися милосердю, адже воно і робить її людиною. Соціальна справедливість трактується із принципу суспільної корисності: “Ми всі маємо потребу один в одному: бідний у багатому, багатий у злидареві, той, хто нічого не має, у тому, хто подає милостиню...”. Принцип суспільної корисності розглядається як Божя мудрість. І. Златоуст вважав, що в акті милосердя немає меж (“Робити добро і подавати милостиню треба навіть язичнику”), а жорстокість і несправедливість проявляються тоді, коли милосердя поширюється тільки на певне коло суб’єктів. Що стосується самої милостині, то вона є способом позбутися “хвороби духовної і ран гріховних”. Бог велів подавати милостиню не лише, щоб “наситилися бідні”, але щоб і ті, хто подає, могли “заслужити собі нагороду”. Більшою мірою милосердя потрібне другим, ніж першим. Іоан Златоуст виділяв два рівні соціальної допомоги: милості духовні (навчити істини і добру, молитися Богу за ближнього та ін.) і тілесні (напоїти спраглою, одягти голого, відвідати ув’язненого, прийняти в дім мандрівника та ін.) [5, с. 364–371].

Отже, середньовічні християнські мислителі й теологи передбачали необхідність всебічного виховання людини, а соціальна допомога, на їх думку, не повинна зводитися лише до милостині (шматок хліба, одяг, ліки та ін.), вона має прищепити суспільству певні моральні якості і прагнення служити Богу.

Література

1. Василій Великий. Морально-аскетичні твори. – Львів : Свічадо, 2006. – 380 с.
2. Григорій Богослов // Православная энциклопедия : В 25 т. – М. : Церковно-научный центр РПЦ «Православная энциклопедия», 2006. – Т. XII. – С. 668–712.
3. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И.Пискунова. 2-е изд., испр, и дополн. – М. : ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
4. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи. Курс лекцій / Поліщук В.А., Янкович О.І. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 256 с.
5. Крестный путь Иоанна Златоуста / автор-сост. О.В. Орлова. – 2-е изд. – М. : Адрес-Пресс, 2002. – 399 с.
6. Фурман А., Підгурська М. Історія соціальної роботи // Психологія і суспільство. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – № 4. – С. 163–204.

УДК 355.55:355.216

ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ЗА КОНТРАКТОМ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Чобіт І.

*Наук. керівник – Харук А.І., д-р істор. наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних наук*

Академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м.Львів)

Головною метою реформування Збройних Сил України (ЗС України) є створення на основі вимог ХХІ сторіччя боєздатної армії, яка буде спроможна якісно виконувати покладені на неї завдання, ефективно функціонувати в демократичному суспільстві, відповідати економічним можливостям держави щодо її забезпечення. У 2015 р. планується мати невеликі за чисельністю, але високоякісні збройні сили. Це передбачає їх оснащення сучасними озброєннями військової техніки, високий рівень підготовки особового складу, всебічне забезпечення, готовність до спільних дій у складі багатонаціональних сил у всьому спектрі можливих операцій. Збройні Сили зразка 2015 р. будуть гнучкими, матимуть високу мобільність (не тільки тактичну, але й стратегічну) та будуть здатними до реагування на будь-які надзвичайні ситуації [1].

Сьогодні актуальність проблеми соціального відтворення як соціального процесу не тільки не знизилася, а, навпаки, навіть зросла. Багато вчених відзначає як найважливіший поворот новітніх досліджень сучасної соціології перенесення центру уваги з вивчення соціальних структур на соціальні процеси. Соціальне відтворення населення постає як усвідомлена цілеспрямована діяльність членів суспільства щодо підтримки своєї цілісності й стійкості, забезпечення найбільш сприятливих умов для свого існування та розвитку, для розвитку відносин з іншими спільнотами. Воно охоплює всі прояви життя суспільства та виражається в безперервному функціонуванні соціальної структури, соціальних інститутів, соціальних норм і цінностей у рамках конкретно-історичної формації.

Досвід здійснення успішних військових реформ арміями світу показує, що пріоритетним напрямом у перетвореннях повинна бути реформа системи відтворення людського чинника, процесу соціального відтворення в умовах збройних сил. Соціальне відтворення збройних сил у сучасних умовах України є надзвичайно актуальним і складним завданням, яке органічно вміщує множину політичних, економічних, соціальних, культурно-духовних, психологічних чинників.

Реформа збройних сил висуває як пріоритетні напрями питання соціального відтворення професійних військовослужбовців. Зміна принципів

комплектування збройних сил, професіоналізація військової праці потребують створення адекватної змінам системи соціального відтворення професійних військовослужбовців, що розуміють як умову успішного проведення військової реформи, яка відбувається. При цьому система соціального відтворення професійних військовослужбовців – це не тільки збереження або збільшення кількісних характеристик особового складу, але і збереження та підвищення його якісних характеристик.

Як показує світова практика реорганізації збройних сил у сучасних умовах ринкових відносин, недооцінка значення соціального відтворення професійних військовослужбовців, так само як і підміна його неринковими методами, негативно позначається на бойовій готовності армії. Система забезпечення соціального відтворення професійних військовослужбовців повинна реалізувати найбільш раціональне та всебічне задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб, стимулювати військову службу і забезпечувати виконання завдань, що стоять перед збройними силами.

Основною характеристикою змісту служби є наявність можливості професійного та особистого розвитку військовослужбовця. Кількісними показниками виступають показники виконання планів бойової підготовки. Інтегральною характеристикою досягнутого рівня змісту праці та її якості служить ступінь професійної кваліфікації кадрів та її матеріалізація в навчально-бойових завданнях, що виконуються. Удосконалення характеру та змісту військово-професійної діяльності проводять за двома напрямками:

- удосконалення бойової підготовки військовослужбовців;
- матеріально-технічне забезпечення ЗС України.

Удосконалення бойової підготовки військовослужбовців забезпечується шляхом внесення змін у систему організації бойової підготовки, форм і методів проведення занять. Перш за все, головні зусилля слід зосереджувати на максимальному залученні до занять особового складу, інтенсифікації навчального процесу, індивідуалізації форм проведення занять, зменшенні витрат на професійну підготовку через використання тренажерів, на обмеженні тривалих польових виходів, застосуванні сучасних технологій обслуговування бойової підготовки та бойової техніки. У методиці навчання варто перенести акцент з монологічних форм на діалогічні та на постійний контроль знань, закріплення вмінь та навичок.

Потрібно враховувати, що всі намагання покращити рівень вишколу контрактників можуть бути нівельовані незацікавленістю їх самих у кінцевому результаті свого професійного зростання. Необхідно створювати продуману систему стимулювання військовослужбовців за контрактом, яка спонукала б їх до постійного вдосконалення професійних знань та вмінь. Тут важливу увагу треба приділяти розробленню програм підготовки військовослужбовців, які за змістом і спрямованістю надають змогу здійснювати підготовку військово-навченого, професійно вишколеного особового

складу. Не менше значення має визначення строків підготовки та перелік військово-облікових спеціальностей, за якими проводитимуть підготовку, з урахуванням їх призначення для проходження військової служби [2].

Удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення ЗС України передбачає приведення матеріально-технічної бази навчальних частин у відповідність зі змістом професійної підготовки військовослужбовців контрактної служби з урахуванням постійного вдосконалення навчально-матеріальної бази, підтриманням відповідного технічного стану озброєння та військової техніки; підтриманням об'єктів інфраструктури військових частин на рівні, що забезпечує вдосконалення бойової підготовки та високий рівень бойової готовності; забезпечення цивілізованих умов виконання службових обов'язків [3].

Як свідчить досвід країн, що вже перейшли до контрактного принципу комплектування збройних сил, їх армії виступають такими самими гравцями на ринку праці, як і інші державні служби та підприємницькі структури [4]. Це зумовлює особливі вимоги до систем соціального відтворення як у морально-психологічному, так і в матеріальному вимірах. Тому вивчення характеристик соціального відтворення за умов переходу до контрактного способу комплектування ЗС України постає одним з пріоритетних завдань військової соціології.

Література

1. Біла книга – 2012. Збройні Сили України. – К., 2013. – 80 с.
2. Калагін Ю.А. Військова служба за контрактом (соціальний вимір) : монографія. – Х. : ХУПС, 2008. – 278 с.
3. Гозуватенко О.Г. Збройні Сили України, їх створення, розвиток та реорганізація на контрактній основі (1991–2007) : автореф. дис ... канд. іст. наук : 20.02.22 / НУ "Львівська політехніка". – Львів, 2009. – 19 с.
4. Лойко О.М. Історична необхідність формування сучасної професійної армії України : автореф. дис ... канд. іст. наук : 20.02.22 / НУ "Львівська політехніка". – Львів, 2005. – 20 с.

УДК 811. 119

**РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ СІМ'Я
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ***Павелко Г.**Наук. керівник – Ясіновська О. В.,**асистент кафедри загального мовознавства**Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

Актуальним напрямом сучасного мовознавства є когнітивна лінгвістика, яка досліджує природу концептів. Концепт як оперативна одиниця називає «ментальні сутності, які мають ім'я в мові і відображають культурно-національне уявлення людини про світ» [3, с. 4], є «згустком культури у свідомості людини, те, у формі чого культура входить в ментальний світ людини» [1, с. 40].

З погляду сучасної лінгвістики кожному соціальному інститутові суспільства властивий свій інституціональний тип дискурсу. Дискурсом вважають «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників» [3, с. 138].

У центрі нашої уваги одна із загальнолюдських духовних цінностей – сім'я. Проблема взаємин між чоловіком та жінкою хвилює людство вже не перше століття. На сьогодні є чимало праць, присвячених дослідженню концептів родини, шлюбу, подружжя, які відбивають стосунки чоловіка та жінки. Отже, **об'єктом** дослідження є концепт СІМ'Я в релігійному дискурсі. **Предмет** – актуалізація концепту в релігійних текстах українських богословів. **Матеріалом дослідження** стали праці митрополита Андрея Шептицького, патріарха Йосипа Сліпого та кардинала Любомира Гузара. Також бралися до уваги тексти Святого Письма (СП).

У лінгвістичній літературі виділяють релігійно-проповідницький (або церковно-релігійний функціональний) стиль. Головна мета релігійного дискурсу – прилучити людину до Бога. Також його важливими цілями є : 1) отримати підтримку від Бога; 2) очистити душу; 3) прикликати ближніх до віри і покаяння; 4) утвердити вірян у вірі і добродійстві; 5) роз'яснити віровчення; 6) усвідомити через ритуал свою приналежність до тієї чи іншої конфесії [2, с. 226].

Сім'я є важливим соціальним інститутом, тому що саме тут формується особистість з усіма її індивідуальними рисами, які зумовлюють культурну, психологічну та соціальну адаптацію людини у конкретному лінгвокультурному середовищі. Сімейні цінності та стереотипи, які закладені в дитинстві, є визначальними у житті людини, хоча і можуть змінюватись протягом життя.

Концепт СІМ'Я, який відбиває загальнолюдське та наднаціональне уявлення про феномен сім'ї, можна зарахувати до універсальних значеннєвих концептів. Він належить до міжособистісної сфери людського існування. Враховуючи змістове наповнення концепту, можна виділити в ньому

трьохкомпонентну структуру: 1) цінність сім'ї як такої; 2) стосунки між подружжям; 3) стосунки між батьками та дітьми.

Аналізований концепт має значне вербальне представлення в релігійному дискурсі А. Шептицького, Л. Гузара, Й. Сліпого. Окрім лексем *сім'я, родина*, які трапляються в релігійних творах усіх митрополитів, натрапляємо й на специфічні позначення. А. Шептицький використовує такі мовні одиниці, як *подружжє, супружество, подруги, свята угода*. Л. Гузар при обговоренні проблеми християнської сім'ї послуговується такими лексемами, як *подружжя, мужчина і жінка, подружня пара, молоді люди, наречені, союз, товариші*. Й. Сліпий використовує такі лексеми, як *родина, подружжя, батьки, муж, товаришка життя, подруга*. З-поміж згаданих авторів до обговорення цієї теми найбільше вдаються А. Шептицький і Л. Гузар, менш висвітлено її у трактуванні Й. Сліпого.

На підставі аналізу всіх контекстів виокремлюємо такі вагомі в українському проповідницькому дискурсі концептуальні ознаки сім'ї:

1. Цінність сім'ї: *«родина як підстава всякого ладу», «родина – то основа нашої майбутності»* (А. Шептицький), *«християнська родина – це основа здорового суспільства, народу, нації»* (Й. Сліпий), *«сім'я – це домашня Церква, частина вибраного народу, для якого Господь хоче бути Богом, за умови, що люди приймуть Його і будуть виконувати Його святу волю»* (Л. Гузар).

2. Цінність подружжя, що є підставою сім'ї: *«подружжє – це моральне зобов'язання», «християнське подружжє є Святою Тайною», «християнське подружжє є основою ладу та добробуту в хаті», «тільки нерозривне подружжє дає щастє», «подружжє має бути чисте і святе», «подружжє мусить бути заключене в церкві», «цивільне супружество – без Бога», «Тайна свята – внішній знак ласки Божої», «Супружество з присилування не є супружеством»* (А. Шептицький), *«подружжя – свята річ, яка повинна бути тривалою», «подружжя – це шлях освячення! Це побудова домашньої Церкви, з якої починається шлях до Вічного життя!», «подружжя – це не тільки союз взаємної любові, а й суспільна одиниця, яка, якщо належно не захищена, розхитує все суспільство»* (Л. Гузар).

3. Цінність стосунків між батьками і дітьми: *«пам'ятайте, християнські родичі, що ви перед Господом Богом строго обов'язані дбати та працювати над вихованнем своїх дітей!», «бо ж без опіки батьків і нема дитині життя на світі!», «для того, родичі, пам'ятайте, що кілька дасте любови дітям замолоду, тільки они віддадуть вам на старість»* (А. Шептицький), *«школа, батьки, все суспільство мусять підготувати дитину до свідомого життя за високими моральними нормами», «бути батьком і матір'ю нелегко: вони повинні все обдумувати і зважувати, молитися, обмінюватися досвідом. На загал люди, на мою думку, легковажно ставляться до процесу виховання своїх дітей. Народити дитину, по суті, дуже просто, але виховати її,*

довести до зрілої самостійності – це, як кажуть мудрі люди, майстерність, яку кожний батько і кожна мати мусить серйозно вивчати і практикувати. Виховувати дітей – це велика життєва майстерність (Л. Гузар).

4. Подружжя як Свята Тайна: «обручницею Христа є лише одна Церква, так і чоловік може мати лише одну жінку; Христос є головою Церкви, так і чоловік є головою сім'ї, Церква підпорядковується Христу, так у всьому й жінки повинні коритися чоловікам, як Христос любить Церкву, так і чоловіки повинні любити своїх жінок, «як свої тіла», Христос не покидає Церкву, Церква не відрікається Христа», – такі ж стосунки повинні бути і між подружжям (Єф. 5, 21-33).

Загалом українські богослови А. Шептицький, Й. Сліпий та Л. Гузар, обговорюючи тему сім'ї, значною мірою спираються на тексти СП. Найбільш сучасне трактування і пояснення інституту сім'ї подає Л. Гузар, який торкається низки актуальних на сьогодні проблем у цій сфері й дає практичні поради подругам, батькам і дітям, як правильно жити у власній родині, в сучасному світі, для якого характерне знецінення духовних вартостей і для якого прикметне надмірне зацікавлення матеріальними благами.

Аналіз вербального представлення концепту СІМ'Я у творах провідних українських богословів показує, що в українському проповідницькому дискурсі концепт СІМ'Я постає: 1) універсальною категорією християнської культури, основою земного буття людини; 2) соціально-психологічним феноменом; 3) суспільною одиницею.

Підсумовуючи, зауважимо, що в сучасному українському проповідницькому дискурсі концепт СІМ'Я має різнорівневе вербальне представлення; у його структурі виокремлюються декілька концептуальних ознак, які є актуальними для аналізованого концепту й у інших типах дискурсу. Перспективою подальших досліджень концепту СІМ'Я може стати його аналіз у психологічному, педагогічному та художньому дискурсах.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К. : Академія, 2004.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград : Перемена, 2002.
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. – Мн. : ТетраСистемс, 2004.
4. Патріярх Йосиф Сліпий. Заповіт. – Львів : Папуга, 2004.
5. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. – Москва : Школа: Языки русской культуры, 1997.
6. Три дороги: Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами / Упор. К. Щоткіна. – Львів : Друкарські куншти, 2013.
7. Шептицький А. Пастирські послання 1899-1914 рр., т.1. – Львів : Вид-во АРТОС, 2007.

УДК 811.161.2:81-139:130.122

АНАЛІЗ КОНЦЕПТА ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЛІНГВОКОГНІТОЛОГІЇ

Попович Н.

Наук. керівник – Ясіновська О. В.,

асистент кафедри загального мовознавства

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Когнітивна лінгвістика – один із актуальних напрямів сучасного мовознавства, скерований на вивчення людини на підставі аналізу концептів, вербалізованих у мові (Ю. Апресян, А. Вежбицька, В. Дем'янков, С. Жаботинська, А. Загнітко, О. Кубрякова, В. Маслова, З. Попова, Й. Стернін). Увагу дослідників привертають передусім концепти внутрішнього світу людини, які досліджуються з лінгвокультурологічної та лінгвокогнітивної точки зору.

Об'єктом дослідження статті є концепт ЛІНЬ у сучасній українській мовній картині світу (далі – МКС). **Предмет** – вербалізація концепта ЛІНЬ у творах сучасних українських письменників. **Джерельну базу** становлять твори сучасних українських письменників Л. Дашвар, Л. Дереша, М. та С. Дяченків, О. Думанської, О. Забужко, О. Ірванця, О. Компанієць, Є. Кононенко, В. Кожелянка, М. Матіос, І. Роздобудько, Л. Романчук, Н.Сняданко, О. Ульяненка, В. Шкляра. **Мета дослідження** полягає в аналізі концепта ЛІНЬ у сучасній українській МКС.

У свідомості певної лінгвокультурної спільноти виникає своєрідний спосіб концептуалізації дійсності МКС. Концептуалізація може бути витлумачена як поняттєва класифікація, під якою слід розуміти процес пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні людиною наївної інформації (Дж. Лакофф, А. Приходько, Р. Фрумкіна). Усі уявлення про світ формують концептуальну систему, що утворює концептуальну картину світу, “субстратами якої постають концепти, образні уявлення, відомі схеми дій, поведінки” [6; 96]. За визначенням О. Кубрякової, концепт – “термін, що є засобом пояснення одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, що відображає знання і досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної у людській психіці. Концепти виникають у процесі побудови інформації про об'єкти і їх властивості” [2; 90]. Найкращим шляхом до опису природи концепта є мова.

При дослідженні авторської мовної картини світу (далі – АМКС) важливим є поняття “варіант образу світу”, тобто “індивідуально-особисте виділення образу світу конкретною людиною через призму особистих смислів, засад й інших компонентів структури особистості” [1; 46]. АМКС

являє собою “створений автором суб’єктивний образ об’єктивної реальності” [1; 51]. Таким чином, в окремій АМКС формується нове сприйняття реальності, формуються метафори. Когнітивна метафора – це “одна із форм концептуалізації, когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття, й без якого неможливе отримання нових знань” [2; 55].

У структурі концепта виокремлюють понятійний, ціннісний та образний елементи. Наша робота спрямована на дослідження образного компонента. Концепт ЛІНЬ у МКС сучасних українських письменників представлений такими мовними засобами: іменниками (*лінь, байдкування, ледащо, ледар, Ледащук-Замурзульський, ледащиця, нероба, лінощі, лінкуватість, нехить, лінивість, неробство, лінкування, брелок-дармовис*), прикметниками (*лінивий, ледачий, нелінивий, неледачий, непрацездатний, зледачлий, неробочий, лінкуватий, млосно-лінивий*), дієсловами (*лінитися, не полінуватися, байдкувати, полінуватися, лінуватися, розледащити, ледащити, зледащити, не робити, не дармувати, облінитися, не лінкуватися*), прислівниками (*ліньки, не ліньки, ліниво, ледачо, ледаче, лінкувато*), конструкціями (*марнувати час, байдки бити, безпутно вбивати час, протирати штани*).

Аналіз джерельного матеріалу дозволяє виявити такі концептуальні ознаки ЛІНІ: ЛІНЬ-істота, антропоморфні, зооморфні, ботанічні, реіморфні, просторово-часові, гастрономічні.

1. ЛІНЬ-істота. ЛІНЬ у АМКС представлена як якість дії істот: *ліниво повертати голови* (Ульяненко), *ледащо рідкісне, нероба* (Кожелянко).

2. Антропоморфні ознаки ЛІНІ у МКС представлені найбільшою кількістю контекстів. Внаслідок метафоризації ЛІНЬ наділяється властивими людині ознаками: *велика лінь, давно забута лінь, дуже знайомі лінощі, любі лінощі* (Матіос) та ін. Також персоніфікована ЛІНЬ може виконувати певні дії: *обертатися, охоплювати* (Матіос) та ін. У МКС ЛІНЬ, виступаючи якістю дії, персоніфікується з людьми таким чином: із окремою особою (чоловік може *ледаче переставляти ноги* (Ульяненко), *ліниво розтягувати слова* (Матіос), *ліньки скидати головні убори* (Дереш) та ін. Жінка може *ліниво думати* (Матіос), *ліниво посміхнутися* (Дяченки), *ліниво потягнутися* (Компанієць) та ін.) або як узагальнений образ (*ліниво минаючи, ліниво міряти дорогу* (Матіос) та ін.). Вагомою виступає концептуальна ознака “вік” у структурі даного концепта: немовля може *ліниво присмоктуватися* або *розплющувати очка* (Матіос), юнак може щось *ліниво сказати* (Дяченки), школяр – *ліниво поцілити* (Сняданко) та ін. ЛІНЬ притаманна людині уже з перших годин життя. І навіть у найсприятливішому для праці віці люди ліниво і неохоче щось виконують. ЛІНЬ виступає як об’єкт впливу людини. У одному випадку через мету завоювання чоловіка жінка відмовляється від ліні і береться за роботу – *відмовитися від лінощів* (Матіос). У іншому – дружина жертвує проведеним із чоловіком часом задля його роботи, лиш би він не *нудився від байдкування* (Компанієць).

ЛІНЬ постає прикметною ознакою людини. І притаманна як окремим представникам людського роду (*лінивий чоловік* (Матіос), *ледача жінка* (Романчук) та ін.), так і групам людей (*ледарі* (Романчук), *ледачі люди* (Дяченки) та ін.). Соціальний субкод враховує приналежність ЛІНІ, як якості людини, і до професійних занять: *ледача провідниця* (Дяченки), *ледачий викладач* (Романчук) та ін. Також ЛІНЬ виступає ознакою таких вікових категорій: *ледачі юнаки* (Дяченки), *ледачі парубійки* (Кожелянко), *ледачі школярі* (Дяченки), *ледар (студент)* (Романчук) та ін.

ЛІНЬ може бути ознакою не тільки людини, а й частини її тіла, зокрема *ліниво ковзали (очі)*, *млосно-лінива (рука)*, *ледачі ноги* (Романчук) та ін. Завдяки фізіологічному стану людини ЛІНЬ виступає у тісних зв'язках із мовою у її вербальному та невербальному представленнях: *лінивий погляд* (Шкляр), *лінивий голос* (Матіос), також із ментальною сферою: *ледачі думки* (Ульяненко), зором, як найбільш розвиненим відчуттям людини: *лінивий погляд* (Шкляр), та ознакою фізичного стану: *ліниве безсилля* (Матіос), *лінькуваті рухи* (Шкляр), *ледачий крок* (Дереш), *ліниві оплески* (Дереш). У поодиноких випадках ЛІНЬ може виступати ознакою речовини в організмі людини: *зледачіла кров* (Матіос). Концепт ЛІНЬ виступає компонентом назви прізвищ людей: *Ледащук-Замурзульський* (Забужко). Також люди можуть виконувати просто ліниві дії, а саме: *налінуватися* (Матіос), *байдикувати* (Роздобудько), *лінуватися* (Думанська) та ін.

3. Зооморфні ознаки. ЛІНЬ в образі тварини може виконувати різні дії: *нападати* (Матіос), *обертатися* (Матіос). Крім того, ЛІНЬ чудово виступає якістю дії тварини, а саме: *ліниво поглядати* (Дереш), *ліниво хлестати* (Матіос), *лінькуватого задібати* (Ульяненко). В опрацьованому матеріалі МКС зустрічаються лише свійські ліниві тварини, дикі – відсутні. У межах зооморфного коду ЛІНЬ реалізується через прикметну рису тварини: *ледача болонка* (Дяченки), *ліниві коти* (Матіос), *лінивий кінь* (Матіос), *лінивий Дюк (пес)* (Дереш). Також цікавим є образ лінивої комахи, зокрема *лінивого джмеля* (Компанієць). Лінивими можуть бути і птахи: *ліниві галки та ворони* (Кононенко). Тварини можуть виконувати такі дії: *лінуватися* (Матіос) та ін. А для комах вербалізація ЛІНІ виявляється через якість дії: *ліниво кружляти (мухи)* (Сняданко).

4. Ботанічні ознаки. Група концептуальних ознак у структурі ЛІНІ вербалізується у досліджених текстах через рух: рослини можуть *ледачити* (Матіос), наприклад, ворожка. Лінощі можуть *обпадати* (Романчук), наприклад, як осінні листя з дерев.

5. Реіморфні ознаки. ЛІНЬ в образі предмета може ототожнюватися з предметом і набувати реіморфних ознак (*велика лінь* (Матіос) та ін.) або виконувати окремі реіморфні дії (*розливатися (як речовина)* (Матіос), *обертатися (як предмет)* (Матіос)). ЛІНЬ може виступати ознакою металу: *ледаче золото* (Дяченки), *ліниві кулі* (Ульяненко), або музичного інструме-

нта – *зледачілого бубна* (Матіос). Предметом, який включає у себе елемент ЛННІ є *брелок-дармовис* (Шкляр). Для елементів побуту ЛННЬ виступає якістю дії: *ліниво блимав* (*каганець*) (Матіос).

6. Просторово-часові характеристики. Про спорідненість концепта ЛННЬ із часовими категоріями показують наступні приклади із дослідженого матеріалу: *теперішня лінкуватість* (Матіос), *вічне байдикування* (Дереш). Наш простір може складати *неробоча обстановка* (Роздобудько), а час займати *курортне неробство* (Роздобудько).

7. Гастрономічні ознаки. У сучасній українській МКС ЛННЬ асоціюється із кулінарією. ЛННЬ може виступати: компонентом назви страв (*ліниві голубці* (Матіос)); кулінарним елементом (*олійна лінь* (Ірванець)); може мати смак (*солодкі смачні ліноці* (Романчук)).

8. Локалізація ЛННІ. ЛННЬ може розташовуватися в *голосі, тілі* (Матіос), *Лос-Анджелесі* (Роздобудько).

Проведений аналіз дозволяє стверджувати про багатоаспектність концепта ЛННЬ. Охарактеризувавши ЛННЬ на прикладах із творів сучасних українських письменників, ми дійшли висновку, що ЛННЬ яскраво зображена в українській АМКС. Сучасні письменники досить специфічно використовують цей концепт у своїй творчості, що часто виражено через когнітивну метафору. Сфера концепта ЛННЬ у сучасній українській АМКС залишається недостатньо дослідженою. Перспектива даного дослідження полягає у можливості порівняння аспекту ЛННІ у різних МКС, а також виявленні зв'язків із групою споріднених концептів.

Література:

1. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма : монография / Е. И. Горошко. – Москва – Харьков : Инжэк, 2003. – 440 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрат Ю. Г., Лузина Л. Г.]. – Москва : Изд-во МГУ, 1997. – 245 с.
3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры : Сборник. – Москва : Прогресс, 1990. – С. 358–386.
4. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособ. / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 255 с.
5. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енцикл. словник для фахівців / І. Б. Штерн. – К. : Артєк, 1998. – 336 с.
6. Ясинецька О. А. Переклад метафори як мовна репрезентація концептуальних картин світу / О. А. Ясинецька // Філологічні трактати. Науковий журнал; [за ред. О. Г. Ткаченко]. – Харків : Вид-во Харківського нац. ун-та, 2010. – Т. 23(62). – № 2. – С. 96–100.

**Т.ШЕВЧЕНКО У КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ
СУЧАСНОСТІ**

УДК 130.2:808.1

**«ВИБРАНИЙ КОБЗАР» ІЛЬКА БОРЩАКА
ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН**

Мазепа М.

*Наук. керівник – Легка О.С., канд. філол. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)*

Подарувати світу Вибраного

... Повернути Вибраного із безліччю кодів і шифрів. Ця Вибрана особистість – геніальна, неповторна... Вибрана відкрити народові очі, вивести його на новий шлях культурного розвитку. Вибрана здаватися на перший погляд всім і вся зрозумілою, а насправді – глибоко символічною та багатоманітною у своєму справжньому естві. Ідеться про Тараса Шевченка як Вибраного.

1947 р. в Парижі вийшов у світ «Вибраний Кобзар», який уклав Ілько Борщак. Спершу видається, що це збірка вибраних на розсуд упорядника поезій Шевченка. Але тут той самий парадокс, що із Шевченком – просто і зрозуміло на перший погляд, а насправді – глибина неосяжної мудрості. «Вибраний Кобзар» – це підбір поезій, які дозволяють відчитати вибраність самого Шевченка. Виходить, що укладач мав тонко відчувати Шевченкову постать, мав бути геніальним шевченкознавцем, який зумів так намацати те, що було не під силу іншим. Тільки заслуги І. Борщака, як і його ім'я, втаємничене, малодосліджене, та й, відверто кажучи, часто свідомо замовчуване. Він один із тих, про кого воліли мовчати, адже він – «ворог народу». А ким іншим він міг бути, якщо доводив В. Черчілю, що Україна як держава існує, якщо реабілітував та подав правдиві дані про таких постатей як Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик? І водночас один із тих, кого поважало зарубіжне українство та добре знала довоєнна Галичина.

А він, Ілько Борщак, чи як його справжнє ім'я, Ілля Баршак, був дипломатом, доктором історичних наук, професором Державної школи східних мов у Парижі, директором Архіву української еміграції у Франції, редактором наукового радянофільського журналу «Україна», дійсним членом НТШ у Львові, директором Архіву української еміграції, автором першого французького підручника української мови, відкрив кафедру української мови і літератури у Сорбоні. Загалом, він автор понад чотирьохсот наукових праць, і тільки дві з них шевченкознавчі. Це «Вибраний Кобзар» та монографія «Шевченко у Франції», видана 1933 р. в Парижі. Цими працями він проявив себе як один з найкращих діаспорних шевченкознавців, якого можна поставити на один рівень із П.Зайцевим, Б.Кравцівим,

С.Гординським та ін. Незважаючи на наукові звання та титули, у Парижі він жив без роботи, в нужді і злиднях.

Оскільки, як уже було зазначено, постать І. Борщака обділена увагою, і згадують про нього хіба-що як про історика чи військового, подамо короткі біографічні відомості, опираючись на скупі спогади його внучки Тетяни Бондарчук та племінниці Жанни Раскіної-Безпальчі.

«Історія мого життя буде сторінкою історії рідного краю»

Т. Шевченко

Ілько Борщак народився 1892 року у с. Березнегувате зараз Херсонської області, у великій сім'ї (народилося 8 дітей, 6 із яких залишилися живими) сільського вчителя. В. Шкварець та Є. Мельников стверджують, що батько І. Баршака був шкільним інспектором. Ілько Борщак навчався в Одеському університеті на історичному факультеті (за словами В.П. Шкварця, навчався ще у Петербурзькому та Київському університетах, а в Одеському, окрім історії, студював юриспруденцію).

За родинним переказом, у біографії І. Борщака є один епізод, про який воліють мовчати. Під час жовтневої революції і громадянської війни Ілля перейшов до білих, а його брат Дмитро – до червоних. Хоч між братами були тільки політичні розбіжності в поглядах, але коли приходили перші чи другі війська, сім'я страждала.

Тетяна Бондарчук, внучка І. Борщака, чула з розповідей бабусі, що він був людиною непостійною, любив часто подорожувати. Жив у Києві, Москві, Петербурзі. Причиною переїзду в Париж вона називає культурну місію і стверджує, що він, сам того не плануючи, залишився там назавжди. У листі до рідних він писав, що бував у багатьох містах світу, але не зустрічав кращого міста ніж Париж, тому вирішив там залишитися. Дослідник В. Шкварець пояснює причини еміграції науковими відрядженнями, а потім – відновленням репресій у СРСР. Зрозуміло, що І. Борщак не міг повернутися, бо потрапив би на заслання, як його брат Дмитро, або загинув би від катувань на допитах, як його батько. До родини доходили чутки, що він має намір повернутися, вони й гадки не мали, що він навіть прийняв радянське громадянство, але після тривалих роздумів повернув паспорт радянському посольству. Рідні, що залишилися на території радянської України, отримували від І. Борщака матеріальну допомогу, але «могли тільки із скупих публікацій, які насилу пробивалися через залізну завісу, дізнаватися про життя і творчу діяльність Іллі Львовича» [1]. У родині існувала мовчазна обіцянка не говорити про Борщака-емігранта...

«Les génies sont nés dans la province, et meurent dans Paris»

Помер Ілько Борщак 11 жовтня 1959 р. в Парижі від інсульту. Як пам'ять про нього у родині збереглося тільки « шлюбне посвідчення моєї матері, де її дівоче прізвище Баршак (ідеться про Любов Львівну Баршак – М.М.); збереглася фотокартка Віри з Парижа (падчерка Ілька Борщака – М.М.). Ще є фотокартка Софії Борщакової – дружини Ілька Борщака. От і все» [2]. А в

Тамари Бондарчук – молодший син Ілля, названий на честь свого прадіда.

**«Кобзар» – це наша національна Біблія,
яку ми повсякчасно будемо шанувати»**

В. Дорошенко

Таких «національних Біблій» вийшло чимало і в Україні, і в діаспорі. У кожній використаний своєрідний принцип укладання, мета. Чи то «Кобзар» Л. Білецького, у якому редактор подає тексти творів у незмінному вигляді без поправок, а твори розподіляє циклами за основними життєвими подіями Шевченка (фактично, у хронологічному порядку). Чи «Кобзар» В. Дорошенка, укладений за хронологічним принципом, починаючи від поезії «Причинна», з хронологічною канвою життя і творчості Т. Шевченка, яку склав В. Дорошенко. Чи «Кобзар» В. Сімовича, задекларований як народне. Чи «Кобзар» О. Іваха, що побудований за тематичним принципом і композиційно складається з трьох циклів: «Про Україну Нашу Милу», «Жіноча й Дівоча Доля» та «Життя Шевченка Віршами».

«Вибраний Кобзар» І. Борщака укладений зовсім іншими шляхами... Ще у передмові він зазначає, що видання призначене для широкого загалу (отже, прогнозовано, що це популярне видання, але чи справді воно таким вийшло?). Так, оминає він насиченість датами (та й чи це так потрібно для збірки такого типу?), обмежуючись тільки хронологічною канвою Шевченкового життя. Твори подані цілком оригінально і за спеціальним задумом: не хронологічно, а в «..послідовності внутрішній, за духовною спорідненістю цих творів, за їх ідейним напрямком і змістом» [3]. Такий підхід схожий до Шевченкового, тільки І. Борщак одразу ж сам групує їх у цикли і дає назви-цитати, які можна схарактеризувати одним словом: «Слово», «Історія», «Слов'янофільство», «Доля», «Занепад», «Влада», «Неволя», «La nostalgie» та «Бог». Як бачимо, таких циклів у «Вибраному Кобзарі» дев'ять. Число дев'ять символізує силу, бо це потрійна триєдність світу. Порядок циклів теж не випадковий: він творить інший символ... Поезії згруповані ідеями, які продовжують одна одну, впливають одна з одною, впливають одна на одну. Його композиція – окремий твір, «текст-насолода». Це досконале відтворення світогляду Шевченка через його поезію.

Слово – найважливіша річ для поета, це перше, що зробило з нього Шевченка такого, яким ми його любимо. І. Борщак вибрав поезії, які відтворили множинність поглядів Кобзаря на Слово. Шевченко наділяв слово такою силою, що має вплив і на історію, і на людей. Можна з упевненістю говорити, що саме слово було відголосом історичних драм народу. І народ шукав розради у слові – у слові поетичнім, слові пророчім, слові натхненнім, яке дозволяло йому вижити... слові-мові, яке давало змогу відродитися. Слово мало вплив на історію, історія породила гнів і ненависть між слов'янами. Це вплинуло на кожного, скалічило світосприйняття, руйнувало ментальність, породило відчай і шукання пояснень у долі. Долі вносили корективи у загальнонаціональні події і призвели до занепаду, занепад створив свою владу, яка спричинила неволю, неволя породжувала ностальгію, ностальгія – сильну віру в Бога. А віра – пророчу місію, яка втілилася

через слово як неконтрольований Божий дар. Як бачимо, цикли не тільки йдуть послідовно, продовжуючи ідеї, вони – сполучені, утворюють коло! Коло – замкненість, цілісність, самодостатність. Це символ вічності, довершеності, внутрішньої єдності, взаємодії небесного і земного! Це прихований зміст «Вибраного Кобзаря» про Вибраного на вічність... Це символ Шевченка, який своїми віршами наче сказав народу словами Архімеда:

«Μῆμὸν τοῦς κύκλους τάραττε»!

Література

1. Бондарчук Т. Мой дед Илько Борщак // Всемирные Одесские новости. – 2005. – №3 (58).
2. Раскіна-Безпальча Ж.М., Сарбей В.Г. Илько Борщак (Ілля Баршак) і його родинна династія // Исторична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукр. наук. конференції (м. Харків, 15–17 листопада 1995 р.) – Х., 1995.
3. Шевченко Т. «Вибраний Кобзар»: редакція, передмова й примітки І. Борщака. – Париж, 1947.
4. Шкварець В. П. Історія рідного краю. Миколаївщина: погляд крізь віки : історико-краєзнавчий нарис-посібник. – Миколаїв, 2002.

УДК 821.161.2–94.09 Шевч.

ПОСТАТЬ Т. ШЕВЧЕНКА ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОСТІ

Момот Н., канд. філол. наук,
доцент кафедри спеціальної мовної підготовки
Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ)

Кожен народ, кожна культура має в своїй основі феномен, який рухає історію нації. Такою визначальною рушійною силою для української культури стала постать Тараса Шевченка як уособлення загальнолюдського прагнення до свободи – свободи совісті, духу, самовдосконалення, розвитку. 2014 рік для українців позначений важливою датою – 200 років з дня народження Т.Г. Шевченка. Українці, «в Україні і не в Україні живущі», відзначатимуть не дату народження «месії», а появу того «голосу», який мав невгамовне прагнення висловити сподівання цілого народу, пропонував не готовий взірець загальнолюдського щастя, а можливість рухатися вперед. Неможливо розглядати постать Шевченка відокремлено від його творчості. Це питання взаємообумовлені. Крім того, вони потребують постійного переосмислення, і в кожній історичній добі зокрема, бо нове покоління прочитає все по-новому, по-своєму.

Природним є тяжіння суб'єкта до розуміння світу й самого себе в ньому. Цей самозаглиблений антропоцентризм притаманний багатьом пи-

сьменникам. Феноменальною у цьому аспекті є постать Тараса Шевченка. У його творчості спостерігаємо еволюцію автобіографізму.

Існує загальноприйнята думка, що повісті, писані російською мовою, та Журнал (Щоденник) у Шевченковій літературній спадщині треба розглядати як явище єдиного порядку (О. Білецький, М. Шагінян, О. Пипін та ін.). Ці твори об'єднали, класифікувавши їх як "російська проза Шевченка". Звичайно, спільним є головний стрижень – автобіографізм та психологічне підґрунтя, яке спонукало до таких творів (комплекс самості, який призвів до самозаглиблення, а згодом – і самопізнання). Починаючи від наскрізь автобіографічної поезії, він підійшов до прози. У центрі культури – процес саморозкриття, самообґрунтування. Тяжіння до щоденникових тенденцій у Шевченка спостерігаємо в повістях російською мовою. Це підкреслив В. Гітін у статті «Спільні риси побудування Шевченкової прози та його "Журналу"» [2] (на матеріалі повісті "Художник"). Але не менш цікавою в цьому аспекті є повість "Близнець".

Якщо простежити сюжет повісті "Близнець", то принаймні чотири постаті нагадують або фрагменти біографії, або прямо вказують власне на самого Шевченка: автор-оповідач, Саватій Сокира, земляк-розкольник (про нього згадує Саватій у своєму щоденнику), художник Шевченко. Всі елементи автобіографічності у творчості Шевченка мають імагнативні ексцеси думок (дитинство – скарб його спогадів, доля поета – це доля українського народу), які містять психологічний драматизм життя. Твір наскрізь просякнутий ностальгією за Україною (історія, природа, звичаї, традиції тощо). Глибока тема України, а конкретніше – вплив імперської Росії на духовність українців – є більш філософською, аніж звичне трактування повісті "Близнець" як роману виховання [3]: залучення українців до служби при дворі "на благо отечества", показ впливу "воєнного сословия" на духовний розвиток особистості, який призводив до морального звиродіння.

Найвищим виявом ментальності українців є тема дітей як продовження роду. Для українців – це не тільки родовід, а й благословення Боже. Усе найдорожче треба було передати саме дітям у спадок (мова йде не стільки про матеріальні багатства, скільки про духовні). Батько Никифора залишив духовний заповіт у міській ратуші: частину бібліотеки, Біблію, французьку енциклопедію, рукопис літопису Кониського з дарчим написом, скрипку та гуслі. Чи дійсно Шевченко мав на увазі цінні речі, чи пам'ятки культури: кому дістались у спадок і як українці вміли їх берегти? Близнюки є головними героями повісті. Не одна дитина. Звичайно, простежується чіткий намір порівняти. Хто ж справжні батьки підкинутих дітей? Шевченко подає ще одну характерну для його творчості тему – долю покритки. Автор переносить дітей в умови зразкової родини. Але через усю сюжетну лінію голосом розповідача проходять філософські роздуми з приводу того, що ж стане причиною такої різної моралі у зрілому віці. Це ще одна тема різнопланової повісті. Відчувається прихована думка про те, виховання чи гени справжніх батьків (покритка і москаль) стануть домінантою у визначенні долі героїв. У підлітковому віці автор підкреслює схожість натур дітей, збіг бажань. Пізніше один із хлопців служить у дворянському полку, а інший навчається в університеті, різниця між

ними стає досить відчутною. У той час коли стрімко зростає кар'єра Зосима, Саватій тільки закінчує університет і отримує скромне звання лікаря. Але вже тут читач спостерігає те, що один із близнюків повторив долю свого кровного батька (та й прізвище взяв красномовне – Сокирін, про що раніше зазначив названий батько як про недобрий знак). Тема покритки знову зринає, коли Шевченко оповідає долю дружини Зосима, Якилини. Кульмінація психологічного експерименту – Никифор Федорович розповідає Саватію про те, як він з дружиною знайшов на хуторі близнюків. На пам'ять про таку радість були посаджені дві липи, привезені з архієрейського саду. Природа зростила два однаково прекрасні дерева, а природа людини залежить не тільки від благодатного ґрунту. Як присуд звучать слова Никифора Федоровича, які й є висновком: "...я сам виноват... Но это было её желание, чтобы видеть его офицером, а не благородным человеком" [9, с. 69]. Читач розуміє, що офіцер і благородна людина – речі абсолютно протилежні.

Феномен Тараса Шевченка (міфологічний, неміфологічний) – явище загальноновизнане. Якби таким простим було прочитання його творів, то чи вартою уваги багатьох поколінь була б уся творчість і власне постать самого поета? Повісті російською мовою потребують подальшого вивчення. Багато дискусій є з приводу художньої вартісності спродукованих ним прозових текстів, але розуміння змісту, закладеного автором у сюжет, потребує глибокого філософського осмислення.

Література

1. Айзеншток І.Я. Академічний Шевченко / І.Я. Айзеншток // Червоний шлях. – 1928. – № 4. – С. 110–117.
2. Гітін В. Спільні риси побудування Шевченкової прози та його "Журналу" (на матеріалі повісті "Художник") / В. Гітін // Світи Тараса Шевченка : зб. статей до 185-річчя з дня народження поета. – Нью-Йорк ; Львів : Наукове Товариство ім. Шевченка, 2001. – С. 165–183.
3. Грицюта Н.М. Проза Т.Шевченка в контексті розвитку європейського роману виховання : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01. / Н.М. Грицюта // К. : НАНУ. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, 1993. – 20 с.
4. Ефремов С.А. Шевченко в своїм Дневнике / С.А. Ефремов // Українська життя. – 1914. – № 2. – С. 58–59.
5. Канаев І.І. Близнецы / І.І. Канаев // М. ; Л., 1959.
6. Ротач П. Від Яготина до Полтави. Тарас Шевченко і Полтавщина / П. Ротач // Полтава : Верстка, 2002. – Кн. 2. – 260 с.
7. Смілянська В.Л. "Святим огненним словом...". Тарас Шевченко: поетика / В.Л. Смілянська // Шевченкознавчі роздуми : зб. наук. праць. – К. : НАНУ. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, 2005. – С. 6–203.
8. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : У 12 т. / Т.Г. Шевченко // НАНУ. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 1 : Поезія 1837–1847. – 784 с.
9. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : У 12 т. / Т.Г. Шевченко // НАНУ. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 4 : Повісті. – 600 с.

УДК 159.9 + 82.0: 81'37

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕМИ «КАТЕРИНА» Т.Г. ШЕВЧЕНКА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рочева О.

*Наук. керівник – Германович О.Р.,
викладач кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Реалії сучасності активізують потребу соціуму в формуванні та становленні психічно зрілої, соціалізованої, творчої особистості. У реалізації такої суспільної необхідності важливу роль відіграє розвиток і поглиблення культурного пласту людини, що забезпечується мистецькими творами. З огляду на це актуальною стає проблема аналізу художнього тексту з метою визначення естетичної, об'єктивно ідеологічної та морально-психологічної цінностей. У контексті духовно-культурного розвитку українського народу доцільним виявляється психосемантичний аналіз поеми «Катерина» Т.Г. Шевченка.

Поема «Катерина» Тараса Григоровича Шевченка написана 1838 р.. Вона належить до ранньої творчості поета, тобто до періоду романтизму. За жанром це реалістична соціально-побутова поема з елементами романтичної поезики про долю простої селянської дівчини, яку збездивив офіцер-дворянин. «Катерина» — перший твір, у якому поет звернувся до теми жінки-покритки і ширше – жінки-матері. Ідея твору – гнівний осуд панської розбещеності, співчуття жінці-матері, захист знедолених, а також ідея вільного кохання [1].

Образ Катерини розкривається у її почутті кохання до офіцера, у переживаннях покинутої дівчини та нещасливого материнства. Домінантними емоціями персонажу є тривога, сум та образа, які виникли внаслідок того, що Катерину покинув офіцер, вона народила сина-безбатченка, люди почали обмовляти їхню родину, через що батьки виганяють дочку з дому, і вона змушена шукати дорогу в Московщину. Таким чином, її емоційний стан – тривала депресія з суїцидальними проявами. Її суїцидальні думки висвітлені у таких рядках:

Не плач, сину, моє лихо!
Що буде, то й буде.
Піду дальше – більш ходила...
А може, й зустріну;
Оддам тебе, мій голубе,
А сама загину[3, с. 38].

Як матір Катерина повністю віддана своїй дитині, що видно навіть з наведених вище рядків, а також з ситуації, коли вона просить гроші і їй важко їх брати, але змушена взяти заради дитини.

Та повністю її самопожертва заради сина розкривається у таких рядках:

Хоч ти не цурайся!
 Наймичкою тобі стану...
 З другою кохайся...
 З цілим світом... Я забуду,
 Що колись кохалась,
 Що од тебе сина мала,
 Покриткою стала...
 Покриткою... який сором!
 І за що я гину!
 Покинь мене, забудь мене,
 Та не кидай сина [3, с. 41-42].

Як бачимо, якою б сильною не була любов жінки до чоловіка, сильнішою ніж материнська любов немає нічого.

І все-таки тривала депресія головної героїні, її виснажений емоційний та фізичний стан та відмова батька від сина, призводять до стану афекту:

Біга Катря боса лісом,
 Біга та голосить;
 То проклина свого Йвана,
 То плаче, то просить.
 Вибігає на возлісся;
 Кругом подивилась
 Та в яр... біжить... серед ставу
 Мовчки опинилась.
 «Прийми, боже, мою душу,
 А ти – моє тіло!»
 Шубовсть в воду!.. Попід льодом
 Геть загуркотіло [3, с. 43].

На думку Батова, твори – продукти діяльності, у яких проектується несвідоме відображення індивідуально-психологічних особливостей особистості. За допомогою психосемантичного аналізу поеми «Катерина» можна визначити такі якості особистості Тараса Шевченка, як: емоційність, загострене відчуття несправедливості, здатність любити і прощати, неабиякий розум, розчарування у суспільному ладі. Твір містить у собі власну іманентну причину, пов'язану із структуруванням мови. Оскільки поет об'єктивно описує дійсність, то можна говорити про те, що Т.Г. Шевченко – екстраверт, за класифікацією К.Юнга – мислинневий екстраверт, адже митець надає значення переліку подій та фактів [2, с. 364-375].

Психіка Шевченка, як і будь-якої людини, дуалістична, і розвивається через боротьбу та взаємодоповнення протилежних емоцій. Це видно із роздумів автора, де він з однієї сторони несхвально ставиться до Катерини, за те, що не слухала батьків, які її застерігали про можливі наслідки, а з іншої – жаліє її, та засуджує соціум. Т.Г. Шевченко осуджує суспільну мораль, якщо ця мораль знищує окрему людину, що характеризує поета як гуманіста.

Психосемантичне дослідження прихованої незмінної структури динамічного твору дозволяє виявити індивідуально-психологічні особливості конкретного автора, а також смислове навантаження, яке художній твір накладає на особистість читача.

Поема «Катерина» Т. Шевченка сприяє формуванню і поглибленню патріотичної свідомості та суспільної рефлексії особистості.

Література

1. Катерина (поема) // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Катерина_\(поема\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Катерина_(поема))

2. Потемкина О.Ф., Потемкина Е.В Психологический анализ рисунка и текста. СПб.: Речь, 2006. – 524 с.

3. Шевченко Т.Г Кобзар / Вступ. ст. О. Гончара. Приміт. Л. Козацької. – К.: Дніпро, 1987. – 639 с.

УДК 321.01

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Чудінова Н.

*Наук. керівник – Шерман О.М., доктор політичних наук,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів)*

Ми знаємо Шевченка як великого поета, який став символом української культури. Ми захоплюємося його віршами, прозою, картинами, але часто не замислюємося, що Т.Г. Шевченко був ще й видатним політичним мислителем. Вивчення цієї сторони його творчості є актуальним, оскільки Шевченко поширював національні ідеї саме через свою творчість, у якій кожен патріот-українець знайде щось близьке до свого серця.

Загальновідома участь Т.Г. Шевченка у Кирило-Мефодіївському товаристві. М. Костомаров пізніше згадував: «Дізнавшись про нього, я познайомився з ним і з першого ж разу зблизився. Тоді була найдіяльніша пора його таланту, апогей його духовної сили. Я з ним бачився часто, захоплювався його творами, з яких чимало, ще не виданих, він давав мені в рукописах. ... Надійшли різдвяні свята. До Києва приїхав давній мій знайомий, колишній студент Харківського університету Савич, поміщик Гадяцького повіту. Він їхав до Парижа. У перший день Різдва ми зійшлися з ним у Гулака в Старому місті в будинку біля Андріївської церкви. Крім нього, гостем Гулака був Шевченко. Розмова торкнулася слов'янської ідеї і, природно, крутилася навколо заповітної нашої думки про майбутню фе-

дерацію слов'янського племені. Ми розмовляли не криючись і не підозрюючи, що наші бесіди хтось слухатиме за стіною з метою перетлумачити їх у лихий бік, а тим часом так воно й було» [1].

Але найбільше Шевченка хвилювала проблема соціального й національного звільнення. На думку дослідників, Т. Шевченка можна вважати духовним "батьком" української національної ідеї. Її він намагався сформувати у традиційній для тогочасної Європи формі. Поезія Шевченка поклала початок перетворенню народної маси, що фактично втратила власну політичну еліту, на європейську націю. Шевченко дав українському народу розуміння минулого і дороговказ у майбутнє, надію і сподівання.

Шевченко палко бажав звільнення України з-під чужої влади, але так само палко він ненавидів царат. Уся його творчість просякнута нищівною критикою тогочасного ладу, панівної еліти, знуцання над кріпаками. Виходець з кріпаків-селян, Шевченко зазнав усіх утисків і зневаги підневільного існування. Найповніше його революційні погляди відображені в поемі «Гайдамаки», «Сон», «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». У них поет змальовує вражаючі картини народного пригноблення і закликає до повстання:

Он глянь, – у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, бо нічим обуть
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! А онде під тином
Опухла дитина, голоднєє мре,
А мати пшеницю на панщині жне..

Майбутнє України поет бачив у побудові незалежної демократичної держави, де пануватимуть правда, воля й справедливість. Великого значення він надавав ідеям національного єднання:

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословіть дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України.

Майже в кожному творі поета можна знайти відлуння його політичних ідей. Наприклад, сумна балада «Утоплена» розповідає про трагічну історію дівчини, яку втопила власна мати, заздрячи її вроді. Але за романтичним сюжетом постає питання про неправильно влаштоване суспільство, у якому багаті пригноблюють бідних, брат іде на брата, а мати вкорочує життя власній дитині. Таке суспільство Шевченко категорично не сприймав.

Різноманітність творчості Шевченка та роль, яку вона відіграла в становленні сучасної української нації, обумовили прагнення представників різних політичних доктрин «записати» його до своїх лав. Його вважали «комуністом» і «інтегральним націоналістом», «елітаристом» та «радикалом». Занадто часто поет часто перетворювався в "міф", який було зручно використовувати для виправдання тих чи інших дій. Проте справжній Шевченко не втискається в прокрустове ложе будь-якої доктрини. Мудрість поета проявляється у поєднанні ідеї непримиренної боротьби з усіма формами гноблення та ідеї милосердя й людяності. Він знаходив місце для кожного, хто хоче жити за принципами гуманізму та ненасильства над людиною, а також чітко розумів і намагався передати своїм землякам думку про те, що без об'єднання нації, без національної солідарності визволення України й українців не буде.

Література

1. Костомаров М. І. Автобіографія / М. І. Костомаров : [Електронний ресурс] // Ізборник. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog33.htm>.

2. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Дорошенко Д.І. – Львів : Світ, 1991. – 576с.

3. Політологія: історія та методологія / Андрущенко В. П., Антоненко В. Г., Ануфрієв Л. О. та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К. : Здоров'я, 2000. – 632 с.

4. Політологія. Підручник / За ред. Панова М.І., Герасіної Л.М. та ін. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2005. – 520с.

З М І С Т**Секція 1****ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА НАЦІОНАЛЬНІ КУЛЬТУРИ**

<i>Васюник Х.</i> ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ У СОЦМЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ НА КУЛЬТУРУ МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	4
<i>Гимер Н.</i> ТОЛЕРАНТНЕ СПІЛКУВАННЯ У КУЛЬТУРІ ОСОБИСТОСТІ.....	7
<i>Грицак Л.</i> ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ДІТЕЙ ТА ЮНАКІВ.....	11
<i>Айссата Діт Діодо Діалло</i> МАЛІ: КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ПЕРЛИНИ АФРИКИ.....	13
<i>Дутканич К.</i> ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОГРАМИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ.....	15
<i>Сендзюк Т.</i> КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ І МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ.....	17
<i>Стефанович К., Процишин Т.</i> ВІДОМІ СВІТОВІ НЕУКРАЇНСЬКІ УКРАЇНЦІ.....	20
<i>Романишин Х.</i> НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	23
<i>Тур О.</i> ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	25
<i>Рочева О.</i> ВПЛИВ ФІЛЬМІВ ЖАХІВ НА СВІДОМІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	28
<i>Шабатура В.</i> ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗМІСТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	31
<i>Яготин О.</i> МОДА НА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	32

Секція 2

**ДУХОВНІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ХХІ ст.**

<i>Афанасьєв Р.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ РЕКЛАМІ.....	35
<i>Величко О.</i> ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В ХХІ СТОЛІТТІ.....	38
<i>Гнот С., Кіндзера А.</i> ХРИСТІЯНСЬКА ЦЕРКВА І СПОРТ.....	40
<i>Гринюк О.</i> ПОНЯТТЯ «ЩАСТЯ» ЯК ЛЮДСЬКОГО УНІВЕРСУМУ (ЗА КНИГОЮ БРУНО ФЕРРЕРО «365 КОРОТКИХ ІСТОРІЙ ДЛЯ ДУШІ»)	42
<i>Данчук І.</i> ГЕНЕАЛОГІЧНЕ ДЕРЕВО ЯК СИМВОЛ РОДУ.....	44
<i>Єлиневська А.</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬ- КОВОЇ СЛУЖБИ.....	45
<i>Зуб І.</i> ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	48
<i>Курилишин В.</i> МОВА ЯК СВДЧЕННЯ ВОЛІ НАРОДУ.....	50
<i>Ллюхін М.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЦЕНЗУРНУ ЛЕКСИКУ У ВІЙСЬКО- ВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	54
<i>Котельницька О.</i> СПІЛКУВАННЯ З ІДЕАЛОМ – НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	57
<i>Марків Ю.</i> КОНЦЕПТ «ПАМ'ЯТЬ» У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	59
<i>Миклуш А.</i> ДУХОВНИЙ СВІТ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	62
<i>Мотиль М.</i> КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК НАПРЯМОК ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ.....	65
<i>Нестерук Т.</i> МОВА ЯК ВИЯВ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ.....	69
<i>Петіна Х.</i> ДЕМОКРАТИЧНА ПРИРОДА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	72
<i>Вірмінгхаус Р.</i> ФРАУЕНКІРХЕ У ДРЕЗДЕНІ – СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ І ПРИМИРЕННЯ.....	74
<i>Романюк А.</i> РЕЛІГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОСТІ.....	78

Саків М. ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ ТА ХРЕЩЕННЯ РУСИ.....	81
Сидорак Р. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	84
Шпак А. КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНЦІВ.....	86

Секція 3

МОНАДНІ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Вовк Л. ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ.....	89
Гарасимчук Р. ВАСИЛЬ СТУС БОРЕЦЬ ЗА ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ.....	91
Гдакович О. «ПРИГОТОВЛЕНИЙ ДО ВЛАСНОЇ ІСТОРІЇ»: ЮРІЙ ЛИПА.....	95
Дяків А. ЗАХИСНИК І ФУНДАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	98
Дека В. ХАРИЗМАТИЧНІ ЛІДЕРИ ТА ЇХ РОЛЬ У ТВОРЕННІ ІСТОРІЇ.....	101
Дорошенко З. ВНЕСОК ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО В УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ ХІХ СТОЛІТТЯ (ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....	104
Кошчук Ф. НІКОЛА ТЕСЛА – ФЕНОМЕН НАУКИ.....	107
Ляхович А. МОНАДНІ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ЯК ЗАКЛИКИ ДУХОВНОСТІ СЬОГОДЕННЯ.....	109
Молдавчук Т. ПЛАРІОН ЕЛІЯСЕВИЧ – УКРАЇНСЬКИЙ ВОГНЕБОРЕЦЬ: ІСТОРІЯ ВІДВАГИ І САМОПОЖЕРТВИ.....	112
Шейник А. ІВАН БОБЕРСЬКИЙ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ.....	115
Шпуляр М. ОБРАЗ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ.....	117
Щурко О. О.С. ВЕНТЦЕЛЬ – І. ГРЕКОВА, НЕПОДІЛЬНІ ГРАНІ ВИДАТНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	119

Секція 4

РОЗМАЇТТЯ Й ЕСТЕТИКА КУЛЬТУРНИХ ФЕНОМЕНІВ

<i>Боярчук Ю.</i> РОЛЬ ЖІНКИ ЯК ДЗЕРКАЛО ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	122
<i>Сафія Букараун.</i> КАСБА – ВИЗНАЧНА ПАМ’ЯТКА КУЛЬТУРИ М. АЛЖИРА.....	124
<i>Валантир М.</i> МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ У СИСТЕМІ ЛЮДСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ.....	127
<i>Винниченко М.</i> КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ.....	129
<i>Галуйко Р.</i> ІКОНА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ТРАДИЦІЯ І СУ- ЧАСНІСТЬ.....	131
<i>Герман П.</i> КУЛЬТУРА І МОВА ЯК ДУХОВНІ ВАРТОСТІ.....	133
<i>Гао Цзін.</i> СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА КУЛЬТУРИ..	135
<i>Зух І.</i> ТОПОНІМІКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЛІНГВОДИ- ДАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ КУРГАНІВ ТА АРХЕ- ОЛОГІЧНИХ КУЛЬТУР).....	138
<i>Ковальчук О.</i> ІМПРЕСІОНІЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ: ЛОРАН ПАРСЕЛЬЄ.....	141
<i>Охримович А.</i> СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДНОЇ МУЗИКИ З 1950-Х РОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ.....	143
<i>Макуха Є.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ВНЗ ДСНС УКРАЇНИ.....	146
<i>Блез Малаба.</i> ТРАДИЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ МАСОК У КУЛЬТУРИ КОНГО.....	148
<i>Максютинський О.</i> ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КІНОКО- МЕДІЇ	151
<i>Малиш Н.</i> ЛІРИЧНИЙ ГЕРОЙ ВОЛТА ВІТМЕНА ТА БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНІЧА: АРХЕТИПНА СУМІШ.....	153
<i>Михальчук О.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИ- КИ ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ СИТУАЦИЙ В УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕ- ЛЬНОСТИ.....	156
<i>Парфимович Д., Чмыханков Е.</i> АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЧС РЕС- ПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В СФЕРЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОГО ГУМАНИТАРНО- ГО СОТРУДНИЧЕСТВА.....	157

Царук Т. Г. ФОРД: КУЛЬТУРА МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ОСНОВА ЖИТТЄВОГО УСПІХУ.....	159
Ткаченко К. ТАТУ – КУЛЬТУРА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ФОРМИ ВИ- РАЖЕННЯ.....	162
Токар В. ПРАВОВА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ.....	164
Томіленко В. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ МУЗИКИ ТА КІНО У КРАЇНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ–ХХІ ст.....	167 62

Секція 5

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ

Kulyasa Kh. CULTURAL HEGEMONY, BIG-SCREEN PROPAGANDA AND SPECTACLES OF TERROR: HOW HOLLYWOOD IS REDEFINING ITSELF AS A TOOL OF AMERICAN FOREIGN POLICY.....	170
Войтович В. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ЗНАННЯ.....	173
Бурковецька Н. ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ – ОБҐРУНТОВАНІ ПОБОЮ- ВАННЯ.....	175
Горностаев А. ПРИНЦИПЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	177
Гринюк О. ГАЛЕРЕЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ПОРТРЕТІВ ЖІНОК ГАЛИЧИНИ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ЛЕОПОЛЬДА ФОН ЗАХЕРА- МАЗОХА.....	179
Дацишин І. ЩАСТЯ: МОРАЛЬНА КАТЕГОРІЯ, СУПЕРЕЧЛИВИЙ ФЕ- НОМЕН, ЛЮДСЬКА ПОТРЕБА.....	182
Драч К.Л. ФЕНОМЕН НЕМОЖЛИВОГО В ТРАКТУВАННІ МІЧО КАЙКУ	185
Дятел Н. НОБЕЛІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ І УКРАЇНА.....	188
Земан О. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ.....	191
Злобенко О. ПРОСТИТУЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН АН- ТИЧНОСТІ.....	193
Канюка У. КУЛЬТУРА СПРИЙМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ.....	196

Курклінська Н. ЗАГАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПРОМОВИ.....	198
Куровський О. ТЕОРІЯ ДЕЙЛА КАРНЕГІ В КРИТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ.....	201
Матвійчук У. МУЗИЧНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ АТРИБУТ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ.....	203
Матвійчук Т. РОЛЬ НАУКИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	205
Мілян К. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ НАУКИ: РОЗВИТОК І ХАРАКТЕР НАУКОВОГО ЗНАННЯ.....	207
Назарук Т. БЕЗПЕКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР КАТЕГОРІЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ТЕОРІЇ УТИЛІТАРИЗМУ ДЖОНА СТЮАРТА МІЛЯ.....	209
Оленюк Н. КУЛЬТУРА ГРОМАДЯН – ОСНОВА НОВОЇ УКРАЇНИ.....	212
Станько Н. ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ.....	213
Пальна А. «ОЧИМА КУЛЬТУРИ» – КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВІДЕОСТУДІЇ М. Р. СТЕХА.....	216
Панас М. СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ПИСЬМА СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ.....	219
Сірко Ю. ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ТРИВОЖНІСТЬ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДСНСУ.....	222
Телюх І. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНТРОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО „ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО”).....	225
Царук Т. ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ ПРИСЯГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.....	227
Черниченко О. ЗНАЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ВІДКРИТТІВ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА.....	230
Чолак Я. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	233
Щербак Ю. ГРУПОВИЙ ШЛЮБ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ.....	236

Секція 6

СОЦІУМ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

<i>Адольф М.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ.....	238
<i>Барабаш В.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ.....	241
<i>Алі Абдулкарім Джассім Аль-Убаїді.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПРАКТИЧНО.....	244
<i>Бандура М.</i> СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗНАКІВ У СУЧАСНОМУ КОНФРОНТАТИВНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНО МАРКОВАНИЙ ДИСКУРС (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ).....	247
<i>Бородин Н.</i> СВОБОДА КАК ОСОЗНАННАЯ ВОЗМОЖНОСТЬ СУБЪЕКТА.....	251
<i>Ван Юнмін.</i> ПІЦЦА, ПАСТА, ЛОКШИНА, КЕТЧУП У КИТАЙСЬКІЙ КУЛЬТУРИ.....	252
<i>Варлам Р.</i> СЛЕНГ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	254
<i>Великий А.</i> КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ XVII–XVIII СТ.....	256
<i>Гапон М.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЖІНОЧИХ ПОЖЕЖНИХ ФОРМУВАНЬ НА ВОЛИНІ.....	258
<i>Горохова Ю.</i> РОЛЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	260
<i>Гупало В.</i> КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ.....	262
<i>Готь Л.</i> СОЦІУМ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ.....	264
<i>Кобилкін Д., Данилик М.</i> ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕЛЕСХОУ НА МОЛОДЬ.....	266
<i>Захарків Т.</i> СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ КУЛЬТУРНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	269

Зайшлюк О. ЧАК ПАЛАНІК – ПИСЬМЕННИК ПОКОЛІННЯ Х ТА АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПРЕДСТАВНИК СТИЛЮ НОНКОНФОРМІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	272
Міхеєва Ю., Зеленко Т. СІМЕЙНІ ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ІНСТИТУЦІЙНІЙ ОПЦІ.....	275
Калиновский А., Жалковский А. ФОРМИРОВАНИЕ У КУРСАНТОВ ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	278
Kovalevska L. CZYNNIKI INSTYNKTU MACIERZYŃSKIEGO.....	280
Колядінцев Ю. МОВА – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ СТОСУНКІВ.....	282
Корніліч А. СУБКУЛЬТУРА ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ: МІФ І РЕАЛЬНІСТЬ.....	286
Куровський О. ПРОБЛЕМИ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ІНДИВІДА В МОЛОДОМУ ШЛЮБІ. ПСИХОЛОГІЯ ЗРАДИ ТА РОЗЛУЧЕННЯ.....	288
Максютинський О. СТРЕС ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ.....	291
Кутепова В. ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	294
Лаврикович Т. НЕПРАВИЛЬНЕ СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	297
Лукашук Н. КРАСА І СИЛА: ЖІНКА У ВІЙСЬКОВІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	300
Лучковська У. ОСМИСЛЕННЯ МІСІЇ ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВО-СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	303
Мабіала А.М. МУМУЛА – КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН АНГОЛИ.....	305
Мала Х. ПРО МАТЕМАТИЧНУ КУЛЬТУРУ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	307
Мелько В. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	309

Садовская М. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДА.....	310
Орел А. ВПЛИВ ФЕНОМЕНУ СПОРТУ НА КУРСАНТСЬКУ ТА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ.....	313
Романюк Ю. МОРАЛЬНІ ТА ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ.....	315
Пітик Х. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ.....	318
Титов В., Новиков В. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РИСКОВ В ЧРЕЗВИ- ЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗО- ПАСНОСТИ.....	321
Чемес К. РОЛЬ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВОЇНА.....	322
Хлопецька К. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ.....	325
Цибран Н. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЦЕРКВИ.....	328
Чобіт І. ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ЗА КОНТРАКТОМ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	331
Павелко Г. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ <i>СІМ'Я</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ.....	334
Попович Н. АНАЛІЗ КОНЦЕПТА ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЛІНГВОКОГНІТОЛОГІЇ.....	337

Секція 7

Т. ШЕВЧЕНКО У КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОСТІ

Мазена М. «ВИБРАНИЙ КОБЗАР» ІЛЬКА БОРЩАКА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН.....	341
Момот Н. ПОСТАТЬ Т. ШЕВЧЕНКА ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОСТІ.....	344
Рочева О. ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕМИ «КАТЕРИНА» Т.Г. ШЕВЧЕНКА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	347
Чудінова Н. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ Т.Г. ШЕВЧЕНКА.....	349

Наукове видання

КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Збірник тез доповідей II Міжнародної курсантсько-студентської
наукової конференції
14-15 листопада 2013 р.

Відповідальні за випуск	М.М. Лабач М.О. Кульчицька
Коректор	Х.Я. Макович
Оригінал макет	О.В. Хлевой
Друк на різнографі	М.В. Климус

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.

Підписано до друку 11.11.2013 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Друк на різнографі. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 22,5.

Друк ЛДУ БЖД
79007, Україна, м. Львів, вул. Клепарівська, 35
тел./факс: (8-032) 233-32-40, 233-24-79
e-mail: mail@ubgd.lviv.ua, ndr@ubgd.lviv.ua